

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14

HIERONYMI
FERRARI AD

Pa
1

PAVLVM MANVTIVM
EMENDATIONES IN
PHILIPPICAS CI-
CERONIS.

His adiecimus

M. Tullij Ciceronis defensionis contra
Cælij Calcagnini Disquisitiones in
eius officia; per Iacobum Grifolum
Luciniacensem.

*M. del Collegio de la
Com. de P. de Gra
Breda*

LVGDVN.
Apud Ioannem Frellonium.

1562
Cum Priuilegio Regis.

HIERONYMI
FERRARI AD

PAVLVM MANVTIVM

EMENDATIONES IN
PHILIPPICAS CI-
CERONIS.

His adiecimus

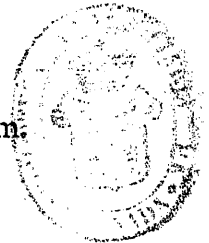
M. Tullij Ciceronis defensiones contra
Cælij Calcagnini Disquisitiones in
eius officia; per Iacobum Grifolum
Luciniacensem.

*M. del Collegio de la
Com. de P. de Gra
de la*

LVGDVN.
Apud Ioannem Frellonium.

1562
Cum Priuilegio Regis.

17-97532
HIERONYMVS

FERRARIVS PAVLO

MANVTIO S. D.

CCE tibi persoluo, quod promiseram, uel, ut uerius loquar, plus quam promiseram, praesto. satis enim non promisso meo solum, uerum etiam animo tuo factum erat, si modo nudos (ut ita dicam) hosce locos tibi tradidissem. Verum ego cum scirem te esse distentissimum, qua de mendis librorum tollendis, qua de uerbis quibusdam atque sententijs, quae in his inuolutae erant, euoluendis, ut labore te leuarem, simulque augerem munusculum meum, feci quod antea nunquam, quodque ualde abhorrebat a natura mea, ut quae partim ex antiquis libris, partim ex me prompseram, ea quasi uestitu orationis induerem, & quoad rei natura pateretur, ornarem. Id autem ut commodius a me fieret, & cumulatius, antequam ad scribendum aggrederer, faciendum mihi putavi, ut ea studia, quae in his libris antea posueram, nunc rursus acriori cura, attentiorisque animo renouarem. Itaque conductis in unum multis Philippicarum uoluminibus, & his quidem perueteribus, operam dedi, ut quoniam inter ipsa conueniret interdum, saepe uariaretur, hanc uarietatem, constantiamque ita diligenter notata habere, ut ne litera quidem effugeret. Quantum autem & his & superiorum temporum uigilijs lucrificerim, non est meum scribere, ideo quod facile seipsum quisque fallit, & ipsa scripta indicabunt. Tanta quidem certe diligentia usus sum, ut interdum, ne putida uideatur, in mentem ueniat subuereri, ita minima etiam quaeque

430
persecuti sumus: nec solū elaborauimus, ut sua Tullio ser-
monis elegātia, uerū etiam suus, quoad eius fieri posset,
orationis orbis, suūque numerus redderetur. Quæ tamen
in his interpretati sumus, quæ ue emendauimus cum apud
hunc ipsum in alijs libris tum apud alios de meliore nota
scriptores, hæc, etsi cū occurrerent, atq; inciderent quasi
prætereuntes excusimus, tamen animum harum minuta-
rum rerum fastidio defessum releuare poterunt, atq; ab-
alienatum retinere: hoc igitur opusculum ad te mittimus,
quod uel ut tuum per me edas licet, siquidem me tui amor
ad scribendum, non studium laudis impulit: uel, sicut inge-
nuus es, nec indigens cuiusquam, meum nomen placet in-
scribere, in tuo certe exeat ac diuiget ut uolo, non solum
ob eam causam, ut quam diligentiam soles in tuis, hanc in
meis quoq; rebus adhibendā putes, uerū etiā multo ma-
gis ut doctissimi adolescētis, atque apud eos omnes, qui se
optimis artibus dediderunt, gratiosi, nomine commenda-
tum, studium istuc secum, fauorēq; in uulgus afferat. Hic
autem ut primus ingenij foetus nunc minutus sit, nec ita
ualde bonus necesse est. Post si, ut humus, sic animus fiet
cultu fecundior, quōq; magis subactus erit, eo grandiores
edet fruges, ac meliores, uberiora à me ac præstantiora
debebis expectare. quali acunq; certè efferrimus, tibi effe-
remus, quis enim ad communem fructum nō excitetur, non
ei omni studio faueat, non omnibus opibus, ac uiribus
opituletur, quem id ætatis uideat sic euigilare in literis, ut
fructus lucubrationum suos in commune conferat: sic in-
cumbere in eā curā, ut scriptoribus alijs, quos mendorum
quasi quædam illuuiēs inquinauerat, ac totos prope muta-
uerat, suum splendorem, formāq; restituat, alios in tene-
bris abditos iam iamq; situ enectos in lucē euocet, perire
non

5
non sinat, atq; adeo immortalitati commendet, ut omnia
loca, bibliothecas, libros peragret, scrutetur, euoluat.
non operæ, non sumptui, non deniq; ualetudini, atq; uitæ
parcat. Quam quidem, cæterāsq; laudes animi, ingenij, ac
iudicij tui mens quidem nūc ardet studio persequendi, sed
impetum reprimit pudor. Quod enim, cum tecum loquor
per literas, mihi cum præsentē præsens loqui uideor, idcir-
co fit ut, quasi te in os laudem, ita de te ad te scribens eru-
bescam. Prædicabo igitur alijs, quod facio, atq; in hoc ani-
mo meo penitus obsequar. Vale, & me ama. Romæ, data
Non. Ian. ∞ .D. XLI.

H I E R O N Y M I

FERRARI EMENDA- TIONES IN PHILIP- PICAS CICE- RONIS.

Philippica prima, pagina 304.

AD VESTRVM consilium auctoritatēque.)
Auctoritatem, libri ueteres: & ita scribi oportere, non so-
lum grammatici antiqui docent, qui quidem hoc uocabu-
lum ab Augeo declinatum tradunt, sed etiam ex antiquo-
rum monumentorum inscriptionibus apparet.

304 Atheniensiumq; renouaui uetus exemplum.)
Liber Colotianus, & alij nonnulli, Reuocauit, quod ut eij-
ciam, uerbum proximum inferius facit. Sic in III. libro
de Orat. Acerba sanè recordatio ueterem animi curam,
molestiāque renouaui.

304 Quod tum in sedandis discordijs usurpauerat

ciuitas illa) Sic liber Langobardicis literis scriptus, qui cum plerique consentiunt, Quod tum in sedandis discordijs erat ciuitas illa. Col. Quod tum in scandalis discordia uerat ciuitas illa. Nonnulli, Quod tum in sedandis discors erat ciuitas illa. Vnus, atque alter hoc modo, Quod tum in sedandis discordijs erat usa ciuitas illa, Quae uarie hanc in opinionem me adduxit, ut putarem M. Tullium ita scriptum reliquisse, Quod tum in sedandis discordijs ciuitas illa. Hanc autem uarietatem ab illis hominibus emanasse, qui sub omnibus locis, atque uerbis glossemata subscribunt: qui quidem cum periodo huic aliquid deesse uident, atque aliud alij tanquam prae teritum retulissent: in horum postea libris describendis, ducti errore librarij suggesta illa uerba, et tanquam adulterina cum ueris germanisque contexuerunt: quae sensim latius disseminata omnes ferè libros occuparunt. Tu tamen, ne nimium nobis sumere uideamur, fac tantisper in tuis sit, uel ut antè fuit, uel, quoniam nullis in libris ueteribus reperitur vsurpauerat, ut in his duobus est, quos extremos protuli: dum liberum nobis assentientem inueniamus.

Pag. 305 Summa cum dignitate, et constantia. c.) Omnes libri ueteres commutat ordinem. ab his etiam nonnihil discrepant. hoc modo, Ad hunc ordinem res optimas deferebat, nihil tum in C. Caesaris commentarijs reperiatur, summa cum dignitate, constantia ad ea, quae quae sita erant, respondebat. Qui quidem, quod ad ordinem attinet, ualde placent, placent autem propter insequens membrum, quod ad hoc extremum multo aptius, quam ad illud alterum quadrat: nec insolens, ac nouum, ut duo uerba sublata è medio coniunctione dicantur. Cic. in epist. ad Appium: Quòque plura uirtutis, industriae ornamenta in te sunt. et

in

in XIII. Phil. Tamen eorum ora, sermones, qui ex eo numero in urbe relictis sunt. Nisi quod erat notum omnibus deesse non abesse mihi uidetur. nam et recentiores retinent, et hoc, quam illud, uerisimilius est.

305 Clarissimo uiro.) C. V. libri ueteres.

305 Senatus consultum.) S. C. libri ueteres.

305 Alia porro propria Dolobellae. Dolobellae. l. u. et rectè indicat subtractiones aquaeductuam, in quibus ita scriptum est, P. Cornelius P. F. Dolabella.

305 Qui illam insepultam sepulturam effecerant.) Audio quosdam non insepultam, sed insepulto probare, quibus de causis adductos, nescio: omnes certè libri contra faciunt. Ego uerò M. Tullium arbitror id loquendi genus ab aliquo uno ex uetustissimis illis scriptoribus mutuatum, aut certè poetam nescio quem imitatum, cuius ipse uersus in libris oratorijs profert, Quae tempestate Paris Helenam in nuptiis iunxit nuptijs. Eum porro à Graecis transiisse, illi certè in hoc genere frequètes. ut illud est apud Euripidè in Hecuba, ὕμῳ μὲν τ' ἀνυμῶν, παρὰ δὲ τὸν ἀπαρθεῖον. et apud Sophocle in Aiace, Ἐχθρῶν ἐδῶρα δῶρα, κ' ἐν ὀρθοῖμα. Ut igitur ille nuptias in nuptas appellauit, quod in ijs solènia, ac iusta nuptiarum seruata non erant: ita huc per similitudinem existimo funus Caesaris in sepultam sepulturam uocitasse, propterea quod raptim, ac turbulente, non more, ac modo factum erat. quod ita fuisse declarat rerum gestarum Caesaris explicatores. Sepultura autem ualet interdum humationem, atque actum ipsum, ut ita dicam, sepeliendi: funus aliàs, et prope exequias ipsas, ut hoc loco, et lib. I. de legib. Nec de mortui laude, nisi in publicis sepulturis, nec ab alio, nisi qui publicè ad eam rem constitutus esset, dici licebat.

305 Magis, magisque.) Magis, ac magis. Liber Lag.

4 4

et alij

Et alij nonnulli, utrunque usitatum.

305 Cum suis similibus seruis.) Sui, probro.

306 Mirum mihi uideatur.) Omnes libri ueteres, Mihi mirum uideatur.

306 Nihil per Senatum: multa, & magna per se ipsum & absente populo, & inuito.) Multa, & magna per populū, emendo, cū autoritate ueterum omnium librorum qui quidē in manus meas peruenerūt, tum etiā ratione adductus: nam primū quis agebat per se ipsum? deinde ipse Cicero multis in locis apertissime ostēdit, Antonium egisse per populum. Qui potuit agere per populū? dicet quispiam) & absente populo, & inuito? Qui agit per plebem concitatum, per operas conductas, per egentes, seditionos, facinorosos: is agit per populum: si quidē hi quoque sunt in numero ciuium: & rursus per populum non agit, cum & populus, qui uerē populus appellari possit, constet ex uiris bonis, ac bene sentientibus de Reipub. & ea comitia legitima sint, quorum autor Senatus est, quæ descriptis etatibus, classibus, ordinibus habentur. Antonius igitur cū ferret leges per uim, exclusis bonis, & iure rogandi sublato, non agebat per populū: & rursus agebat per populum, cum ciues improbi, atque ex numero ciuium merito exterminandi eas sciscerent, ac iuberent. Quid multa? audiamus Ciceronem similiter loquentem in oratione pro domo sua, An tu Populum Rom. esse illum putas, qui constat ex ijs, qui mercede conducuntur, qui impelluntur, ut uim afferant magistratibus, ut obsideant senatum, optent quotidie cædem, incendia, rapinas? quem tu tamen populum nisi tabernis clausis frequentare non poteras.

306 Ut adesset Cal. Ian.) Liber Lang. Kalen. Ian.

306 Cū Brūdusii.) Liber Lang. Brunaisii, semper.

Quæ

306 Quæ tamen mihi urbs coniunctissima.) Libri ueteres, Vrbs mihi coniunctissima. quæ structura mihi concinnior uidetur.

306 Suspicionis aliquid afferret.) L. Lang. Suspicionis. ut apud Terentium in Andria, Nam qui istæc tibi incidit suspectio? suspicio quoque, unde hoc uerbum declinatum est, pro suspectum habeo; dixit Sallustius: suspectus, inquit, regi: & ipse eum suspiciens.

Pagina 307 Quæ ita mihi placuit.) Quæ mihi ita placuit, omnes l. u.

307 Nec multo post.) Nec ita multo post, o. l. u. qui mihi quidem redolere uidentur elegantiam Tullianam.

307 Etiam plus Reipub.) Plus etiam Reipub. o. l. u.

307 Rempub. conuenturam Calend. Sextilibus: Senatium frequentem fore.) Ita corrigendum est, Rem conuenturam: Kalen. Sext. Senatium frequentem fore. Cuius emendationis habemus autorem non modo Col. librum, sed Ciceronem ipsum in x v l. lib. epist. ad Atticum, de eadem re modo loquentem, Hoc, inquit, afferebant Bruti, & Cassij edictum, & fore frequentem Senatium Calen. à Bruto, & Cassio literas missas ad consulareis, & prætorios: ut adessent, rogare summam spem nuntiabant, fore, ut Antonius cederet, res conueniret.

307 Remissis Gallijs prouincijs.) Prouincijs Gallijs, Colotianus, & alij nonnulli u. l.

326 Ex qua Brutus excederet.) Cederet. omnes libri scripti, quod uerbum tamen idem ualeat, quod Excedo. ut hic idem in x. Philipp. de eodem Bruto loquens declarat, Eundem uidi postea Velia, cedentem Italia. Et paulo infra, Cedere è patria seruatorem eius, manere in patria proditores.

307 Pulcherrimi facti conscientia.) Hoc amplius
o.s.l. Pulcherrimi facti sui conscientia.

307 Neque perficere poteram.) L.u. partim Patra=
re, partim Præstare. Gellius quoque Præstare, si tamen
sine mendo liber est, quem tamen sequor.

307 Præter naturam etiam, præterq; fatum.) Etiam,
delendū est, nisi libris omnibus antiquis fidē abrogamus.

Pagina 308 Idque nonnullo eius officio debere esse.)
Sic o. l.u. idq; me nonnullo eius officio debere eē, ex qui=
bus mea quidem sententia, si e modo literam in t mutauē=
ris, omne mendum susculeris, hoc modo, Idque me non=
nullo eius officio debere, eā præ me semper tuli.

308 Ita sine cura Consules sunt.) Lang. C. pro Con=
sules. Colatianus, Consul. nonnulli, Consulares. ego sequor
impressos.

308 Cumque è uia languerem.) Tres libri scripti, De
uia, quos uehementer probō: siquidem ab his scriptores
luculentissimi faciunt. Plaut. in Pseud. Nam ut lassus ueni
de uia, me uolo curare. Cic. in Acad. Et nisi de uia fessus
esset, continuo ad nos uenturum fuisse. Et de Som. Scip.
Me & fessum de uia, & qui ad multā noctem uigilassem.

308 Misi pro amicitia, qui hoc diceret.) Qui hoc edi=
ceret, o.s.l. quod aures mea multo magis probāt. Edicere
autem non modo ualeat, edicto iubere: uerū etiā dicere, in=
dicare, atq; etiam enuntiare significat. Sal. Is cum se dice=
ret indicaturum de cōiuratione, si fides publica data esset:
iussus à Cos. quæ sciret, edicere. Cic. de Am. Si prius, quid
maxime reprehēdere Scipio solitus sit, edixero. Plaut. in
Men. Omnia hercle ego edictaui. Quid? si corrigamur,
Hoc ei diceret, omnino mollius atq; usitatius uideretur. tot
librorū tamē cōsensionē pro nihilo putādā nō arbitror.

Inuiti

308 Inuiti secuti estis.) Secuti estis inuiti, L. Col. ora=
tio certē sit & numero plenior, & compositione lenior.

308 Nihil dico quis fuerit ille L. Brutus.) Nos antea
tantummodo cōiectura ducti, pro Quis, Cui, reposuera=
mus ita, ut ante, Fuerit, notā distinctionis apponeremus:
quod omni scriptura diligenter considerata, Cicero mihi
uidebatur hoc uoluisse dicere, se nullo modo eos honores,
qui dijs immortalibus deberentur, cuiquam mortuo fuisse
decreturū. Itaq; cū dixisset, An me censetis P. C. quod uos
inuiti secuti estis, decreturū fuisse, ut decernerentur sup=
plicationes mortuorū? Tum illud addidit, Nihil dico cui.
nō disputo, cui hic honos haberetur, nefario. s. Tyranno,
scelerato, impio. Verū fac fuisse L. Brutū exactorē regū,
patriæ liberatorē: adduci tamē nō possem, & quæ sequū=
tur. Similiter autē locutus est in oratione pro Sext. Cur de
capite cuius? non disputo cuiusmodi ciuis, & c. Verum hoc
antea, ut dixi, coniectura modo adductus, nunc eo magis
id affirmo, quod sententiæ mea antiquissimus quisq; liber
ad stipulator est. Erunt tamē fortasse nonnulli, quibus ma=
gis arrideat Quoius, Cuius. s. patrio casu, ut sit superiori
scripturæ cōsequēs: dixerat enim Mortuorū. quæ sententiā
ut reprehendi nō posset, si alicuius unius libri autoritate
niteretur, ita nō magnopere probāda, cum à scripto rece=
dat: præsertim cū M. Tullius quibusdā legibus ita sit a stri=
ctus, ut ijs interdū tamē se relaxet, atq; soluat. si quis tamē
id pugnaciter defendet, nos ei non ualde repugnabimus.

Pagina 309 Facile possim defendere.) Possem, o. l.u.
perspicue rectum.

309 Partim timeo ne impendant) Impendant, l.u.
perspicue rectum.

309 Consulares fecit.) L. Colotianus, Conf. Lang.
qui cum

qui cum plerique faciunt, Consules. quod ualde placet.

308 Qui sententiam loco consulari dicunt.) L. Col. & alij nonnulli, Consulari loco dicunt. quos sequimur, ut asperitatem concursus extremi uerbi cum insequenti primo uitemus. sic in v i l. Philip. Dicere in hoc ordine sententiam M. Antonium consulari loco.

309 In suspicionē Po. Ro. uenire.) In suspicionē. L. āg.

309 Quod ipsum est turpe.) Eſſet, non est, o. l. u. quem admodum in oratione contra Pis. locutus est, Pro Aurelio tribunali ne cōnuente quidē te, quod ipsum eſſet scelus, si d. etiā hilarioribus oculis, quā solitus eras intuente.

309 Qui non quid efficere possit.) Extra unum, atque alterum librum, in quibus Col. (de ueteribus enim loquor: nam recentiores quoq; cum impressis faciunt) reliqui sic, Qui nō quid in Remp. cogitauit, sed quid facere ipse deberet. Quae scriptura diligenter considerata, atque omnibus ex partibus pertentata, hanc in opinionem disceſſi, ut huic aliquid deesse potius putarem, quā impressae superare: cum praesertim, ut dixi, duo ueuustissimi libri, atq; ex omnibus minime mendosi hinc sentiant, & sententia bona sit, ac bonis uerbis elata. tot librorū tamen consensionem silentio praeterire nō placuit. de eo cōuenit inter omnes, quod illud uerbū Ipse. s. proximū à postremo locū tenet: quo modo quidē multo melius cadit ipsa comprehensio.

Pag. 310 Benigne tamen me.) Benigne me tamen, o. l. u.

310 Nihil tam esse in actis Caesaris.) Nihil esse tam, c. omnes l. u.

310 An si cui quid ille promissit, id erit fixum?) Pro Quid, Quod, o. l. u. quod ualde placet. In mēbro in sequenti ueteres. l. nō discrepāt. recentiores ferē pro Fecit, Fecerit. quod probō: ut duo cōplectatur & promissa, & beneficia.

ficia. Eſſet autē planius, si ita dixisset, Quodq; idē facere non potuit, ut multis multa promissa nō fecerit? uerbis. s. cōiunctione copulatis. Sed duo membra eodē modo paulō antē. extulit, Liberatus cædis periculo paucis post diebus Senatus. unicus impactus est fugitio illi. c. Facere autem promissa, nō promittere, sed promissa seruare significat. quod uel ex hoc loco facile intelligi potest, & l. i. i. de Offi. Promissū potius nō faciendū, quā tā tetrū facinus admittendum fuit. & i. Etiamne furioso promissum facere?

310 Quae tamen multo plura reperta sunt.) Quae tamen multo plura illo mortuo reperta sunt, o. l. u.

310 Pecunia utinam ad ædem Opis maneret.) Ad opis, o. l. u. loquendi modus & breuis, & elegans, & optimo cuiq; scriptori usurpatus, ut ita dicant, Ante Apollinis, Ad Martis, In Veneris, pro Ad Martis ædem, In Veneris ædē. Cic. de eadē re loquens in epi. ad Atti. Rapinas scribis ad Opis fieri. Et v i l. Philip. Sicut illam Q. Trebelij ante Castoris. Plaut. in Pen. Ag. quō te agis? Ad. egōne in Veneris. Græciquoque hoc loquendi genus usurpant.

310 Cruenta quidem illa.) Cruenta illa quidem, o. l. u.

310 Si ita in actis eius fuit.) Eius, ab oibus l. u. abest.

310 Et toga.) Et in toga, o. l. u.

Pagi. 311 Optima etiam in Repub.) Optima etiam Repub. o. l. scripti. & rectē. Sic etiam dicitur, Bonis rebus, Saluis rebus, Optimis temporibus.

311 Ne plusquam biennium consulares.) L. u. partim, Neue, partim Neu. quorum alterum plenum, alterum imminutum. utrunque idem ualet: utrunque usitatum.

311 Acta Caesaris seruari.) Caesaris acta seruari, o. l. u. cum structura leuior, tum numerus Ciceroni maxime probatus: finitur enim spondeo, creticus huic proximus.

311 Viri fortissimi, atque honestissimi.) Viri honestissimi, atque fortissimi, o. l. u.

311 At si feratis.) L. Lang. Atque pro At. Scala, & alij nonnulli, Ferretis. ut ita fortasse corrigendum sit, Atque, uel At qui si ferretis: sequitur enim, Probaretis.

311 Hic enim est legis iudex.) Index, liber unus, atque alter. quod rectum est, & ex se intelligitur. Nemo est enim quin sciat, indicem aliàs librorum, aliàs monumentorum inscriptionem significare. Iam quid hæc sibi uelit in libris, atque monumentis, perspicuum est.

311 De ui, & de maiestate damnati.) De ui, & maiestate, Lang. ceteris assentior.

Pagina 312 Istam legem manere.) O. l. s. non Manere, sed Venire probant. Ego neutrum satis probo: nam Manere, de legibus latis, non promulgatis dicitur. ut de prouincijs Consul. Quare aut nobis statuendum est legem Aelianam manere, legem Fusiam non esse abrogatam. Rursum Venire legem, pro Ferri, insolitum atque inusitatum. Quid faciendum, inquires? censeo tantisper in librorum antiquorum autoritate delitescendum, dum uerum inuestigemus: si tamen hoc uerum non est: cum præsertim tam illud alterum, quam hoc insolens sit.

312 Velleis aliquid esse populare.) Aliquid uelletis esse, omnes l. u. nonnulli sic emendant, uellet is. ut Antonium modo describat.

312 Quæ est igitur ea cupiditas.) Pro Ea, Lang. Hæc. Col. S. C. & ceteri ferè, Ista. quos sequor.

312 Quid est igitur aliud? quàm adhortari.) Sic Lang. qui cum plerique libri consentiunt, Quid est aliud igitur adhortari adolescentes, ut turbulenti, ut seditiosi. c. Ut in l. l. de Fin. bon. & mal. Quid est enim aliud, esse uersutus?

Quam

312 Quam autem ad Reip. pestem furor tribunitius impelli non poterit.) Sic L. Col. & alij nonnulli, quem autem ad Reip. pestem furor tribunitius impellere non poterit. quod magis probo, ut hanc habeat sententiam, Quis homo contemptus, tamq; abiectus constitutus in tribunatu, qui natura uehemens est, & uiolentus, non excitatur ad perniciem, atq; exitium Reip. cum uiderit se armis potentissimi magistratus armatum, ijs autè legum uinculis solutum, quæ ad coercendos furores tribunitios comparate sunt: dixit autè Furorè tribunitium, ut pro Cluent. Spiritus tribunitios, cõtra Rul. V im tribunitiam, propriam. s. tribunatus, atque ei propè insitam, atque ingeneratam.

312 Quid? quod abrogatur his legibus Cæsaris.) Quid? quod obrogatur legibus Cæsaris, o. l. u. quod probo. etenim præter quàm quod aptius ad sententiã conuenit: siquidè M. Antonius nõ leges Cæsaris abrogabat, sed ijs alias leges aliqua ex parte cõtrarias ferebat: præterea, quod sciam Legi abrogare nõ dicitur: nam illud apud Liuium, l. x. Semper antiquæ abrogat noua, sine dubitatione mēdosum est: quo tamē mēdo libri scripti uacant. pro Antiquæ enim Antiquã retinet. quod autè est apud illum, qui scribit ad Herennium, Cui legi abrogatum, uel derogatum sit. nõ dubito, quin librarij mendum, atq; ibi quoq; Obrogatum, & paulo supra Obrogatio, nõ Abrogatio, scribendum sit. nam cū de legibus inter se cõtrarijs cõtrouersia argumēta suggerat, quid tandē momenti poterat afferre lex, quæ amplius lex nõ erat: at ea, cuius infirmadæ causa lex alia lata erat, etsi tenuem, aliquã tamen defensionē dabat: siquidè non penitus erat sublata. Locum diligenter consideranda, ibi in sententiam meam. Derogare autem legi, esse, quid ex lege ueteri, noua detrudere. Abrogare legem, pe-

nitus

nitus tollere: Obrogare legi, prioris legis infirmandae gratia aliam legem ferre, nemo est qui nesciat. Omnia complectitur uno uersiculo M. Tullius, Quod per legem Clodiam promulgare, abrogare, derogare, obrogare sine fraude sua non liceat.

312 De exilio reducti sunt à mortuo.) Sunt, nullis in l.u. reperitur. hoc amplius Col. & Gad. q. singula mēbra eodē uerbo finiūt, hoc modo, De exilio reducti à mortuo. ciuitas data nō solū singulis sed nationibus & prouincijs uniuersis à mortuo. & quae sequūtur. quos mirū in modū probō: nā in alijs libris aut quid deesse, aut superesse mihi uidebatur: nec mihi persuadere poterā, tā elegantē, tamq; accuratū scriptorē eodē uerbo primū, extremūq; membrū conclusisse, medium tanquā mutilū, & decurtatū reliquisse. Itaq; non dubitabā, quin ex ultimo tollendū esset A mortuo: aut secundū referendū iisdem uerbis supplendū. quae in duobus l. antiquis inuenta hanc opinionē mihi penitus cōprobauerūt. his autē cōformationibus uerborū, quis dubitat, quin optimus quisq; orator distinguat orationem? aut quis hic non agnoscit eam figurā, quae à Graecis ἀντιστοχὴ, à nostris cōuersio appellatur? cuiusmodi est illud pro Fōt. Frumēti maximus numerus ē Gallia, pedita tus amplissimae copiae ē Gallia, eqtatus plurimus ē Gallia.

Pag. 113 Quas tu mihi intercessionēs inquis? Quas tu mihi, inquit, intercessionēs? quas religionēs? sic Lang. Col. Sc. hoc amplius Gad. Quas religionēs nominas? ut Plaut. in Cur. Quas tu mihi tabellas? quos tu mihi luscōs libertos? quos summanos somnias? & in Pseud. Quē Pseudulum? quas tu mihi praedicās fallacias? Et hic ipse in v. l. Laccus. Quam mihi religionem narras? quam poenam? quem Senatū? Illa tamen breuitas mihi magis arridet.

Negligi

313 Negligimus ista.) Negligimus, l. Lang. & alij nonnulli. ut enim Perlego, sic Intellego, sic Neglego dicebatur, ut ex uetustissimis libris intelligere licet.

313 Credo illa legitima: quae Consules populum iure rogauerunt.) Ita sine controuersia corrigendū est, Cedo illa legitima. Coss. Populum iure rogauerunt (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) populūq; iure sciuit. Hoc autem principium erat legum latarum. id apparet apud Frontinum de aquae ductibus, cuiusdam legis uerba subscribentē, T. (inquit) Quintius Crispinus Coss. populū iure rogauit, populūq; iure sciuit. Probus quoq; has legū notas, P. I. R. P. Q. J. S. sic interpretatur, Populū iure rogauit, populūq; iure sciuit. Eodē accedit autoritas antiquo rōlibrorū, qui ad unū omnes sententiā nostrae suffragātur.

313 Quod est augurū: antedicere ea, quae uitari possunt.) Amicorum, pro augurum o. l. u. cetera eodē modo. Quid hic augures, aut amici, aut omnino omnia haec uerba sibi uelint, nō difficio: ut ualde suspicer, uel dicam pro certo putem, totum hunc locum, quem supra scripsi, interpretationem esse eorum hominum, qui glossas sub omnibus uerbis subscribunt. nam quod dixerat, de futuris, suggesserunt (credo) elegantes illi interpretes, quod est amicorum antedicere ea, quae uitari possunt, quae uerba librorum imperitia in omnes postea libros irreperūt.

313 Irasci quidem mihi Dolabella.) Sic Gad. Irasci te quidem mihi Dolabella. Lang. & cum eo multi alij, Irasci uos quidem, quod magis placet, subiungit enim, Quamquam quidem te id facturum non arbitror.

313 Quamquā quidem te.) Quamquā te quidem, o. l. u. Pag. 314. Sed promam ius, ut opinor, equū.) L. Col. proponam. Lang. tamen pro impressis stat: atq; uterque quidem

quidem cum suis tanquam ad stipulatoribus, atque aduocatis. ego Colotianum magis probo: quod is mihi uideatur ad consuetudinem loquendi propius accedere.

314 Contumeliæ dixerō.) Magna uarietas in libris antiquis existit: nam partim cum impressis cōsentiant, ut Sc. partim, Contumeliose, ut Gad. nonnulli Cum contumelia, ut Col. & alij nonnulli. qui omnes habēt omnino quod sequamur: nā & Dicere contumeliā, recte dicitur. Plaut. Contumeliā si dices, audies. & Cōtumeliose: Cic. de Offic. Cum studiose de absentibus detrahendi causa aut per ridiculum, aut seuerē, aut maledicē, cōtumeliosēq; dicitur. & Cum contumeliā, ut hic idem in I. I. Phil. Quid est dictum à me cum contumeliā? Ego tamen hoc extremum sequor.

314 Quam semper in Repub. habui.) In Repub. semper habui, o. l. u. & uerborum constructio lenior.

314 Ut à quibusdam mihi.) Ut mihi à quibusdam, o. l. u. quod quidem magis implet aures meas.

314 Idem illi.) Idem illi, l. o. u. ut in subtractione aque Martie ductus, P. CORNELIUS P. F. DOEABELLA, C. IVNIUS C. F. SILANUS FLAMEN MARTIAL. COS. S. EX. S. C. FACIENDVM CVRAVERVNT, IDEM QVE PROB AVERVNT.

314 Morbi causa, quam mortis.) Lang. Morbus, quod si non contemnimus, Mors pro Mortis erit reponendum. Eodem quidem modo loquitur ille qui scribit ad Heren. Cui morbus causa est, cognitorem det. Et Liu. l. xxxiiii. Quibus aut emerita stipendia, aut morbus causa essent. & l. xxiiii. Nisi quibus morbus causa erit. Et paulo infra, Quibus neque uacatio iusta militiæ, neque morbus causa fuisset. Iudicium tamen aurium funditus

ditus repudiat ac respuit: cui standum censeo.

314 Homines nobiles.) Nobiles homines o. l. u.

314 Ea autem est gloria, & laus.) Et, à nonnullis, u. l. abest. quàm probem, hinc poteris existimare; quod à coniectura sustuleram.

314 Expertum uideremus.) Viderem o. l. u.

Pagina 315 Quin mihi etiam.) L. u. partim, Quin etiam mihi: partim, Cum etiam mihi.

315 Cōsensum illum theatri.) Nonnulli ueteres, l. Cōsensum: quod ego tamē reijcio: nā Theatri cōsensum dixit Spectatorū consensionē, qui uniuersi Dolabellæ plausuerant, atq; una uoce significauerant, se factū eius comprobauisse. Eiusmodi est illud in I. I. I. Phil. Quod uos quoq; illū hōstē tanto cōsensu, tantōq; clamore approbauistis. Et pro Sest. Quæ cōcio fuit per hos annos, quæ quidē nō esset conducta, sed uera, in qua Po. Ro. consensus perspicī posset. Et in ij. l. epi. ad Atti. Tōtus theatri clamore dixit.

315 Beneficio nouo memoria doloris ueteris abieciisse.) Nouo beneficio memoriam ueteris doloris abieciisse, o. l. scripti. & numerus plenior.

315 Hanc tu potuisti Dolabella.) Pro potuisti, notam prænominis Dolabellæ; P. scilicet, o. l. scripti etiam in his, quæ sequuntur, immutant ordinem, hoc modo, Hanc tu inquam potuisti æquo animo, c.

315 Cum tuū collegā depositis inimicitijs, oblitus auspiciōrū, auguria te ipso augure nuntiante illo primo die, c.) Cū, ab o. l. u. abest. cætera sic. Tuū collegā depositis inimicitijs, oblitus auspiciā te ipso augure nuntiate illo primo die, c. Ego sic arbitror emendandum. Oblitus auspiciā à te ipso augure nuntiata, c. id enim hoc loco mihi significare uidetur, quod in cōsequenti oratione declarat. Cōfesso ne-

gotio bonus augur, Leliū diceret, alio die inquit. Et paulo infra, Augur auguri, Cōsul cōsulū nūtiāuit. Et alio loco, Quādiu tu uoles, uitiosus Cōs. Dolabella: rursus cū uoles, saluis auspicijs creatus. Et ibidē, si nihil est, cū augur his uerbis nūtiat, quibus nūtiasti. Et in V. or. Quid, q̄ cū eo collega tulit, quē ipse fecit sua nūriatione uitiosum. Cū igitur sentiat Cicero, M. Antonū depositis similitatibus, obitū auspicia, quæ augur ipse nūtiarat, quorū nūtiatione Dolabellam Cōsul uitiosum fecerat, illo primo die, quo Senatus in æde Telluris fuit, suū collegā pro collega habuisse: hanc rem librorū uerba mihi declarare non uidentur, sed nihil affirmo, tantū sententiā meam testificor, quā tum affirmabo, cum unū aliquē librū huius ad stipulatorē nactus ero. illud quidē pro certo dixerim, non post mortē Caesaris Antonū Dolabellæ nuntiasse, sed tum, cum Dolabella iussu Caesaris Cōsul renuntiatus est: id quod Appianus, & Dion apertissime ostendūt, qui quidē memoria prodāt, Dolabellā, simul ac de interitu Caesaris, certior factus sit, statim sua spē susceptis Cōsulatus insignibus in publicū prodijisse: habitūq; ad populū oratione temporibus nō aliena, in Capitolū ad cōiuratos ascendisse. Hæc autē de auspicijs disputatio me loci illius, pro Cluentio comonuit, Nubit genero socrus nullis auspicijs, nullis autoribus. in quo tu uide, ne pro auspicijs, auspicijs sit reponendum: siquidē non auspicia in nuptijs, sed auspices adhibebantur, hic ipse declarat, l. de Diuin. Nihil ferē (inquit) quondā maioris rei, nisi auspicijs, ne priuatim quidē gerebatur: quod etiā nūc nuptiarū auspices declarant, qui re omissa nomen, tantū tenent. Idem Val. Max. tradit, de ijs Plaut. Vltro ibit nuptiū: nō manebit auspices.

315 Reip. tuus paruus filius. Sic l. Lang. R. tuus paruus

ulus filius. Scalæ, K. nonnulli, Carissimus. plures R. P. ut impressi. quos, ut probē, locus ille facit in Catilinā: quem infra scripsit: Nec meā mentē non domū saepe reuocat exanimata uxor, obiecta metu filia, & paruulus filius: quē mihi uidetur amplecti Resp. tanquā obsidē Cōsulatus mei. Iam si paruulus pro paruus reposueris, magis placebit.

315 Qui quidem nulla in concione. Nullus pro Nulla, l. Lang. ut fortasse corrigendū sit. Nullius: res minuta.

315 Proximo, altero, tertio. Tollēdus est (meo quidē iudicio) librarij interductus, is qui Proximo distinguit ab Altero, scribendumq; Proximo altero, pro Postero die. dixit autē Alterū diem proximū, ut Terentius, Proximū uicinū: & Cicero, Pedem superiorē proximū: ut Varro, Proxima superiora loca. nam si quis alterum esse tertium diceret, id quod interpret Terentianus docet (ego, quid sentīā, uidero) eius interpretatio esset indigna responsione, sequitur enim Tertio. et quoniā agitur de Altero: illud in l. de Or. pag. cxxxi. Alterū minime est liberale, deprauatū est. Aliter enim pro alterū reponendū est: supra enim dicit, Alterū genus est imitatione admodū ridiculū: sed nobis tantū licet furtim, siquē et cursim. deinde subijcit rōnē, Aliter enim minime est liberale. sed ad rē. quod seqtur, Deniq; reliqs cōsecutis diebus, deniq; in l. u. nō est.

315 Hæc iniusta est. Inusta, l. u. res facilis.

315 Ut enim propter unius M. Manlij scelus, decreto gētis Māliae neminē patriiū. c.) Libri à uerbis sine mēdo sunt, ab interpūctionibus mēdosi. sic enim distinguēdū est, Ut enim propter unius M. Manlij scelus, decreto gentis Manliae, neminē. & quæ sequūtur. Hoc docet Liuius l. v. i. Adiectæ (inquit) mortuo notæ sunt, publica una, quod cū domus eius fuisset, ubi nūc ædes atq; officina Monetæ est,

latum ad populū est, ne quis patritius in arce, aut Capitō
lio habitaret: gētilitia altera, q. gētis Māliæ decreto cau-
tū est, ne quis deinde M. Mālius uocaretur. Quod aut seq-
tur, M. Māliū uocari licet: nulli oīno L. scripti M. retinēt,
ut uerear ne M. quæ Marcū significat, abierit in Manliū.

Pagi. 316 Quod uidemus etiam in fabulis, ipsis illis.)
Ipsi illi, o. l. u. & certē unus. Atrous apud Actium hæc ue-
ra tyrannica, ac detestabilia usurpat. quorum autorita-
tem sequimur; Dixerit, non Dixerint, scribendum. est.

316 Putāsne illū immortalitatē mereri uoluisse.) Hæc
uerba in quinque libris uetustissimis, in quibus est Læg. de-
sunt: desunt in quā, nō absunt. sic enim sentio. nā et ea Col.
& multi alij scripti libri cōseruat: nec eiusmodi sunt, ut à
quouis suggeri potuerint. etenim nec ita ualde apta sunt,
nec ab ullo alio (quod quidē sciā praterquā Cic. et Plau-
to usurpata. ut igitur hæc dilucida faciamus, horū scripto-
rū loca subiiciemus. Plaut. in Bac. Quē quidē ego ut nō ex-
cruciē, alterū tantū auri nō mereā. Et in Men. Neq; hodie
ut te perdā, mereā deum diuitias mihi. Et in Stic. Neq; ille
sibi mereat Persarū montes, qui esse aurei perhibētur, ut
istūc faciat. Cic. de natu. deor. Quid mereas, ut Epicureus
esse desinas? De fin. bo. & ma. Quid merearis igitur, ut te
dicās in eo magistratu oīa uoluptatis causa facturū esse?
Et in v. l. in Ver. Quid arbitramini Rheginos mereri uel
le, ut ab his marmorea Venus illa auferatur? q. Tarētinos,
ut Europā ì equo sedētē amittāt: Sic enim hūc locū corri-
gēdū puto. Idē Plau. in Must. immutata loquēdi forma. si-
gnificatione cōseruata. Quid merear, quā obrē mentiar?

316 Ut propter armorū metuē dorū licitiā.) Habēdo
rū, nō Metuēdorū, oēs ad unū, l. u. qđ sūmo opere placet.

316 Miserrimi ipsi sunt.) Miseri, o. l. f.

Pagina

Pagina 317 Natum te esse.) Natum esse te, o. l. f.
317 Quid enim gladiatorij clamores innumerabiliū
ciuium?) Gladiatoribus, sine cōtrouersia corrigendū est:
nam primū in libris antiquis ita Gladiatorij scriptura
est, ut in multis extrema pars sit in litura: in nōnullis etiā,
b, sic interlitū sit, ut perspicī possit. Deinde quid est gla-
diatorius clamor? an qui edebatur à gladiatoribus? At
erant ciues Ro. qui clamabant, an pro ingentibus. gladia-
torios dixit? quis unquā scriptor sic locutus est? quis por-
rō literis tradidit, gladiatores ita magna uoce fuisse, ut
gladiatorius clamor ueniret in prouerbiū? Clamores au-
tem innumerabiliū ciuiū gladiatoribus, id est, muneribus
gladiatorijs, profectō cōuenit. sensus enim iudiciūq; po-
puli & gladiatoribus, & ludis maxime perspiciebatur.
gladiatores autē non modo serui homines dicuntur, quos
lanistæ armorū artē edocebāt, quiq; in foro seu quo alio
in loco depugnabant populi delectandi gratia: sed eodem
etiā uocabulo appellatur ipsa gladiatorū spectacula. Cic.
9. Phil. Circunq; eam statuā locum gladiatoribus, ludisq;
liberos, posterōsq; eius quaq; uersus pedes quinque habere.
& l. ij. epist. ad Atti. Gladiatoribus qua dominus, qua ad-
uocati sibilis cōscisci. & pro Sex. Tribus locis significari
maxime Po. Ro. iudiciū, ac uolūtas potest, cōcione, comi-
tius, ludorū gladiatorūq; cōfessu. pro Mur. Nec plebi Ro.
eripiēdi fructus isti sunt ludorū, gladiatorū, conuiuiorū.
Quin etiā locū illū in eadē oratione mēdosum puto, Nec
si uirgo Vestalis hutus propinqua, & necessaria locū suū
gladiatorū concessit huic. nō enim Gladiatorū, sed Gla-
diatoribus rectū arbitror: ut sit illi geminū, quod est in ea
dem oratione, Si gladiatoribus uulgo locus tributim, &
itē si prædia uulgo essent data. & in v. l. epist. ad Atti. Is

querit ex me, num cōsueiffem Siculis locū gladiatoribus dare. Quod autē etas Ciceronis gladiatores appellauit, id posterior modo Gladiatorū, modo Gladiatorū munus dixit. Liuius, Munus gladiatorū datū ab ijs. Suet. in Cæs. Dict. edidi spectacula uarij generis, munus gladiatorū, ludos etiā regionatim urbe tota, et quidē per omniū linguarum histriones, item circenses, athletas, naumachiā. munere in foro depugnauit Furius. quod Munere Suetonius, Cicero Gladiatoribus profecto dixisset: quanquā hic etiā Munera gladiatoria in oratione de Arusp. restōsis usurpat. illud quoque annotatione non indignum est, semper gladiatores à ludis separari, ob eam causam opinor, quod licet huiusmodi munera delectationis causa darentur, uisum est tamen absurdissimū, rem tam duram, spectacula tam crudelia tam molli, tamq; clemēti uerbo notare.

317 Quid populi uersus?) Nonnulli ueteres l. concursus. quod rectius existimo.

317 Quid ij Tribb. pleb. qui uobis aduersantur?) Nō Ii, sed Iis, omnes ferē l. u. & rectē, opinor: hoc enim membrū aptū ex superiori pēdet, Quid Pōpeij statua plausus infiniti? quid ijs Tribb. pleb. Quod autem Pop. Ro. plausum impartiri soleret Tribunis, ceterisque Magistratibus, ijs qui gratas ipsi causas complecterentur, atq; agerent, ita notum est, ut testimonia scriptorum nō indigeat.

317 Quid Apollinariū ludorū plausus?) Sic oēs sine ulla oīno uarietate tam scripti, quā impressi libri. & ego tamē et hos, et illos mēdosos, atq; itā esse corrigēdos arbitror: Lud. Ap. uel Apollinar. id est ludis Apollinaribus sexto casu, ut hoc illi sit simile, Gladiatoribus qua dominius, qua aduocati sibilis cōfessi. Ludis Apollinaribus Di philus tragædus in nostrū Pompeiū petulanter inuectus est.

est. Mendū autem (ut opinor) manauit ex incitia librariorum, qui cū in has notas incidissent, Lud. Ap. ita Ludorum Apollinariū interpretati sunt, quasi hoc explicandum sic, esset, Plausus ludorū Apollinariū, uel testimonia potius, & iudicia populi R. ac nō potius hoc modo, Plausus uel potius testimonia, & iudicia populi Roma. Ludis Apollinaribus, qui datus erat. s. à populo Ro. Bruti nomine cōmissione ludorū Ap. Quod autē eiusmodi per notas scriberetur, ita perspicuum est, ut cōfirmatione nō egeat. Vnū tamē locū citabimus xv l. ep. ad Attic. in quo etiam nunc extāt horū de quibus agitur, uerborū nota. Ut uenationē etiā, quæ postridie Lud. Apollinar. futura est, proscriberent. Quod autē sequitur, Vel testimonia potius & iudicia populi Ro. o. l. u. Iudicia. qđ maiorē uim habet: si quidem hæc fallere non possunt, illa possunt. nā illud, uobis parua esse uidebatur? Sic o. l. u. Parua uobis uidebatur?

317 Sexagesimo post anno) L. Lang. & alij multi pro Post; habent Tum. Liuius l. v l. i. Nisi quod pacis Deum exposcendæ causa tertio, tum post conditam urbem lectisternium fuit.

317 Qui ijs ludis ita caruit.) L. Lang. Quid ijs suis. Gad. & Col. Qui ludis suis. quam ueram, germanamque scripturam arbitror. Sic enim loquebantur antiqui, ut dicerent Ludos tuos, quos tu feceras: Ludos suos, quos ille fecerat. Ci. pro do. sua, Qui antea uoce præconis à liberis semouebantur, tuis ludis non uoce, sed manu liberos à se segregabant. & in ep. ad Att. Ut spectem ludos suos.

317 Plausis, & clamore leniret.) Leniret, non Leniret, tres l. u. quod probō: ut tempori tempus respōdeat. est enim supra Tribuerit.

317 Carū suis, quibus est ipse carissimus.) Ipse delenda

dum est, omnibus antiquis autoribus. & certe superuacaneum est.

317 Quid eos, de nostra uita cogitare cęsetis?) O. l. scripti, uestra, quod uerū est. Dolabellam enim & Antonium designat. est autē argumentū à contrario: Si populo R. eorū uita est charissima, quos sperāt pro Rep. ac sua libertate propugnaturus, quid de uestra cogitare arbitramini? quos uidet cōtra se suis opibus uti nihilq; præmittere, quin Rēp. opprimatis, ipsi iugū seruitutis imponatis.

317 Cœpi P. C. reuerſionis meæ fructum.) O. l. u. Cœpi fructum P. C. reuerſionis meæ.

PHILIPPICA I.

318 Reip. hostis fuerit.) Fuerit hostis. o. s. l.

318 Qui non bellum eodem tempore.) L. Lang. Ex eodem tempore.

318 Nec uerò necesse est à me quenquā nominari uobis: cum ipse recordemini.) Recordamini, o. s. l. quorum quidem consensus fecit, ut putare ita scribendum esse. Nec uerò necesse est à me quēquā nominari. uobiscū ipsi recordamini. nam statim loci illius pro Cel. uenit in mētem, Ex quibus neminē mihi necesse est nominare. uosmet uobiscū recordamini. Et pro Mur. Nolite à me commoneri uelle. uosmet ipsi uobiscum recordamini. Opinionem meam C. lotianus liber comprouauit.

318 Tuamq; à me alienationem ad ciues impios tibi glorię fore putauisti.) Sic l. Col. Tuamq; à me alienationem, commendationē tibi ad impios ciueis fore putauisti. Quem ut syncerum putem, nō solum id fecit, quōd nec id uerbum eiusmodi est, ut ipsum quiuis referre potuerit, & is liber ex omnibus minime mendosus est, atq; huic unum atque alterum librum (ut ita dicam) subscribentē postea reperi:

reperi: sed illud etiā, quod in Lang. multisq; alijs libris ita scriptū offendi, Tuamq; à me alienationē tibi ad impios ciues fore putauisti. Quo animaduerso, pro certo habui id uerbum Glorię. s. ab aliquo esse suggestum, qui huic periodo aliquid deesse uidisset. Eandem autem rem iisdem ferē uerbis dixit in V. Phil. Neminem me æquiorē reperiēt, cui quidē, dum se ciuibus impijs commēdat, inimicus esse, quām amicus maluit. Nonnulli pro Ad, Apud reponunt. quasi uerò Ad non ualeat Apud, aut, cū habet eandē uim non ita ualde usitatum sit. sexcētos loco proferre possem, sed ne multus sim in re minime dubia, ero cōtentus uno in ep. ad Att. qui huic geminus, ac simillimus est, Quę etiam ad ceteros contempti cuiusdam hominis commēdatio. Ab eadem inſcitia deprauatus ille locus est in I I I. com. belli Gallici. Quod nomen apud omneis nationes sanctum, inuolatumque semper fuisse. In ueteribus enim libris non Apud, sed Ad, scriptum est.

318 Facillime detrahi posse.) L. u. Facillime mihi. Nonnulli, Facile de me. quos magis probo.

319 Suis similibus) Sui, nonnulli u. l. quod probo.

319 Se esse hostem patrię.) L. Col. Se esse patrię. ceteri cū impressis consentiunt: utriq; probabiles. Horum scriptura significantior, illius concinnior ac numerosior.

319 Quod grauiſſimum crimen iudico.) Quod ego grauiſſimum, nonnulli u. l. in quibus est Col.

319 Contra rem suam uenisse me.) In libris u. est structura leuior, hoc modo, Contra rem suam me, nescio quando uenisse questus est.

319 Sed hoc idcirco cōmemoratum à te puto.) Hic locus usque ad, At enim, deest in omnibus ferē libris ueteribus. y, à quibus nō abest, hoc modo, Cum te omnes recordaren

darentur libertini generū, & liberos tuos nepotes. *Q. Fadij libertini hominis fuisse.* Hoc idem obicit in 111. *Phil. Cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit uxorem, ipse ex libertini filia suscepit liberos. Antonii quoque descripsisse his uerbis, quæ sunt in xv. l. Lep. ad Att. Pro certo putarē, nisi prænomen discreparent, quanquam credibile nō est, quā crebro C. & Q. in libris ueteribus reperiatur locum inter se cōmutasse. Hæc autem uerba sunt, Ut sciant τὰ δὲ ἐς τὰ ἰδὼν, sine uallo Lucullano eum ex C. Fadij filia liberos habuisse.*

319 Nec tu soluendo eras.) Tu nec soluendo, o. l. u. hoc amplius Col. In columēfore putabas, quo numero ita iuuatur aures meæ, ut nō dubitē, qn ita scriptū sit à Cice. Pagina 320 His se uitam dedisse.) His se dedisse uitam, omnes libri scripti.

320 Viros clarissimos.) Clarissimos uiros, o. l. u.

320 Abstineris à nefario scelere.) Abstineris ne fario, o. l. u., ut paulo infra, Abstinerere maledicto.

320 Ne te ingratus.) Ne in te ingra. o. l. u. res p̄spicua.

320 An in illa querela.) At, nonnulli scripti l. quod probō: ut eorum mentibus respondeat, qui hoc dicere potuissent, Tu quidē de interitu Reip. quæri debuisti, sed tamen id facere sine ulla cōtumelia Antonij. Quibus respondet, Quid nō moderatē? quid non amicē? Quem admodum illud ad Cæcinnā. Nunquā nisi honorificentissime Pompeium appellat. At in eius personam multa fecit asperius. Armorum ista & uictoriae sunt facta, non Cæsaris.

320 Quid dictum à me cum contumelia?) Quid est dictum, o. l. u.

320 Et quidem cuius temperantiæ.) Quod quidem, o. l. u. quod tamen abiudico.

320 Stipatus armatis.) Armis, l. Lang. & alij nonnulli, quomodo locutus est in hac ipsa oratione, Ad quas te peragratis ueteranorum colonijs stipatum armis reuolisti, figura notissima.

321 Quantum tum à me beneficiū acceperit.) Plerique libri, Tū non habent. in quibus reperitur, ij sic: Quantum à me beneficium tum acceperit.

321 Qui paulum modo.) Paulum, l. u.

321 Quid hoc est aliud? quā tollere. c.) Qui est aliud tollere & uita, uita societatē? oēs ferē l. u. qd ualde placet.

321 Multa loca, ioca, corrigendū, ut referatur ad serua. ut l. ij. de fin. bo. & ma. Qui cū ioca, seria (ut dicitur) qui cum arcana, qui cum occulta omnia. quod autē sequitur. Inepta esse uideantur, Esse ab omnibus libris abest.

321. Ut Mustella Tamisio.) Mustella tamen scio, l. Lang. qui cum pleriq; consentiunt. de hoc alio loco.

321. Qui cum hoc ipso tempore.) Hoc isto. omnes l. s. quod minime displicet. nam præterquam quod tot libros autores habet. ratione præterea, & scriptorū, qui ita locuti sunt, autoritate nititur. Ut enim dicitur, Hic ipse, ille ipse, ille iste, sic dicitur Hic iste, quod cōsuetudo quoq; bonorum Latinitatis autorū cōprobat. Cic. pro do. sua. Huc istum otij, & pacis hostem. Laurentius Val. hunc locum ita citat, Qui cum isto tēpore. sed mihi & grauiores, & antiquiores autores duo libri sunt, c. c. c. non minus annis natu (ut ita dicam) maiores, quā ipse Laurentius.

321. Quid oppones tandem?) Opponas, o. l. u.

321. Quid est minus. c.) Quid enim est minus, partim u. l. nonnulli, Quid est enim minus. in hoc omnes cōsentiūt, quod habent, Enim.

321. Quā obijcere aduersario, quod ille. c.) Quā id obijce

id obijcere, o. s. l.

3 2 2 Pagina 3 2 2 Quid enim interponere audacia tuae? Quid enim me interponere, L. Col. quo modo locutus est in ep. ad Fratrem. Me nihil interpono. Et in Ver. Curte interponis inuitissimis. c.

3 2 2 Quam neque auctoritas.) Quem neque, auctoritas offerere Lu.

3 2 2 Vlla esse poterat.) Vlla poterat esse, Lang. & Col. & collocatio haec coagmentata, illa huiusca.

3 2 2 Vt pro me dicente. c.) Vt me pro me dicentem, nonnulli u. l. in queis Col.

3 2 2 Modestiamque cognoscitis.) Cognoscitis, L. Col. Vt pro lege Man. Vos Quirites, hoc ipso in loco saepe cognoscitis. Et multis alijs in locis, quae breuitatis causa relinquo.

3 2 2 Vt prouocauit.) Vt prouocatus, L. nonnulli.

3 2 2 Vt igitur intelletis, qualem me esse consularem profiteretur.) Qualem ipse Consul profiteretur, o. l. u. praclare: ut sit, Obiecit mihi consulatum meum, ut intelligeretis, qualem ipse Consul profiteretur. Confirmatione non eget. Pisoni idem obijcanti, idem prope respondit, Quae eum reprehendis, ostendit, quid tibi si ita forte accidisset, fuerit illo tempore Consul futurus.

3 2 2 Quid enim constituit?) Sic o. l. u. Quid enim ego constituit? quid gessit? quid egi?

3 2 2 Cuius quidem te fatum, sicut C. Curionem manet.) Cuius quidem tibi fatum manet, o. l. u. omnino impressi propius accedunt ad sermonis Latini consuetudinem: tot tamen, tamque uetustorum librorum quasi conspirationem negligentiam non putauit praesertim cum & grammatici tradant, antiquos ita locutos esse, & id poetae nescio cuius testimonio confirmet, At tibi poena manet. Quod si sequimur,

emend

emendandum erit C. Curioni.

3 2 2 Vt eum primum nominem.) Primo, o. l. s. quod tamen abiudico.

3 2 2 Placuit L. Catulo.) Sic omnes ferè l. scripti, Q. L. Catulo, quod ego interpretor, Q. Lutatio Catulo, ut in Acad. innumerabiles. Q. Lutatij Catuli.

3 2 2 M. Labeoni.) Glabriori, emendo, quod ex quodam loco ep. ad Att. licet intelligere, quo in loco horum ferè, qui hic appellatur, omnium mentione facit, Consularium putat leuius fuisse, Catuli, Seruilij, Lucullorum, Curionis, Torquati, Lepidi, Gellij, Volcatij, Figuli, Cottae, L. Caesaris, C. Pisonis, etià M. Acilij Glabrioris, Silani, Murenae designatorum Coss. Hic autem Glabrio C. Pisonis collega fuit in consulatu. Iam Col. liber sententiam nostram comprobat.

Pag. 3 2 3 D. Syllano.) Syllano, o. l. u. ego de auctoritate veterum monumentorum, Silano.

3 2 3 Qui tunc erant Coss.) Tum, o. l. s.

3 2 3 Qui non mihi uitam suam, liberos, fortunas.) Sic o. u. Vitam suam, fortunas, liberos. Quem ordinem quoque seruauit in Pisonem, A me se habere uitam, fortunas, liberos, hoc amplius, quod Referret acceptam, non Acceptum probant, quod placet.

2 2 3 Qui duo est consulari numero.) Sic loqui solet Latina consuetudo; ut dicat E numero disertorum, amicorum, ciuium. E numero tribunorum militum, centurionum equitum: cuius rei plurima exempla apud M. Tullium & Caesarem passim licet inuenire. Iam L. Iulius, ut propius accedam, L. ix. Legatos, inquit, est consularium numero mittendos ad eum Senatus cœsuis. Et Suetonius in T. Vesp. Curatores restituenda Campaniae est consularium numero sorte duxit. Quorsum haec inquires? ut uideas restitumne sit,

E num

Enumero consulari: an Consularium pro Consulari repouendum sit: praesertim cum hoc & eiusmodi caetera per notas scriberentur. ut ex eo facile error creari potuerit.

3 2 3 Huius ego alienus consilij consul usus sum.) Huius ego consilij alienus. c.

3 2 3 Quid ad eum unquam de Rep. retulisti? Et quid, o. l. u. Ecquid ego. res perspicua.

3 2 3 Putatote eum Phormioni alicui, tum Gnationi. c.) Tum pro Eum mihi magis arrideret: sed o. l. refragatur.

Pag. 3 2 4 Qualis siquidem nunc esset.) Qualis siquidem nunc esset, o. l. u. quod proba.

3 2 4 Ad sepulturam corpus uitrici sui negat a me datum. At, L. Lang. more ueterum. de quo ita Quintilianus, Illa quoque a multis est seruata differentia, ut Ad. cum esset prepositio, D. literam, cum autem coniunctio, T. acciperet. Itemque Cum, si tempus significaret, per Q. si comitem, per C. si uero Quum per duas sequentes uu., scriberetur, frigidiora ijs alia, ut Quicquid C. quartam haberet, ne bis interrogare uideretur, & Quotidie, non Cotidie: ut sit Quot diebus. uerum haec iam etiam inter ipsas ineptias euasuerunt. Hic quidem liber modo Ad, modo Ac sine distinctione scribit.

3 2 4 Doleo a te iam omnibus uitij esse superatum.) In libris antiquis ordo uerborum est immutatus, sic, Doleo a te omnibus uitij iam esse superatum.

3 2 4 Qui autem tibi uenit in mentem.) Quid, non Qui. o. l. u. ut hic idem locutus est pro Ros. Com. Quid ita Flauio sibi cauere non uenit in mentem? & i. l. de or. Huius tu (inquit) quid tibi in mentem uenit ita responderet Plau. quoque in Trin. Quid in mentem uenit tibi, istaec dicta dicere? Non ignoro hunc eundem, & Terentium Quod pro

pro Quapropter usurpare. ut ibi, Nam qui isthaec tibi incidit suspectio? quia. c. Mihi tamen magis probatur Quid.

3 2 4 Ut non modo non coherentia inter se diceret) Ut non modo coherentia, Lang. caeteri cum impressis consentiunt. quos sequor.

3 2 4 Quanta tecum tibi esset contentio) Quanta tibi tecum, o. l. u.

Pag. 3 2 5. Vitricum tuum in tanto fuisse scelere fatebare) Fuisse in tanto scelere fatebare, o. l. u. praeter unum Gad. qui sic, Fuisse in tanto scelere comprehensum fatebare. Superiorem scripturam sequor. praeterquam enim quod libros & plures, & uetustiores autores habent: Ciceronem praeterea ita locutum fuisse alijs in locis, inuenimus: ut pro Sylla, Si hic esset in eodem scelere. Qui autem bonorum Latinitatis autorum ita locutus sit, Comprehensus in scelere, adhuc inueni neminem.

3 2 5 Ita, quod proprium meum est, laudasti: quod totius senatus est, reprehendisti) Sic o. l. u. Ita quod proprie meum est, laudasti: quod totum Senatus. c. Ut hic idem dixit in ep. fam. Quod tu ipse tam amandus es, tamque in omni genere iucundus, id est proprie tuum. Et pro do. sua, Non igitur in hoc officio, quod fuit praecipue meum, Et pro Marcello, Totum hoc quantumcunque est, quod certe maximum est, totum inquam tuum est. ualde placet.

3 2 5 Sed qui tantarum rerum repugnanciam non uideas) Tantam, o. l. u. Liber Col. Non qui, sed que. nonnulli, Quia. quod proba. Sic enim interpunctiones ponendas arbitror: Haec tu non propter audaciam dicis tam impudenter: sed quia tantam rerum repugnanciam non uideas. Nihil profecto sapis.

3 2 5 Contra Remp. perniciosa arma) Reip. perniciosa, o. l. u. perspicue rectum.

3 2 5 In quo est tua culpa nulla) Nonnulla, l. Col. recte. c. Quid

325 Quid tum? nonne cesserunt?) In corrupta uerba, sed perperam (meo quidem iudicio) distincta. Nam sic interpungendum arbitror; Quid? tum nonne cesserunt? Illud declarat, quod sequitur; At postea, quod ad Tum refertur. Cic. de Prou. con. Tum inquam Bysantij, & postea signa illa, & reliqua urbis ornamenta sanctissime custodita tenuerunt.

325 Operis subseciuis) Subseciuis, Lang. Col. Sc. & ceteri l. u. operæ autem subseciue sunt, non principales (ut ita dicam) sed proximæ, quas ludis, & ferijs, scilicet quas à functione muneris in Remp. forum, amicis, studijs ac musis damus. Dicitur (opinor) subseciue ab ijs, quæ in agrorû assignationibus subseciua nominantur: quæ sunt tanquam assignatorum finium reliqua: de quibus Frontinus, Subseciuû, inquit, est quod à subsecante linea nomen accepit. Subseciuorû genera duo: unum, quod in extremis assignatorum finium, centuria expleri non potuit, alterum genus subseciuorum, quod in medijs assignationibus, & in ægris centurijs interuenit: quæ quid enim inter IIII. limites minus, quàm interclusum est, fuerit assignatum, in hac remanet appellatione, ideo quod is modus qui assignationi superest, linea claudatur, & subsecitur: nam & reliquarum mensurarum ætus, quicquid inter normalem lineam, & extremitatem interest, subseciuum appellatur. Idem, & eo plus etiam Agennus & Vrbicus tradunt. hæc autem, ut scribit Higinus, diuisionum atque assignationum aut oves serè sibi reseruabant. Ab hac similitudine igitur operæ, horæ, tempora, quæ amicorum, sort. Reip. super sunt atque ex ijs eripiuntur, & quasi subsecantur: quæ nobis reseruamus, nec perire sinimus, sed in legendo, commentando, scribendo consumimus; subseciua nuncupantur. Quare apud Var. l. 1. de Re rustica, in subseciuum, non subseciuum; apud M. Tul. multis in locis, apud ceteros scriptores eodem modo

modo scribendum est. Hæc ex Angeli Colotij thesauris de promptissimus, quem omnes à literis non alieni penè uenerari debemus, non solum propter eius eruditionem atque doctrinam propè singularem, sed etiam propter incredibilem quendam in hoc hominum genus amorem & charitatem: ita eius omnis gratia, opes, domus, atque adeo ipse totus omnibus studiosis patet.

325 Sed hoc non huius temporis) Hæc, o. l. u.

Pag. 326 Spectante pop. Rom.) Inspectante. l. Colo. & Alij nonnulli. utrunque omnino probabile. mihi tamen hoc magis arridet.

326 Negotiumq; transegisses) Negotium, l. u. & ita scribi oportere, docent inscriptiones ueterum monumentorum.

326 Nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ coniecisset) Liber Col. & aliter non minoris uetustatis non Sub scalas, sed in scalas. Quid uerum sit, diuinandum. Asonij tamen uerba subscribere placuit, quæ pro Col. uidentur facere: Et cum in scalas quasdam Cominij fugissent. Hanc eandem rem pro Mil. commemorat.

326 Quam quisquam tum) Tum, à libris V. abest.

326. Quid ergo? cum res agebatur, nemo in me dixit: & tot annis post tu es inuentus, qui dices) L. ueteres partim sentiunt cū impressis: partim pro Et, At: nonnulli Vt. Lang. Col. Id quod mihi aditum patefecit ad inuestigandum uerum, atque etiam fieri potest ut fallar inueniendum, sic enim corrigendum puto, Quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis. c. Conflat autem mendî causam cum quaere rem, hanc inueniebam, quod antiqui ut Ad, & At: Sed, & Set: sic Quod, & Quot: Quid, & Qui: id, & It dicebant. De Quot apparet Romæ in quodam monumento, in quo ita inscriptum est. Monumentum, quot filius patri facere debue-

rat, ipse fecit. De Quit, in quadam sanctione in *as incisa*, hæc sunt uerba, Id ei ne fraudi esto: neue quid ob eam rem populodare debent. De It Cere in tabula marmorea uetustissima, in qua cum plurimis alijs hæc quoque uerba incisa sunt, IN QVO SCRIPTVM ERAT, IT QVOD INFRA SCRIPTVM EST. Librarij igitur cum ad huc locum uenissent, hæc in re hæsitantes, uidentes autem, It, uerbum non conuenire: ut alius aliud senserat, ita partim in Et, partim in At, nonnulli in Vt mutauerunt. quod idem opinor euenisse in eum locum, qui est in I I I I. de Leg. quem infra scripsi: Quod qui permouet, cum agi nihil potest, uim quaerit, cuius impunitatem amitti hæc lege quitur illud. quod sic emendandum arbitror, Cuius impunitatem amittit hæc lege, quit illud? intercessor rei malæ. c. Nam cum illud quasi caput legis interpretatus esset: Ast, qui turba sit in agendo, fraudactoris esto: Ad aliud huic proximum cum uellet aggredi, dixit: Quid illud? intercessor rei malæ. c.

326 Præstantissimo ciue) Ciui, Lang. & cæteri ferè. Ciui autem, & Ciui rectè dicitur: ut grammatici tradunt.

Pag. 327 Atque idem ego, cum iam omnes opes suas, & Reip. Pompeius ad Cæsarem detulisset, seroq; eadè sentire cœpisset, quæ ego ante multo prouideram) Sic l. u. Atq; idè cum iam omnes opes & suas, & po. Ro. Põpeius ad Cæsarem detulisset, seroq; ea sentire cœpisset, quæ multò antè prouideram.

327 Qui me non solum meis laudibus ornaret, sed etiã honoraret alienis) Oneraret, o. l. u. ut Liuius L. I I I I. Laudibusque haud immeritis ornarent, dixit: ut Præceptis, Plautus, commoditatibus, Terentius: promissis, Sallustius.

327 Quis enim meum in istius societate gloriosissimi facti nomen audiuit?) Scripti libri, partim sic, Quis enim meum in istius facti conscientia gloriosissimi. Partim hoc modo,

Quis enim meum in istius facti gloriosissimi conscientia. In eo congruunt uniuersi, quod Conscientia non Societate probant. quod minimè displicet: siquidè nõ obijciebat Antonius Ciceroni, quod socius, sed quod cõsciũs fuisset. Hoc ostendit oratio M. Antonij, ex qua locũ illum, quẽ infra scripsi, Cicerotranstulit: M. Brutus, quem ego honoris causa nomino, cruento pugionẽ tenens Ciceronẽ nominatim exclamauit. ex quo intelligi debet, eum consciũm fuisse. Hoc uerbum pro Cõl. in eadem sententia ponitur, Qui non modo à facti, sed etiam à cõscientiæ suspitione abest. & in V I I. accus. Nõ modo eos persequi, ad quos maxima culpa corrumpendi iudicij, sed etiam illos, ad quos conscientia contagio pertinebit.

327 Vt fuisse in ista societate uiderentur socij: cum socij non fuissent) Sic l. u. Vt fuisse in ista societate uiderentur: socij non fuissent. Ego sic, Vt fuisse in ista societate uiderentur, qui non fuissent.

327 Alter etiam Hale) Abale, l. u. & ita scribi oportere, docent antiqua monumenta.

327 Ab alienis potius consilium peterent, quàm à suis? & foris potius, quàm domi?) Domo. l. Lang. quod uehementer placet. ut Terentius, Petere cibum è flamma. & de Fin. bon. & ma. Quod possit è macello peti.

327 Hanc rem in Ciliciam ad hostium fluminis Cydni confecisset) Cilicia, l. u. perspicuè rectum.

Pag. 328 Si ille ad eam ripam, quam constituerat, non ad contrariam nauis applicuisset) Naui appulisset, o. l. u. apertè rectum.

328 Et hos auctoritate mea censetis) Censes, o. l. u.

328 Idq; Reip. præclarum fuisse tam multos. tum multo ipsis gloriosius est) Tam multos, nullis in scriptis l. reperiatur. Itaque sic arbitror scribendum, Idque Reip. præclarum,

fuisse tam multos, ipsis gloriosus est. Sententiam meam confirmat Col. L. in quo pro Tum. scriptum est Tam.

328 Cur mihi potissimum? qui sciebam) Libri ueteres partim cum impressis consentiunt: partim pro Qui, Quid. ego, Quod. Supponit enim ratione, qua probat Antonius, Ciceronem fuisse conscium. Cur tibi (inquit) potissimum recuperatam libertatem gratulatus est? quod sciebas. Itaque in extremo notam interrogandi apponerem, sic, Cur mihi potissimum? quod sciebam? ut illud pro Mil. Quæ causa cur Romanam properaret? cur in noctem se conijceret? quid afferebat festinatio quod hæres erat?

328 Omnes enim in culpa) Nonnulli u. l. Erunt. Quod tamen rejicio.

Pag. 329 Reliquorum quam uelis causam esse) Quam uelis esse causam. o. l. u. quod & compositione mihi uidetur esse concinnius, & numero.

329 Homicidij rei sint, an iudices libertatis) Lang. Homicidæ rei sint. Col. Homicidæ ne sint. Nonnulli uetustatis non minoris, libri, Homicidæ sint. nemo quidem certè (de antiquis loquor) Homicidij. quorum consensum, etsi libri impressi plus concinnitatis mihi habere uidebantur, si quidem paria paribus referunt: silentio tamen prætereundum esse non duxi: præsertim cum id uerbum neque superior (quod sciam) neque Ciceronis ætas usurparit. Quod si non contemnimus, postremum sequimur.

329 Cogitationemq; sobriij hominis ad punctum temporis suscipe) L. u. partim cum impressis consentiunt: pleriq; Punctum tantummodo: nonnulli. Puncto. omnes probabiles.

329 Suscipe. & ego, qui sum illorum. c.) Omnes ferè l. u. Suscipiet. ego. Col. Suscipe. ego. quod probabilius est. Quidam, Etenim, reposuerunt. quod etiam mihi magis arrideret, si uel

si uel unum modo librum scriptum haberet. autorem.

329 Cur legatorum numerus additus) L. Lang. & alij multi, Est additus. Col. Numerus actus. ego Auctus emendatam. Quod postea nescio cuius liber: iustus quidem certè, mihi penitus confirmauit.

Pag. 330 Hæc est summa conclusionis. meæ: quoniam scelere à te liberati sunt, ab eodem te amplissimis præmijs dignissimi iudicati sunt) Dignissimos iudicatos, l. Col.

330 Quæ enim res unquam (prosancte Iupiter) non modo in hac urbe, sed in omnibus terris est gesta maior? quæ gloriosior, quæ commendatior erit hominum memoriæ sempiternæ?) Erit, inducendum est, mea quidem sententia, quæ tamen unius l. scripti autoritate nitatur.

330 In huius me consilij societate, tanquam in equum Troianum, inclusi cum principibus non recusò) Sic o. l. u. In huius me consilij societatem, tanquam in equum Troianum, cum principibus inclusi non recusò.

Pag. 331 Quamquam quidem illud fuit, ut tu dicebas omnibus bono, qui uni seruire nolebant) Sic l. Col. Quamquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui seruire nolebant. Lang. & cum eo plerique, Inseruire. ego Col. sequor: siquidem Inseruire est obsequi, & omnia dicere ac facere ad uoluntatem alterius, ut tuis commodis seruias: Seruire, iugo seruitutis oppressum esse. id quod certè M. Tullius noluit dicere. Iam uides, uni seruire, alienum esse. dicet enim quispiam, ergo pluribus, non uni seruire nolebant? quod absurdissimum est. Ambitus etiam principium, ut Col. seruat multò lenius est.

331 Qui non modo non seruis, sed etiam regnas) Qui modo non seruis, Lang. cæteri cum impressis consentiunt. quibus assentior.

331 Conturbatus mihi esse uideris) Conturbatus esse mihi uideris, o. l. u. quod placet : ut finem uersus nimis insignis effugiamus.

331 Liberabo te metu) Libero, o. l. u.

331 Ego te dico tantum gaudere) Tantum gaudere dico, o. l. u. & certè sic uerba procliuius currere uidentur.

331 Atque omne illud tempus) Atque illud omne tempus, o. l. u. & oratio lenior.

Pag. 332 Florem nobilitatis, ac iuuentutis) Atque, Lang. & cum eo plerique.

332 Ac non ij maximè, quorum ego uitæ consulebam, spe uictoriæ elati obstitissent) Hoc amplius o. l. u. Ac non ij maximè mihi. c.

332 Tu nunquam in hoc ordine) Sic omnes ferè l. u. Tu certe nunquam. quod ita placet, ut mihi nunc denique sententia huiusce circumscriptionis perfecta esse uideatur.

332 De summa re dissentientes) Lang. qui cum plerique consentiunt, Re dissidentes : De summa, non habet. nonnulli, De summa Reip. Lang. sequor.

332 Sed & ego, quid ille: è contra ille, quid & ego sentirem, & spectarem, uidebat) Sic o. l. u. Et contra ille, quid ego sentirem. perspicue uerum.

332 Ego incolunitati ciuium primum, & postea dignitati: ille presenti dignitati) Hoc extremum uerbum omnium l. scriptorum autoritate delendum est.

332 Quid uerò ille consularis uir, ac penè diuinus) Sic o. l. s. ego tamen adduci non possum, ut ita scriptum à Cicerone putem. nam primum quis arbitretur, M. Tullium, cui Pompeij honores, uictoriæ, triumphi, uirtutes denique notissimæ erāt, cum uellet eum pro dignitate nominare, sibi uisum, hominem satis commodè atque honorificè appellare, si con

si consulare uocasset: deinde hæc duo ~~tribe~~ quæ Græci nominant, simul posuisset: quidenim consulari cum diuino? Itaq; hac in opinione antea fueram, ut pro Cōsularis, reponendum putarè Singularis: quòd hoc uerbum optime cū Diuino cohereret, & ijs coniunctis sæpissime M. Tullius uteretur: ut in ij. l. de or. Antonij incredibilis quædam, & propè singularis, ac diuina uis ingenij. Nunc sententiam mutopar autè, uel potius idem mendum huiusce mihi mutationis causam dedit, atque adeo longe aberranti coniectura, quasi uiam ferentem ad uerum (sic enim existimo) deducentemque monstrauit. nam in XIII. Phil. in extremo, ubi est in impressis, Demãdatis, literisque M. Lepidi uiri clarissimi Seruilio assentior: ibi pro Viri clarissimi, extra unum, qui habet has notas V. C. reliqui ueteres libri, partim Viro consulari, partim Viri consularis. quo perspecto, intellexi easdè notas, V. & C. scilicet, quæ modò clarissimum uirum, modo Consulare uirum significant, ut docet Probus: easdem inquam notas, ut illo, sic etiam hoc loco errorem imperitis librarijs obiecisse. atque ea causa cum reliquis adductus pro Consularis uir, C. V. id est Clarissimus uir, ac penè diuinus, sine ulla dubitatione reposui.

332 Qui eum Pharsalica fuga Paphum persecuti sunt) Persecuti, o. l. u. ut in ep. ad Ap. Pulchrū. Qui me in castra, & qui trans Taurum persequi non possent.

332 Erāt quidè illa castra) Erāt illa quidè, multo lenius.

332 Idem mœstítiam meam reprehendit, idem iocum) Lang. qui cum plerique faciunt, Eundem iocum. nonnulli, Et idem. quod fortasse uerum est.

332 Argumento sit, me. c.) Pro Sit me, Lang. Simul: nonnulli, Et simul: nonnulli, Est me. quod probò.

332 Hoc unum uerum crimè) Hoc tuum uerum crimen,

o. l. u. ut supra, Omne autem tuum crimen est.

Pagi. 333 Sed qui istuc tibi uenit in mentem? Quid, o. l. u. de hoc paulo antè diximus.

333 Te is, quem nunquam uidisti) Sic o. l. s. Te is, quem tu uidisti nunquam.

333 L. Rubrius Casina) L. Col. Casinas, alter, Casinas, è Casino scilicet oppido, atq; hoc quidè probat inscriptiones uterū monumentorū, T. Cl. Casinati cōiugi bene merenti fecit Virginia sic Romæ in quodam sepulcro inscriptum est.

333 Quem nunquam uiderat, ac ne unquam salutaerat) Ac nunquam, l. u.

333 Vini exhalandi, non acuendi ingenij causa) Non ingenij acuendi, o. l. u. placet.

333 Declamitas, tum uero adhibes ioci causa magistrum c.) Et uero, l. Col. & alij nonnulli.

333 In te, & in tuos dicta dicere) Dicta, in quibusdam l. u. non est: quos ille, qui de cla. Rhet. scribit, comprobat: si tamen non mendose scriptus est. Is etiam hoc amplius, quod, non, in te quæ uellet diceret: sed, in quem uellet diceret, scriptum habet. l. Col. & Lang. impressos tuentur.

333 Duo millia iugerum) Iugera, o. l. u.

Pagi. 334 Dicam alio loco de Leontino agro, & de Campino) Et de Leontino agro, o. l. u. quod placet.

334 Quamuis qui fortunæ uicio, non suo decoxisset) Quamuis quis, l. Col. quod placet.

334 Per tegulas dimittere) Ego, Demittere. et si o. l. contra sentiunt. ut Liu. dec. i. i. i. Multi proxima nocte sumibus per murum demissi.

334. Tantū enim pro te intercessisse dicebat) Sic tres l. u. in quæis Col. Tātū enim se pro te intercessisse, quod mini-

me displicet: sic enim uideo Ciceronē locutum in vi. l. ep. ad Att. Calcar admouet, intercessisse se pro ijs magnā pecuniā.

Pagi. 335 Iter Alexandria) Itur, Lang. nonnulli, Itum.

335 Contra Senatus autoritatē, contra religiones) Liber Marcelli Ceruini Card. quem pro eius eximia uirtute, atque dignitate causa honoris appello: non Religiones, sed Religionem, quod uehementer probo. etenim in legendo, ac peruolutando Ciceroe obseruauī, quoties hanc eandem rem commemorat (cōmemorat autē sepiissime) toties non aliter locutum esse. ut in Pis. Audret, quam prouinciā P. Lentulus amicissimus huic ordini, cum & autoritate Senatus, & forte haberet, interposita religione sine ulla dubitatione depofuisset: eā sibi tum adsciscere, cū etiā si religio nō impediret. c. Sed quid te obtūdo? Sexcēta loca sunt in ep. ad Lētulū.

335 Acceperam enim) Enim, in l. u. non est.

Pagi. 336 Custoditus sum à te: tu à me obseruatus in petitione Quæsturæ) Cultus pro Custoditus, l. Col. quod placet. quod autem sequitur, in eo nonnulli pro Obseruatus reposuerunt Aditus, credo ob eam causam, quod ijs absurdum uidebatur, M. Tullium, qui multis annis natu erat maior, omnibusque honoribus usus, Antonii obseruasse: quod ut ijs consonum uideatur, huc uerba quedam ex l. i. de or. transtulimus, Cum Aedilitatē peteret Crassus, cūmq; maior natu, etiā Consularis Ser. Galba affectaretur. iam contra illos omnes libri faciunt.

336 Aduolas egens ad Tribunatum) Pro Egens, l. Col. habet Eius quod quamquam duriusculum mihi uideatur: quia tamen & paulo infra dicit, iste uenditum, atque emancipatum Tribunatum consilijs uestris opposuit: & liber hic non mediocris uetustatis est, præterire silentio non placuit.

336 Ut in eo magistratu, si posses, uitrici tui similis esses)

esses) Viri tui similis, o. l. scripti. optime. his autem uerbis Curionem designat, qui superiore anno Tribunus plebis fuerat, emptusque à Cesare ab eius causa pertinaciter steterat. quid autem sibi hæc uerba uelint, ex eo loco intelligere licet, Sed citò interuenit Curio, qui te à meretricio quæstui abduxit: & tanquam stolâ dedisset, in matrimonio stabilis, & certo locauit. Sic etiã locutus est Post red. ad sen. Eaq; dixit, quæ si eius uir Catilinâ reuixisset, dicere nõ esset ausus.

336 Quæ in nos, fortunâsque nostras, id est uniuersam Remp.) Id est in uniuersam, o. l. u.

336 In minoribus peccatis) Minoribus in peccatis, o. l. u. multò elegantius.

336 Nondum tot luminaribus extinctis) Luminibus, tres l. u. in queis Col. quod ita placet, ut non dubitem, quin hoc uerum, illud alterum subdititium sit.

Pag. 337 Neque frequens Senatus agendo) Sic omnes fere l. u. Neque R. eques, aut Senatus. quod tamen minime placet. Col. cum impressis facit.

337 Multis ante tentatis) Multis rebus ante temptatis, nonnulli u. l. in queis Col.

337 Cesari perturbare omnia cupienti) Omnia perturbare, o. l. u.

337 Causam dementissimi sui consilij) Sui dementissimi, o. l. u.

337 Circumscriptus esset Antonius) Circumscriptus à Senatu esset. plerique l. u. in queis Col.

337 Sed nihil de Cesare) L. s. partim Nihil Cesaris, partim nihil Cesari.

Pag. 338 Exequi fugam illam, clademque) Exequi cladem illam, fugamque, o. l. s.

338 Unoque uerbo Remp.) Mihi omnino magis arderet,

deret, si dempta coniunctione diceretur: ut Cato usus est: Et si bilis atra est: & si lienes turgent: & si cor dolet: & si iecur, aut pulmones, aut præcordia: uno uerbo omnia sana faciet, qua intro dolitabunt. & Plaut. in Rud. quanquam hic quidem plene enuntiauit: Fraudis, sceleris, parricidij, perurij plenus, legirupa, impudens, impurus, inuerecundissimus, uerbo uno absoluam, leno st. quia tamen uideo Græcos ita loqui: nam quod uno uerbo nostri, illi ἐνὶ λόγῳ. Plato in Lyfide, ἀν ἀντίτινος μὲν ἔγω σε δεινῶς δι ἀκωλύεσιν ἐυδαίμονα εἶναι, καὶ ποιῆν ὅ, τι βέλοιο: καὶ δι ἡμέρας ὄλης πρέφοσι σε ἀεὶ τῷ δαλέουτῳ, καὶ ἐνὶ λόγῳ, ὀλίγη δὲν ὀπθυμείς ἐδὲν ποιεῖν: & librorum antiquorū ne unus quidem mecum facit: idcirco immutare non ausim.

338 In seminibus causa est arborum) Est causa arborum, o. l. u.

338 Sic iste Reip. causa belli) Sic iste huic Reip. o. l. u. quod summopere placet.

338 Restituebat multos calamitosos) Dānosos, Lang. ut fortasse emendandū sit, Dānatos. hoc certe uoluit dicere.

338 Quod de patruo dicebatur) De patruo tuo, nonnulli. u. l. in queis Col.

338 Ego tamen, quoniã condemnatū esse pro nihilo uis) Et ego tamen quoniam condemnatū esse, pro nihilo est, l. u.

338 Hominem uerò omnium nequissimū) Vero, omnibus antiquis l. autoribus delendum est.

338 Lege, quæ est de alea) O. l. u. qui tamen non se mihi satis comprobant, hoc modo, Vel lege, quæ est de alea.

Pag. 339. Non uero illo, & mimico nomine) Nõ noto illo, o. l. u.

339 Voluminiam salutabant) Consalutabant, o. l. u.

339 Sequebatur rheda cū lenonibus: comites nequissimi)

Sic nonnulli u.l. Sequebatur Rheda cum lenonibus comites nequissimi. quos probo: ut pro Comitibus nequissimis, meritorios pueros intelligat. id quod paulo infra apertius dicit. Ingenius (inquit) pueri cum meritoris. scorta inter matres familiâs uersabatur. Rheda autem sit sexti casus: ut Sallustius dixit, Equo circumiens: et alter nescio quis, scriptor certe non malus, Equo sequi. Petrus Victorius, quæ honoris causa nomino, corrigendum putat, Sequebatur rheda cum leonibus, comites nequissimi. et me hercule opinionis suæ librū, illum quidem non antiquum, sed tamen scriptū, ad stipulatorem habet. Arbitratur enim uir doctissimus, Ciceroñ id significare uoluisse, quod Plin. l. vi. i. memoriæ prodidit, Primus, inquit, Leones Romæ ad currum iunxit M. Antonius, et quidē ciuili bello, cum dimicatū esset in Pharsalicis campis, non sine ostēto quodam, tēporē illo generosos spiritus iugis subire coactos, prodigio significante. nā quod ita uetus est cum mima Cytheride, supra monstra etiā illarū calamitatum fuit. Hæc Plinius: quæ Plutarchus, quæ Cicero ipse tradidit. Ego autē præterquam quod pro uno illi possum uiginti ad stipulatores regerere, in eis treis uetustissimos: præterea, quæ ita loqueretur, ut diceret, Rheda cum equis, rheda cum mulis, id est rheda mulis iuncta, neminē adhuc inueni. iam uerō uerem tam inusitatā ac penē portentū similitē tam breuiter attigeret, nec ullos in ipsam orationis aculeos emitteret, adducere ad credendum nullo modo possum. Tu igitur iudicium adhibebis: idque eliges, quod ad locū aptius conuenire iudicabis.

339 Difficilis est sanē reprehensio: et lubrica uersatus in bello est) Difficilis est sanē reprehensio, et lubrica. A. l. u.

339 Nihil de genere belli dicam) De belli genere, o. l. u.

339 Victor Thessalia) E' Th. ss. lia, l. u.

339 Qui tunc tecum fuerunt) Tum, o. l. s.

339 Fac te dedisse mihi, quod non ademisti) Fac id te, l. Col.

339 Mæque à te habere uitam, quia à te non sit crepta.) Quæ à te. c. nonnulli u. l. in quæ: Col.

Pag. 340 Liceat nunc mihi. c.) Ne pro Nunc omnes ad unū libri scripti. in primo uerbo inter se dissentiant: nā partim Liceat, partim Licet defendunt: mihi neutrum placet: corrigendumque arbitror, Licuitne: mihi enim hoc sentire Cicerone uidetur, Esto, sit beneficiū, quod me non occideris. cum posset: ueruntamen, etiā si maxime uoluisset, ut uolebam, potuine illud tueri. cum postea cōuictus me consideris, atque orationē cōtumeliosam in me cuomueris? quod tibi certe facitū dum non fuit, si tuum erga me beneficiū tueri uolebas: cum præsertim me par pari relaturū uideres. Si extrema uerba diligenter attenderis: intelliges profecto: Licuit, non Liceat, neque Licet, cōuenire: Sed testificor sententiā meam: nihil affirmo.

340 In sinum quidem, et cōplexum tuæ minulæ) Et in complexum, o. l. u.

340 Tot dierum tibi uiā) Tibi tot dierum uiam, o. l. u.

340 Is urbe auri, et argenti) Et, inducendum de auctoritate omnium u. l. et elegantie.

340 Cum esset ille Alexandriæ) Cum ille esset Alexandriæ, nonnulli u. l.

340 Beneficio amicorum eius) Bius, à l. Col. abest.

340 Cū Hippiz uiuere, et equos uectigales Sergio mīmo tradere) Sic l. Lang. Cū proprio uiuere, et equos uectigales serio. c. Sed falsitatis (ut ita dicam) cōuincitur testibus, Plutarcho. s. veterisque rerū gestarū M. Antonij narratoribus, qui ipsam nominibus eosdē nominat. cum autem dicit, equos uectigales Antonij Sergio mīmo traditurū. hoc accipio, equos quatuor factionū, quibus uectigal erat, impositū, in illa pecuniā Sergio locaturū. Quod autē ij penderent uectigal.

etigal, declarat Aſconius, cuius uerba ſubſcripſit: Diximus iam ſuprà, Sylla ludis, quos propter uictoriã fecerat, quadrigas C. Antonii, & alios quoſcũq; nobiles homines agitaffe. præterea Antonius redẽptas habebat ab ærario ueſtigales quadrigas: quã redemptionẽ ſenatori habere licet per legem.

340 De iniquiſſimo genere leuitatis) Nequiſſimo, l. u. perſpicue uerum.

340 In cœtu uero populi) Deest, Rom. id apud Quint. l. viii. apparet, Singula (inquit) incrementum habent per ſe deforme, uel non in cœtu uomere: in cœtu etiã non populi: populi etiam Romani. Superiora quoque membra aliter apud eundem ſcripta ſunt: Si hoc tibi inter cœnã, & in illiſ; immanibus poculis tuis accidiffet: quis non turpe duceret?

Pag. 341 Cæſar Alexandriam ſe recepit) Sic o. l. s. ego tamen non dubito, quin emendandum ſit. Alexandria: ſiquidem ſimilius ueri eſt, hoc eſſe factum à Cæſare, cum ſe Romam ex AEgypto recepiſſet, quã dum eſſet Alexandria. Sed quid ego argumentor? id Plutarchi uerba, quã inſcripſi, declarabunt, διδὲ καὶ ἄλλοις ἑπανεθῶν, δολαξέλλα τε συγγράμῳ ἔδωκε, καὶ τὸ τρίτον ἀρθροῦς ὑπάλος, ἐν ἀντωνίων, ἀλλὰ λέπειδιον ἔλετο συγγράχοντα. τῶ δὲ πομπῆς πωλεμένῳ οὐκ ἐπὶ ἀνῆ(α)λο μὲν ἀντωνίου, ἀπατέμενος δὲ τῶ τιμῶν ἠγαγάνται.

341 Si quis Reip. ſit infelix, felix eſſe non poteſt) L. Col. & alij aliqui ſic: Niſi qui Reip. ſit infelix, felix eſſe nemo poteſt. ut fortaffe ita corrigendum ſit: Niſi qui Reip. ſit felix, felix eſſe nemo poteſt. In hoc certe omnes libri ſcripti conſentiunt, quòd Nemo pro Non, habent.

341 Circa haſtam illam) Circum, liber unus, atq; alter in quibus Col.

341 Male parta, male dilabuntur) Parata, l. Lang. &

alij nonnulli: ſed Perperam: niſi Sex. Pompeio fidem abrogamus. Partus (inquit) & pro Nascendo ponitur, & pro Parato. Neuius, Male parata, male dilabuntur. Et Plaut. in Pœn. Male partum male diſperit.

Pag. 342 Carybdin dico? quã ſi fuit: fuit, animal uiuum) Vnum, l. u. Quintilianus, & Seneca.

342 Non enim ſemper iſte felix) Ipſe, o. l. u.

342 Vrbes & regna) Hoc amplius, o. l. s. Vrbes & regna celeriter.

342 Os importuniſſimum) Impuriſſimũ, nonnulli u. l. ut in V. Atq; in me abſentẽ orationẽ ore impuriſſimo euomit, Vetuſtiores tamen libri ſcripturam impreſſam comprobant. & M. Tullius in oratione poſt reditum ad Senatam, Si modo, inquit, uultum importunum in forum detuliſſet.

342 Violentus & furens) Nonnulli ſ. l. Vinolentus.

342 Neq; rebus exteris magis laudandus) Externis, plerique l. u. in queis Sc. ut pro Plancio locutus eſt, Quem externis, quẽ domesticis nonnullis rebus inferiorem, quã te.

Pag. 343 Illam ſuam ſuas reſ ſibi habere iuſſit: ex duodecim tabulis cauſam addidit: exegit) Omnino mihi probantur impreſſi libri: ſi quidem Plautus quoq; in Mercat. hoc idem uidetur oſtendere, Vxor (inquit) uiro ſi clam domo egreſſa eſt foras: uiro ſit cauſa: exigitur matrimonio. Placuit tamen teſtatũ relinquere, quid libri ſcripti ſentirent. nã partim Clauſa, partim Clauẽs, partim Clauos ademit: nonnulli: Adiecit: nemo quidem certẽ cauſam. Quinctiam apud Non. Marcellum uerbũ Exigo exponentiẽ, atque huiuſce loci teſtimonio utentiẽ, ita ſcriptũ eſt. Clauẽs ademit. forasq; exegit. In ſuperioribus quoq; uerbis libri v. inter ſe diſſident: nam partim Ex duodecim tabulis, partim Ex duodecim tantũ modo: & certẽ utroq; modo locutus eſt M. Tul. Primũ per uerũ

gatum est: alterius exempla supponemus, Dicebamus enim pueri duodecim, ut carmen necessarium. Et paulò antè, iam cætera in duodecim minutuli sunt sumptus: Hæc de leg. l. 11.

343 Dixisset aliquando credo auus tuus se & Consulem, & Antonium) Sic l. Col. Dixisset, credo, aliquando auus tuus & Cõsulem, & Antonius: ut fortasse ita sit emendandũ, Dixisset, credo, aliquando auus tuus, & Consul, & Antonius.

343 Nisi solus esses Antonius) Sic l. Lang. Nisi solus Ant. Scalæ, Nisi si solus Ant. Col. Nisi tu es solus Antonius. quem sequor.

343 Quorum Cæsar nõnullos fortasse seruasset) Quos Cæsar ut nonnullos, o. l. u.

343 Testamēti, ut ipse dicebat, filius) Sic o. l. u. Testamenti, ut dicebat ipse, filius. nõnulli, non illi quidè ueteres, sed tamen scripti, pro Testamenti, Testamento: quod tamen ab iudico. nam in 11. quoq; l. de leg. Hæredem testamenti, dixit.

Pag. 344 Ac ne potuit quidem) At, nonnulli s. l.

344 Num sibi soli uicit) Nõnulli u. l. in quæis Col. Nõ,

344 Exclusis tuis uocibus) Excusis, o. l. u. summopere placet. Idem dicit, quod his uerbis Tibullus,

Magna loquor: sed magnifice mihi magna locuto

Excutiunt clausæ fortia uerba foras. Utitur hic ipse pro Sylla, Qui si attulerint neruos & industriam, mihi eris de, excutient tibi istam uerborum iactationem.

344 Ad prædas tuas milites misit) Ad pedes tuos, liber unus, atque alter: in quibus Col. Qui quidem in hanc me opinionem duxerunt, ut emendandum putarem, Prædes tuos: quod idem hoc loco mihi uidetur significare uoluisse, quod paulò post ips, quæ subscripsi uerbis, Ne L. Plancus prædes tuos uenderet. Antonius enim Pompeij bonis emptis de Cæsare, ei prædibus cauerat: ad quos, ut etiam ad Antonium, cum

depend

dependere nollet, misisse milites Cæsarem, uerisimile est. Id argumentum etiã nonnihil sententiã meam confirmat, quod in loco supra prolato non solum Col. sed etiam Lang. & alij aliqui libri non Prædes, sed Pedes scriptum habent. Ibi autem Prædes esse scribendũ, apud hunc ipsum l. x 11. ep. ad Att. de hac ipsa re loquentè apparet, Heri (inquit) cum ex aliorũ literis cognouissè de Antonij aduentu, miratus sum, nihil esse in tuis: sed crãt pridie fortasse scripta, quam date: neq; ista qui dem curo: sed tamen opinor propter prædes suos accurrisse.

344 Sordidata mancipia) Mancupia, Lang. ut Varro de Lingua Latina in lege mancipiorum.

344 Profectus est tamen aliquando in Hispaniam) Tandem aliquando, o. l. u.

Pag. 345 Consiliũ a principio reprehendendũ) A primo, o. l. s. ut in ep. ad Att. Utinã a primo ita tibi esset uisum.

345 Tu uerò qui es?) L. Lang. Sc. Col. Quid es? alius non minoris uetustatis, qui cum recentiores ferè faciunt, Quid censet? quod probo.

345 Fuerit partium hæc causa communis) Fuerit hæc partium, o. l. u. lenior certè constructio.

345 In quæ tu inuaseras) Quæ tu, Lang. & alij nonnulli, utraq; probabilis.

345 Hæc cum petero armis ij, quorum erant legibus) Repeterent, nonnulli u. l. quod probo.

345 Narbonæ) Narbone, o. l. perspicuè rectum.

345 Narbona reditus?) Narbone, o. l. De Narbone Marcio Cicero pro Font. Et Velleius Paterculius, qui hanc Coloniam deductã tradit Porcio, et Marcio Coss. Ex quo existimari potest, à Marcio Marcij nomen traxisse. Quod aut sequitur Reditus? & tamen querebat: id sic L. Col. Reditus eius: iã querebat. c. Reditus eius, placet: tamè nõ Iã probo.

Sic igitur corrigendum est, *Reditus eius? tamen querebat.*

345 *Volui etiam si possem* L. u. *Si possem, etiā. rectē.*

345 *Nullis nec caligis* Gallicis, Aul. Gellius.

345 *Ne tu mecum iam in gratiam redeas*) *Ne tu iam mecum. c. o. l. u. Refer ad aureis : probabunt.*

345 *Ex omnium omnibus flagitijs*) *Ex omnibus omnium flagitijs, L. Col. & certē plus habet concinnitatis.*

345 *Quam quod qui magister. c.) Quam quod, à Col. & nonnullis alijs u. l. abest: quod uehementer probo.*

345 *Cum caligis* Gallicis, Gellius.

345 *Inde Cassia celeriter ad urbem aduectus*) *Cisio, non Cisio, emendandum est. breuis enim prima syllaba.*

Pag. 346 *Ne L. Plancus pedes tuos*) *Suos, aut, Habulsi, emendandum.*

346 *Populum in te dicacem etiam reddidisti*) *Populum etiam dicacem in te, o. l. s.*

346 *Factus ei*) *Factus es ei, o. l. u. ualde placet.*

346 *Impulsus, elusus, inductus*) *Impulsus, inductus, elusus, o. l. u.*

Pag. 347 *Vide etiā ne facilius*) *Vide, ne etiā, o. l. s. rectē*

437 *Reliqui magistratus etiam inspectionem*) *Varro de lingua Lat. Spectare, dictū, inquit, ab antiquo, quo etiam Ennius usus est. Vos epulo postquam spexit: & quod in auspicijs distributum est, qui habeant spectationem, qui non habeant. Sex. quoque Pompeius, Spectio, inquit, in auguralibus pro aspectione ponitur. Horum autoritate ductus oratio ab hinc annis spectationem emendam. opinionem meam L. Col. approbavit.*

347 *Dixit Dolabellæ comitia aut prohibiturū. c.) Dixisse, o. l. s. ego Dixit se: nisi forte eodē modo dictū est, ut ilud pro Rosc. Am. Tēne, cū ceteri socij tui fugerent, ac se occulta*

cultarēt: ut hoc iudiciū non de illorū præda, sed de huius maleficio fieri uideretur, potissimum tibi parteis istas depoposuisse: & Terētij: Seruon' fortunas meas me cōmisisse futilli? Et Catonis apud Gelliū, Insignitas iniurias, plagas, uerbera, uibices, eos dolores, atq; carnificinas per dedecus, atq; maximam contumeliā inspectantibus popularibus suis, atq; multis mortalibus te facere ausum esse? quod tamen non placet.

347 *Implicata inscitia*) *Inscentia. Lang.*

347 *Si nescit, quod augurem, nec facit. c.) L. Col. Nec scit, quod augurem. c. quod mihi quidem multo elegantius & concinnius uidetur.*

347 *Atque illo die recordamini. c.) Atque ex illo die, o. l. s. optime: siquidem non illo die solum, sed ex illo die ad Idus Mart. tam abiectus fuit.*

347 *Secunda classis uocatur*) *Vocatur, à l. u. abest.*

347 *Futurum esse præuideras*) *Prouideras, o. l. u. sequor impressos.*

Pag. 348 *Consul Consuli obnuntiaui*) *Nuntiaui, o. l. s. & certe omnibus in locis, quibus huiusce rei mentionem facit (facit autem plurimis) semper Nuntiare, nunquam Obnuntiare dicit. probo.*

348 *Sed ne forte multis rebus gestis M. Antonij rem unam pulcherrimā. c.) Ex multis rebus, o. l. s. apertè rectum.*

348 *In porticu numitia*) *Lang. Minutia: nonnulli, Minutia: ego, Minutia, autoritate Victoris adductus. Regio (inquit) nona circum Flaminiū cōtinet, & stabula quatuor factionum sex, porticum Philippi, Minutiā ueterem & frumentariā. Aliter hæc uerba se habent in libris impressis: nos ea subscripsimus, ut erant in libro literis Lang. conscripto.*

348 *Que potest esse turpitudinis tanta defensio?*) *Tante, nonnulli u. l. quod summoperè placet.*

- 348 Te esse consulem) Consulem esse, o. l. u.
 348 Auctor regni inuentus esses) Al. Col. & alij nonnullis Inuentus abest: & certe supercaneum est, nec dignum Ciceronis elegantia.
 Pag. 349 Partem habes sensus) Sensus habes idem libri.
 349 Cruentat oratio) Cruciat, Lang. & nonnulli alij: quod reijcio.
 349 Virorum summorum gloriam) Summorum uirorum gloriam, o. l. s. & aures probant.
 349 Quid indignius, quam uiuere cum?) Sic o. l. u. Nonne indignus tu tueri? Nonne indignum est uiuere cum, fortasse corrigendum est.
 349 At etiam inscribi iussit in fastis, ad Lupercalia C. Cesari. c.) Ascribi, o. l. u. optime. Hoc amplius ego: quod interualli notam non post Fastis, sed post Lupercalia appono sic, At etiam ascribi iussit in fastis ad Lupercalia, C. Cesari. c. Indicat locus ep. ad Brut. Ego enim D. Bruto liberato; cum latissimus ille ciuitati dies illuxisset, idemque casu Bruti natalis esset: decreui, ut in fastis ad eum diem Bruti nomen ascriberetur. Ascribebatur autem quid in fastis ad aliquem diem sic, Hoc die (exempli gratia) Brutus erupit Mutina: Antonius Cesari regnum detulit, Caesar uti noluit. Hoc in fastis antiquis apparet.
 349 In legibus & iudicijs) Et in iudicijs, o. l. u.
 349 L. Tarquinius regno exactus) Lang. cum eo nulli alij, L. Tarquinius regno pulsus, exactus. quo animaduerso, pro certo putauit, Regno pulsus, esse glossema: siquidem: Regibus exactis, exactor regum, recte sine adiunctione dicitur. Sententiam meam Col. liber approbavit. sic igitur emendatum, Tarquinius exactus.

- 349 Sp. Cassius, Sp. Melius) Vltimum prænomen à l. u. abest: certe superuacaneum est: ambobus enim idem prænomen erat.
 349 Tum etiam tuum de auspicijs iudicium) Pro Tum, Lang. & ceteri ferè, Num. quod probo. hoc enim sentit Cicero, fortunam quidem populi Rom. illum diem sustulisse, non tamen iudicium M. Antonij sustulisse: qui quidem interfecto Cesare statim Dolabellam sibi collegam esse uoluisse: quo facto se auspicia exentitum esse iudicauit. Sic igitur scribendum, Num; etiam tuum de auspicijs iudicium interitus Cesaris sustulit.
 349 Quod ijs de rebus) Iis rebus, Lang. Col.
 349 Que formido illa die?) Illo die, Lang. & Col. & rectè: si quid ponderis apud nos habet Pedianus.
 349 O mea semper frustra uerissima auguria) O mea frustra semper, o. l. s. aures probant.
 Pag. 350 Irent, & redirent) Irent, redirent, o. l. u.
 350 Equidem inuitus) Et quidem inuitus. aperte uerum.
 350 Non diurni magister officij) Diurnus, o. l. s. impressos tuetur ipse Tullius de Off. cuius uerba subscripsi. Malus enim custos diurnitatis metus.
 350 A te non discessit audacia) O. l. s. Discedit: & hoc quidem rectum.
 350 Funeri tyranni illius sceleratissime presuisti) Sceleratissimi, o. l. s. rectè, meo quidem iudicio.
 350 Faces incendiisti, & eas, quibus semiustum latus illius est) Semiustulatus ille est, Col. l. præclare. Hoc uerbo quoque pro Mil. usus est. Infelicitissimis lignis semiustulatum, nocturnis canibus dilaniandum reliquisti. Vtulare dicitur autor obsceni carminis: Ambustulatum Plautus.
 350 Ut eius omnem propter proximum. c.) Ut eius regi

gni, o. l. u. quod tamen opinor esse glossema. Quod autem sequitur, Tolleres metum: Metum tolleres, L. Col. quem sequor: hic enim numerus uiget, ille alter iacet.

350 Num me igitur sefellit? Num igitur me, o. l. u.

Pag. 351 Potuit sui esse dissimilis? Sui potuit esse, o. l. u. multo concinnius.

351 Singillatim) Singulatim, Lang. utrunque usitatum. rectè etiã dicitur Sigillatim: nisi omnes libri mendosi sunt.

351 Diminutum est) Deminutum, Lang. Scal.

351 Deiotaro populo Rom. amicitissimo) Sic l. scripti, Po. Ro. quod interpretor, populi Rom.

351 Apud mortuum factus est gratus) Assentior Vbalino, homini omni liberali doctrina politissimo, atque acerrimo huiusce generis existimatori: qui pro Gratus reposuit Gratosus. nam ab impressis non discrepant libri scripti, qui quidem integri sunt. hoc autem dixi propter Lang. & ceteros l. u. & multos alios non illos antiquos quidem, sed tamen scriptos: quibus in omnibus deest (sic enim sentio) totus hic locus ab ijs uerbis, Quid de commentarij infinitis, ad eadem ipsa uerba.

Pag. 352 Syngrapha sestertij centies) H-S. centies, uel sestertium centies: etsi o. libri contra faciant.

352 Sine reliquorũ hospitem regis sententia) Hoc amplius, o. l. s. Sine sua. sine reliquorũ. c. Ego sic, Sine Sex. sine reliquorũ. c. Ut autem in hanc opinionem discederẽ, fecit ipse Tullius, cuius locum hoc idem referentem ex x v l. ep. ad Att. huc rei dilucidandæ causa transtulimus: Ecquid amat Deiotarũ, & non amat Hieram? qui, ut Blesamius uenit ad me: cum ei prescriptum esset, nequid sine Sexti sententia ageret, neque ad illum, neque ad quemquam nostrum uerulit.

352 Ciuitates locupletissimæ Cretensum uectigalibus libe

liberantur) Vectigalibus, inducendum, non solum omnibus l. s. ita suadentibus, uerum etiam ratione cogente: siquidem scriptores, quibus primæ sermonis Latini deferuntur, non aliter unquam locuti sunt. Cic. in proxima Philip. Vendidit immunitates: ciuitates liberauerit. & v. Regna data: populi. prouinciæq; liberata. & de prouincijs Consularibus, Vectigales multos, & stipendiarios liberauit. Sic Libera re agros, publica, seruos, sine adiunctione dicitur.

352 Omnino ullius rei nemo fuit emptor) Tres l. u. in queis Col. Omnino nemo ullius rei fuit emptor. quos probor.

Pag. 353 Qui simili in calamitate fuerint) Lang. & alij nonnullij, Simili calamitate. & certe hic idem similiter locutus est pro Syl. Pari calamitate qui fuerant.

353 Auspicia tuorum sunt) Sunt tuorum, o. l. u.

353 * Quid metuisti? credo ne saluo capite negare non posses) Sic omnes ferè l. u. Quem metuisti credo ne saluo capite negare non posses. Omnino hic locus mendo nõ uacat. Quid enim frigidius hac sententiã? Credo ne saluo capite negare nõ posses. Quid dico frigidius: imò uerò cum superiori non constat: nã si ita dixisset, Non enim interuenire uoluisti: aliquo modo inter se fortasse conuenirent: cũ autem, interueniret: pugnantia sine dubio loquitur. Quid, si Necare pro Negare reponatur? Scribit enim l. i i i. Liuius, L. Valerium, & M. Horatium Coss. lege sanxisse, ut qui Tribunis plebis, A Edilibus, Iudicibus, Decemuris nocuisset, eius caput Ioui sacrum esset. ut hæc sit horum uerborũ sententia, Cur non passus es, eum fieri v i i uirum diuidundis agris? nullam ob aliã causam credo, nisi ut quem omnibus contumelijs, ac probris affecisti, hunc etiam saluo capite necare posses. id quod facere non potuisset, si factus esset v i i uir: siquidem sacrosancti sunt. Sic enim & haberet nescio quid

sub morosi, atq; stomachosi sententia: & eidem subesset aliud dicentis, ac sentientis dissimulatio, ea quam Græci εἰπωσέων uocant: nā cum aliud dicere uideatur, hoc tamen sentit. Antonium eas opes per uim, eā potentia sibi parasse, ut quous occidere possit impune: esse porro tanta importunitate, impotentia, immanitate præditum, nihil ut ei inuiolatum, nihil sanctum, nihil augustum esse uideatur. Sed nō liquere pronuntiemus: præsertim cum & omnes libri contra me faciant: & dubitē, utrum Linius de Decemuiris litibus iudicandis, an colonijs deducendis loquatur. Quid autē sibi uelut, Saluo capite, apparet in oratione pro Cæcin. Cæcinna placuit, & amicis, quoad saluo capite fieri possēt, experiri. & pro Cluē. Si id prætermittere saluo capite suo potuisset.

353. Si ulla pietas in te) Si in te ulla pietas, Lang. & ceteri: & lenior constructio.

353. Alia cōditiōne quesita) Rectissime: nec libri scripti ab impressis discrepant: quidam tamen pro Alia, Falsa reposuerunt: quasi uerō non M. Antonius electa Antonia, Fuluiam sibi desponderit.

353. Odij causam) O. l. u. Causam odij.

353. Cur approbantur?) Probantur, o. l. u.

Pag. 354. At quā nobilis est tua illa peregrinatio?) Atque nobilitata sit tua illa peregrinatio, o. l. u. ego sic, Atque nobilitata: & quæ sequuntur, eodem modo, hoc enim membrum superiori cōnectendum est: notāque illa, quæ post Tollatur est, quæq; demonstrat sententia esse terminatam, tollenda. illa autē subdistingtionis quā Grammatici uocant, apponenda: ut hæc sententia sit: Tu Capuæ militaris: utinā conere: ut illud, penē, tollatur, & te interfecto, peregrinatio tua nobilitata sit. Id enim significat, quod XII. Phil. declarat, Vestrū hoc consiliū Capua probabit: quæ tēporibus his

Roma

Roma altera est. Illa impios ciues iudicauit, eiecit, exclusit. Illi inquam urbi conanti è manibus est ereptus Antonius.

354. Glandiferae, & fructuosae ferebantur) Lang. pro Glandiferae, Grandifacere. nonnulli, Gracifere. alij Grandifere. Grandifacerent, alij. Locus meo quidem iudicio ualde deprauatus.

354. Ab hac religionum perturbatione) L. u. partim sic, Ab hac perturbatione religionum: nonnulli, Ab hac perturbatione regionum: quos etiam magis probō: ut non ad auspicia referatur, sed ad id, quod territorium Capuæ minuerat, Casilinōque attribuerat. Si quis tamen illud alterum sequatur, non repugnabo. illud enim cum eo facere uideatur, quod supra dixit, Omni auspicio iure turbato Casilinum coloniam deduxisti.

Pag. 355. Tu te liberauisti) Lang. & ceteri ferē, Tu te liberauisti. quod minime displicet.

355. Quod sit etiam scripsit) Quid, o. l.

355. Gladios illos parumper) Parumper illos, o. l. u. sed endecasyllabus penē integer efficitur.

355. Es perbacchatus) Est, Lang. & ceteri ferē.

355. Quæ cogitabatur?) In l. scriptis nō sunt hæc uerba.

355. Casilino salutatum ueniebant) Casino, nonnulli u. l. ego, Casino: nam uerisimilius est, Casino, quod oppidum propē erat in conspectu, uenisse salutatum, quā Casilino, quod multis millibus passuum aberat à Casinate fundo.

355. Obsolebant dignitatis insignia) Obsolecebant, l. Col. quod probō.

Pag. 356. Sed tum nimis inter omnes constabat) Sic liber Col. Et simul unum est inter omnes. c. Lang. Sc. & ceteri, Simul inter omnes. ut ita fortasse corrigendum sit, Incredibile dictū est, tamen inter omnes,

Gladii

356 Gladiatorū est princeps) Gladiorū, l. Col. ea figura scilicet, quæ Pocolorū dixit. de his in l. xvi. ep. ad Att. Anagnini sunt Mustella & Ἰάπυρος, & Laco qui plurimū bibit.

356 Ut Basillum) Basillum, Lang. rectè. De Basilio Dion, & Cæsar.

356 Cæsarem regnantem) Hoc amplius, omnes l. s. Modo Cæsarem regnantem. ut in v. Cinnam meminī: uidi Syl- lam. modo Cæsarem.

356 Sed tamen absconditi) Sed ij absconditi, l. Col. quod mihi magis arridet.

356 Ita uero quæ, & quanta barbaria est?) Sic o. l. s. præter unum Col. qui hoc modo, Ista uero quæ, & quanta barbaria est? agmine quadrato tum gladijs sequuntur: scuto- rum lecticas portari uidemus. Quæ scriptura si non omni- no incorrupta, atque uera est, ad ueram certe propius acce- dit: multo que minus deprauata est: nam illa quidem extrema uerba, non dubito, quin sine mendo sint. id apparet ex Phil. v. At hanc pestem agmen armatorum sequebatur: Clasitius, Mustella, Tiro, gladios ostentantes, sui similes greges duce- bant per forum: certum agminis locum tenebant barbari sa- gittarij: cum autem erat uentum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ collocantur: non quo ille scuta oc- culta esse uellet. sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, labo- rarent. Ex quo uidere licet, eos, qui in libris pro Lecticas Sicæ reposuerint, lapsos esse. Dixit autem festiue Lecticas seutorum, tanquam de aliquo uase loqueretur: ut Plautus, Cadum uini: hic ipse, Fiscinam fisorum.

Pag. 356 Alias ut tolleret promulgauit) Extra Col. sic reliqui s. l. Alias ut tolleret, promulgatas promulgauit. quod minime displicet: ut sit, Alias leges sustulit sine promulga- tione: ut tolleret alias, promulgauit promulgatas, quas Cæ-

sar

sar scilicet antè promulgarat, et tulerat. De hac re in prima, Ac de his tamè legibus, quæ iā promulgata sunt, saltè queri possumus: de his, quæ iam lata dicuntur, ne illud quidè licuit.

357 Tu illum, tu illum amas mortuum?) Autoribus o. l. u. hæc uerborū geminatio tollenda est: & mehercule, si dili- genter attenderis, te offendet: siquidè sit in secundo membro.

357 Simulacrum, fastigium, flaminem) L. scripti in ma- gna uarietate uersantur: nam partim Fastidium, partim Fas- tigiū, nonnulli tamen Fastigiū: & hoc quidem rectè. L. Florus indicat, Itaque nō ingratis (inquit) ciuibus omnes in Cæsarem cōgesti honores, circa templa imagines, in theatro distincta radijs corona, suggestus in curia, fastigium in do- mo: ut fortasse, quod nostra lingua Baldachinum, Fastigiū Latina nominaretur, à forma (ut opinor) ducto nomine.

357 Num, hodiernus dies quis sit, ignores) Qui sit, o. l. s. ut in Verr. Qui esset, ignorabas: speculatorem esse suspi- cabare. Et Var. Ab suis, qui sit, ignoratur.

357 Te autem ipsum) Te ipsum autem, Lang. & Sc.

357 Passus es) Es, à l. u. abest.

357 Expecto eloquētiā) Expecto enim eloquētiā, o. l. u.

357 Ille nunquam concionatus est nudus) ille nunquam nudus est concionatus, l. u.

357 Respondebisne ad hæc?) Respondere, nonnulli u. l. Pag. 358 Ex tam longa oratione, cui te respondere confidas?) Ex tam longa oratione mea, cui te respondere posse confidas? o. l. u.

358 Sine armatorum præsidio) Sine armorum, Lang.

358 Non potes esse, crede mihi, diuturnus) Sic nonnulli, Non potes, mihi crede, esse diuturnus, alij, ut Sc. Non po- tes esse, mihi crede, diuturnus. quod probò: alterū enim uin- cit iucunditate numeri, alterum concinnitate orationis.

Populo

358 Populo Ro. pensionem tertiam) Reipub. tertiam pensionem, o. l. u.

358 Postremum malorum omnium) Malorum omnium postremum, Lang.

358 Sed morte etiam repellendum) Sed etiam morte repellendum, nonnulli u. l.

358 Qui tamen rex fuit) Qui tamen, o. l. u. pro Liceret, nonnulli Licebat. quæ placent.

Pag. 359 Consecuti sunt) Sint, Sc. l. quod probo.

359 Tamen mortali immortalitatem) Mortali, delendum: siquid ueterum l. consensus, atque autoritas ualet.

359 Recordare igitur) Igitur, iisdem autoribus delendum.

359 Cum nummatione) Nonnulli u. l. cū numeratione.

359 Laudis gustum) Gustatum, l. Col.

359 Crede mihi) Mihi crede, o. l. u.

359 Quid est autem multos dies, & noctes timeri à suis?) Quæ est autem uita, dies & noctes timere à suis? l. Col. in quo Cicronem ipsum uideor agnoscere.

359 Nisi uerò maioribus habes beneficijs obligatos, quam ille quosdam habuit ex ijs, à quibus est interfectus. An tu es ulla re cum eo cõparandus?) Sic Lang. & cum eo plerique, Nisi maioribus habes beneficijs obligatos, quam ille quosdam habuit, à quibus est interfectus: aut tu es ulla re cū illo comparandus. Liber unus, atque alter, in queis Col. sic, Nisi uerò aut maioribus. cætera eodem modo. quæ ita præter ceteros probo, ut tamen multo magis fuisset probaturus, si pro aut, Tu habuisset: aut certe hoc amplius, sic, Nisi uerò aut tu maioribus. cætera placent. Exemplo enim Cæsar's confirmat, suos cum diutius nõ laturus: idque ratione duplici: Aut amici (inquit) tyrannorum beneficijs in officio continentur, aut prudẽtia, & quadam autoritate rerum gestarum

starum: si beneficijs: ille multo maioribus, quam tu tuos, quosdam ex ijs, à quibus occisus est, deunctos habuit: si prudentia, & rebus gestis: ijs etiam multo plus ualuit.

359 Non multos annos regnare est meditaturs) Non, antea nos coniectura sustuleramus: quòd mihi dubium non erat, quin aliud Cicero sentiret, atque illa uerba dicebant: nunc ad coniecturam libri Col. accessit autoritas.

359 Quod cogitauerat effecerat) Cogitarat, idem l. & oratio numerosius, & proliuius currit.

Pag. 360 Hoc tantũ boni est) Hoc tamen boni est, o. l. s. ut illud pro Rabir. Posthumo, Quæ quidem in rebus miseris huic tamen tribuenda est maxima. & in Ver. Qui=bus iniurijs grauissimis: tamen illud erat miserũ solatium. c. Idem mēdum est in oratione Diuitiacci apud Cæsare: Quod soli ne in occulto quidẽ queri, & auxilium implorare audent: absentisque Ariouisti crudelitatem, uelut si coram adesset, horrerent: propterea quòd reliquis tantũ fugæ facultas daretur: Sequanis. c. Ut Tamen pro Tantũ reponatur, non modo sententia postulat, sed etiam u. libri autores sunt.

360 Utinam aliquando dolor populi Rom. pariat) Non Utinam, sed Ut, o. l. s. quod uehementer placet. hoc enim membris superioribus apertum, & colligatum est: ut h. beant hanc sententiam, Non dubitarem uel ad uoluntariam mortem proficisci, modo interitum meum quamprimum libertas consequeretur. & id ob eam causam, ut quam rem Populus Ro. tandiu concupiscit, eius aliquando compos fieret. Omni no qui superiorcm, inferiorẽque scripturam diligenter considerabit, is uidebit, non Utinam, sed Ut, conuenire.

PHILIPPICA III.

Pag. 361 Ad sunt Calendæ (ianuarij) L. Lang. & alij aliqui, Assunt: ut pro Quint. Certe aut apud te, & eos, qui

qui tibi affunt. Veteres quidem illos antiquos ita locutos esse declarat Plautus in Pœn. Heus Milphio ubi es? Mil. affum apud te: eccum. Hag. at ego elixum uolo.

361 Quousque enim) Quo enim usque, o. l. u.

Pag. 362 In salutem Reip. collocauit) In salute, o. l. s. & ab his consuetudo facit.

362 Habenda tamen est) Hoc amplius, o. l. s. Habenda tamen tanta est.

362 Crudelitatis eum) Eum crudelitatis, o. l. u.

362 Ut de illius beneficio possimus, quæ sentiremus, libere dicere) Ut illius beneficio, tres l. u. in quæis Col. quod ita probo, ut minime dubitem, quin ita scriptum sit à Cicero. Hoc enim sentit M. Tullius, Cæsari auctoritatem esse tribuendam: non quo tum primum potestatem haberent dicendi, quæ uellent, de beneficio illius: sed quia beneficio illum factum erat, ut Senatus liberè posset sententiam dicere. Si autem loquitur optimus quisq; Latinitatis autor, ut dicat, Meo beneficio uiuit: Meo beneficio patriam uidet: Beneficio tuo liberè possumus dicere, quæ sentimus.

362 Quis enim unquam fortior?) Eorundè librorum beneficio inueteratū mendum sustulimus: nam sic illi. Quis enim unus fortior, ac amicio unquam Reip. fuit, quàm legio Martia uniuersa? Vides profecto, quàm belle inter se respondeant Quis unus, & Vniuersa legio. Eodè modo locutus est pro Do. sua, Et tu unus pestifer ciuis eum restitutum negas esse ciuem, quem eiectū uniuersus Senatus non modo ciuem, sed etiā egregium ciuem semper iudicauit? Et in Ver. Non una te, sed uniuersæ similibus afflicte inco. modis, legationibus ac testimonijs publicis persequuntur. & in I. I. Phil. Cum tu unus adolescens uniuersum ordinē decernere de salute Reip. prohibuisti. & in I. l. ep. ad Q. Fra. Cui semper uni

magis,

magis, quàm uniuersis placere uoluisti

Pag. 363 Comes eius esse amentia noluit) Comes esse eius amentia noluit liber unus, atque alter: in quæis Col.

363 Aut fortiorum uiliorum) O. l. s. Fortiorem uiro-rum, sed mendum mea quidem sententia librariorum est, quis enim dixit unquam, Ciuitatem fortem uiro-rum? at illud alterum & elegans. & uisitatum est. Cic. Phil. I. I. I. I. Albæ con-stiterunt, in urbe oportuna, munita, propinqua, fortissimo-rum uiro-rum, fidelissimorum ciuium, atque optimorum. & x. i. Introitus in Smyrnæ, quasi in hostium urbem, quæ est fidelissimorum, antiquissimorumque sociorum. Et in hac eadem oratione, Quòdque prouinciam Galliam citeriorem, optimorum & fortissimorum uiro-rum.

363 Gessit, & gerit) Et gessit, & gerit. Lang.

363 Laudetur, & testimonio) Laude, & testimonio, E. Col. quod probo.

363 Libertatēque populi Ro.) Quæ delendum autō-ribus o. l. s. & rectè: ut omnia dissolutè dicantur.

363 Retenturum in Senatus populique Ro. potestate) Potestatem, o. l. u. impressos tuctur ipse Cicero in hac eadem oratione in extremo, Exercitum in Senatus potestate retineat. nec in hoc consuetudo uaria est. Veteres autem l. cum auctoritas sua: tum illud etiam defendit, quòd ut Esse in mente, & in mentem, in potestate & in potestatem, Relinquere in medio & in medium rectè dicitur: sic Latine loquendi rationis lineas (ut ita dicam) transilire non uidetur, qui in potestatem retinere dicat.

363 Quàm est repulso Antonio) Lang. Qui etiam, nonnulli, Qui cum, ut ita fortasse corrigendum sit, Quàm est iam repulso.

Pag. 364 Non crudelis, non impius) Non crudelis, im-

e pius,

pius, o. l. u. ut hoc uerbum, impius, scilicet esse glossema, coniectura ducar ad suspiciandum.

364 Maiores nostri) O. l. s. Id maiores nostri. quod uahementer placet.

364 D. Brutus sceleratum, atque impium regnare patietur Antonium?) Sic o. l. scripti, D. Sceleratum atque impium regnare patietur? quid, c. & rectè: siquidem quod ad primum attinet, nihil erat, quod inculcaret, quod semel dixerat: dixerat autem, L. Brutus: ut nihil opus fuerit præ prænomen apponere. Alterum, si ita dixisset, L. Brutus T. quinium regem superbum non tulit, superuacaneum non esset: sic enim paria paribus respondissent: quando non dixit, Antonium omnino delendum est.

364 Nec tum, ut Antonio Senatam habenti) Tamen, non tum, o. l. s. quod placet.

364 Collega una referente) Hoc amplius L. Col. & reliqui ferè Referente eo quem. c.

364 Tam insigniter impudens) Insignite, o. l. s. confutudo utrunque probat: aurium iudicium, & uerborum constructio magis, Insigniter.

364 Inter ciues illius appendebatur aurum) Sic L. Col. Inter quas illa pendebatur. alter, Inter quas illa. Ego nihil addo de meo: quæ sunt distracta, coniugo: Quasilla, corrigi id enim mihi significare uidetur hoc loco, quod in 11. Phil. declarat: Syngrapha (inquit) H-S. centies per legatos ultra bonos, sed timidus, & imperitos sine Sex. sine reliquorum hospitium regis sententia facta, in Cyneco, quo in loco plurimæ res uenire, & ueniant. Atque etiam apertius in V. in inferiore ædium parte toties Reip. nundinæ. mulier sibi felicior, quàm uiro auctorem prouinciarum, regnorumque faciebat. Cum igitur ostendere uellet, Antonium usque eo sordidum

dum esse, ut omnium rerum publicarum domesticum mercatum institueret, eique Fuluiam uxorem præficeret, ut eius sordes non modo re, sed etiam uerbo exprimeret. Inter quas illa dixit: quo quid sordidius? Talassionem in nuptijs Varro ait si guum esse lanificij: Talassionem enim quasillum uocabant: qui alio modo appellatur calathus, uas utique lanificijs aptum. Hæc Sex. Pompeius: at Priscianus l. i. i. Pauca inueniuntur diminutiua, quæ non seruent genera primitiuorum: ut hæc rana, hic ranunculus: hic qualus, hoc quasillum, quod si cui magis arriserit, inter quasillos apprehendebatur, non pugnabo: præsertim cum & apud Catonem semper hoc uocabulū uirile sit: & cæteri l. u. ita mendosi sint, ut in mendo tamen litera s appareat: nam partim, Ciues illius: partim, Ciues illas, nonnulli, Ques illas.

364 Totū imperiū Reip.) P. R. omnes l. u. quod placet.

364 Trecentos fortissimos) L. Col. ad trecentos, cæteri hoc modo, ccc. quod ego interpretor trecentos, ut l. i. de Fin. Trecentosque eos, quos Sparta eduxerat. Virg. l. x. ast illa trecentos.

364. Exercitum educebat) Adducebat, o. l. u. & rectè: siquidem non Roma educebat exercitum, sed Romam è Brundisio adducebat. hoc cum multis in locis ostendit, tum apertissime in V. Adulabat ad urbem à Brundisio homo impudentissimus, ardens odio, animo hostili in omneis bonos cum exercitu Antonius.

364 Maius igitur beneficium à D. Bruto) Maius igitur à D. Bruto beneficium, o. l. u. & aures probant.

Pag. 365 Cum autem est omnis seruitus misera) Cum autem omnis seruitus est misera, o. l. u.

365 Intolerabile est) Intolerabilis est, omnes ferè l. u. unus modus sic, intolerabilis est. Ego sic, intolerabilis est,

more ueterum, qui uocales coniungebant.

355. Tantus autem est consensus) Tantus autem consensus est, o.l.u.

365. Istud etiā statuis) illud etiā, Lang. quod probo.

365. Et ut praestantissimis ducibus) Vt et praestantissimis, liber unus atque alter: in quibus Sc. quod probo.

Pag. 366. Non modo non Consul) Non Consul modo, Lan. ceteri cum impressis consentiunt, quos sequor.

366. Conseruatores Reip. iudicantur) iudicentur, o.l.u.

366. In Caesarem maledicta congesti) in caesarem ut maledicta, o.l.u.

366. Trallianā, aut Ephesinam) Ephesiā, Liber unus atque alter: in quibus Col. et certe Diana Ephesia, praetor Ephesius, princeps Ephesiorum dicitur, non Ephesinorum.

366. Notus enim quisque non est) Quotus enim quisque, perspicue rectum.

366. Scatiniae leges) Lang. Santoniae, col. Attinae, non nulli Sanctiniae. alij Scatoniae. sequor impressos.

366. M. Accius Balbus) O.l.u. Attius, et apud Dionysium scriptum est Attia. Seruius tamen nobilis grammaticus interpretatus eum uersum Virg. Alter Atis genus unde At duxere Latini: propter, inquit, Atiā dixit matrē Augusti, qua dicitur Antonius, Atia Latini mater, uult enim eius esse maternū genus esse antiquissimū. Hæc Seruius ex quo intelligi potest, nō Accius, neq; Attius: sed Atius esse scribendam.

Pag. 367. At auus huius nobilis) Huius, a L. Col. et alijs nōnullis u.l. abest: et mercurio superuacaneū est. Quod aut sequitur, Tuditanus nepe ille: nonnulli u.l. geminat ibi.

367. Haberetis nobilitatem generis gloriosam) Liber unus, Haberis. ut sit illis simile. Habes de Vatinio, Habes unum uentidionis genus, Haberis et honestatē hominis, et

autoritatem testimonij. quod loquēdi genus tum solemus inferre, cum quid exposuerimus. Quod tamen ut reiciā, membrum superius facit: quod imperfectū uidebitur, nisi quid addideris atq; illi simile reddideris, quod est in prima Phil. Vellem adisset Antonius, modo sine aduocatis doceret me, uel potius uos P. C. Ego, si quid immutandū est, potius ita corrigendū putarem, Haberet is ut Antonium modo designaret.

367. Qui autem euenit) Sic o.l.s. ego, Conuenit, sine ulla dubitatione reponendum censeo. quomodo loquitur in VI. Phil. Qui enim conuenit, ut qui in rebus improbis populares fuerint. c.

367. Vt Iulia natus ignobilis uideatur) Sic L. Lang. ut istus Arcina ignobilis uideatur. Col. is tibi uigilia natus ignobilis. c. Sc. qui cum plerique consentiunt, Is tibi Arcinia natus ignobilis. c. E recentioribus nonnulli, Is tibi Iulia natus. quorum nullum omnino probō. nam quod ad postremos attinet, Octauius non Iulia, sed Atia natus est. ut autem natus (uerbi causa) Cesare, Caesaris etiā nepotem significet, in auditum est Lang. autem perspicue est, ut uides, mendosus: interdum tamen in eam opinionem me adducit, ut ita scriptum a M. Tullio putem, Vt ista ignobilis uideatur. ut Atiam designet. illa autem litera s, et Arcinia, sit glossema subscriptū sub, ista. ex qua primo sit factū, istas, deinde istus Arcina. quā autem ista glossemata libros mendis refererint, nihil attinet dicere tibi praferim, qui uet. libris studiose et multum uolutatus es. Vt autem assensum sustineam, nec in hæc opinione constem, l. Col. cui ex omnibus maximam fidem habeo, facit. Huius enim scripturam confidanti, rursus in mentem uenit suspicari, M. Tull. ita scriptū reliquisse: is tibi Iulia filia natus. c. Sed hæc fortasse diuinitio est: tu si ad locum notam apposueris, recte meo iudicio eceris.

367 *Quæ porro amentia sunt?*) Amentia est, liber unus atque alter, in quibus Col. perspicuè rectum.

367 *Quos certe scio.*) Certo, nonnulli u.l. quibus usque senior.

367 *Omnibus horis.*) Omnibusque horis, o.l.u.

367 *Nam in eisdem me edictis.*) Sic omnes l.u. Nam in eisdem edictis. ut fortasse corrigendū sit, Nam me isdē edictis.

367 *A suis similibus.*) Suis, Scalæ liber. quod ualde probo.

367 *Hæc sunt ut opinor.*) Hæc sunt, opinor, omnino l.u. quod placet.

Pag. 367 *Siquis non affuerit.*) Siqui, o.l.u.

368 *Quorum consiliorum Cæsaris.*) Eodem modo o.l. s. ego Cæsari probo: ut sit, Quorum consiliorum sui autem Cæsari. ut illud Acad. P. Crassum, & P. Scaeuolam aiunt Tibertio Graccho autores legum fuisse.

368 *Ad tamen, ut dicitur, currentem. c.*) Sed tamen currentem, ut, dicitur. nonnulli u.l. in queis Col.

368 *Re tristi, & seuera.*) Ac, o.l.u.

368 *Vino, & epulis retentus, & alea est.*) Et alea, in ducendum autore l. Col. cuius autoritas ut apud me ualde, insequentia uerba faciunt, Si epulæ potius. c.

368 *Et ante diem quartam Calendarum Decembris distulit.*) Et ante diem IIII. omnes l.u. à quibus ut distulit, pro. Et, in, reponendū putem, non solum facit illa causa, quod adduci non possum, ut credā M. Tull. primum, atque extremum uerbum conjunctionibus in medio sublati extulisse, medium non dissoluit dixisse: sed illud etiā, quod consuetudo Latini sermonis ita loquitur, ut dicat, Comitia distuli in IIII. Cal. non IIII. t. t. t. modo Cal. & quædam modū hoc, sic illud etiā. Distulit in ante diem IIII. Cal. non Ante diem IIII. Cal.

quod autem in ante diē diceretur, exemplis demonstrabimus. Dixi ego idem in Senatu cedere te optimatium contulisse in ante diem V. Cal. Oct. Et in IIII. lib. epi. Ad Att. Comitium Bibulus cum Archilochio edicto in ante diē xv. Cal. Decēbris distulit. Lilius li. xl. v. Latine edictæ à cōsule sunt in ante IIII. & IIII. & pridie Idus Nouēb. Et lib. xlii. In ante diē VIIII. & VII. Kal. Oct. Comitium perduellionis dicta dies est. Et quemadmodū in ante, sic Ex ante dicebatur. Cic. lib. IIII. epist. Ad Att. Ex ante diē Non. Iun. usque ad pridie Cal. Sept. Lilius li. xl. v. Supplicatio pro cōcione populo indicta est ex ante diem V. Idus Oct. quin etiā in tabula è more uetustissima, quæ in pariete Colotianæ domus inclusa est hæc litera cum multis alijs incisa sunt. Ex A. D. V. K. D. E. C. A. D. P. R. K. I. A. N. quod quidē me ducit ad credendū, illud apud Varronem de Re rust. lib. i. Dies primi uerni temporis extat ad septimum Idus Februarij. pro quo libri ueteres, Ex ad VII. Idus Febr. sic esse corrigendum, ex a. d. v. II. Id. Febr.

369 *Quod in templum ipse.*) Hoc amplius l.u. Quod in templum tum ipse. Gallos autem in Capitolium egisse cuniculorum, præter M. Tullium nullus alius (quod sciam) scriptor mortis prodidit: qui pro Cæcinnæ, ut inquit, Si Galli à maioribus nostris postularent, ut eò restituerentur unde deieci essent: & aliqua ui id assequi possent: non opinor eos in cuniculū, quo egressi erant, sed in Capitolium restitui oportere.

368 *Is enim erat dies, ea fama, is impetus eius, qui. c.*) O.l.u. Is qui. c. quod ualde placet: & ex se intelligitur: & ut aliud ex alio, non alienum uidetur aperire, quid sibi uelint illa uerba, is enim erat dies: atque huius rei dilucidandæ causa, huc Gellij locū transtulimus. Ante diem (inquit) IIII. Kal. Non. Id. tanquā in omni die plerique uitant: eius obseruationis an ulla religio sit tradita, quæri solet. nihil super ea

scriptum inuenimus, nisi quod Claudius annaliū V. Claudi
illam pugnae cānensis uastissimā factā dicit ante diem I I I I
Nonas Sex. Ex his uerbis licet uidere, ante diē I I I I. Kal.
Decemb. quo die Senatus habitus est, diem religiosum fuisse.

368 Quid est aliud de eo referre non audere, qui contra
se Consulem exercitum duceret, nisi se ipsum hostem iudicare?
(Hæc omnia sunt inuerso ordine in omnibus libris anti-
quis sic, Quid est aliud se ipsum hostem iudicare, nisi de
referre non audere, qui contra. c. quod placet.

369 Si ille à Senatu notandus non fuit) Sin, o. l. u. per-
spicue rectum.

Pag. 369 An cōtumelia est) Lib. Col. et alij nōnulli pro
An ulla, Nulla. nōnulli sic, An contumelia. ego sequor Col.

369 Quid est ergo?) Quid ergo? o. l. u. apertè uerum.

369 Hem cur magister) En, o. l. u. ut pro Deiot. En est
men. en causa, cur regē fugitiuus, dominū seruus accuset. &
pro Sext. En cur ceteri reges stabilem esse suam fortunā ar-
bitrentur. In Mercat. tamen Plautus, Hem quoi decem talē
dotis detulit? hæc ut uiderē? ut ferrē has cōtumelias? quod aut
sequitur, Vt possideat: Vt, nullis, in u. l. reperitur: et certè
exponendū est, En cur magister ex oratore arator factus sit
en cur possideat duo millia iugerum: ut hominem stultum. c.

369 Tyberinum Canutium) Liber Marcelli Ceruini
Cardinalis, & Dion, Tiberium probant. placet.

369 Cui senatusconsulto) Cui s. c. omnes libri ueteres
præter unum Gad. qui hoc modo, cur sic. quod tamē reijci-

369 Præclara tamen fuit Senatus in illo ipso die uester-
tina prouinciarum religiosa sortitio.) Lang. & ceteri sen-
sic, Præclara tamen s. c. in illo ipso die uestertina prouin-
ciarum religiosa sortitio. rectè, & præclare meo quidem iu-
dicio: si tamen post uestertina notam interpretatiōnis ap-

ponit

ponas: duplicem enim plagā infligit Antonio, alterā, quod
non legitimo tempore S. C. fecerit: alteram, quod nulla reli-
gione sortitus sit. S. C. ante ortum, aut occasum solem facta
rata non fuisse: opus etiam censorium fecisse existimatos,
per quos eo tempore facta essent, docet M. Varro apud Gel-
lium. Hinc intelligi potest, cur S. C. uestertina dixerit. Illud
etiam prætereundum non duxi, quod Lang pro Sortitio;
Sortio: neque hoc loco solum, sed uniuersis, quibus hæc uer-
bo M. Tullius usus est: quodque liber Col. Non In illo ipso
die, sed illo ipso: ut pro domo sua, Hunc Consulem illo ipso
die contendo seruasse de cælo. & paulo post, Hora nona illo
ipso die tu es adoptatus. & in decimotertio Philipp. Eoque
ipso die innumerabilia S. C. fecit. hunc igitur sequamur.

Pag. 370 Maximas gratias uobis) Maximas uobis
gratias, o. l. u. & aures probant.

370 Qui enim carere metu, & periculo possemus)
Possumus, Gad. & alij nonnulli. l. u. quod placet.

370 Ille autē afflictus.) Ille autē homo afflictus, omnes
l. u. id quod nō abhorret à cōsuetudine dicēdi. Tullius, At ille
homo uehemēs, & uiolētus. In quinto Philip. Valde placet.

370 Vir auo, patre, maioribus.) Vir patre, auo, maio-
ribus. ut pro Plancio, Vt pater, ut auus, ut maiores. & in
Verr. Amicissimo patre, auo, maioribus. Sed quid hæc ego?
ita ratio postulat: aliter enim præposterus, atque omnino
perturbatus ordo esset.

370 P. Appius.) P. Opius, liber Col. Scalæ, Opius:
quorum quid uerū sit, incertū est: illud quidē nō dubiū, quin
Appius sit prænomen. quod cum ita sit, non falsum esse qui
potest?

370 Et meus necessarius.) Meus & necessarius, non=
nulli u. l. quod tamen abiudico.

370 M. Vchilius.) Pro, M. Vchilius, Lang. tantummodo Vel. Col. & Sc. Vel ceteri ferè: quæ nota fortasse Velicium significat.

370 De L. Cinna.) Cæcinnæ, nonnulli, u. l.

370 Minus admirabilè fecit.) Fecit, o. l. u. quod placet.

370 C. Cessædus) Cessædis, Lang. Col. Cæselius. de Cæselio iuriconsulto Valcrius Maximus.

360 L. Antonius) Pro L. liber Lang. Col. & alij alij qui T. nonnulli Cn. omnino hic locus deprauatus est. quid enim L. Antonius prouinciam sortiretur, qui anno superiori proximo Tribunus pl. fuerat quæ uerba sequuntur, in his quoque uarietas est: nã pro Maluerunt, Metuerunt multi, Mutauerunt Col. in multis totus hic locus deest.

370 O' C. Cæsar.) O. l. u. Cæsarem: quod tamen reiicio, eodem modo in Orat. O' M. Druse, patrem appello.

Pag. 371 Quid istud?) illud, l. Col. quod ualde probò.

371 In possessionem libertatis pedè ponimus.) In possessione magis arrideret: sic enim M. Tullium semper locutum animaduerti, quia tamè libri scripti stant ab impressis, & hic idem pro Cæcinnæ dixit, in possessionem uestigium fecero: & l. v. de Fin. in aliquam historiam uestigium ponimus: idcirco immutare non ausim.

371 Ex his tot cõglutinat us est.) Ex his tot uicijs, l. Col. Ex his totus, Lang. & ceteri: quos sequor. Pro Cluentio, B. qui esset totus ex fraude: & mendicio factus. Et pro Roscio Comædo, Ex fraude, fallacijs, mēdacijs cõstare totus uidetur.

371 Quæ necessitas ferre coëgit, uis que quædam pen fatalis.) Sic omnes libri ueteres, Quæ nos necessitas ferre coëgit, quæ uis quædam. c.

371 Refertã eius domũ.) Domũ eius, oēs libri ueteres.

Pag. 372 Ad se omnia ex his.) Ad se ex his omnia, o. l. u.

Senatũ

372 Senatus consultis è Repub. bene factis.) L. Col. Senatus consultis bene, & è Republica factis. quod multò elegantius mihi uidetur: ut in duodecimo locutus est, Brutum Procos. bene, & è Repub. & sua, suorumq; maiorũ dignitate fecisse. Et in undecimo, Bene, & è Rep. iudicauisse.

372 Vendiderit: immunitate, c.) Vendiderit immunitates, l. u.

372 Armis, & præsidijs populum Ro. & magistratus foro exclusit.) Sic o. l. u. Armis & præsides, & populum, & magistratus. Sic emendandum est, Armis, & præsidijs, & populum, & magistratus. nam quòd præsidijs relictum sit, Philip. i. declarat, Armati in præsidijs multis in locis collocabuntur. & V. Sic uerò erãt disposita præsidia.

372 Senatum stipauerit armatis.) O. l. u. Armis. Col. & alij nonnulli, Stiparit armis: quem si probabimus, exitum uersus effugiemus.

372 Reliquique pecoris.) In l. u. hæc uerba sunt absque coniunctione.

372 Pueri ingenii arripiuntur.) Abripiuntur, o. l. u. per spicue rectũ. idẽ mendũ in Pis. Socios nostros in seruitutẽ adduxerunt: familias arriperunt: pro Abduxerũt, Abriperuerũt.

372 Hos inquam in urbem recipietis?) Hos inquam, o. l. u. quod probò.

372 Italia tota ad libertatem recuperandam excitata.) Excitata, L. Col. ut illud in XII. Iuuentutem omnem ex tota Italia exciuiimus. Tamen excitata magis placet: est enim significantius, maiorẽque recuperandæ libertatis cupiditatem declarat. ut illud in IIII. Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suoque iudicio excitatam.

Pag. 373 Magnum numen.) Liber Gad. & alij nonnulli, Nomen: quod rectũ esse iudico. Hæc autẽ uox admirabilem

bilem quandā autoritatē sonat ex samæ opinione cōstatam. Cīe. in epist. ad Att. Hoc tamen spero, magnū nomē imperatoris fore, magnū in aduentu terrorē. & pro lege Manilla. Quod igitur nomē unquam in orbe terrarum clarius? Pro Deiot. Quātum eius nomen fuerit. & in Philipp. x i. Qui imperium habeat, qui præterea autoritatem, nomen, exercitum. & alibi, Tantū eius in Syria nomē, atq; Phœnice est.

373 Videtisne referū. c.) Videtis referū, oēs l.u. placet.

373 Ad quod tempus.) Quod ad tempus, nonnulli u. l. in eis Col.

373 De populi Rom. libertate.) De libertate Populi Ro. omnes l.u.

373 Id non modo nō recussem.) Tres l.u. In queis Lang. Idem non modo recussem. Col. Idem non modo non recussem, quem sequor.

373 Si dormierimus hoc tempore.) Lang. & alij alij qui, Indormierimus hoc tempore. Col. Indormierimus huic tempore. atque hoc quidem non dubito quin uerum sit: in secundo Philipp. Huic causæ indormientem.

Pag. 374 Ea summa miseria est.) Lang. & cæteri l.u. hoc modo, Ea sunt summa miseria. Liber Scal. est quod in eam opinionem me adduxit, ut scribendum putarem, Ea st. ut Terent. in Eunuc. Ea st indutus. sed quid unius loci testimonio utor? totus & is, & Plautus huiusce cōiunctionis uocalium plenus est: nec id modo superior, sed etiam Ciceronis ætas obseruauit. Ipse in Orat. declarat, Quod quidem (inquit) Latina Lingua sic obseruat, nemo ut tam rusticus sit, qui uocales nolit cōiungere. Et ibidē, Nobis, ne si cupiamus quidem, distrahere uoces conceditur. Indicant orationes illæ ipsæ horridulæ Catonis: indicant poëtæ. præter eos, qui uersum facerent, sæpe hiabant. ut Neuius, Vos, qui accollit

tis Histrum fluiuium, atque Algida. Et ibidem, Quam nunquam nobis Graij, atque barbari. Hoc librarij ignorantes, apicem imposuerunt: quo addito Sunt significatur.

374 Dij immortales incredibilem Populo Ro. potestatem.) Reip. o. ferē l.u. quod probo.

374 Sententiæq; de summa Reip.) De summa Rep. Sc. & cæteri ferē.

374 Optimē de Rep. promereri.) Mereri, o. ferē l.u.

Pag. 375 Galliam prouinciam.) Prouinciā Galliam, o. libri ueteres.

375 Amicissimorum Populo Ro.) Amicissimorumque, o. l. ueteres, quod placet.

375 Exercitum in senatus. c.) Exercitumq; o. l. u. quod probo.

375 Vt hæ prouinciæ, Galliaq; exercitus.) Sic L. Col. (nam cæteri ab impressis non discrepant) Vt hæ prouinciæ, exercitusque. c. Et rectē meo quidem animo, siquidem M. Tullius censebat, non ut is modo, qui Galliam, sed ut uniuersi, qui prouincias obtinebant, eas, exercitusque in potestate Populi Ro. Senatúsque retinerent.

375 Sēque ad Senatús auctoritatem.) Sēque, o. l. u.

375 Ciue) Ciui, Lang.

375 Et ut pro tantis eorum in Remp.) Et, à Col. altero libro abest, In Remp. etiam à Lang.

375 Vtq; C. Pansa.) Quæ à L. Col. abest. cæteri tamen retinent: ut fortasse corrigendum sit, Vti.

375 Cum magistratū inierint: si eis uidebitur) inijissent: si eis uideretur; Liber unus, & item alter, in queis. Col. ut Cælius, D. E. R. I. C. uti C. Paulus C. Marcellus cum magistratum inijissent. cæteros sequor.

375 Ad hunc ordinem referant.) Referrent, ijdem l. sibi constant:

constant: nã paulò antè, Inijissent, dixerant. ceteros sequer
375 Ita uti de Rep.) E Rep. L. Col. perspicuè uerum

PHILIPPICA IIII.

Pag. 376 Frequentia uestrum incredibilis, concioque
Quirites tanta.) Sic L. Lang. & cum eo plerique, Frequentia
uestrum incredibilis, concioque tanta. Col. sic, Frequentia
uestrum incredibilisque concioque tanta. Quem ego cor
rectione quadam adhibita sequor: sic enim scribendum puto.
Frequentia uestrum incredibilis Q. concioque tanta.

376 Quamquam animus mihi nunquam.) Quamquam
animus quidem, o. l. u. præclare.

376 Princeps uestræ libertatis defendendæ semper fui
Ab o. l. u. Semper, abest. perspicuè uerum.

376 Nunc facere non possem.) Et nunc, Lang. & Col.

376 Hodierno enim die Quir. nõ mediocre.) Sic Lang.
Hodierno enim die quòdque adhuc mediocre. Sc. Quam
quam adhuc mediocre. De eo consentiunt. o. l. u. quòd ad
huc probant: ut fort. esse ita corrigendum sit, Hodierno enim
die Q. ne adhuc. c.

376 Fundamenta sunt iacta.) Iacta sunt, omnes libri
teres.

376 Exercitum.) Exercitus, o. l. u.

376 Sunt enim facta eius immortalitatis, non ætatis
Nomen ætatis, omnes l. u. quod primo aspectu abiudicatum
atque reiectum postea sic approbavi, nihil ut mihi neque
Ætatis, neque uenustius uideatur. Reieceram autem ob
causam, quòd si referretur ad Cæsarem, oratio sibi non
stare: si ad puerum, nimis durum uidebatur: quod ipse
Tullius mihi non multò post tempore molliuit: nam eodem
modo loquitur in x i i i. Philip. Et quidem de hoc ipso ca
sare loquens, Puerum appellat, quem non modo uirum, s.

etiam fortissimum uirum sentit, & sentiet. est istuc quidem
nomen ætatis: sed. c. iam uides, Nomen, & Facta quam bene
inter. se respondeant. hæc autem uerba habent hanc senten
tiam, Quòd mirabilia facinora facit, est cuiusdam diuinita
tis: quod appellatur puer, est ætatis.

376 Nihil ex omnium seculorum memoria) Ex omni,
liber unus atque alter, in queis Col. quod elegantius est.

377 Incognitum certe cœpit) ceperit, o. l. u.

387 Sanguine ciuium Romanorum) Romanorum su
peruacaneum est: & ab o. l. u. abest.

377 Si C. Cæsaris fortissimorũ sui que patris miliũ) Si
C. Cæsaris, fortissimorumque sui patris, L. col. quod placet.

377 Quis non prospicit) Prospicit, o. l. u.

377 Comprobauistis) comprobastis, o. l. u.

Pag. 378 Cæsaris exercitum profecuta) Persecuta, o. l.
u. Et ita locutus est in oratione superiori, Cæsaris autori
tatem, & exercitum persecuta.

379 Quæ à te accersitæ sunt) Liber unus, & itẽ alter,
in eis col. hoc modo, Quæ à te accitæ sunt, quæ essent, si te
cõf. quàm hostem maluisses, tuæ. Ego ceteris assentior.

Pag. 379 Nefarij q; sint, sicut sunt) Sicut sunt, ab o. u.
l. abest. non abhorret tamen à consuetudine loquendi. Cic.
Pro Ros. Amer. Quamuis ille felix sit, sicut est.

379 Pompeij hasta faciauit) Sati auit, l. u. & rectè: si
quidem à Satur declinatum est.

376 Ita uerò Quir. ut precamini, ueniat) Sic L. col.
Ita uerò ei, ut precamini, eueniat. ut Plaut. in Pen. Bene
equidem tibi dico, quia, te digna ut eueniant, precor. & his
pro Sex. Quibus utinam ipsis euenissent ea, quæ tum homi
nes precabantur. Placet, atque etiam magis, quòd nonnulli
æteres libri habent, Ita uerò Q. ut precamini, eueniat.

379 Quo huius amentiae poena) Huiusque amentiae poena, L. col.

279 Libertas nobis) Nobis libertas, omnes ferè l.u. quod placet.

379 Si enim tantus consensus omnium) Pro Si enim Lang. & ceteri ferè. Siue. nonnulli hoc idem in superioris quoque argumenti principio. Vtrunque probabile. ut, Si enim, hoc loco aperte falsum.

379 Vt eos tamen adhortentur) Adhortantur, nonnulli u.l. quibus assentior. quod autem sequitur Adhortabor, pro eo eohortabor Lang. & ceteri ferè.

Pag. 380 Quas paucis diebus noui consules (Lang. alij nonnulli, Quas dem paucis. nonnulli, De municipijs. Ego sequor impressos.

380 Nunquam inter senatum & uos) Sic o.l. Nunquam uester consensus maior in ulla causa fuit. & praclare quid enim bis eadem dicere mutatis uerbis attinebat? at hoc modo duae res designantur: una, quod uniuersus populum unum atque idem sentiret, nec alij aliam sectam sequerentur. altera, quod esset cum senatu copulatus.

380 Omnia alia falsa) Hoc extremum uerbum nullis u.l. reperitur.

380 Hac maiores nostri) Hac uirtute, o.l.u.

380 In ditione huius imperij redegerunt) Sic l. col. (nisi ceteri cum impressis consentiunt) Ditione. ego, Ditione: qui enim unquam sic locutus est, ut diceret, In ditione impernationes redegit: at oppida, milites. & eiusmodi cetera ditione fecerunt, in ditione accepti sunt: historicorum libri usitatum. In ditione uero redigere, ita tritum est; ut exempli pro superfedea, ne in re tenui, ac perspicua multus esse uideam.

380 Si res ita tulisset) Si ita res tulisset, o.l.u.

Pag. 381 Est igitur Quirites) Extremum uerbum à l. u. abest.

381 Hic eum ipsum exercitum) Ipsum, nullis in u.l. reperitur.

381 Vestris in me amplissimis) Amplissimis in me, o.l.u.

381 Vobisque amicissimo) Nobis amicissimo. L. Col. ego ceteris assentior. eodem modo in v. i. Phil. Apuleius homo & multis officijs mihi, & summa familiaritate coniunctus, & uobis amicissimus.

PHILIPPICA V.

Pag. 382 In Senatum conuocabamur) In Senatum non uocabamur, si reposueris: erit, opinor, rectius. quid dico rectius? imo uero rectè: aliter mentem Ciceronis haec uerba non exprimunt.

382 Quantam gloriam consecuti) Lang gloriam, gratiam consecuti. multi alij Gloriam, & gratiam. nonnulli, Quam gloriam, quantam gratiam consecuti: ut illud in i. i. accus. Vt is hoc iudicio probatus cum populo Rom. & in laude, & in gratia esse possit.

382 Cui dum se ciuibus c.) Sic o.l.u. Quamquam, ut fortasse corrigendum sit, Quoi quidem.

382 Nudius tertius decimus fecistis) Feceritis, o.l.u. quod placet.

382 Eos duces) Duces eos, o.l.u.

382 Inimicum populi Rom.) Reip. o.l.u.

382 Atqui cum Coss. nondum. c.) Lang. & ceteri ferè, Atqui Consules cum nondum. Cicero tamen hanc obscenam literarum concursione fugere solet.

Pag. 383 Honestiora esse legionum decreta) Honestiora decreta esse legionum, o.l.u. & oratio numerosior.

383 Senatus decuerit) Decernit, o.l.u. quod placet.

393 Dies duodecim profecerunt) Profecerunt, nonnulli u. l. quod minimè displicet.

383 Præter Cotylam) Plerique l. u. in queis Lang. Præter Cotylam meam. nonnulli Menium, Meum alij, alij Eum. ego, um, corrigo: ut ad iam referatur. atq; ita corrigo Tum, ut sine eo sententia imperfecta mihi esse uideatur.

383 Quid hoc aliud est, quàm ad bellum ciuile. c.) Quid est aliud, omnia ad bellum. c. probo.

383 Sit patriæ prius) Sic o. l. u. ego, Patria, probo.

383 In qua etiam parentes) Parentes etiam, o. l. u.

383 Aut sequamini) Aut quã sequamini, o. l. u. similiter Terentius in Phorm. Potius quã lites secter aut quã te audia.

393 Suis latronibus condonandi) Condonandorum pro Condonandi quidam reposuerunt. ego, Condonandi, cum omnium librorum, tum locupletissimorum autorum, qui ita locuti sunt, auctoritate defendo, ut Liuius, V estri adhortandi causa. & Plaut. in Capt. Nominãdi istorum tibi erit magis, quàm edundi copia. Est etiam apud scriptorem nescio quem Deripiendi pomorum.

383 Populum Rom. scruitute opprimendi) Libri ueteres, P. R. quod ego interpretor, populi Rom.

383 Dubitate quid agatis) Sic Lang. Dubitate quid agatis. nonnulli, Dubitatis quid agat scilicet. Quid agatur. s. alij, Dubitate, alij tantummodo. ego, Dubitatis? emêdo: ut sit quæ admodum illud Plautinũ, Post. argumentũ huius eloquar tragœdiæ. quid cõtraxistis frontè? Et pro Mil. Sed ita si P. clodius reuixerit. quid uultu extimulistis? et in v. l. Phil. Redeo ad amores, delitiãque uestras L. Antonium, qui uos omnes in fidem suã recepit. negatis? M. Tullius cũ, quid ageretur, aperuisset, atque de gestu intellexisset, Senatui orationẽ suã fidẽ non fecisset, nec sustulisse dubitationem. tum addidit, Dubita-

ti!

tis? An non cadunt hæc in Antonium? hi uerò, qui omnia glossis reseruiunt, cum hunc locum interpretarentur, sub eo cætera illa uerba subscripserunt, quæ postea à librarijs imperitis in libris reposita per omnes sermẽ permanarunt.

Pag. 384 Qui cum cæsaris acta) O. l. u. Qui cum eius. Tu uide ne corrigendum sit, Qui quouis uel cuius acta. elegantius certè esset.

384 De auspicijs non interpretaretur) Non interpretaretur, ab omnibus l. u. abest.

384 Cum populo Rom. agi non esse fas qui ignorat?) cum populo non agi non esse fas, qui ignorat? sic o. l. scripti, à quibus etiam stat sermonis Latini consuetudo.

384 Vbi pœna recenti lege Iunia, & Licinia?) Non fecissem huius loci mentionẽ, nisi uidissem quosdã in suis libris reposuisse, Vbi penè recentes lex Iunia, & Licinia? qui præterquã quod à scriptural. omnium rececãt, præterea uel maxime in eo peccãt, quod legem Iuniã, & Liciniã duas leges fuisse crediderunt. quod falsum est: atq; ut id planũ faciamus, Cic. I. l. Ep. ad Att. Qui legem Aeliã, qui Iuniã & Liciniam, qui cæciliã & Didia neglexerunt: Et I. l. I. Nunc ad eas, quæ quaeris de Catone. Lege Iunia & Licinia scis absolutum. Et contra Vat. Postulatũsne sis lege Iunia & Licinia. etsi ibi mendam librarij: est enim scriptũ Iulia fuit aut, opinor, lata hæc lex à L. Licinio Mur. & D. Iunio Sil. mo: qui post ciceronem consules fuerunt: & propterea recentẽ appellauit. confirmabat autẽ, ut arbitror, aliã quandã legem ante latã: & hoc amplius erat diligentissime sancta, pœnasq; maximas constituebat in eos, qui ei non obtemperassent. Et quoniam de Lege Iunia agitur: opẽ feramus Asconio, cuius uerba infra scripsi, De legibus Iunijs puto uos reminisci, has esse leges Iunias, quas illis consulibus M. Lubilius Drusus. Tribunus

pleb. tulerit: qui cum Senatus parteis tuendas suscepisset, et leges pro optimatibus tulisset, postea ea licentia est progressus, ut nullū in his morē seruaret. Itaq; Philippus eos, qui ei inimicus erat, obtinuit à Senatu, ut leges eius omnes uno S. C. tollerētur. Hactenus Asconius. Sic autem scribendū est, De legibus Liuij puto uos reminisci, has esse leges Liuias, quas illis Consulibus M. Liuius Drusus. c. Idem ferè mendū in I. l. de Leg. igitur tu Scias et Apuleias leges nullas putas? Cic. Ego uerò ne Lenias quidē. et alio loco, Vt Lenias consilio Philippi cōsulis et Auguris. Quibus in locis quin Liuias sit emendandū, nemo aubitabit, nisi qui planè erit in rebus ueteribus tyro, atque peregrinus, latorēque harum legum M. Liuium Drusum appellatum esse non cognouerit.

384 Aut si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere eū aut ferre non posse) Sic o. l. u. Aut si auspicia M. Antonium non mouerēt, sustinere me non afferre posse. Ego sic arbitror emendandū, Vt, si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere tamen ac ferre posse tantā uim tēpestatis, imbris, ac turbinū mirum uideretur. Sed illud meū sermo: nihil ut affirmem: tantum testatum relinquam, quid sentiam. Illud quidem omni asseueratione affirmo, libros mihi uideri alteros planè mendosos, alteros Ciceronis elegātiā non olere.

384 Num ergo etiam armorum interpretes) Ergo, in l. u. non reperitur.

384. Vt quomodo aditus hostium prohibetur castellis, et aggeribus: ita ab ingressione fori. c.) Sic o. l. u. Vt quomodo aditus hostium prohibentur, ita castellis et operibus ab ingressione. c.

Pag. 385 Populum Ro. non teneri) Romanū, ab o. l. u. abest, quod probō. sic pro do. sua, Drusi legibus quæ contra legem cæciliam, et Didia latæ essent, populum non teneri.

et in

et in XII. Phil. Hisque nec populum, nec plebem teneri. Quid multa? in hoc, opinor, uaria consuetudo non est.

385 Deue colonijs in agros deducēdis) L. Lang. et alij nonnulli, Deue colonis in agrum deducēdis. Colonis probō: illud alterum reijcio. Etenim eodē modo, ut impressi, locutus est in VII. Præsertim cum eisdem in agros etiā deduxerit.

385 Quāuis ergo bonas leges) Leges bonas, o. l. ueteres.

385 Donationibusque uertit) Auertit, nonnulli s. l. qui bus assentior. sic enim in XII. quoque Phil. H. S. septies milles auertisse Ant. pecuniæ publicæ indicauistis. Et Pecuniam uertere insolens, Auertere usitatum.

385 Hæc se ex commentarijs Cæsaris) Extremum uerbum à nonnullis u. l. abest.

385 Mulier sibi felicior, quàm uir) Sic o. l. u. mihi tamen dubium non est, quin litera sit adijcienda, atq; emendandum Viro: nanque illud idem mihi uidetur hic locus sonare, quod ille in I. Phil. Quis autē meum cōsulatum præter P. Clodium qui uituperaret, inuentus est? cuius quidem te fatum, sicut C. Curionem manet: quoniā domi tuæ est, quod fuit illorum utriusque fatale. Et ille alter, Ista tua minimè auara uxor, quam sine contumelia describo, nimium debet diu tertiam pensionē. Fulvia cum P. Clodio fuerat, interfectus est: cum C. Curione, eundem habuit exitum. Quod igitur eo fato nata erat, ut, cui nuberet, ei ferro uita eriperetur: idcirco modo fatalem uiro, modo feliciorē sibi, quàm uiro dicit.

385 Auctoritate Senatus rescindantur) Rescinduntur, o. l. u. placet.

385 Ea se ex actis Cæsaris agere dicret) Ea se ex Cæsare dicerent, o. l. u.

385 Earum rerum falsæ tabulæ) Earumq; rerum, o. l. u. Pag. 386 In quo uos sefellit) Nos, o. l. u.

386 Apud consilium illud) Apud illud consilium, l.u.

386 Num ex iudicium genere, & forma) Num est ex iudicio, o. l. u. nonnulli pro Forma Fortuna habent, ut illud, In iudice enim spectari & fortuna debet & dignitas. ego tamen ceteris assentior.

386 Homo præterea festiuis) Quo nemo præterea festiuius, Lang. Quo nemo præterea magis festiuis, Sc. Quo nemo præterea festiuior, Gad. ego Scal. sequor.

386 Quemadmodum ad hunc reus alleget?) Quem ad hunc reus alleget, l. u. quod uehementer probo.

Pag. 387 Habere hospites) Sic o. l. u. Hospites habere,

387 Sed illud os, illam impunitatem) Sic L. Lang. Sc. & alij nonnulli, Sed illud os, illam impunitatem ceni fecissent, nonnulli pro Ceni, Cerni. alij pro Sed, Set. pro Fecissent, Fecisset. alij nihil omnino dissentiunt ab impressis: ut ita fortasse corrigendum sit, Et illud os illa impunitate fecisset, ut c. Vt hæc sit horum uerborum sententia: Quod excogitauit hanc tertiam decuriam, scelorum magnitudini assignandum est: ut auferret, neque puderet, quod excogitaret, efficere fecit immanis impudentia.

387 Cognitumque esset) Cognitumque, ab o. l. u. abest.

387 Hanc ego, & reliquas) Lang. hanc uerò. Sc. Ergo, ego sequor impressos.

387 Nunc uerò abrogandas censeam) Hoc amplius plerique l. u. in quæis Lang. Nunc uerò cur abrogandas censeam: nonnulli pro Cur, Cum. ego, Non, magis probo.

387 Iudico non rogatas) Rogatas, o. ferè l. u. in quæis Lang.

387 Quod unus M. Antonius in hac urbe post conditam urbem palam secum habuit armatos) Sic o. l. u. Quod unus M. Antonius in hac urbe palam secum habuerit arma-

tos, si post conditam urbem. Ex quo iudicauit illa uerba, Post cond. urbem scilicet, tanquam glossemata de libris esse tollenda. Habuerit, etiam magis probo.

387 Plus poterunt) Potuerunt, o. l. u. perspicue uerum.

Pag. 388 Non quod ille scuta uellet occulta esse) Nō quo ille scuta occulta esse uellet, o. l. u. & præstantior numerus.

388 Apertis ualuis Concordiæ) Opertis, o. l. u. & rectè. Idem in ij. Phil. Cur ualua Concordia non patent? Operire domum Catullus, Hostium Terentius, Portam Varro dixit.

388 Vehemens, & uiolentus) Nonnulli L. Vinolētus. Ego sequor impressos.

388 Vt digestio potius quàm declamatio uideretur) Sunt aliquot menses, cum in hac opinione sum, mēbrum hoc esse subdititium: nam id uocabulum Digestio mihi barbarum quiddam olere uidebatur: & insequentia uerba, Sitim querens scilicet, totum hoc superuacaneum, atque adeo sui glossema esse clamitabant: constantia tamen librorum, qui omnes ad unum refragabantur opinioni meæ, uehementer me mouebat. Itaque, ne in arrogantiam offenderem, silentio præterire constitueram. Ecce autem cum ego, & Valdinus, quæ honoris causa nomino, quedam inter nos ex eadē oratione conferremus, atq; huc incidissemus, & is locū (ut ita dicam) expunctum animaduertisset: Vtrum, inquit, autoritate librorum, an opinione ductus id facis? Opinione, inquam, & ob eam causam in emendationum numerū non retuli. Fidenter, inquit, ascribe. sine dubio glossema est: easdemq; rationes, quas ego dudū, cur ita censeret, attulit. Tum ego locū illum profero, Vt digerat multa cruda facilius. Illa quoque glossa est, quæ tamē ab o. l. s. absit. Quod cum scire, ad hunc, quo de agimus, locū multis annis ante notam, inquit, apposueram. Quo audito omnis mihi est præcisā dubitatio. Habes et meū,

Et præstantissimi uiri iudicium. Limatulum tu quoque illud tuum adhibebis, atque ea tolles ex libris, si idem tibi uidebitur.

388 Declamitauit) Declamauit, o. l. u.

388 Hæc enim ei causa esse solet declamandi) Hæc enim ei causa esse declamandi solet, o. l. u.

388 Myrmillo Milasis depugnat) Sic o. l. u. Itaque qui in l. suis, Trallibus, reposuerunt, perperam fecerunt. In hoc tantum mendum est, quod Mylasis scribendum est.

388 Suum in illa gladiatoria) Suum illa, o. l. u.

Pag. 389 Auiditati coniuncta) Auiditate, o. l. u.

389 Ratum esse, quodegissent) Quod elegissent, o. l. u. ego, Quod ei egissent.

389 Ad urbem potius) Ocyus.

389 Quo animo hunc censetis futurum in nos) Quo animo hunc futurum fuisse censetis in nos, o. l. u. numerus, et constructio lenior.

Pag. 390 Profectus est, et profugit plaudatus) Sic Lang. Non profectus est, et profugit plaudatus. ego sic, Non profectus est, sed profugit plaudatus. ut illud in hac eadem oratione, Post discessum latronis, uel potius miserrimam suam. et in XII I. Ex eo non iter, sed cursus, et fuga in Galliam. Nonnulli u. l. opinionem meam comprobauerunt.

390 Quod hic aut non fecerit, aut non faciat) Sic o. l. u. Quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut molietur, et cogitet. ut idem locutus est in III I. Phil. Ut non aut ij sint impij, qui contra Consules exercitum comparauerunt: aut illi hostis, contra quem iure arma sumpta sunt. et I I. l. de inuen. Cum autem actio translationis, aut commutationis, indigere uidetur, quod non aut is agit, quem oportet: aut cum eo, qui cum oportet: aut apud quos, qua lege, qua poena, quo crimine, quo tempore oportet: Translatina consti-

tutio

tio appellatur, Libros u. probo.

390 Hæc ij, qui in horã uiuunt. c.) Sic l. u. Hæc ij, qui in horam uiuerent, nõ modo de fortunis, et bonis ciuium sed ne de utilitate quidẽ sua cogitauerunt. Quidã pro Hæc, At, reposituerunt. Quod minime displicet: etsi omnes l. cõtra faciãt.

390 Hunc, quem uidimus. c.) Sic o. l. u. Hunc, quem uidimus P. R. restinguet ardorem: municipiorum, atque Italiae franget animos. Apertè uerum.

Pag. 391 Ista legatio morã) Hoc amplius l. u. Certè ista legatio. quod magnã et uim, et uenustatem addit orationi.

391 Quamuis dicant, et quosdam audiam dicturos) Quamuis dicant, quod quosdam audio. c. o. u. l. ualde placet.

391 P. Valeriu Flaccum) L. Lang. qui cõ plerique faciunt: Falcum. nõnulli Anfalcu. nemo certè Flaccu. A Liuo metio fit cuiusdã M. Valerij Falconis. Falcones, inquit Sex. Pompeius, dicebantur quorum pollices in pedibus intro curuati sunt in falcis similitudinẽ. Apud eundẽ tamẽ Liuiũ loco supra citato Flaccum scriptũ est. Genti autẽ Valeriae id quoque fuisse cognomen, nemo est qui nesciat. Flaccu igitur tuemur.

391 Q. Fabium Pamphilum) Idẽ scriptor me penè induxit in errorem: idẽ tanquam in ueritatis uia deduxit. nam cum in Lang. quid dico Lang? imo uerò in o. u. l. pro Fabiu, Bebius scriptũ animaduertissem, isque me tot, italiũmq; librorum consensus, ut par erat, mouisset: Liuii statim, ut uerum inuestigare, libros in manus sumpsit: eosque ab impressis stare cõ uidiissem, in hanc opinionẽ discessi, ut pro certo ducerem, l. u. esse mendosos. postea cum eosdem cognoscenda rei nescio cuius gratia euoluerem, in D. C. Bebius Pamphilos incido. Nullũ Fabium eodem cognomine, cum iam studio sius inquirerem, uspiã reperio. Itaque sententiã ita mutauit, ut mihi dubium non sit, quin scripti mendo uacent, impressi

Et Liuij, Et Ciceronis libri corrupti sint, atque deprauati.

391 Pro Annibale hostibus nostris Et socijs) Eodem modo scripti, ut impressi. ego sic corrigendum puto, pro Annibalis hostibus, nostris etiam socijs. quidam in suis L. reposerunt, Mittebantur ad Annibalem pro hospitibus nostris, Et socijs. Quibus, ut omittam quod longissime ab antiquorum librorum scriptura discedunt, hoc certe probandum est, populi R. hospites Saguntinos fuisse.

391 Ad nostrum ciuem mittimus) Sic o. l. u. nisi paruerit Antonius. Ne Imperatorem, Coloniaeque populi Ro. oppugnet, itane uero per legatos rogandus est?

391 Ante diem XIII. Cal. Ianua.) Sine controuersia scribendum est, Ante diem XIII. Id. Declarat, quod Nundius tertius decimus supra dixit.

392 Id uos auctoritate publica comprobauistis) Comprobastis, Lang. Et alij aliquid.

392 Vos aequo animo aspicere) Animo aequo. o. l. u.

392 Sine dolore summo uidebitis) Sine summo dolore, nonnulli u. l.

392 Qui si legatis paruerit) L. u. partim Quid, partim Quod.

392 Nisi retardatione) Ex retardatione, o. l. s.

Pag. 393 Fortunaeque nostrae notae sunt) Sic o. l. s. Notae sunt. Ego, Notatae, probor: ut sit, quemadmodum illud, Pecunias nostras aestimabat: possessiones notabat Et urbanas, Et rusticas.

393 Hec ad quem legatos) En, l. s. nonnulli, En.

393 Qui ne sorti quidem fortunas nostras destituit) Destituit, l. s. quod probor: nam Destituit quidem omnino falsum est: siquidem Destituere hoc significat, Non stare promissis, atque etiam, qui ad te speret aliquid, hunc in ipso articulo temporis

poris deserere: quod in L. Antonium profecto non cadit: a quo nihil tale expectabatur. Destinare uero dicitur, cum habeas aliquid cum animo iam statutum, ut facias. Alia quadam notione Destinare ualet Emere, sed hoc nihil ad rem. Qui locus orbis terrae iam non erat alicui destinatus? iam mente, Et cogitatione attributus, assignatus, additus? ne sorti quidem fortunas nostras destinauit. iam singulorum ciuium bona singulis latronibus descripsit: ut ne hoc quidem integrum reliquerit, ut quisque haberet, quod cuique sors obtulisset: quod erat signum, eum, qui id faceret, sitire sanguinem ciuium, atque omnium bonorum uitae imminere: quippe qui sibi nihil reliqui ad promissa faceret, ut, quod animo intenderat, posset efficere. Destinauit igitur conuenit, non Destituit.

393 bello inquam certandum est) Decertandum, o. ferè l. s.

Pag. 394 Breui tempore libertatem Reip.) Libertatem populi R. o. l. u. quod probor.

394 Si autem lenius agetis) Sin, o. l. s. rectè.

394 Quamquam in memoria gratorum ciuium) L. s. eodem modo, ut impressi. quidam Atque pro Quamquam reposerunt: quod minime displicet.

Pag. 395 Sed ut hostem arcuit, Galliam, seque, c.) Mihi magis arrideret, sed ut hostem arcuit Galliam, seque, c. ut illud in IIII. Hunc igitur Gallia qui prohibet. c.

395 Merito uerèque laudetur) Iure, nonnulli s. l. quod placet.

395 Suasque uires non tradidit: sed opposuit) Hoc amplius, o. l. s. Sed opposuit Antonio: quod ualde placet.

395 Populum Ro. liberum esse uoluit) Liberum uoluit, o. l. s. ut paulò infra, Qui populum Ro. liberum cuperet. Libri tamè impressi defendi possunt: siquidem eodem modo locutus est in x. Qui populum Ro. liberum esse uolumus.

Pag. 396 Quod imperij populi Rom. lumen fuit)

Imperio,

Imperio, o. l. s. Ego assentior impressis.

Pag. 397 Ille in aduersariorum partibus agrum Picenum habuit munitum) Pro Munitum, Inimicum, o. l. s. quod summo opere arridet. si tamen ex primis membri huius uerbis, In modo sustuleris: aliter enim ad mentem Ciceronis uerba non accedunt: qui quidem ex contrarijs conficere uoluit, Caesaris factum præclarior fuisse, quam Pompeij: siquidem hic ex inimicis aduersariorum, ille ex amicis hostium confecisset exercitum. Picentes autem cum Pompeio consensisse ad Marij parteis oppugnandas, refert historia.

397 Ex Antonij amicis, sed amicioribus libertas) Libertatis, o. l. s.

Pag. 398 Huius adolescentis hortadi honoradiq; Quidam in locū Honoradi subdiderunt Ornadi. Quid eos mouerit, nescio. omnes certe libri scripti cōtra faciūt. Equidē, si liceret liberē, atq; audacter emendare, pro Hortadi, Ornadi potius reponerē: ut alterū ad laudes referatur, alterum ad honorem: cū præserim, quid sibi hic uelit ista hortatio, non dispiciam. Libri etiā scripti nō Hortadi, sed Ortadi habent.

398 Et pro populo Rom.) Et propr. L. s. ego, Sit pro prætore. Scribit Suet. Senatū decreuisse, ut Caesar exercitui comparato pro prætore præesset, atque unā cum Hircio, & Pansa Coss. D. Bruto opem ferret.

398 Milites, & ueteranos) Et, meo quidem iudicio tollendum est. Non longe abieris: hæc ipsa oratio in extremo meam tibi opinionem comprobabit.

Pag. 399 Ciuem clarum haberi) eodē modo l. s. ut impressi. ego Carum probo. comprobant Carum potius quam Clarum multi inferiores loci in eadem pagina.

Pag. 400 Amicissimo Reip.) Amicissimōque Reip.

400 In quo P. C. non tantum commodum) L. u. non differunt

differunt ab impressis. è recentioribus nonnulli pro Tantum, Tam: pro Quantum, Quam. quod placet.

400 Contra legē Iuliā possideretur) Possiderent, o. l. s.

Pag. 401 Hisque militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita darent, assignarent) Sic o. l. s. ijsq; militibus. cætera eodem modo. Ego sic emendandum puto, Isque militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita daretur, assignaretur. Quemadmodum paulo ante, Ut is militibus ueteranis diuideretur. Nā His militibus quidem, siue Iis apertè falsum est: quod harum legionum cuncti milites Caesarē secuti sunt: ut suprā recte additum est prænomen, Isque militibus, qui de legione secunda, & x x v. quoniā eorum partim ad Hircium, & Pansam Coss. uenerāt, partim se contulerant ad Antonium: ut ex epistola Galbæ licet intelligere.

401 Que sine mora, matureque decreta) Eodem modo l. s. ut impressi: ut fortasse ita corrigendū sit, Quo sine mora, matureque decreto.

PHILIPPICA VI.

Pag. 401 Iusticium edici) Indici l. s. ut in proxima oratione, Tumultum decerni, iusticium indici. Vtrunque omnino probabile: ego tamen hoc magis probo.

Pag. 403 Quò furor, quò uiolentia) Violentia, l. s.

403 Duo dissimillima genera lenonum, & latronū ita domesticis stupris, forēsibus parricidijs delectarūt, ut. c.) Sic o. l. s. Duo dissimilia genera tenuerūt lenonū, & latronum: ita domesticis stupris, forēsibus parricidijs delectatur, ut. c.

Pag. 404 Noui uiolētiam) V inolētiam, nonnulli s. l.

404 Horam exhibere nullā in tali ciue liberando sine scelere non possumus) Eodem modo o. l. s. in quibusdam impressis Eximere pro Exhibere. quod minime displicet. ut enim tollere diem, Extrahere diem: sic Eximere diem usitatum.

tum. M. Tullius ad Attic. Metellus calumnia dicendi tempus
exemit. Capito apud Gel. Cato rem, quam cōsulebatur, quo-
niam nō è rep. uidebatur, perfici nolebat. eius rei gratia du-
cendæ, longa oratione utebatur, eximebátque dicendo diem,
erat enim ius senatori, ut sententiam rogatus, diceret ante
quicquid uellet alius rei, & quoad uellet. Ex quo liquet, lo-
cum illum ad Q. Fratrem. Clodius rogatus, diem dicendo
eximere coepit: non esse mendosum. Sed hoc nihil ad rem.
Vt igitur Eximere tempus, diem: sic horam, rectè dicitur.

Pag. 405 Pluris quam T. Plancius) Sine cōtrouersia
scribendum est, T. Plancus. hic enim est T. Munatius Plan-
cus Bursa frater L. Munatij Planci oratoris, qui tēporibus
Milonianis uel acerrimum se ciceronis oppugnatorè præ-
buerat, maximamque in eū, quod tanto studio Milonē desen-
deret, inuidiā cōcitauerat: quòque instigante curiā populus
incenderat. postea cōtra opes, ac potentiā Pompeij condem-
natus, à Cesare initio belli ciuilibus in integvū restitutus est.

405 O' fides, hinc enim puto. c.) Hoc pro Hinc nōnulli
s. quod placet: cū enim O' fides, exclamasset, prinde ista uer-
ba subiūxit, quasi Trebelliū ipsum nominatim exclamasset.

405 Vbi plausus ille in triumpho est spe ludic?) Sic. o. l.
u. Sæpe ludi. Ego una litera modo addita, Ludis corrigo: si-
gnificabat enim gladiatōribus, concione, ludis populus ma-
xime iudiciū, ac uoluntatem suā. Quod igitur Trebellius à
causa creditorum cōstantissime steterat, ac Dolabella legē de
tabulis nouis serentis restiterat, iccirco eum populus summo
studio bonorum AEdilē fecerat, atque ei plausus in trium-
pho, ac sepe ludis dederat. Hic postea sic euasit improbus,
ut quod rectè fecerat, uideretur casu, non ratione fecisse.

405 Quinque, & triginta tribus patrono populi Ro-
mani, igitur. c.) Interpunctiones meo quidem iudicio perpe-

ram collocata sunt. Sic enim ponende, Quinque & triginti
tribus patrono Populi Ro. igitur. c.

Pag. 406 Sicut illam Q. Trebellij) Plinius, Tremel-
lij: Liuius, Tremuli.

406 Quia Milasiss Myrmillonem Thracem) Corrige,
Mylasiss Myrmillo Thracem.

406 Altera Equitibus Ro.) Eodem modo l. s. ego, Alte-
ra E Q. R. equitum Ro. quas scilicet equites Rom. po-
suerant. ut literæ Cesaris l. i. i. l. Epi. ad' Q. Fr. quas Tul-
lius ad Cesarem dederat: Quod antiquior dies in tuis fuis-
set ascripta literis, quam in Cesaris. nam quod repositum
quidam, At altera ab Equitib. R. id (credo) sua sponte non
de librorum autoritate fecerunt.

406 Qui in exercitu Cesaris duo bis fuerunt) Non-
nulli s. l. Qui in exercitibus Cesaris duobus fuerunt. quod
placet. certè in hoc l. s. inter se cōgruunt, quod Duobus, non
Duo bis, habent.

406 *His quoque diuisit Semurium) Nonnulli s. l. Se-
muriā. quid, si Remuriā, uel Remoriam corrigamus? Sex.
Pompeius, Remurinus, inquit, ager dictus: quia possessus est
à Remo, & habitudo Remi Remoria: sed & locus in sum-
mo Auentino Remoria dicitur, ubi Remus de urbe cōdenda
fuerat auspiciatus. hunc locum Plutarchus in uita Romuli
non Remoriā, sed Remoriū appellat, cuius uerba subscripsi:
ῥομῦλος μὲν ἐν τῷ καλεμένῳ ῥώμῳ κινδρατῆν, ὅπερ
ἔστι τετραγώνον ἔκτισε, καὶ ἐκείνον ἐβόλετο πολίτην τῆ
τόπων. ῥώμος ὃ χαλεκὸν τὶτὲ ἀλεγεινὴν καρτερὸν. ὃ δὲ
ἐκείνον μὲν ἀνομάσθη ῥεμώσιον. νῦν δὲ, ῥιγνέσιον καλεῖται.
Dionysius Alicharnaseus scribit, Remum cepisse consilium
condende urbis in eo collis, qui postea ex eo inuento nomine
Remoria appellatus est: qui collis, inquit, à Tyberi nō lon-
gè à

gè à Roma xxx. stadijs abest. Remuriam ille, qui de regionibus urbis scripsit, Victor in partibus Auentini numerat. illud autè, quod huic subiungit, Campus Martius restabat, non nihil succinit opinioni meæ: ut quemadmodum hoc, sic illud non ad ueritatem, sed ad augendam inuidiam dictum sit. Sed ad meum illud redeo, nihil ut affirmem, tantum, quid sentiam, uel potius suspicer, testatum relinquam.

406 L. Antonio Iano medio patrono) Iani medij, sine controuersia emendandum: declarat oratio consequens, Patronus (inquit) eorum qui Tribb. militum fuerunt: patronus Iani medij. De Iano medio, ubi consistebant sceneratores. Hor. - postquam omnis res mea Ianum Ad medium fracta est. Etiã M. Tullius l. i. de Offi. in extremo: etsi ibi mendosè scriptum est, Ad medium ianua.

Pag. 407 Viginti diebus post) xxx. libri scripti.

Pag. 408 Tam inimicus dignitati suæ) Eodem modo libri scripti. Ego, Dignitatis: ut casus casui respondeat. ut pro Flac. Aut beneficij huius obtrectator, aut uirtutis hostis, aut laudis inuidus extitisset.

408 Conatus auertere) conatū, o. l. u. quod ualde placet.

408 Senatū sua sponte bene firmum) Lang. Bene non habet. ceteri sic, Bene sua sponte firmum. quid uerius, diuinandum est. illud scio, M. Tullium sepe ita locutū fuisse: in xvi. l. Ep. ad Attic. ibi bene ualentem uidi Piliam. & V. Nos enim & nostra sponte bene firmi.

408 Omnibus gentibus imperare uoluerunt) Gentibus, in l. u. non est.

PHILIPPICA VII.

Pag. 408 Tribuni pl. referunt) Trib. pl. refert, o. l. u.

Pag. 409 Lāgoris) Lāguoris, o. l. u. postulat etiã ratio.

409 Iam nō fingunt. c.) Sic o. l. u. Iam nunc fingunt re-

sponsa Antonij, eaque defendunt. perspicue rectum.

409 Leges imponeret) Hac uerba nullis in libris ueteribus reperiuntur.

409 Idem quasi prouidi ciues, & Senatores) Nihil mihi emendatius hoc loco, nihil sincerius uidetur, cum in hos modo libros intueor: cum autè ad ueteres aspectum & mentem refero, facere non possum, quin suspicer aliquid sub his mendis subesse: sed scripturā ueterum librorum proponam: ut intelligas, an aliqua tamen ratione ducar ad malè suspicandum. Lang. sic, Idem quasi prouendicius esset in Senatores. Sc. Proueditius esset in Senatores. Alij, proueticus esset hij Senatores. Liber Marcelli Ceruini Cardinalis, P. R. uindicius esset hi. c. quarū nullā omnino probo: nam hæc extrema (etenim cetera perspicue falsa sunt) hæc inquam extrema, quæ præ se fert aliqua tamen speciem ueritatis, nec ipsa mihi cōstare secū, nec cū inferiori uidetur. nam primum quis unquā sic locutus est ut diceret, Ille P. R. uindicius est, cum libertatis uindicæ propugnat oremq; significare uellet? propterea quòd seruus hoc nomine cōiurationem, quæ facta erat contra P. R. libertatē, detulerit. Sed fac hunc fuisse Brutum illum Regum exactorē: quis unquā dixit, Antonius populi Rom. Brutus est? Deinde hi Senatores non M. Tullium coarguebāt improbitatis, quòd contra bonū. s. ciuē, patriæq; amantem bellicum cecinisset: sed imprudentiæ, quòd irritasset hominem nequam, iracundum, impotentē, confidentē. Vitinam, inquit ille, tam faciliè uera inuenire possem, quàm falsa conuincere. Quod ego quoque uel hoc loco maxime possum dicere. Nullo enim negotio falsa redarguo: uera nullo modo reperio. Quid si sic emendemus? Idem quasi P. R. uindices essent, hi. c. Omnino melius: ut tamen omnino non acquiescam, atq; assentiar. Sequamur igitur impressos: præsertim

cum bonam sententiam uerbis non minus bonis enuntiant.

409 Eos esse cauendos denuntiant) Eos cauendos esse denuntiant, o. l. u. Numerus Tullianus. & ut aliud ex alio: hunc locum à Demosthene transtulit, $\alpha\epsilon\iota\ \tau\ \sigma\epsilon\phi\alpha\nu\epsilon\ \delta\tau\iota\ \tau\ \pi\acute{o}\lambda\lambda\epsilon\upsilon\sigma\mu\acute{\epsilon}\nu\alpha\gamma\ \pi\alpha\rho\alpha\ \tau\acute{o}\iota\varsigma\ \acute{\epsilon}\lambda\lambda\eta\sigma\iota\ \delta\iota\epsilon\alpha\phi\theta\alpha\rho\acute{\epsilon}\nu\tau\epsilon\sigma\ \acute{\alpha}\rho\chi\alpha\mu\acute{\epsilon}\nu\omega\gamma\ \delta\alpha\delta\acute{o}\ \sigma\acute{\epsilon}$. Quod Demosthenes dixit, $\acute{\alpha}\rho\chi\alpha\mu\acute{\epsilon}\nu\omega\gamma\ \delta\alpha\delta\acute{o}\ \sigma\acute{\epsilon}$: Cicero, à se primum numerare. Varro de Lingua Lat. primum præterijt: Mensium, inquit, nomina sunt aperta ferè, si à Martio, ut antiqui instituerunt, numeres.

409 Diligentior causa est?) Diligentior est cautio: perspicuè rectum.

409 Populares habebatur) Appellabantur, o. l. ueteres. Pag. 410 De sua spe rerum secundarum suarum) Hoc extremum uerbum omnibus u. l. autoribus inducendum est, atque etiam (ut mihi quidem uidetur) Latini sermonis elegantia.

410 Ab ineunte ætate illius) Ab ineunte illius ætate, Læg.

410 Coniunxerit: eius denique) Coniunxit: eiusdemque curam, Lang. Sc. nonnulli, Eiusdem curam: quorum utrumuis elegeris, erit multò rectius, quam id quod editum est.

410 Auctor pacis sui) pacis autor sui, o. l. s. Et uerba proclinius currunt.

Pag. 411 Cum hoc pace uelle subito coniungi) Cum hoc subito pace uelle coniungi, o. l. u. Et ambitus cretico, & spondeo clauditur: qui numerus Ciceronis proprius est.

411 Meritos quidem illi honores) Eodem modo o. l. Meritos quidem illos, mihi magis arrideret. Hoc certè consuetudo, atque elegantia Latini sermonis approbat: illud alterum reijcit, atque aspernatur.

411 Sed tamen immortales, & singulares) Singulares, & immortales, o. l. u. Quod placet.

Pag. 412 Brutum hominem quondam illius generis, &

nomi

nominis natum ad Remp. liberatum) Sic o. l. Ego sic, Omine quodam illius generis, & nominis: ut sit illi simile de M. Bruto in x. Phil. Cum sua excellentissima uirtute Reip. natus, tum sato quodam materni generis, & nominis. Natus igitur erat D. Brutus quodam omine illius nominis, ut quæ admodum L. ille Brutus Regibus exactis, ita hic interfesto tyranno patriâ in libertatem uindicaret. Ab eadè ratione dixit in I I I. accus. Dixit idem Dolabellâ impetrasse: omen magis P. C. quam causa placuit. Et in Rul. Neque te P. Rulle omnia illa M. Bruti, atque auspicia à simili furore deterrent. & Linius I. V I I. Redieruntque res ad Camillum, cui unico Consuli uel ob aliâ dignatione haud subijciendâ dictaturæ, uel ob omen faustum ad Gallicum tumultum cognominis dictatorem arrogari, haud satis decorum uisum est patribus. Sedenim hæc omnium mentio facta memoriâ mihi attulit loci illius de Diuin. I. I. Prærogatiuam etiâ maiores omnes iustorum comitorum esse uoluerunt. Et illius in I I I. iam illa fauete linguis & prærogatiuam omnium comitorum. Quibus in locis pro Omnes, & Omnium, omen reponendum est. id indicat pro Planc. An tandè una centuria prærogatiua tantum habet auctoritatis, ut nemo unquam prior eam tulerit, quin renuntiatum sit. Et planius etiâ pro Mur. Etenim si tanta illis comitijs religio est, ut adhuc semper omen ualuerit prærogatiuæ.

412 A. Hircius) Hoc aplius o. l. u. A. Hirtilius cõsul. præterea ut scribit uetera monumeta, non Hircius, sed Hirtilius.

412 Milites cum gladijs sequuntur: Consuli præsidio sunt: specie Consuli. c.) Milites cum gladijs sequuntur Consulem: præsidio sunt specie Consuli, o. l. u. præclarè.

412 Non est iudicatus Antonius hostis?) Non est iudicatus hostis Antonius? o. l. u. et finè heroici uersus effugimus

Pag. 413 Liberati tum regio dominatu uidebatur)

Hoc tantum l. scripti ab impressis discrepāt: quod pro Tum, nonnulli Tam: pro Videbamur, nonnulli Nitebamur, alij Verebamur, Urgebamur alij. Ego sic emendandū arbitror, Sed erat tunc excusatio oppressus, misera illa quidem, sed tamen iusta: nunc nulla est liberatis iam regio dominatu: urgebatur armis domesticis: ea ipsa depulsumus. sententia aperta est.

413 Quanta illa erit) Quanta enim erit illa, o. l. u.

413 Et consulem designatum) Et, ab o. l. u. abest. recte.

413 Satis multa de turpitudine) Multa, à Lang. & cæteris ferè l. u. abest.

413 Dicam deinceps, quod proposui) Deinceps, ut proposui, o. l. u.

413 Antonium uideatis) Videatis Antonium, Lang.

413 Cum C. Cæsare magistratum sortitus est) Magistratus partitus est, o. l. u. præclare. Quid sibi uelit Cicero, Suetonius in uita Iul. Cæs. declarat: Comititia, inquit, cum populo partitus est: ut exceptis Consulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus uellet, pronuntiaretur: pro parte altera, quos ipse dedisset. ut autem hoc Cæsari liceret, L. Antonium legem tulisse: ex oratione Ciceronis licet intelligere.

413 Patronus fori) Eodem modo l. u. nonnulli non ita ueteres quidem, sed tamen scripti, Patronus eorum, quod rectum esse iudico. id ex Phil. v. 1. apparet. Hunc autè errorem genuit (opinor) similitudo literarū. nam cū ueteres illi antiqui literarum formis in scribendo uterentur, Maiusculæ quæ nostra lingua nominantur: quæ in sententiâ homines doctissimi, atq; omnibus ingenuis artibus instructissimi disceſsione (ut ita dicam) fecerunt, in eis uir cum omni doctrinæ, atque uirtutis laude cumulatus, tū uerò bene peritus antiquitatis, & doctus, & intelligens huiusce generis existimator Mar-

cellus

cellus Ceruinus Cardinalis: cū igitur hunc in modum literas deformaret, hinc fiebat incuria librariorū, ut E, & F, propter similitudinē inter se locū sæpe cōmutarent. Hinc innumera mēda gignebatur. hinc pro Plāc. Eorū pressi, pro Forū pressi. ut in ep. ad Pap. Pat. Urgeo forū, dixit Hinc l. 1. de Leg. Quod aut eorū id est uestibulum sepulcri usucapi uetat: pro Forum. Forū, inquit Sex. Pōpeius, antiqui appellabant, quod nūc uestibulum sepulcri dici solet. In Varronis quoq; l. 1. de Rust. ex eadē causa mendū, meo quidem iudicio, conflatū est: Antequā calores, aut frigora se exegerint. Quo in loco l. uetustissimi Eregerint: ego Fregerint: ut in l. 1. de Or. Dum se calor frangat. Hinc ex Eorum, Forum primo: deinde, cum id consequens non uideretur, Fori natum.

413 O' dii quis huius. c.) L. u. ne unus quidē habet hanc exclamationem. è scriptis qui habent, in his, Medij, desideratur: ex quo licet conijcere, Medij in O' dii abiisse: deinde utrunq; sensim per imprudentiā librariorum, in libros irrepſisse. Cicero tamen hoc simplici exclamationis genere utitur. ut in ep. ad Q. Fr. Hic o' dii nihil unquam honorificentius nobis accidit. & ad Att. Reliqua, o' dii qui comitatus.

Pag. 414 Cum ornasset Thæciditis) Thæciditis, o. l. u. ego Beroaldo assentior, qui scribendū putat Thæcidicis: ut sit, Thæcidicis armis, Thracum. s. gladiatorum armatura: ut Aufonius, Thæcidico princeps arma mouens gladio. Myrmillones cum Thracibus comparabantur. Declarat Cicero proxima superiori oratione. declarat Suetonius in Dom. planius etiam Aufonius, Quis Myrmilloni componitur? æquimaus Thrax. Thraces gladiatores, inquit Sex. Pompeius, à similitudine parmularum Threiciarum dicti sunt.

414 Qui familiarem iugularat) Eodem modo l. s. Ego Iugularit probo.

414 Concurfus fiat ciuium) Sit, pro Fiat, o.l.u.

414 Vt nemo fit alius, nisi ij, qui una sunt: & ij, qui, c.) Sic o.l.u. Vt nemo fit alius, nisi illi, qui una sunt: & hi, qui. c. perspicuè rectum.

414 Cum bonorum praesidia cefferint) O. ferè l.s. ueteres quidem ad unum omnes sic, Cum bonorum praesidijs cefferint. Quorum consensus hanc in sententiam me adduxit, ut putarem sic emendandum, Cum boni iam praesidijs cefferint. ut illud in Cat. M. Vetatq; Pythagoras iniussu imperatoris, id est Dei, de praesidio & statione uitae decedere.

414 Est autem nostri consilij) Est ueteris consilij, o.l.u. Est uestri consilij, fortasse corrigendum est. Vestri certè, quam Nostri, mihi magis arridet.

Pag. 415 Sed in principe ciue non satis est) Pro Ciue Priscianus Ciui. o.l.u. non est satis.

415 Vigilantiam) Vigiliam, Lang. ceteros sequor.

415 Quibus illum uicissim uos oculis intueri) Quibus uicissim uos illum oculis intueri, o.l.u. Qui uestrum illum, Quis uestrum, o.l.u. placet.

415 Qui in nostras fortunas imminet) Lang. & ceteri ferè, Qui in uestras fortunas imminet, amici unquam uobis erunt, aut uos illis?

415 Ad libertatem recuperandam incitauerunt) Excitauerunt, o.l.u.

415 Curiam populi Ro. non desideretis) Curiam P.R. non desideret, o.l.u.

Pag. 416 Esse ullo pacto potest?) Nullo pacto esse potest, o. ferè i.u. in quæ Lang.

416 L. Nasidio) L. Visidio, o.l.u. de L. tamen Nasidio Caesar in 1. I. l. bel. ciu. qui quidem refert cum ab Cn. Pompeio cum classe xvi. nauium L. Domitio, Massi-

lien

lienfibûsque subsidio missum.

416 Qui uicinos suos non cohortatus) Pro Vicinos, Ciues, Sc. l.

416 Nolite igitur uelle) Nolite igitur id uelle, o.l.u.

416 At uero erecti, citati, parati, armati) Locus hic mihi nonnihil suspectus est: nam uerbum illud, Citati. s. & animum & aureis grauiter offendit: non quo id ipsum nunc primum accipiant: sed uim eius, atque sententias, in quibus poni solet, hoc loco non agnoscunt. etenim cum modo celeritatem significet, ut Citatum flumen, agmen, in eum locum citatim contendit: modo laudare & uocare: ut Autores, libri citantur testes, accusatores, rei, iudices: hic in utramuis partem acceperis, ad sententiam non satis apte conuenerit: ut interdum ueniat in mentem suspicari, pro Citati, Cuncti esse reponendum. quoniam tamen omnes l. contra faciunt, nobis persuaderi sinamus, Citati hoc loco idem ualere, quod Excitati.

416 Prouinciae Galliae: à qua. c.) O.l.u. pro A, Ei.

Pag. 417 Vita & fortuna optimi cuiusque) Fortune, o.l.u. perspicuè uerum.

417 Tamen & summi gubernatores) Tamen etiam summi, o.l.u. aperte uerum.

417 Metu & periculo Remp. liberare) Remp. metu & periculo liberare, o.l.u.

PHILIPPICA VIII.

Pag. 417 Vicit L. Caesaris amplissimi uiri) Vicit L. Caesar amplissimus uir, o.l.u. quod ut probem, faciunt uerba consequentia.

417 Vt & luctu sororis moueretur) Sic o. ferè l.u. Ne in nepotem moueretur: & saluti Reip. prouideret. nonnulli, Qui Saluti Reip. prouideret. Ex quo intelligere cuius licet, hæc esse glossata, & ideo ex l. esse tollenda.

Pag. 418 Quid est enim tumultus? nisi.c.) Quid enim est aliud tumultus? nisi.c.o.l.u. & rectè

418 Grauius autem esse tumultum) Tumultū esse, o.l.u.

418 Medium nihil sit) Nihil sit medium, Lang. & alij nonnulli.

418 Quo quid absurdius dici aut existimari potest?)

Quo quid absurdius dici potest, aut existimari? o.l.u.

418 Vt milites fiant sine ui) Sint, pro Fiant, o.l.u. quod tamen non placet.

418 Quis potest bellum non esse dicere?) Sic o.l.u. Bellum esse dicere. quod placet: ut hoc membrum æquè, ut superiora, aliud dicat, aliud sentiat.

Pag. 419 Nullam putauit sibi excusationem) Nullam sibi putauit excusationem, o.l.u. & lenius.

419 Non expectauit nostra decreta) Vestra, o.l.u.

419 Decernendi enim tempus nondum nouerat) Venerat, o.l.u. perspicuè uerum.

419 Nihil decerni posse) Nihil posse decerni, Lang. & ceteri. & numerus Tullianus.

419 Et clarissimorum hominum) Et ut clarissimorum hominum, o.l.u. quod placet.

419 Crudelissimam ulcisceretur necem) Pro Ulcisceretur, Lang. Puniret. ceteri Puniretur. quos ut sequar, numerus facit.

Pag. 420 Penates, aras, focos) Penates, ab o.l.u. abest.

420 Leges, iura) Iudicia, non iura, o.l.u.

420 Dij meliora) Lan. & ceteri u.l. Det meliora. recentiores cum impressis faciunt: & rectè. quod enim Græci εὐφρόνη, nostri Dij meliora, dicunt. Id apparet apud hunc ipsum in Catone maiore, Bene Sophocles, cum ex eo quidam iam confecto ætate quæreret, uteretur ne rebus ueneris,

Dij

Dij meliora, inquit: libenter uerò istinc, tanquam à domino agresti ac furioso, profugi. At Plato, à quo locū illum totidē penè uerbis transfulit, ὡς ἐφ' ᾧ Γρηγόριος ἔχεις πρὸς τὸ ἀποδοῖσα, ἐτι οἶός τ' εἶ γυναικὶ συγγενέσθῃ, καὶ ὁς, εὐφρόνη ἐφ' ᾧ ἀνθρώποι. ἀσμενέσθαι μὲν τοῖς αὐτὸ ἀπέφουρον, ὡς περ λυτῶν τὰ τινα καὶ ἀγροῦν δεσπότην ἀποφουρον. utitur etiā Liuius, Si spondissemus urbē hęc relictu rum populū Ro: si incensurum? si magistratus, si Senatū, si leges non habiturū? si sub Regibus futurū? Dij meliora, inquit. Et alibi, Bacchis initiari uelle. id ubi mulier audiuit, perturbata, Dij meliora, inquit. Plene Tibullus enuntiavit, Dij meliora ferāt, nec sint mea somnia uera. Idē Græcū uerbum pluribus exprimes, Dicamus bona uerba: uenit natalis ad aras. Terētius imminute, Bona uerba quæso. Nec in rebus diuinis aliud erat Fauere linguis, quàm εὐφημεῖν. Ouidius,

Euinctus uitta crines albente sacerdos,

En deus est, deus est: animis linguisque fauete,

Quisquis adest, dixit. Sis ὀ pulcherrime uisus

Vtiliter, populosque iuues tua sacra colentes.

Quisquis adest, uisum ueneratur numen: & omnes

Verba sacerdotis referunt geminata, piūmque

Æneade præstant & uoce, & mente fauorem. Euri-

pides autem in Iphig. εὐς δ' ἐν μέσῳ θεοθύβριος, ᾧ τὸ δ' ὡς μέλον, εὐφημίαν ἀνέειπε, καὶ σιγῶν σπατῶ.

420 Viderunt enim ex mendicis) Sic o.l.u. Sui enim ex me didicerunt repentiē fieri diuites. ut fortasse corrigendum sit, Sic enim ex mendicis didicerunt repentiē fieri diuites.

420 Nos libertatē nostris militibus) Nos nostris militibus libertatem. o.l.u.

Pag. 421 Facere commodè non possem) Commodè facere non possem, o.l.u.

421. Immo alia causa iusta) Nulla, uel nō uidetur deesse.
 421. Honeſta ratio) Eodem modo l.s. ut impreſſi. ego tamē, ut, quod ſentio, dicā: Oratio magis probo: ut illud Terentianum, Quae ſe ſe uoluit in ignem conijcere prohibui, ſeruauit. honeſta oratio ſt. Et huius ipſius de Off. Vulgo loquuntur, ſeſe in beneficijs collocandis mores hominum, non fortunam ſequi. honeſta oratio. Et de Fin. bon. & mal. Cupit enim dicere, nihil poſſe ad beatam uitam deeſſe ſapientia. honeſta oratio. Et in VII. Accu. An bello fugitiuorum Siciliae uirtute tua liberatā? magna laus, & honeſta oratio.

421. Pater tuus, quo utebar ſene autore adoleſcens. e.) Sic Lang: Quid pater dein tuus, quo utebar ſene adoleſcens. Alij pro Dein, Denique. Olim alij, quod probo. Videbatur deeſſe Non, quōd poſtea in III. l.s. inueni. ſic igitur emendandum eſt, Quid pater olim tuus, quo utebar ſene adoleſcens, homo ſeuerus, & prudens non primus omnium. c.

421. Num igitur eum, ſi tum eſſes, temerarium ciuem. c.) Num igitur, ſi tum eſſes, eum temerarium ciuem. c.

Pag. 422 P. Lentulū principē Senatorē) Eodē modo l.s. ut impreſſi. ego, Principē Senatus. ut Dion, ut ceteri rerum ueterum narratores, ut M. Tullius in Diuin. appellat, Tum, cū P. Lentulus, is qui princeps Senatus fuit. Et cōtra Rul. Quod cū a maioribus noſtris, P. Lētulus princeps Senatus in ea loca miſſus eſſet. Quid multa? adeo huius illuſtre nomē, adeo peruagatū erat, hunc principē Senatus fuiſe, ut ipſum deſcribere eū uolunt, ſatis habeāt, principē nominare. ut Cicero de Orat. Prædicar. inq; P. Lentulū principem illū. & in Bruto, Tum etiā P. Lētulus ille princeps. c. Id autē aſſeueratē affirmo nō ſolū ob eā cauſam, quōd Senatus & id genus cetera per notas ſignificabatur: ſed hac etiā ratione ductus, quōd neceſſariū mihi uidetur, nō modo uerū ſimile

ſimile, M. Tullii, cū ſententiā Fuſij uellet grauiffimorū uirorum autoritate reſellere quorū exēplo id aſſequi uolebat, eos, quam honorificentiſſimē poſſet, appellari. itaq; & Q. Metellum, cuius IIII. F. cōſularis dixit: ut ex eo colligeres, non ſolū quā honoratus, uerū etiā quā natu grandis, atq; adeo prudēs eſſet: & P. Lētulū, nō principē Senatorē, quod erat, unū propē de multis eſſe: ſi deſenatus ut intelligeres: qua grauitate, qua ſapientia, quo rerū uſu præditus: qui princeps Senatus ex tot talibūq; Cōſularibus unus potiſſimū a Cenſoribus, & Cenſoribus eorū tēporū lectus eſſet: qui tamē cōtra ſententiā Fuſij nō omnes ciues ſaluos eſſe uoluiffet.

422. Quid complures alios. c.) Quid, ab o. l. u. abeſt.

422. Gracchus, & M. Fuluius conſulares) Conſularis ſine dubio corrigendum eſt: et ſi omnes L. contra faciunt: ſi quidem C. Gracchus Tribunitius interfectus eſt, ut omnes hiſtorici narrant. M. Tullius in Cat. Interfectus eſt propter quaſdam ſeditionum ſuſpiciones C. Gracchus clariſſimo patre natus, auis, maioribus: occiſus eſt cū liberis M. Fuluius conſularis. Et quoniā de M. Fuluiō conſulari agimus: locum illum ualde deprauatū corrigamus, qui eſt in IIII. oratione contra Catilinā. Cum aui iuſſu Cos. interfectū, filiūque eius impuberē ligatum a Pr. miſſum in carcerē necādum eſſe dixit. Ego ſic, Cuius aui iuſſu conſularem interfectum, filiūque eius impuberē Legatum a patre miſſum in carcere necatum eſſe dixit. Conſule Velleium, & Plutarchū. diſceſſeris in ſententiā meam. Lentulum autē principē illum Senatus, auum fuiſſe Lentuli Suræ. Dion memoria tradit.

422. Vri, ac ſecari, quod noccat, patimur) Sic Lang. & ceteri ferē, uri, ſecarique patimur ut aliquid membrorum potius. c. multō elegantius.

422. Te uidiſſe plus, quā me) Te plus, quā me uidiſſe,

disse, Lang. & alij nonnulli.

422 Sanctum, temperatum) Temperantem, o. l. u.

Pag. 423 Ego huic uidelicet faueo?) Sic o. l. u. Ego huic, uel illi uidelicet faueo: tu illi. quo modo tamē M. Tullius (quod sciam) nunquam locutus est.

423 Quousque enim pacem dicis uelle te?) Dicis pacem uelle te? o. l. u.

423 Ergo te, cum in Masilienses. c.) Ego te, o. l. u. rectē

423 Masiliam expugnabis?) Oppugnabis, o. l. u. rectē

Pag. 424 Ut nunc sis popularis) Nunc ut sis popularis, o. l. u. summopere placet.

424 Ante Consules, oculosque legatorum) L. Lang. Consulem. Nonnulli Cos. ego, Cōsulis: siquidem solus Hirtius Cos. aderat. quispiam fortasse Consulum: ut intelligat Hirtium iam Consulem, & D. Brutum designatum: ut in X I I I. Philip. Contra I I I I. Coss. gerit bellum.

424 Adhuc legatos) Ad hunc, o. l. u. perspicue rectē um.

424 Armis, equis, uiribus) Vbi sunt qui uni libro ita se addicunt, ut nō modo prae illo contēnant ceteros, sed etiam legere negligāt: negligant autē? imō uerō, dum ipsum pugnatē defendunt, turpis in errores saepe labantur. Quorsum haec: dices, ut intelligas ueteribus libris habendā fidē omnino maiore, quam recentibus: sed ita tamē, ut hi nō funditus repudientur: siquidē ab emendatis possunt esse descripti: nec illi semper oracula fundere iudicentur. Ego (ut scis) duobus abhinc annis, pro Viribus, Viris reposueram: quibus rationibus adductus, postea dicam. Verū ego qui is semper fui, uel etiam si mecū omnia facerēt, assensionē tamē usq; cohibere, dum mihi quis liber assentiretur: cū Marcelli Ceruini Cardin. beneficio hic Lang. literis conscriptus in manus peruenisset, & alij multi ueteres libri: nihil mihi prius fuit, quam

ut hunc locū uiderem. Libros igitur aperio, inspicio, uideo nihil ab impressis discrepare. Ecce autem non ita multo post tuam profectiōnē Paulus Ricardus, homo cū optimis studijs deditus, tum studio forū omnium atq; in primis tui studiosissimus, librum nō illum quidē uetustū, sed tamē scriptū, ad me Neapoli usq; perferendum curat. In hoc cū multa alia preclara, tum hoc, quo de agimus, inuenio. Viris autem pro Viribus reposuerā, his rationibus impulsus. Primum quōd illa uerba, Armis, equis, uiribus, cū indigna Ciceronis elegantia, cū à nullo scriptore usurpata, tum nequaquam inter se coherētia uidebātur. At, Armis, equis, uiris, & cōcinna, & locupletissimis autoribus usitata, & inter se belle cōuenientia. Liuius l. x x x v. Omnē se Graciā armis, equis, uiris, omnem orā maritimā cōpleturum. Et l. x x x i. Armis, uiris, equis, cōmeatibus iuuant. & l. x x x i. Terreat ex aduerso hostis, omnem ripam equis, uirisq; obtinens. Et v. Quacunq; ibāt, equis, uirisq; longe, ac late suso agmine immesum obtinētes loci. Sallustius, Equis, uiris, pecunia amissa nūquam defessi sunt armati de imperio certare. Idē, Nul- lius idoneae rei egens, armis uirisq; opulentū. Et hic ipse in x i i. Philip. Armis, uiris, pecunia belli principia firmavit. Quid multa? ex diuturna obseruatione dicerem, praec- laros Latinitatis autores, cū equitatum, & peditatū significa- re uellent, ita locutos esse, ut dicerēt Equos, uiros: idq; adeo tritum fuisse, ut ueniret in prouerbiū, ut cū aliquid uel totis uiribus, uel omni celeritate factū ostenderēt, his duobus uer- bis designarent. Cicero de Off. Cū hic, uiris equisque (ut di- citur) si honestatē tueri, ac retinere sententiā est, decertādum est. & i. l. ad Q. Fr. Cursu corrigā tarditatem tum equis, tum uiris: & quoniā scribis poēma ab eo nostrum probari: quadrigis poētici. Et in ep. ad Var. Nūc quādo cōfecta sunt omnia:

omnia: dubitādum nō est, quin equis, uiris. c. Suprà enim dixerat, Antea te calumniatus sum. Non ignoro, quid tradat Brāsmus: sed & ipse tota (ut dicitur) errauit uia: & tāquam dux nō bonus multos alios in eundē rapuit errorem: nā primum omnes libri cōtra ipsum faciūt: deinde quid equis cum uelis? pugna, inquit, equestrem ac naualē significat: perinde quasi aut terrestribus bellis omnia sint in equis, aut maritimis in uelis: ac nō potius hęc remo, illa pedite maximā partem cōficiantur. Quis porrō Græcorū, quis nostrorum hoc prouerbiū usurpauit, ut si quis querat, quid sit, cur libros ueteres tā opere despexerit, pro nihilōq; putauerit, id aliquo tamē autore fecisse uideatur: sed nimis multa de re perspicua.

424 Multo melius hęc tunc. c.) Sic omnes l. u. Multo melius hęc causa ageretur à tribus, quàm nunc agatur ab uno. Nonnulli pro Agatur, Agitur.

424 Deserti, deserti inquam) Extrema uerba ab omnibus l. u. absunt.

424 Quamuis illi de illo) Illi, à l. u. abest.

424 C. Pompilius apud maiores) Popilius, nōnulli u. l. quod Liuius approbat: qui hęc eandē rem l. x x x i i i. referens, Moti, inquit, Patres precibus Alexādrinorū extemplo C. Popillum Lenatē, & C. Decimiū, & C. Hostiliū legatos ad finiendū inter Reges bellū miserunt. Popilijs autem cognomen fuisse Lenatibus, Romę apparet in tabula marmorea mirę uelutatis, in qua multorū ex ordine Coss. nomina incisa sunt. ex qua etiam didici, nō Popilius Lenas, ut est scriptū apud Liuiū, sed Popillius Lenas esse scribendum.

Pag. 425 Verbis Senatus nūtiasset) Denūtiasset. Sc. li.

425 Ut ab Alexandria discederet) Alexandria, o. l. u. ego tamen sequor impressos.

425 Non antea renuntiaturum) Ante, o. l. u. rectē.

Auctorit

425 Auctoritatem Reipub.) P. R. nonnulli u. l.

425 Cui qui nō paret) Cuius qui, o. l. u. ut fortasse corrigendum sit, Cui is qui.

425 Ipse est potius repudiandus) Totus pro. Potius, o. l. u. rectē, sic ad Attic. Negemē repudiari se totum magis etiam, quàm olim in x x. uiratu putabit.

425 Si uere tum fuit AEdilis) Si uerō, o. l. u. elegantius mihi uidetur.

425 His etiam pręmia postulet?) Postulat? o. l. u.

Pag. 426 Nucula hoc credo admonuit) Hoc, ab o. l. u. abest.

426 Quicquid cōtra legem commiserunt) Ego sic, Qui quid cōtra. c. ut illud paulō infra. Eorū qui cū Antonio sunt, qui ab armis discesserint. pro Cōmiserunt Commiserint, l. u.

426 Galliam inquit remitto) Galliam inquit totam remitto, Lang. & Sc. Germani pro Totam Togatam reposerunt, quod placet.

426 Hisque suppletis) Iis, omnes l. u.

426 D. Brutus, C. Cassius Coss.) Nonnulli s. l. M. Brutus, quod probō: siquidem C. Cassij M. Brutus in Consulatu futurus erat collega, non Decimus.

426 Huius comitijs C. Frater: est enim iam annus ut repulsam tulit) Sic plerique l. u. in Quęis Lang. Huius comitijs C. Frater, eius est enim annus, iam repulsam tulit. Nonnulli hoc amplius, Vel Proconsulis huius comitijs, c. alij, Vel Proconsul huius comitijs, alij sic, Vel huius comitijs C. Frater: est enim annus. c.

426 Ipse autē ut quinquenniū) Ipse autem, à l. u. abest.

426 *At istud uetat lex Cęsarıs, & tua) At istud tua & lex Cęsarıs defendit. Lang. & cū eo pleriq; nōnulli sic, At istud tu & L. Cęsar defendit. Locus meo iudicio mendosus.

Vobisque

426 Vobisque M. Antonius. c.) Quæ, ab o. l. u. abest.
 Pag. 427 Huicse etiam summis honoribus hi) Lang.
 pro Hi, Hic, nonnulli, Et se. Hi se, alij. ego, V si correxeram,
 opinionem meam Bernardini Massæi liber approbavit.

427 Non animis solum debet, sed oculis) Sed etiam oculis, o. l. u.

427 In cubiculum admittere, & reducere) Etiam reducere, o. l. u.

427 Aut libertas parta est uictori) Pro parta, Lang. & alij nonnulli u. l. Parata, quod placet.

427 Togati esse solent) Togati solent esse, o. l. u.

Pag. 428 Ita gerimus nos) Ita nos gerimus, o. l. u.

428 Quibus gerâ morê) Quibus morem gerâ, o. l. u.

428 Ante Idus Martias) Hoc amplius, o. l. u. Ante Idus Martias primas, & præclarè: sic enim loquebâtur antiqui, ut diceret, Ante Idus, ante Cal. primas, id est quæ futuræ erant ab eo tēpore primæ: secundas, quæ post eas anno proximo. Cato de re Rust. Locus uinis dabitur ante Cal. Ian. primas, & paulò infrâ, Vinū accipito ante Cal. Ianuar. primas, & Liu. l. x x i i. Vt frumētâ omnes ex agris ante Cal. Iul. primas in urbes munitas cōueherēt. & l. x l i i. qui ex castellanis deditis in libertatē restitutus ante Cal. Sextileis primas nō esset. In tabula quoq; ænea uetustissima cum reliquis uerbis hæc quoq; incisa sunt, V ictigal anni primi K. Ian. secundis. Veturis Lægēs in publicū Genuâ dare debēto. Quod ante K. Ian. primas Langēs fructi sunt, eruntq; uictigal inuicti dare nei debēto. & paulò infrâ, Ante idus Sexti. primas

428 Siquis post hæc) Siquis post hoc S. C. o. l. u.

PHILIPPICA IX.

Pag. 429 Ser. Sulpitio) Sulpicio, Lang. & ita scribi oportere, u. eterum monumentorum inscriptiones indicant.

Renuna

429 Renuntiare legationem) Legationem renuntiare, o. l. u. & oratio procliuus currit.

429 Et nobis gratus fuerit) Vobis L. Lang. & Sc.

429 Non quod L. Philippo) Non quo, o. l. u. quod placet, ut in i i i. l. de Or. Non quo (ut nescio quos dicere aiebant) acui ingenia adolescentium nollem, sed contra. c. Et in ep. ad Ap. Pulchrum. Non quo quisquam aliter putasset, sed. c. & sexcenta alia, quæ breuitatis causa relinquo.

429 Subito ereptus) Subito ereptus è causâ, o. l. u. quod placet: erat enim profectus, ut causam Senatus ageret.

429 Sibi ipsi diffideret) Sibi ipse, o. l. u. rectè

429 Opem Reip. afferre) Ferre, o. l. u. ualde placet.

429 Ad ornandum Ser. Sulpitium) Ad honorandum Ser. Sulpitium, o. l. u.

Pag. 430 Cui legatio ipsa mortis causa fuisset. c.) Sic i i i i. libri ueteres, in quibus Lang. Cui legatio ipsa morti fuisset, quod uehementer probo: ut enim Hoc fraudi, poenæ, crimini, sic, morti est, rectè dicitur. M. Tull. pro Flacco, Quibus odio sunt nostræ securæ, nomen acerbitati, scriptura decumæ, portorium morti.

430 A quo ipsa exempla nata sunt) Quo, non A quo, o. l. u.

430 Lartes Tolumnius) Sic Lang. Lar stolumnius Rex Veientium. Alij, Lars Tolumnius, si Priscanus aliquid apud nos ponderis habet, Lar scribendum est: cuius uerba subscripti: Lar si significat τὰ λάρια τῶν θεῶν, Laris facit: sin autem imperatorem Veientium, quem mactauit Cossus, Lartis, hoc idem Carisius tradit.

430 Nemo enim tū nouitati inuid.) Enim, à l. u. abest.

430 Vt nepotem Antiochi regis) Hoc amplius o. l. u. Antiochi regis, eius qui, & rectè: hoc enim pronomine uel

h max

maxime quisque optimus Latinitatis autor utitur, ad id quod declarari uolunt, aperte demonstrandum: ut hic ipse in Diuin. Tum cum P. Lentulus, is qui princeps Senatus fuit, & Cas. l. 111. bel. Ciuil. in eo numero Valerius Flaccus L. filius, eius qui prætor Asiam obtinuerat.

430 Laodiceæ) Laodiceæ, o. l. u. Græci certè Λαοδικεῶν.

430 Tullo Cluio) Sic Lang. Tullio Cluio, & L. Roscio, & Sp. Actio, & C. Fulcinio. Liuius sic, Clælium Tullum, Sp. Antium, & C. Fulcinium, L. Roscium. Plinius, Tullium Celium. L. Roscium, Sp. Martium Fulcinium.

430 Qui profusus est in morte) Qui est profusus in morte, o. l. u.

430 Mors ob Remp. habita) Lang. Pro Rep. habita. ego sequor impressos. hoc amplius, quod Obita scribendum arbitror: ut pro Sext. Quos à maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atque in Rostris collocatos uideatis, & paulò antè, Satua huic ob Remp. interfecto in foro statueretur.

430 Luctu publico esse honorandam) Esse ornandam, plerique l. u. nonnulli pro Esse ornandam, Exornandam.

Pag. 431 Fidelissimæ que coniugis) Que tollendum auctoritate omnium ueterum librorum atque etiam, ut mihi quidem uidetur, elegantie.

431 Dissimilem se futurū sui: si paruisset, munus, &c.) Sic omnes l. u. Dissimile se futurū suis & munus c. ut fortasse corrigendum sit, Dissimile se futurum sui, sed munus. c.

431 Qua iter faciebat) Iter qua faciebat Lang. & alij nonnulli u. l.

431 Ille properans, festinansque) Que, à Lang. & alijs nonnullis u. l. abest

431 Ad posteritatis etiam) Etiam ad posteritatis, o. l. u.

431 Quin honorem mortuo, cui iniuriā uiuo fecimus, faciam

faciamus) Sic o. l. u. Quin honorem mortuo, quam uiuo iniuriam fecimus, sarcinus. & præclare mea quidem sententia, si unum modo tanquam apicem, qui in literam notat, litera sustuleris in hunc modum, Quin honore mortuo. cate= ra eodem modo: ut sit, Honore sarcinans mortuo hanc iniuriam, quam uiuo fecimus. Ita locutus est Cæsar libro tertio belli Ciuil. Dandam omnibus operam, ut acceptam detrimentum uirtute sarciretur. Et paulò infra, Tantus incessit, ex incommodo dolor, tantumque studium infamie sarcienda. Portius Lat. AEquum enim est, instituta maiorum, atque edita grauissimi, sanctissimi que ordinis quia perstringere uersania tua non es ueritus, ea restituas, ac sarcias supplicij tui memorabili animaduersione

Pag. 432 Tum filium, meque seduxit) Sic o. l. u. Tum Piliū equitem seduxit: ut fortasse ita corrigendum sit, Tum F. meque item seduxit.

432 Ut auctoritatem uestram uitæ se diceret anteferre) Hoc amplius, o. l. u. Vitæ suæ se. c. & eleganter, & ex præscripto: dixerat enim, Auctoritatem uestram.

432 Aduersari eius uoluntati) Eius aduersari uoluntati, liber unus, & alter: in queis Lang. & numerus plenior.

432 Perturbationi eius) Eius perturbationi, o. l. u. aures consule: probabunt.

432 Nulla eius legationis posteritatem) Sic o. l. u. Nulla eius legationionem posteritatis inobscurabit obliuio. perspicue rectum.

432 AEquitate explicandis) Explicanda, o. l. u. placet. sic enim locutus est in Bruto, Sic in interpretando, in definiendo, in explicanda æquitate nihil erat Crasso copiosius.

432 Omnes qui ex omni ætate) Omnes ex omni ætate, qui, o. l. u. quod multò concinnius est. Quod autem sequi=

tur, Intelligentiam iuris: Iuris in u. l. non reperitur.

432 Monumentum gratiæ Senatus.) L. u. partim Gratia, nonnulli Gratia, Gloria alij. ego, Grati. ex se intelligitur, nec ulla indiget approbatione.

Pag. 433 Vt ille si adefset.) Vt si ille adefset, o. l. u.

433 Est enim ita affectus.) Est autem o. l. u. probè non nulli, ut Lang. pro Affectus, Afflictus.

433 Attinere) pertinere, l. u.

433 Debitum patri) Patri deditum, o. l. u.

433 Relinquere potuerit) Potuit, o. l. u. quod placet.

433 Hoc honore uestro.) Hoc, delendum, omnibus libris autoribus.

433 In familiaritate nostra.) O. l. u. In nostra familiaritate. & oratio numerosior.

433 Qualis L. Syllæ prima statua est.) Qualis est, l. u.

433 Magnifice enim.) Mirifice, liber unus non medicis uestustatis.

433 Huius seculi insolentiam.) Huius insolentiam seculi, Lang.

Pag. 434 Cui nullus honor tribui non debitus potest.) Sic l. u. Cui nullus honos non debitus tribui potest.

434 Cui nullam aliam gratiam.) Cui nullam iam aliam gratiam referre possumus, o. l. u.

434 Ser. Sulpitius & priuatus, & in magistratibus fuerit. cum talis uir ob Remp.) Hæc uerba desunt in omnibus l. u.

434 Quod hic ob Remp.) Is, o. l. u.

434 Quæstoribus urbis imperent.) Q. urbi, o. l. u. ueteres, ego, Q. urb. hoc est, Quæstoribus urbanis. Idem mendum in V. libro accus. Quis ad quæstores urbis misit. Et III. Quem prætorem urbis. Et apud Liuium multis in locis.

eis. Hæc enim per notam scribebantur Urb. quæ in eiusmodi rebus non Urbis, sed Urbanum significat.

434 Tantam pecuniam redemptori soluendam.) O. l. u. Redemptores soluendam. ut fortasse sic emendandum sit, Redemptori exsoluendam: ut illud Terentianum, Quare suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exsolui. ita scripserit anti- quos, ex ueteribus monumentis apparet. Statuam patrono præstantissimo testimonium gratulationis exsoluimus.

Pag. 435 Ser. Sulpitij Q. F. Lemonia Ruffi.) Sic omnes lego, Lem. Lemonia scilicet sexto casu. Lemonia tribus, inquit Sext. Pompeius, à pago Lemonio appellatur, qui est à porta Capena, uia Latina. Ascenius locum illum interpretas, Romilia, Verrè Romilia, inquit, nomen est tribus ablatiui casus: ut sit, Ex Romilia. Tribus enim urbana, rusticaq; omnes xxxv. numeratur: ex quibus aliquam necesse est, cuius que ordinis fuerit, cuius Romanus obtineat. Moris autè fuit, cum aliquis cuius Romanus ostendendus esset, significaretur aut prænomine suo, aut nomine, aut cognomine, aut cognatione, aut tribu, in qua censeretur. sic alibi ait, L. Claudius Palatina librarij, moris huius ignari, simulque (ut opinor) cognomen arbitantes, ut hoc superioribus uerbis accommodaretur, Lemonia patrio casu extulerunt.

435 Pedes triginta quaque uersus designet) O. l. u. Quo quo uersus assignet. rectè: hoc enim uerbum uel maxime ponitur in monumentis, ac limitibus. unde illud in marmorebus antiquis, Locus assignatus monumento. Cicero libro III. ad Atticum, Mihiq; ex agro tuo tantum assignes, quantum meo corpore occupari potest. Quod ad Quoquo uersus atinet, ita uerum mihi uidetur, ut in illo quoquo altero loco huiusmodi reponendū sit. siquidem Cato, Cæsar, ceteriq; primæ, ut ita dicam, classis autores, modo Quoquo uersus,

modo Quoquo uersum, nunquam Quaq; uersus usurpari.

PHILIPPICA X.

Pag. 435 Non habiturum arbitraremur.) Habiturum non arbitraremur.

435 Cum factu gratū.) Cum factum tuum gratū, o. l. u.

435 Quod ego semper sensi.) Semper, ab omnibus libris ueteribus abest.

435 Quas enim partes ipse mihi sumpserā.) Sic omnes l. u. Quas enim sententias mihi ipse sumpseram. quod ualde placet.

Pag. 436 Quae est enim ista tua oratio Calene) Eodem modo libri scripti, ut impressi: mihi tamen dubium non est, quin Ratio, non Oratio, rectum sit: ut sit, quemadmodum illud in VII. Philip. Excogitare, quae tua ratio sit, Calene non possum. Idem paulo infra commutatis uerbis dicit. Quis est iste tuus sensus, quae cogitatio?

436 Qui te sententiam prius rogat) Non prius, sed primum, o. l. u. optime: ut in V. Sic me perturbasset eius sententia, qui primum rogatus est. Et in Pis. Quem in Senatu sententiam rogabas tertium? Idem commutatis uerbis dixit post red. ad Sen. Quem Cal. Ian. tertio loco sententiam rogaras. Quid multa? illo modo barbare locutus esset.

436 Quod mihi maximam admirationem mouet) Quod me maxima admiratione mouet, o. l. u.

436 Quod enim tibi cum Brutis bellum?) Sic o. l. u. Quod est tibi. c.

436 Quod omnes uenerari) Quos omnes penē uenerari, o. l. u. quod ualde placet.

436 Omnes oderunt) Ceteri oderunt, o. l. u.

436 Bruti similem malis) Brutine similem, o. l. u. aperte rectum.

436 Cur igitur his non faues? eos laudas. c.) Cur nō eos laudas, quidā in suis l. reposuerūt: quod indicauerint (credo) haec uerba deesse. nam in l. quidem scriptis non reperiuntur. Ego si testificari licet, non affirmare sententiā suā: pro Eos, Quos reponendū arbitror, hoc modo. Cur igitur his non faues, quos laudas, quorū similem filium tuū esse uis? ut hoc illi respondeat, Brutus melior est. Illud nō nihil concinit opinio ni meae, quōd incredibile est quā hae literae, C, & Q, scilicet, altera alterius locū occupet: idq; non solum ueteribus in libris, sed etiam monumentis appareat: ut Liquisse pro Licuisse: Loci pro Loqui: Cūādo pro Quādo: Corū pro Quorum: Coad pro Quoad: ut primo Quos in Cos: deinde Cos in Eos mutari facile potuerit. Libros tamē ueri possumus, non suggerēdo Cur non: sed duobus membris, ut saepe fit, ac commodando. sed quod testatus sum, multo magis aridet.

436 D. Brutus melior est, inquires) Sic impressi, nec scripti differunt. ego tamen, nunquam ita scriptum à M. Tullio, uel iurare non dubitarem. nam cum omnis haec oratio & de M. Bruto, & pro M. Bruto habeatur: & M. Tullius de Fusio querat, Brutine similem filium, an Antonij malit: ut ita responderit, adduci ad credendum nullo modo possum. Quare aut M. pro D. reponendum, aut utrunque quod etiam magis placet, de libris tollendum.

Pag. 437 Quod quid est aliud, quā) Quid est aliud librarium Bruti laudare: absque Quod, & Quam. s. nonnulli u. l. quod placet.

437 Aut quo S. C. huius generis) Aut quod, o. l. u. & recte: ut sit, Quando ita decerni uidisti? aut quod S. C. eiusmodi uidisti? decretum. s. à Senatu, literas bene scriptas.

437 Plerisque in rebus bonos obrectandi.) Bonis probo: etsi omnes l. contra faciant, nec me praetereat, Lium

eodem modo extulisse, cuius crimen, nullum probrum dici poterat, eius obrectare laudes uoluit. Est tamen exemplum solitarium. potest liber esse mendosus. sed ut illud usitatum, hic sine mendo sit: ut uno eodemque ambitu primo per accusandi, deinde per dandi casum enuntiarit, adduci ad suspicandum nullo modo possum.

437 Pro amicitia tua iure dolore soleo) Pro amicitia tuam uicem dolere soleo; o. l. u. perspicue rectum.

437 Nempe illas) Eas, o. l. u. ut in proxima oratione, Quos ego orno? nempe eos. & in IIII. Acc. At quorum iudicio condemnatum? nempe eorum.

437 Ab Rep. relegatum) A R. p. omnes l. u.

437 Quem tandem ciuem habebitis, quem ornatis?) Sic o. l. u. Quem tandem ciuem unquam ornabitis?

437 Qui diadema posuerunt) Sic omnes l. u. Qui diadema imposuerint, conseruandos: eos, qui regis nomen sustulerint. Apud Nonium Marcellum non Regis, sed regni scriptum est.

437 Auctoritate publica testata est.) Publica auctoritate, o. l. u.

437 Tantam in iniuria tranquillitatem) In iure, o. l. u. quod tamen abiudico.

Pag. 438 Sceleratorum hominum audacia) Sceleratissimorum, o. l. u.

438 Cedentem Italia) Cedentem, o. l. u.

438 Cassius lapsis paucis post diebus) Cassij classis, o. l. u. quam preclare, dicere non possum. de Cassij classe ad Att. Nam Cassij classe, quae plane bella est, non numero ultra fractum. Nam quod ipse quoque Brutus in Graeciam cum classe transmiserat: idcirco subiunxit, Cassij classis paucis post diebus insequeretur. Libri impressi mera barbariem redolent.

438 Agger oppugnandae Italiae Graecia) Nonnulli u. l.

Expug

Expugnandae, sed mea quidem sententia mendose: his enim uerbis, ac superioribus mihi uidetur exprimere uoluisse illa Xenophontis, quae sunt in l. v. παρ' εἰσας. ὅπως φρήσιον ἑαυτοῖς μὲν ἀποβόλος ἐν πολέμῳ, τοῖς δ' ἀστυρίοις ἐπιτετειχισμένον. ἀποβόλον Graeci dixerunt locum & munitione, & natura munitum, quod incurstantibus in finibus hostibus se recipere, atque inde propugnare possent: ex quo autem ipsi procurrerent, ut hostes oppugnarēt, atque in eorum fines insultarent, id ἐπιτετειχισμα nominauerunt. Demosthenes i. Philip. ὡς χαλεπὸν πολεμῆν ἐστὶν ἀθηναίοις ἔχουσι τοιαῦτα ἐπιτετειχισματα ἃ αὐτῶν χάρας. quo loco interpres, ἐπιτετειχισμα τόπος ὑψηλὸς ἐν ποταμῶν ἀλαβόντες πολέμοιοι ἐτειχισαν ἐπὶ τὸ ἐντῶθεν αὐτῶν ὁρμωμένους ἐπιθεῶν τοῖς ἐχθροῖς. Hoc uno uerbo cum Tullius reddere non posset, duobus exposuit: illud alterum receptaculum appellauit. ut Caesar l. i. i. bel. ciu. Magno sibi esse praesidio posse, si pro castello, & receptaculo turrim ex latere sub muro fecissent: quam primo ad repentinos incursum humilem paruamque fecerunt. huc se referebant: hinc, si qua maior opprēsserat uis, propugnabant. Magis tamen proprie propugnaculum nuncupari posset. ut pro Fonteio, Narbo Martius propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum, & obiectum. sed ad hunc locum non satis apte conueniret. Oppugnandae igitur conuenit, non Expugnandae.

Pag. 439 Circumsedet) Circumsedeat, o. l. u.

437 A prima ora Graeciae) A primori Graecia, o. l. u. quod ita reijcio, ut tamē, quid tot libri sentierēt, testatum relinquere uoluerim. reijcio autem cum M. Tullij auctoritate permotus, qui in epist. ad Cassium de eadē re nō alio modo, sed ipsdem penē uerbis: A prima enim, inquit, ora Graeciae usque ad Aegyptum optimorum ciuium imperijs muniti erimus

h s &

Et copijs. tum uerò quòd extra unum Catonem, qui Primorem partē dixit, reliqui autores (de locupletibus loquor) hoc non ut singulare uocabulum, sed ut multitudinis extulerunt.

439 Nisi incredibilis uis, ac diuina uirtus Caesaris, furentis hominis conatum. c.) Sic o. l. u. Nisi incredibilis, ac diuina uirtus, furentis. c. Et præclare: siquidem his uerbis Brutum describit, non Caesarem: cui non cum C. Antonio, sed cum M. negotium erat.

439 Vi solemus extrudere) Vix, o. l. u.

439 At ne Bruto quidem) Ac ne cum Bruti quidem o. l. u. ego sequor impressos: non enim sententiā Ciceronis est, uel potius corū, qui Ciceroni resistebant, nihil fuisse C. Antonio cū Bruti exercitu: sed Bruto nihil fuisse cum Vatinij legionibus, atque prouinciā: qui tamē in Illyricū profectus sit alienam prouinciā: eamque, atq; eius exercitum occuparit.

Pag. 440 Alter uero) Vero, à l. u. abest.

440 Summo Hortensij studio) Hortensij, o. l. u.

440 Dignūmque Et ipso, Et maioribus suis) Eius, pro suis, o. l. u.

440 Qui decimo anno iure laudatus) Qui Et antea iure laudatus. o. l. u. perspicuè rectum.

440 Nostri equitatus) Noster, Lang. Et ceteri ferè.

Pag. 441 Tamen eiusdem moderationem) Idem, pro eiusdem, o. l. u. Et Mirantur, non Mirentur.

441 Suspectum est nomen) Suspectum nomen est, o. l. u.

441 Aequius D. tamē Bruto irati sunt omnes) Sic Läg. Et si enim Brutorum commune factū, Et laudis societas hæ tamen Bruto irationes hi. Liber uerò Ioānis Scalæ uiri doctissimi hoc modo, Laudis societas æquant Brutorum actiones ij qui. c. Ego (ut te non præterit) sic emendam, Et si est enim Brutorum commune factum, Et laudis societas æqua:

D. tamen

D. tamen Bruto iratiores hi, qui. Id autē fecimus ijs rationibus adducti: primum quòd Cicero, cum probare uellet, nomen M. Bruti nō magis suspectum fuisse ueteranis, quàm D. id non hoc argumento mihi uidebatur confirmare uoluisse, quòd æquius D. erāt irati: quod leue, Et nugatorium est: siquidem non si quis alteri succenset æquius, is illi cōtinuo uehementius succenset: sed eo quòd omnino erant iratiores D. quàm Bruto: qui tamen cū Reip. causa ad eum liberandū sint profecti, eadem de causa eo minus exercitum M. suspicere debeant: quo magis illi, quàm huic succenseant. Deinde quòd articulus ille, Laudis societas, quodammodo claudicare uidebatur. Quam sententiā nunc eo magis affirmamus, quòd unum atque alterum librum hinc sentientem inuenimus.

441 Obsidione Brutus liberetur) Obsidione D. Brutus, o. l. u.

441 Amicior causæ potest inueniri) Amicior causa quisquam inueniri potest, quàm filius, o. l. u.

441 Id in eorum libertatem contulit) O. l. u. Id in eorum libertatem defendendam. c.

Pag. 442 Sed prospicere Reip.) Se prospicere Reip. nonnulli u. l. quod probo.

442 Amplecterer uirtutes) Virtutē, o. l. u. quod placet.

442 Nemo est præter ueteranos milites uir) Hoc extrinsecum uerbum à l. u. abest.

442 Quos quidem libertatis adiutores) Quos quidem uos libertatis. c.

442 Mentēs huius ordinis gubernantur) Huius mentes ordinis gubernantur: omniāque ad eorum uoluntatē nostra dicta, factāque referentur, o. l. u.

Pag. 443 Omnis est misera seruitus) Omnis est enim. c. Omnes, l. u.

Vita

443 Vita periculo decernendū est) Decertādū est. o. l. u.

443 Omnes enim nationes) Enim, meo quidem iudicio superuacaneum est, & à plerisque l. u. abest.

443 Atque dignitatem referamus) Atque libri u. non probant, sed Et: quibus assentior.

443 Quod si immortalitas consequeretur presentis periculi fuga) Fugam, magis arridet: ut illud in 1. Philip. Libertatem pax consequeretur, & l. 1. de Nat. deo. Aut non omne, quod ortum sit, mortalitas consequatur. & de senectute, Non esse lugendam mortem censet, quam immortalitas consequatur. Iam in l. u. Presentis, non reperitur.

443 Tanē eo magis ea fugienda esse uideretur) Sic o. l. u. Non tamen eo magis ea fugienda uideretur, quod diuturnior, quod probō: ut sit argumentū ex maiore ductū. si mors surgenda nō esset, etiā si nos huius periculi fuga immortalitas esset exceptura, propterea q̄ diuturnior seruitus esset: quāto magis, ne seruiamus, id nūc facere debemus: qui etsi euaserimus ex hoc periculo, tamen nō habeamus exploratū, nos ad uesperū esse uicturos: praesertim cū et Romana uirtute digni facturi simus, et uitā cū amoris in patriā gloria cōmutaturi.

443 Veteranūq; primi) Veterani qui primi, nōnulli, u. l. Pag. 444 Vnus est omnium hostis) Vnus omnium est hostis, o. l. u.

444 Charissimum Reip. ciuem) P. R. ciuē, o. l. u. ut illud in v. 1. Sed redeo ad amores, deliciāq; uestras L. Antonii.

444 Qui ob eam causam) Quid si, o. l. u. quorum consensus fecit, ut emendandum putarem, Qui quasi, ut hoc esset illi simile, quod est in 1. 1. accus. Qui quasi de industria in odium, offensionemque populi Ro. irruere uideantur.

444 Saxas, & Caphones) Saxa captans, Lang. & ceteri ferē. Sc. Saxa, Capho, quem sequor.

444 Cum uideāt mimos) cū uideāt se mimos, omnes l. u.

444 In illius uiri cōsilijs, atq; factis nec nimium, nec parum unquam fuit) Sic o. l. u. In illius uiri cōsilijs, atq; factis nihil nec nimium, nec parū fuit unquam. Quod ualde placet.

444 Ad XIII. Cal.) Ad XIII. Kal. Ian. omnes libri ueteres. perspicuē rectum.

444 Adiungendūque est Q. Hortensius) Q. u. e, ab o. l. u. abest.

Pag. 445 Nam de Apuleio) De M. Apuleio, o. l. u.

445 Quod Pansa Cos.) Quod C. Pansa Cos. o. l. u.

445 A Q. Cæpione Bruto Procos.) Hunc locū nō attigissem, nisi in quorundam libris pro Q. M. repositū uidissem, quod ab ijs factum his de causis existimo. primum quod hunc scriptores ferē M. nō Q. nomine. deinde Appiani uerbis adducti, ijs quæ infra scripsi *μακροσ τε σπῆτος κελίων ἐπιελθιν*. sed Appianus (pace eius dixerim) & ipse propter ignoratōnē Romanorū moris à ueritate aberrauit: & illos, qui eum ducē secuti sunt, in eundem duxit errorem. Non enim Bruti hoc propriē cognomen, sed cōmune gētis Seruiliæ fuit: qua familia Bruti mater orta est. Ex quo licet conijcere, hunc M. Brutū à Q. Seruilio Cæpione Seruiliæ matris fratre Germano adptatum fuisse. adoptionē autem, ut pecunie, sic nominis hereditatē secutā. Moris autem Romano- rum fuit, ut ij, qui adoptabantur, in omnia patris adoptiui nomina uenirēt: genus autē patris naturalis ostenderēt aut nomine gentis, aut cognomine: si nomine, ut illud produce- rent, ut ab AEmilio AEmilianus: si cognomine, nihil immutarent. Exēpli gratia, M. Iunius Brutus à Q. Seruilio Cæpione adoptatur. Iunius nomē est, Brutus cognomē. Vt igitur hunc iudicio patrē significaret: prænomen, nomē, cognomen assumebat hoc modō, Q. Seruilius Cæpio, finge illum Numid

Numidicum appellatū esse: id quoq; assumebat. Natura uero patrē si nomine, sic Q. Seruilius Cæpio Numidicus Iulianus: si cognomine, sic Q. Seruilius Cæpio Numidicum Brutus: si is qui in adoptionē mancipatus erat, aliquod sibi cognomen inuenerat, id quoq; non deponatur. Id apparet apud Varronē: Atti. inquit, qui nunc T. Pōponius, nūc Q. Cæcilius cognomine eodē. Quod ad cognomē gēris attinet, uidemus apud Celiū in ep. Scribēdo affuerunt L. Domitius Cn. F. AEnobarbus, Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio. Hic autē P. Cornelius scipio à Q. Cæcilio Metello Pio, ut Dion tradit, adoptatus est. De nomine L. Florus indicat, P. Cornelius Africanus Scipio Æmilianus, L. Æmilij Pauli filius, Africani nepos adoptiuus. Vt autē hoc omni assensu ratione affirmē, facit argenteū numisma uetustissimū, quod in manus uenit beneficio Bernardini Maffei, adolescētis cū ceteris optimis studijs, atq; artibus perpolitū, tum in hoc genere multū exercitati, atq; uersati: in quo ex una parte hoc erat inscriptū, L. S. E. S. T. P. R. O. Q. ex altera Q. C. A. E. P. I. O. B. R. U. T. V. S. P. R. O. C. O. S. ut in dubiū uenire nō possit, quin hi libri sine mēdo sint, ut illi ad Att. mēdosi, C. Cæpio Brutus

445 Incolumēque seruet) Conseruet, omnes l. u.

445 Pecuniāsque) Sic l. u. in quibus Lang. Exigāt que à quibus uideatur. ut fortasse pro Mutuas reponendum sit Mutuam. nam uidetur absurdum, cum suprā dixerit Pecuniam, postea inculcare Pecunias.

445 Proxime Italiam sit) Proxime in Italia, o. l. u. quod tamen reijcio.

445 Cūque literis Q. Cæpionis) Cūque ex literis, Lang. & ceteri ferē.

445 Macedoniā prouinciā) Prouinciā macedoniā, o. l. u.

445 Quoad ex S. C.) Quoad ei ex S. C. o. l. u.

Pag. 446 Arma ceperunt) Sumferunt, Lang. cæterifere Ceperunt, quos sequor.

446 Ecce tergeminum in scelere par) Ecce tibi geminū, o. l. u. atq; hoc loco Geminum ualeat Simile: pro quo non à Budeo repositū fuisse Germanū: ut in partitionibus, librorum ueterū auctoritatem nihil ueritus, ut in Pisonē secerat: magna admiratione sum affectus. Vt id autē uideret, fecit ea ratio quod hæc uox ἀδελφῶν sonat & fratrem germanum, & simile. quasi uerò aut ita omnino necesse Latinis esset, ut quoniam duas res illi uerbo Græci subiiciunt, hi Germani quoq; nomen in istis duabus sententijs ponerēt: aut Geminū non simile significet. Imo uerò nostri melius, quàm Græci: qui cū neminem propè fratrem alterū alteri simile uiderent, geminos autē ferē simillimos: omnia similia eodē uerbo notauerūt. Quod si doceo, uir ille doctissimus nihil causæ profectò dicet, quin M. Tullium deprauarit: atq; ut ei Ciceronis exempla condonē, qui hoc uocabulum in hac sententiā crebro usurpat. Var. i. l. de Anal. Theona, & Diona, quos dicunt esse penè ipsi geminos, inueniuntur esse dissimiles. & ibidē, Si à similibus nominibus similia esse debēt, dicerent, quoniam gemina sunt Parma, Alba, Roma, & in II. Itaq; gemina facie, negamus esse similia: si sapore sunt alio. & in III. Qui plura habent eadē, dicuntur similiores: qui prope accedunt ad id, ut omnia habeāt eadē, uocantur gemini simillimi. Pacuuius, Par fortitudo, gemina confidentia. Sic Horatius, hac in re scilicet una Multum dissimiles, ad cetera penè gemelli. & alibi, par nobile fratrum nequitia, & nugis, prauorum & amore gemellū. Hoc amplius adijcio, sub uoce Germani eā notionē non subesse, quam ipse tradat: sed Germanū esse Propriū quodāmodo, merum, uerū, sic Plautus

tus dicit, *cuidam inditum fuisse nomē Theſaurochryſonicoſ chrydes, qui Theodoromedes fuerit germano nomine. ſic germanam illuicem, gerras germanas, germanā Græciā appellat. Eodē modo M. Tullius Germanā ironiam, patriā, iuſtitiam, germanū negociatorē, Metellum, Atticū, Campanos, magiſtros huius artis, germanos uſurpat. Ex quo in Acad. ubi etiā in impreſſis, Grauiſſimus ſtoicus, ſcriptum eſt: non Germaniſſimus ſtoicus Antiochus, ſed Germaniſſimus ſtoicus, l. antiquis autoribus, nō ſolū cōſuetudine Latini ſermonis ita præſcribente. Et in Orat. Cū mutila quædā, & hiſtantia locuti ſunt: germanos ſe putant eſſe Thucydidas, ut ſcriptū eſt in l. antiquis, nō Thucydidis, ut in impreſſis. Sed ad rem. Nō me præterit. Tri. et Ter præpoſita uerbis, eorū uim augere: ſcripturam tamē ueterē uerā, & germanā arbitror.*

446 *Quæ iam Romæ ſuſcepta. c.) Sic o. l. quæ Romæ iam ſuſcepta arbitrabatur à ſocio furoris ſui. optime.*

446 *Omnes qui libere. c.) Omnes, à l. o. antiquis abeſt.*

446 *Statuit ille quidem. c.) Sic liber unus, atque alter in queis Lang. Statuit ille tamen non inimicos, ſed hoſtes: maiora tamen in nos. c. cæteros ſequor.*

446 *Quam in hoſtem ſupplicia meditaturo) Minitatur, Lang. ego cæteris aſſentior.*

447 *Tormentum, atque cruciatum) Tormentum, atque cruciatum placet.*

447 *In beneficij partem numeretur) In beneficij parte, o. l. ueteres: pro quibus etiā cōſuetudo ſermonis Latini, & numeri ratio facit.*

447 *Bo maiore ſtudio) Bo maiore omine, ſtudioq; ſc. liber Lang. & alij nō nulli, Maiore animo, ſtudioq; quod probō.*

447 *Et diripere) Ac diripere, o. l. u.*

447 *Alter in Aſiam irrupit curſim: ut in Syriam patebat*

bat. c.) Sic Lang. curſim uti Syriam petebat. Scal. Curſim ut in Syriam petebat. nonnulli, Curſum ut in Syriam patebat: qui aliud mihi, ac Cicero ſentit, loqui uidentur: qui hoc, meo quidem animo, uoluit dicere, Nihil fuiſſe, cur Dolabella irrumperet in Aſiam: cum uia pateret in Syriam: ut interdum ueniat in mentem ſuſpicari, ſic M. Tullium ſcriptum reliquiſe, Alter in Aſiam irrupit. cur ſic? cui in Syriam patebat uia certa, neque longa. Quid opus fuit cum legione? Vt hæc ſit ſententia, duo feciſſe Dolabellam, quæ nihil attinuerit ſaceret. alterum quòd irruptionem fecerit in Aſiam, cum uia pateret in Syriam: alterum quòd cum exercitu irrupit, cum iter per prouinciam Procos. amici, & neceſſarij facturus eſſet. ex quo uult intelligi, eum meditaturo, & præceptis Antonij inſtructum id ſacinus conſciuiſſe.

447 *Præmiſſo Marſo neſcio quo Octauiō) Sic omnes l. u. præmiſſo Mario Q. Octauiō. Recentiores cum impreſſis faciūt: quos ut ſequar, l. i. i. i. Appianus facit, cuius uerba ſubſcripſi. τῆτε νυκτοφύλακα αὐτῆ μάργον ἔθρηνηθεὶς διαφθεῖραι, διέφθρε τὲς ἡμεροφυλακῆνας αὐτῶ λοχαγῶς. καὶ ἀνεπαυομένης τῆς μάργου μεθ' ἡμέραν, εἰσῆλθε ὑπὸ νοιρθῶσῶν αὐτῶ πολιδῶν καὶ μέρη πολλῶν. ἀλόσσης ἡ τῆ πόλεως, ὁ δὲ δολαβέλλας προβῆνε τὴν κέφαλλον τῶ σομαλοφύλακι αὐτῆ. καὶ τεμόντα προπέλαξε φέρων κασπίω σῶστρον ἴδιον. ὁ δὲ τεμόν ἐπιμαλέσφαξευ ἐαυτῶν. διέχεθητο ἡ καὶ μάργου ἐαυτῶν. Quem autem Marſum Appianus, eum Dion Octauiū nominat. Nihil igitur immutandum eſt.*

447 *In nulla ſuſpicionē) in, à l. u. abeſt.*

447 *Complexusq; ſummæ beneuolentiæ) In his uerbis M. Tullium non agnoſco: nam primum me illud mouet, quòd cætera diſſolute elata ſunt, hoc unum mēbrum coniunctione copulatum eſt. deinde conſequenti non ſatis apte, atque ſcite*

connexum, deinde uerbum illud, Summæ, inaniter inculcatum uidetur. Quid, si sic emendemus? Complexus qui summa, id est ueræ beneuolentiæ. Cætera eodem modo: sic enim nihil esset inane: contraria contrarijs referrentur: omnia membra dissolutione relaxarentur: hoc, & proximum inter se cum quodam lepore cohererent. Cum tamen o. l. contra faciant, pronuntiemus amplius.

447 Qui nocturnus introitus in Smyrnam? Sic o. l. u. Nocturnus introitus Smyrnam, absq. In, & Qui. quod placet. hoc amplius Lang. quod Zmyrnam, non Smyrnam: quod tamē refellit Priscianus. Græci quoq. ὀνόμαζα scribunt.

Pag. 448 Nimis credo in uictorij liberalis) In Victoria, o. l. u.

448 Post autem ceruicibus caput abscidit) Post à ceruicibus, o. l. u. ut illud, Tunicam à pectore abscidit.

448 Cum hoste hoc bellandum) Cum hoc hoste bellandum est, o. l. u.

448 Cuius teterrima crudel.) A cuius. e. o. l. u. nō placet.

448 Iugum impiorū nefarium) Iugū impium, nefarium omnes ferē l. u. ut sint duo, & idē q. uæ uocantur: uel impium pro Impiorū. nonnulli iugum nefarium tantūmodo: ut ualde suspicer, ne Impium sit glossēma. recentiores tamen, Impiorum habēt. Illud notatione non indignum est, hic Iugum dixisse: quod in principio orationis, Par appellauit, more Græcorum, qui ἔνζυον in iugo, & pari ponunt. quod Latini quoq. usurpāt, ut Plinius, qui dixit Aquilarū iugū.

448 Miserā quidem illam) Miseram illā quidem, o. l. u.

448 Ferendum modice, si aduenerit) Ferendum modice est, si euenierit, o. l. u. quod placet.

Pag. 449. At Dolabella) Ac Dolabella, o. l. u. quod meo quidem iudicio rectum est.

449 Crudelitatem exercuerit) Exacuerit, o. l. u. ego tamen sequor impressos. Ita locutus est in Ver. Quæ erat libido crudelitatis exercendæ. In superatos uictoriam exercendam, in ep. ad Brutum dixit.

449 At in eis corpore lacerando) Eodē modo scripti, ut impressi l. ego sic arbitror emendandū, ac in eius corpore lacerādo, atq. uexādo cū animū satiare nō posset, oculos pauperit suos. Hoc enim mēbrū ex superiori mihi uidetur aptū.

449 Solemus dicere) Dicere solemus, o. l. u.

449 Nec grauiora uere sunt) Nec uerō grauiora sunt, Lang. quem probō.

449 Quid in ciue de Dolabella iudicandū est?) Quid in ciue Dolabella iudicandum est? o. l. u. ego iudicandum est. ex se intelligitur.

449 Sit semper letatus) Semper ipse letatus, o. l. u.

Pag. 450 At uidetis quot, & quā multos) Quos, l. u. rectē

450 Petere eum consulatum) Eum petere consulatum; multo concinnius, & o. l. u.

450 Ille homo summo ingenio) Ille, ab o. l. u. abest.

450 Ex ædilitate cōsulatū petit) Sic o. l. u. Ex ædilitate ad cōsulatum: soluat legibus, c. quod ualde placet: est enim præcisio: sic autem perfectum esset, Ex ædilitate ascendere cōstitutur ad cōsulatū: uel quid eiusmodi. in quo gradus honorū non seruabat: nam cum primus honoris gradus esset. Quæ estura, secundus Tribunatus pl. deinde Aedilitas. post Prætura, extremo loco Consulatus: hic ommissa Prætura; Consul fieri uolebat. Quod erat ita extraordinarium, ut, C. Caesar æqualis ille Sulpitij idem cum tentasset, causa belli ciuiliis fuerit, Declarat Asconius, cuius uerba subscripsi, C. Caesar Aedilitius quidem occisus est, sed tantum in ciuitate potuit, ut

causa belli ciuilib contentio eius cum Sulpitio Trib. pleb. fuerit: nam & sperabat, & id agebat Caesar ut omiffa Prætura Consul fieret: cui cum primis tēporibus iure Sulpitius refisteret, postea nimia contentione ad ferrum, & ad arma processit. De hac re Cicero in Bruto, In tribunatu primū contra C. Iulij illam consulatus petitionem extraordinariā, ueram causam agens est probatus: & eo magis, quod eandē causam cum ageret eius collega, ille ipse Sulpicius. Et de Resp. Ar. Sulpitium ab optima causa profectum, C. q; Iulio consulatum contra leges petenti resistentem longius, quā uoluit, popularis aura prouexit. Est in libro mendum: nam pro C. Iulio, C. Thufcio scriptum est. Hinc intelligi potest, hoc contra leges, maximēque extraordinarium fuisse.

Pag. 451 A qua cum sit alienissimus) Sic nō nulli s. l. d qua cū sit alienus, suo capiti nobis dominetur. Qui mea quidem sentētia tum erunt planē emēdati, si ex Dominetur primam literā detraxeris: quod enim dixerat, Castrorum, antea metator, nūc, ut sperat, urbis: iccirco ut hoc omen auerteret, optaretq; ut in ipsam Saxā recideret, huic subiunxit, Suo capiti nobis saluis ominetur. ut Cel. Te ad 1 x. Cal. Iun. subrostrarij, quod illorū capiti sit, dissiparant perijisse. Et Plant. in Pœn. Ei Mars iratus est. Ly. uestro capiti istuc quidē. Et M. Tullius ad Att. Multa in quā mala cum dixisset, suo capiti, ut aiunt. c. & in Bruto, Sic Hortensij uox extincta fato suo est, nostra publico. Melius quæso ominare, inquit Brutus.

451 Aliquorum nutriculas prædiorum) Reliquorum, o. l. u. perspicuē rectum.

451 Contenti essent) Contenti esse possent, omnes l. u.

451 Collegas Antoniorum) Antonij, o. l. u.

451 Pro alieno se ære deuouit. emptor tamen in ea dictione inuentus est nemo. O hominem ridiculum) Sic o. l. u. Pro

Pro alieno se ære deuouit emptori. hominem ridiculum. Quod summopere placet. facete autem dixit, Decius pro alieno se ære deuouit emptori, in carmen intuens, quo Decij usi erant in deuotione sui, in quo hoc erat in extremo, Sicut uerbis nuncupauit ita pro Rep. Quiritium, exercitu, legioni bus, auxilijs populi R. Quiritium, legiones, auxiliāque hostium mecum dijs manibus, tellurique deuoueo.

451 Putare posse,) Putet posse, cum uendat, o. l. u.

451 Quam multa uidentur furie debitorum) Assentior V baldino, qui hunc locum ita correxit, Quem ultæ uidentur furie debitorum.

451 V indices enim tabularum nouarum) Eodem modo scripti. Ego tamē non dubito, quin, V indicis, sit emendandū: siquidē non seipsum M. Tullius his uerbis describit, sed Trebellium: idemq; hoc loco, quod in. v. 1. significat. Nam Trebelliū ualde iam diligit: oderat tum, cū ille tabulis nouis aduersabatur. iam fert in oculis, postquā ipsum Trebelliū uidit sine tabulis nouis saluū esse non posse. Nam Dolabellæ legē ferēti de nouis tabulis, Trebellius acerrimē restiterat, creditoreq; defenderat: postea se ære alieno sic obruerat, ut tabula, ut mos erat, prolata sit, bonaq; eius auctione uenierint. Ludit igitur in tabulis nouis, & auctionarijs. Ex hoc etiam liquet cur dixerit, Trebelliū ultæ uidentur furie debitorum.

451 Qui præstantissimos ciues Aquila, Pollētia expulit) Sic L. Lang. Qui potētissimos ciues cum Aquila potētia expulit. pleriq; sic, Ciues ciuis Aquilæ potētia expulit. Ego sic emendandum arbitror, Quē præstātissimus ciuis Aquila potentia expulit. Et ne temere, non modo audacter fecisse uideamur, scribit Dion Pontium Aquilam unum ex tyrannicidis prelio decertasse cum T. Munatio Planco, cumq; superasse: sed ipsius uerba subiiciamus. ὡς ἐν ταῦτα ἔγρητο

καὶ πόντος ἀκίλα ἐκτε ἢ σφαγῶν καὶ πρὸς θειμῶν ὑπερ-
 σπάρτην τῆτον μινάτιον πλάσιον ἀντιπολεμονῶντα αὐτῶ
 μαχεῖς ἐβίησεν. Hanc autem rem, eundemque hominem
 nunc à Cicerone designari, ex XII I. Phil. apparet. Illud ta-
 men uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici solet,
 perire cum non possit, nisi ei crura fracta essent. fracta sunt,
 & uiuit. Hoc tamen, ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum.

Quod ad Pollentia attinet: omnes l. u. Potètia. Quid uerum
 sit, diuinandum. Potentia certè oppidum non longè abest à
 Polentia. indicat Plinius, Ab altero, inquit, latere ad Pa-
 dum amnem Italiæ ditissimum, omnia nobilibus oppidis in-
 tent, Libarna, Dertona, Colonia, Trira, Barderata, Indu-
 striâ, Pollentia, Carrea, quod Potentia cognominatur.

451 Lysidicum ipsum in Græco uerbo c.) In præposi-
 tio à nonnullis u. l. abest. quod placet. ut de legibus l. i. A cu-
 ius amore Græco uerbo philosophia nomen inuenit.

451 Qui omnia iura dissoluit) Pro Qui, Quoniam,
 o. l. u.

Pag. 452 Bona eius. c.) Eius, ab o. l. u. abest.

452 Scipioni P. fratri) Sic o. l. u. cum L. Scipioni P. R.
 Asia obuenuisset. Publij filio. s. non fratri. Res perspicua.

Pag. 453 Gestâ, & consumata sunt: aut quàm Pyrrhi)
 Sic o. l. u. Gestâ sunt, quàm Pyrrhi. Et rectè: siquidè nunquã
 id uerbũ. Consumare scilicet, neq; superior, quod sciam, neq;
 Ciceronis ætas usurpauit: quod inferior postea triuit. Nam
 in præmio de off. Quæ de officijs tradita ab illis, & præ-
 cepta sunt, & consumata: hæc extrema à l. u. absunt: ut in du-
 bium uenire non possit, quin de libris tollendum sit.

453. Ipse sibi delegi) Sibi ipse delegit, o. l. u.

453. Multam populus Romanus) Romanus, à l. u.
 abest. rectè.

453 Anno antea) Ante, o. l. u. aperte uerum.

453 Itaque populus) Ita, o. l. u.

453 Negi uero. suffragio meo, tanquam comitijs homi-
 ni honorem amicissimo denegauero) Sic o. l. u. Videbor suf-
 fragio meo tanquam comitijs honorem homini amicissimo
 denegauisse. recentiores tamen ferè ab improbis faciunt.

453 Tabula modo noua detur) Modo tabella detur,
 tres l. u. in quæ Lang. quod placet.

Pag. 454 Cæsari adulescentulo) C. Cæsari adolescen-
 ti, o. l. u. quod placet.

454 Qui illius auctoritatem, imperium) Qui illius im-
 perium auctoritatem l. Lang. & alij nonnulli.

454 Imperiũ Cæsari belli necessitas. c.) Sic o. l. u. Cæsari
 bellũ necessitas, fasces Senatus dedit. & præclarè, & aperte.

454 A' Rep. pestiferi ciues) A' P. R. omnes l. u.

Pag. 455 Ego uero mentionẽ prouinciarum) Ego uerò
 mentionem omnino prouinciarum, o. l. u. quod ualde placet.

455 Quos omnes ad Mutinam intenderes. c.) Quo o-
 mnes, Lang. ceteris assentior.

455 Istud tuum præstantissimum) Tuum istuc præ-
 stantissimum, o. l. u.

455 Interesse putasses tua) Tua putasses, omnes l. u.

455 Vehementius eo tibi) Eo uehementius tibi, o. l. u.

Pag. 456 Quod celo delapsum) De celo delapsum,
 Lang. Et alij nonnulli u. l. ut illud de fin. bo. & ma. Seruata il-
 la, quæ quasi delapsa de celo est ad cognitionẽ omnium, regu-
 la. Quod autè sequitur, Custodis cõtinetur, Lang. Tenetur.
 ut Linius, Signoq; quod imperij pignus custodia eius tẽpli
 tenetur. Alterũ tamen non abhorret à cõsuetudine loquendi.
 Cum ille tabula priuata custodia continentur. pro Syl.

456 Hunc ucl in cælum, si fieri poterit, nostris hume-

ris tollemus) Hunc in cælum, si uos fieri poterit humeris nostris tollemus, Lang. sic ego, Tunc in cælum uos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus.

456 *Aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut uterq;) Hoc tantum nonnulli u. l. in quibus Lang. discrepant ab impressis, quod ordine non nihil commutant hoc modo, Aut C. Cassius, aut M. Brutus cetera eodem modo, Locus sine dubio mendosus: neque enim superior scriptura cum inferiori coheret, et longe aliud loqui mihi uidetur, ac sentiat Cicero, cuius haec mea quidem sententia mens est, hoc consilium, ut ad Cassium hoc bellum deserat, Brutum aut uerbo excludat a negotio, re uera iudicium eius eius liberum, atque integrum relinquat: ut ita fortasse corrigendum sit, Aut C. Cassium, aut M. Brutum, aut utrumque decernerent plane: sicut multi consule alterum, ambobusue: n. c. n. a cum dixisset, Expedito nobis homine, et parato P. C. opus est, et quae sequuntur: deinde subiunxisset, Quis igitur is est: si id quod diximus sententia sua complecti, atque efficere uolebat, id quod profecto uolebat: non ei respondendum fuit C. Cassius, et M. Brutus, sed aut C. Cassium, aut M. Brutum, aut utrumque decernerent plane, sicut multi consule. c. s. c. enim et uni Cassio decernebat imperium, et assequeretur, ut Brutum iudicium esset, quod ex dignitate sua, exque Reipublicae uideretur esse. Sed nihil affirmo: tantum opinionem meam restat a reliquere uolo. illud omni assueuratione affirmo liberos esse deprauatos, nec eorum uerbis sensa Ciceronis exprimi.

456 Colligassemus in Graeciam) In Graecia, o. l. u. quod ualde placet. Dixit autem, Colligassemus in Graecia propter S. C. quo Senatus ei prouinciam Macedoniam, Illyricum, cunctamque Graeciam decreuerat, mandaueratque ut cum suis copiis quam proximè Italiam esset.

456 Non ut ex ea acie auxilium haberemus) Non ut ex ea acie respectum haberemus, o. l. u. Hinc existimari potest, quam sint

sint omnia deprauata, atque peruersa: nec tamè miratus sum, qui uiderim in u. l. de Leg. ex Denicales, Delphica lex esse factum. Nec uerò tam delphica lex quae a nece appellatae sunt. Denicales feriae, inquit Sex. Pomp. colebantur, cum hominis mortui causa familia purgabatur. Graeci enim νεκρῶν mortuum dicunt. In ep. uerò ad Q. Fratrem, Diribitis in Diruptis, Is diruptis tabellis de circulo se subduxit. In Pis. Diribeantur in Deripiatur, Dum de te quinque et septuaginta tabellae diripiantur. Pro Planc. Diribito in Direptio, Nihil est iam quod populo supplicetur, nihil quod direptio. c. Apud Var. l. III. de Rust. Diribentur in Dirimuntur, Dum derimuntur, inquit, suffragia. Et alibi, deriberet in Decumberet esse mutatum, Narrat, ad tabulam cum decumberet. Diribere autem ualet Distribuere. unde Diribitorum, locus ubi recensentur exercitus, stipendiumque militibus numerabatur: et Diribitores non Diuisores qui appellabantur: ut tradit Hermolaus: sed, meo quidem iudicio, qui suffragia lata diribeant, numerumque inibant tabellarum: quae, si de reo iudicabatur, censentur absoluum, aut ampliandum, aut condemnandum: si lex ferebatur, quae antiquabatur, aut iubebatur: si magistratus creabantur, quae madaabant honorem, aut denegabatur. Quo facto facile erat uidere, candidatus honorem obtinisset, an repulsam tulisset. lex antiquata, an accepta: reus esset absolutus, an condemnatus, an causa prolata. Sed quid haec ego? quae tamen habent inter se aliquam similitudinem: et eiusmodi sexcenta, si id ageretur, proferre possem. illud nonne portenti simile est, quod in Catil. or. I. Miserum abijt in Timidum? Et erunt qui illum, si hoc fecerit, non improbum, sed timidum. cum Miserum reponendum sit, nisi Prisciano, et Pediano fide penitus abrogamus. Et illud alterum apud Var. l. I. de re Rust. In pingui rectius. quae succi sunt

maioris. Pro Succo, libri veteres Ibi, ego, Cibi, repositum
 oïectura ductus: quod postea mihi cōprobavit Plinius, qui
 hunc locum totidē uerbis, ut dicitur, in x v i i i. l. trans-
 lit. Sed ad rem, omnino libri v. mendo nō uacant, sed tamen
 propius, ut opinor, accedunt ad ueritatē. Quid si sic emen-
 demus? Non ut eō ex acie respectum haberemus. Nam quod
 Græcè ἀποστέπειν πρὸς τινα, id Latine mea quidem sen-
 tentia, uel conijcere, uel referre oculos in aliquē, uel ad ali-
 quem respectum habere dicitur. Id autem significat, in quo-
 piam omnem spem reponere suarum rerum. Xen. l. i i i i.
 ἀπορημημενῶτατον, πότερον θαμισοκλήης ἢ ἔξ σωστίας
 τινὸς ἢ Ἐφῶν, ἢ φύσει τοσοῦτον διάνερον ἢ πολλῶν,
 ὥστε πρὸς ἐκείνον ἀποστέπειν τὴν πόλιν ὅποτε συνδύω
 ἀνδρὸς δευτέρου; Lucianus. πρὸς ἔνδοξον. ἀνδρὶ ἄντι
 δῆς ἀξίον ἢ, καὶ τὸς φίλους, ἢ καὶ τὴν πόλιν ὅλην κατὰ
 λαμβάνη, εἰς σὲ πάντες ἀποστέλλονται. Cicero de Am.
 Nec enim melior uir fuit Africano quisquam, nec clarior,
 sed existimare debes omnium oculos in te esse coniectos. Et
 Virg. l. x i i. in te ora Latini, In te oculos referunt. M.
 Tul. Phil. v. Itaque cum respectū ad senatum, et ad bonos
 non haberet. Et l. x l i i. Cum cæterorū id interesse, tum
 præcipuè Rhodiorum, qui plus inter alias ciuitates dignita-
 te, atque opibus excellent, quæ serua, atque obnoxia fore, si
 nullus aliō sit, quàm ad Romanos respectus. Fit autē serua, ut
 ij, qui nituntur alicuius auxilio, nimisque confidunt, fiant
 languidiores, atque remissiores, atque ijs quiddā contingat,
 quod sæpe uiatoribus euenit: ut cum iter cōtentius faciant, si
 forte respexerint, obiecta oculis aliqua specie, si non insi-
 stant, at certē tardius ingrediatur. Ex quo illud ad Brutū
 Meus animus in acie est: nec respectum ullū querit, nisi mi
 utilitas ciuitatis fortē conuerterit. Et contra illud de Prou.

Con.

Cons. Qui si ex illa tactatione, cursūque populari bene ge-
 sta Repub. referūt aspectum in curiā. Hæc igitur uerba hanc
 habebunt sententiā, Brutum Græciæ præfecimus, decretūque
 nostro mādauimus, ut quàm proximè Italiam esset: non ut,
 eo respectum habētes, atque in eo ponētes omnia, studia hic
 nostra remitteremus, nollemusque eos, qui ad Mutinā sunt,
 qui in acie stant, nō eniti, non omnia facere, ut Antonium à
 Mutina reijcerent: sed ut nos, et illi ipsi multo alacrius,
 maioreque animo, armis, equis uiris D. Bruto subuenirent,
 cum subsidium etiam transmarinum sibi paratum uiderent.

Pag. 457 Tenei opinor Hellidem) Lang. Hillidem.
 Gad. Bellidem. S. C. et cum eo plerique Billidem. ego Plu-
 tarcho, et Stephano autoribus, Byllidem: quorum alter,
 βύλλης, πόλις Ἰλλυρείδος καθάλασσια, των μετα ἔ
 νεοπολέμου μυρμιδόνων κτίσμα. Alter in uita Bruti, et
 quidem hanc rem referens. γάτος δ' ἀντόνιος ἀπολλωνία
 προσβαλὼν, ἰκέει τὸς ἐγγυὸς ὄντας ἐκάλει στρατιώτας.
 ἰπέει δ' εἶποι τε πρὸς βρέτον ἀρχοντο, καὶ τὸς ἀπολλω-
 νιάτας ἠάετο τὰ βρέτε φρονήτας. ἐκλυπὼν τὴν πόλιν,
 εἰς βυτρωτὸν ἐβάδιζεν. καὶ πρῶτον μὲν ἀπόλλουσι τρεῖς
 σείρας καὶ ὁδὸν ὑπὸ βρέτε κατὰκοπέτας, ἐπειτα τὸς
 πρὸς τὴν βυλλίδα τόπους. προκαταληθθέντας ἐπιχειρῶν
 ἐβιάζεσθ, καὶ μάλιν σιμάφας κινέρονι νικῶται. At
 Ptolemæus, Ελληνιστῶν, inquit, βέλλης, ἐρεσιδος ἀμαντία.
 Sed hic mendum continere Stephanus non potest, qui ciui-
 tates ex ordine literarum digessit. Idem prope mendum apud
 Casarem est lib. i i i. bel. ciuil. pag. c l x i i. Hos sequun-
 tur Bellidenses, atque Amatini. ubi l. u. Billidenses, ego Byl-
 lidenfes, atque Amantini. et alio loco pagina c l x x i.
 Qui commentus Biblide, atque Mantinea importari in op-
 pidum prohiberet. ego, Byllide atque Amantia.

Virget

457 Vrget Oricum) Illyricum, liber unus, atque alter in quibus Gad. quod probatur: nam & proxima superiori oratione ostendit, Illyricum à C. Antonio esse tētatum: & hæc dispositio ex ordine est, illa altera perturbata: siquidem cum oppidis prouinciam confundit.

457 Solet enim accipere ipse man.) Ipse accipere, o. l. u.

457 Cum confestim succurrendum est) Quibus pro Cum, o. l. u. perspicuè rectum est.

457 Neesse est enim in tanta concursatione perturbationum, rerū, c.) Sic l. Lang. Neesse est enim in tāta cōuersione & perturbationum rerū. Ego sic, Neesse est enim in tanta cōuersione, & perturbatione omnium rerum. ut illud pro Flacco, Videtis in quo motu tēporum, quanta in cōuersione rerū, ac perturbatione uersemur. Et pro do. s. Cui nihil oberat præter cōuersionem status, & inclinationē communium temporum. Sententiam meam Bernardini Maphæ liber approbavit. Interductus igitur aliter apponendus est.

Pag. 458 Vt ex uestra quoque autoritate firmetur, Vt ea uestra quoque. c. mihi magis placet.

458 Vt qui eam optimo iure) Sic o. l. u. Vt quiq; optimo iure eam. Ego, Vt qui. c.

458 Eumq; à Q. Martio Crispo proconsole, L. Scamno Pronconsole, A. prolectio) Sic Lang. Eum atque M. Crispo Procō L. statū murco Procōs ab alieno. ego sic. Eumq; à Q. Martio Crispo Procōs. L. Statio Murco Procōs. A. Alieno. c. De ijs Dion. l. x l v i i. App. i i i. Cas. in ep. ad M. Tul. Paternulus l. ii. De statio murco etiā c. f. l. iii. belli ciuili.

458 Naues, nautas, pecunias) Pecuniam, o. l. u.

458 Ceteraq; quæ ad bellū gerendū) Ad id bellū. c. o. l. u.

458 Prouinciā obtinebit cum. c.) Sic l. u. Prouinciantum obtinebit. Sic igitur distinguendum, ac scribendum est.

Qui eam prouinciā tum obtinebit, cum C. Cassius Procos. in eam prouinciam uenerit. Regem. c.

458 Item si cæteri reges) Itēque Lang. c. nonnulli, Idēque. Lang. sequor.

Pag. 459 Animus ipse quem uidetis) Animus id est quem uidetis, o. l. u. mihi uero, ut dicam quod sentio. Vidistis probabatur, non Videtis, ut ad Idus Mart. referatur, quibus pulcherrimum illud facinus consciiuit, ostenditque ciuibus suis quā illam rem uirili animo, atque præsentī egisset: & tempori tempus respondeat.

459 Fortes & constantes uiri) Fortis & constantis uiri, & Siuisset pro Siuissent, plerique l. u. quos probatur: ut de C. Cassio loquatur, nō de Alieno, & Cæcilio Basso: cāq; uerba ex superioribus apta sint.

459 Summāque uirtus) Que à plerisque lib. uet. abest. quod placet.

459 Quid dicam de patre?) De patre dicam? o. l. u. & procliuius currit oratio.

459 Sed etiam dux) Verumetiam, o. l. u.

459 Quā honorate, quā honorifice) Ornate, non Honorate, o. l. u. quod placet.

459 Fuimus nuper ego. c.) Fuimus Imp. p. o. l. u. Impetratores scilicet rectē.

459 Iudicauerit) Iudicari, Lang. & cæteri ferē.

Pag. 460 Tanti eius in Syria nomen, atque Phoenicia) Phoenice, o. l. u. & rectē: siquidem & Græci Φοινίκης, & Latini Phoenicen appellauerunt. Varro de Re rust. l. i i. Cum exportauit per mare è Phoenice amans Europam. Et de Lingua Lat. Europa ab Europa Agenoris filia, quam ex Phoenice Manlius scribit taurum exportasse. Cesar l. i i i. bel. ciu. Magnam ex Asia Cicladibusque insulis Coreyra, Athenis,

Athenis, Ponto, Bithynia, Syria, Cilicia, Phoenice, & Aegypto classem coegerat. Quod ad primum uerbum attinet, in eo congruunt omnes libri: ego tamen Tantum pro Tanti reponendum censeo, ut sit illi simile pro Deiotaro; Quantum nomen eius fuerit, quantæ opes. c.

460 Cum Parthorum nobilissimos duces, magnas copias fudit) Lang. Maximâsque copias. c. quod ita magis placet, ut tamen non omnem quasi suspicionis scrupulum mihi euellat ex animo: idē enim uerbū, Parthorum scilicet in consequenti mēbro sine causa repetitum facit, ut nō possim non suspicari M. Tullium ita scriptum reliquisse, cum Pacorum nobilissimum duces, maximâsque copias fudit: uel, quoniam ceteri libri non discrepant ab impressis, Cum Pacori nobilissimi ducis magnas copias fudit. Parthos autem duce Pacoro regis Orodis filio Euphratem transisse, suosque à Casio, casusque fuisse, etiam ex epistolis ad Att. apparet.

460 Populi Ro. nominis probra. c.) Romani nominis, nonnulli u. l. quod placet.

460 Augere commodis. debeo) Commodis augere debeo, o. l. u.

460 VII. & VIII. legio) Nonnulli uet. libri, VII. pro VII. quod probro: nam VII. quidem non quiescisse, ut oratione XIII. licet intelligere.

Pag. 461 Consulem designatū obsederunt) Obsident, o. l. u. perspicuè rectum.

461 Huic urbi ferro, ignique minitantur) Eodem modo l. s. ut impressi. Plus tamen apud me ratio ualeat, quæ mutari nullo modo potest, quam scriptura quæ d. prauari & corrumpi solet. Prescribit igitur ratio, & consuetudo Latina, ut ita loquamur, Huic urbi ferrum, ignemque minitantur: ac tormēta, securēs, uirgâsque minitatur: ut Malum

mortem

mortem, supplicium minitari loquimur: nisi forte de eo loqueremur, qui gladiū, ignem, quidue eiusmodi tenens, id ali cui intentaret: tum enim rectè per sexcentum casum effrenemus. ut illud Sallustij, Egredienti ex Senatu Casari gladio minitarentur. Et illud alterum, Et minari interdum ferro, nisi obnoxia foret. Hoc autē ab illo maxime diuersum esse quare ita corrigendum censeo, Huic urbi ferrum, ignemque minitantur. Et in XIII. eodē modo, ut suo loco admonebimus.

461 Eorum nequi Brutum) libri ueteres D. Brutum.

461 Quousq; dicemus sentētiâ) scētias dicemus, o. l. u.

461 Ut ad arbitrium eorum imperatorem) Sic l. u. Ut ad arbitrium illorum imp. nonnulli, Impr. ego Imp. imperatores scilicet magis probro.

461 Ab omnibus gētibus probatur) Cōprobatur, o. l. u. & ambitus in dichoreū cadit, quē maxime sequitur Cicero.

461 Itaque his præmia promissa sunt) Promissa sunt, præmia, o. l. u.

461 Fruantur illis, uel persoluantur his, quæ spondimus) L. Lang. & ceteri ferē, Fruantur his, uel persoluantur: ut fortasse ita corrigendū sit, Fruantur his illi, persoluantur. c.

PHILIPPICA XII.

Pag. 462 At quis Consul) At qui, o. l. u. quod placet.

462 Spe allata deditiois, quam amici pacem appellarent: C. Halicni. c.) Sic Lang. Quam spe allata deditiois quam amici pacem appellare alieni. Sc. & cum eo flexique, Quam spe allata deditioe quam amici. Cetera eodē modo, ut Lang. Ego sic, Quam spe allata, deditioem quam amici, pacem appellaret alieni. ut sit, Allata spe eius rei, quam amici deditioem, alieni pacem nominaret. nā & unū, plurâue uerba interdum præterire elegans, atque usitatum est, ut pro Syl. Quod in quos testimonium dixisti, inquit, dampnati sunt.

sunt. Et illud Terent. Eunuchum quem dedisti nobis, quam turbas dedit? Et in sermonis Latini consuetudine est, ut uocabulum præcedat prouocabulum quod Varro, relatiuum uocant Grammatici. Cic. in Bruto: *πρὸς* quàm uocant Græci, hanc suadam appellauit Ennius. Et in Partitionib. Et ea uel anguste differere, ut Dialectici qui appellantur. Et pro Quint. Cum uenissent ad uada Volaterana quæ nominantur. Liu. Auem Sangualem quam uocant, sacrum lapidem rostro cecidisse. Scala uerò noster à suo libro dissentit, atque hunc locum ita corrigendum putat, Allata spe deditiois, quam amici pacem appellare mallent.

462 Neget Piso se scire) Negat Piso scire se, Lang. & compositio suauior.

Pag. 463 Perstrinxerat aciem animi Bruti salus) Sic Sc. liber, Præstrinxerat acie à Drusi Bruti salus. D. Bruti, corrigendū puto. quod ad Præstrinxerat attinet, ita rectum iudico, ut l. v. de Fin. bon. & mal. pro Rab. Post. in Vat. & omnino omnibus in locis, quibus Acie, oculos perstringens scriptum est, Præstringere scribendū censeam: siquidem hoc uerbum à præstigatoribus ductum est, ut docet Asconius.

463 Ne si in Senatus potestate futurum se dixerit) Ne si in Senatus quidem, o. l. perspicue uerum.

463 Valde uobis hercule) Valde hercule uobis, o. l. u.

463 Si iacens id nobiscum) Si iacens uobiscum aliquando ageret, o. l. u.

463 Instanti resistendum) Gad. Statim pro Instati. ego Stanti, quòd iacens dixerat, emendam: ut cōtrarium contrario referretur: ut illud pro Sextio, Non modo stantē defenderunt, sed ne iacentem quidem protexerunt opinionem meam nonnulli u. l. postea comprobantur.

463 Cuiusuis est hominis errare. c.) Sic l. u. cuiusuis homini

minis est errare, nullius nisi insipientis in errore perseuerare. & numerosior oratio.

463 Ad eum ire te legatum) Ad eum te ire legatū. o. l. u. Pag. 464 Quid si etiam nocuit?) Sic liber unus, atque alter. in queis Lang. Quid si iam nocuit, atque obsuit? ut fortasse rectam sit, Quid si iam obsuit? ut unum & idem uerbum continenter ponatur.

464 Vestrum consilium hoc Capua probabit?) Vestrum hoc consilium. c. o. l. u. aures meæ probant.

464 Inflammato animo sit futurus) Futurus sit, o. l. u.

464 Nomen Martium amittet) Martium nomen amittet, o. l. u. & structura concinnior, & numerus Tullianus.

464 Senatus enim secuta. c.) Sic pleriq; l. u. Nō arbitrabitur se grauiori odio in Antonium esse debere, quàm Senatum.

Pag. 465 Vritur omnis: equo animo belli patitur iniuriam) Nonnulli u. l. Vritur: omnis equo animo belli patitur iniurias. quod minimè displicet.

Pag. 466 Atqui cum ea petebat) Atqui tum ea postulat, Lang. & alij nonnulli u. l.

466 Iudicij, ignominijq; cōcisus) Cōcisus, Lang. ego ceteris assentior: sic supra, Vestris decretis eum concidistis.

466 Quando eius obliuiscetur ulla posteritas?) Quando enim obliuiscetur. c. o. l. u.

466 Num elui prædicatio crudelitatis poterit?) Num eius prædicatio crudelitatis potest? o. l. u.

466 Quid est aliud quàm non pacem facere) Quàm, meo quidem iudicio delendum est.

466 Nec solum prorogare bellum) Prorogare, o. l. u. quorum utrum minus placeat, nescio.

Pag. 467 Illi non deposuerint) Posuerint, nonnulli ueteres libri quod probo.

467. Nō ne uos ustris cōsilijs) Nō ne nos nostris, o. l. u.
 467. Et mustellas, Saxāsue cōtemnerā) L. u. pro Saxā
 ue, partim Scīōsue, ut Lang. partim Scīōsue: nemo quidem
 certē Saxāsue. Nam illa copula, Et, ā nonnullis u. l. abest: ut
 fortasse ita rectum sit, Nolite me Tyrōnes quidē Numisios,
 Mustellas, Scīōsue contemnere. Libri certē, ueteres, illo loco
 Philip. i. i. ut Mustelle Tamisio, Tamisio: ut fortasse Mustel-
 la Scīus aut, quod magis placet, Scīus appellaretur.

467. Quod dij omen auerterent) Auertant, omnes libri
 ueteres, quod reijcio.

467. Si tot tam impij ciues) Ciues, ā l. u. abest.

467. Ut cedamus, abeamus; uitam in apem, & magis
 prosequamur) Sic o. l. u. Cedamus, abeamus: uitam in opem
 uagamque prosequamur, quod placet.

467. Ex tota Italia exciuiimus) Sic omnes ad unum li-
 bri scripti. Non. Mar. Excusimus. Ego libris assentior.

467. Meo semper periculo peccet Antonius) Semper,
 ab o. l. u. abest, quod placet.

Pag. 468. Quoniam sub nomine pacis bellum laterat
 repudiandam) Sic o. s. l. qm sub nomine pacis bellum laterat
 R. P. repudiandam. Lang. pro qm. Quod.

468. Mentio facta ā te pacis) Mentio ā te facta pacis,
 Lang. nonnulli, Mentio ā te ante facta, dij. Mentio ante facta,
 Et, quae uis impressa & numero, & collatione probabili-
 or. Ego Lang. sequor.

468. Proficiscatur legati optime omnibus: sed hi pro-
 ficiscantur) Sed ij, o. l. u. Proficiscantur ā l. Lang. abest, et
 in hercule super uacaneum est.

468. Ut declarant de me eius, c.) Eius de me, plerique
 l. u. quod aures meae probant.

Pag. 469. Mea bona donare se dixit Petisio Urbina

id) Sic Lang. & cum eo plerique, De meis bonis donare se
 dixit P. Vrinati. nonnulli, Vrinati. Val. quidem Max. cu-
 iusdam T. Marij Vrinatis mentionem facit.

469. Nec aquilam quidem ipsam) Ne aquilam quidem
 ipsam, o. l. u. quod placet.

469. Nec id fit fastidio meo) Ne id fastidio meo.
 Lang. & alij nonnulli.

469. Habendam mihi aliquam rationem esse) Aliquam
 esse rationem, o. l. u. & numerosior oratio.

469. Is enim sum: nisi forte me fallo, c.) Sic o. ferē l. s.
 Is enim est: nisi forte me fallo: qui uigilijs, curijs, sententijs,
 periculis etiam perfecerit: quae plurima propter acerbitati-
 num omnium in me odium impiorum pertulerim: ut non o.
 Recentiones cum impressis faciunt: quos sequor.

469. Hic cum urbe essem, ac domi) Hic cum essem in
 urbe, ac domi, o. l. u.

Pag. 470. Cum omnes actiones horum mensum: omnes.
 Cum omnes actiones honorum, omnes, Lang. ceteri li-
 bri, Actiones honorum, omnes: c. quod placet.

470. Quibus nunc in locis sit) Quibus in locis nunc
 sit, o. l. ueteres.

470. Hisce ego me uis committam?) Hisce ego uis me
 committam? o. l. u.

470. Itaque in urbe, si sic licebit, manebo) Itaque in urbe, ma-
 neo si, licebit, manebo: Lang. alij sic, In urbe maneo, si
 sic licebit, manebo.

470. Oderint eodem modo l. s. ut impressi, fortasse
 scribendum est, Adierint.

470. Nemo minus timidus) Nemo me minus timido, l. u.

Pag. 471. Populo Ro. poenus dederunt) R. P. poenus.
 Pop. liberos, quod placet.

471 Surgere possem) Exurgere possem. Sc. & alij nonnulli u. l. quos sequor.

471 In Appenini tramitibus potero facere) Facere po. Pag. 472. (Grauissimè dissentientibus) Acerbissimè, Lang. & alij nonnulli u. l.

472. Cum P. Vectio Scatone) Hunc Catonem Appianus, & Velleius Paterculus nominant.

472. Syllacū Scipione inter Cales) Qui Scipione pro Scipione reposuerūt, se in historia parū uersatos ostēderūt.

472. Legis inter se conditiones cōtulerunt) Eodem modo. s. ut impressi. ego sic, Leges inter se, conditionesq; tulerunt. ut Leges hic idem ualeant, quod in Ver. eo loco, Hūm contumelijs scitote Q. Lollū ad Apronij leges, cōditōnesq; uenisse. Et apud Liu. l. x x x v i i i. Amicitia regi Antiocho cum populo Ro. his legibus, & conditionibus est o. Eadem inquam notione, qua dicitur, Leges dicere, Leges imponere, nam, Ferrè conditiones, & Referre, tritū, sed nihil affirmo.

472. In Antonij latrocinio aq̄e esse, ut hi?) Esse tūc, corrigendum putat V baldinus, quod placet.

472. Accipiant, & remittantur) Accipiantur, & remittantur. res perspicua.

Pag. 473. Semper sententia) auctoritate) Semper ego sententia. c. o. l. u.

473. Sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, pro populi libertate, & dignitate Reip. nimis feroces) Sic Lang. Sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, proque libertate, & salute R. P. nimis feroces. plerique, in quibus Se. sic, Propter memoriam rerum, quas gesserunt pro P. R. libertate, & salute Reip. nimis feroces. quos sequor: hoc enim mihi sentire Cicero uidetur, Veteranos illos quidem esse fortes, sed propter memoriam rerum gestarum ferociōres esse.

quā & P. R. libertas, & Reip. salus postulet: ut, Pro, hic idem ostendat, quod eo loco apud hunc ipsum pro Cluentio, Quibus de rebus pro Cluentij uoluntate nimium, uo Reip. dignitate parum, pro uestra prudentia satis dixisse uideor. Sic igitur interpunctiones apponendae, Sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, pro populi Rom. libertate, & salute Reip. nimis feroces.

473 Horum ego cogitationes) Cogitationem, o. l. u. quod placet.

473 Hec quoque pericula tanta si effugerō) Hec quoque tanta pericula. c. o. l. u.

473 Proficiscar omnino P. C.) Sic interpungendum est, Proficiscar omnino. P. Conscripti totum. c.

PHILIPPICA XIII.

Pag. 474 In principio huius belli P. C.) In, ab o. ferē l. u. abest, quod probō.

474 Nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere potest) Sic o. l. u. Nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura cara habere: quem. c.

474 Cum auctorem ipsum iure caesum) Hoc loco l. u. inter se disident. Lang. sic, Cum auctoritatem iure caesum fateamur. Sc. Cum ipsum iure caesum fateamur. nonnulli, Cum autorem iure caesum fateamur. Ego sequor Sc.

474 Non erat desperandum, si conuenissent) Conuenisset, o. l. u. quod probō. Idem mendum apud Caes. l. i. bel. Gal. Si in eo manerent, quod cōuenissent. Conuenisset enim corrigendum est.

474 Hoc uero quod est?) Quid est, o. l. u. quod placet.

Pag. 475 Nucula, Numatio) Munatio, nonnulli u. l. rectè: T. enim Munatium Plancum significat.

475 Barbās, Cassios) Internalli nota fortasse delenda

est: nam *Barbam Casium fuisse ex familiaribus Casarum*, apparet ex XIII. Lep. ad Att. in extremo, Ac mihi *Barba Casius* subuenit: *custodes dedit.*

475 *Petisium, comitatum relinquo*) Pro *Petisium*, o. l. s. *Peditum*. quod etsi *reicio*, *librorum tamen consensus* silentio *præterire non placuit.*

475 *Hoc si Antonius uiol.*) *Hoc si M. Antonius recte.*

475 *Quam uim anhelitus?*) *Quem uini anhelitum*, nonnulli u. l. in *quæ G. ad. ita locutus est post red. ad S. Non te illius unguentorum odor, non uini anhelitus. Iam M. Antonio uinolentia sepe obiicit: & paulo ante spiritum dixit: ut nihil opus fuerit, hic uim anhelitus inculcare: ut mihi dubium non sit, quin hoc probandum, illud alterum reiiciendum sit. Hoc enim meo quidem iudicio significat, Antonios nullum genus contumeliæ præterituros esse, ut ne ab eo quidem temperaturi sint, quin in omnium ora irruerent.*

475 *Id ipsum uix talibus factis posset aliquo modo*) Sic o. l. u. *Id ipsum uix stabilibus factis posset. Tres l. non illi u. quidem, sed tamen scripti, Id ipsum uix stabiliri factum posset aliquo modo. ego sequor impressos.*

475 *Odisset*) *Odisset, l. u.*

Pag. 476 *Næ ego istam sapientiam*) Sic o. l. u. *Ne ego sapientia istam, quamuis sit erudita, auaritia qui, quod ad collationem attinet, placent: quod ad Non, deesse non abesse mihi uidetur Cic. III. Tusc. Ne ista gloriosa sapientia non magno asstimanda est. & l. III. de Fin. Ne ego istam gloriosam, memorabilemque uirtutem non magno æstimandam putem.*

476 *Atque his uti uelis*) *Itaque his. c. o. l. u. quod placet: ut sint duæ (ut Donati more loquar) partes orationis: quemadmodum illud, Imo ita uolo: itaque postulo, ut fiat.*

476 *Pacemque potiamur*) *Pacemque, o. l. u. ut illud Te-*

rentian

rentianum, Patria ponitur commoda.

476 *Sin liber utuis his, incolumibusque esse nullus potest*) Sic o. l. u. *Sin ius incolumibus ijs nullum esse potest.*

476 *Aut enim illis interfectis*) *At enim uictis his. L. g. & cum eo plerique nonnulli tamen cum impressis consentiunt.*

476 *Aut oppressa*) *Oppressi, o. l. u. quod placet.*

476 *At enim nos M. Lepidus imperator, Pontifex Maximus*) Sic omnes l. u. *Itaque iterum Pontifex Max. L. Lucullus, ut Eusebius literis tradidit, primus imperator appellatus est, Armenia, Mesopotamia, & Nisibi cum fratre regis capti: ac principio quidem nemo hoc honore dignabatur, nisi qui res amplissimas, præclarissimasque gessisset. postea is ita peruagatus, atque peruulgatus est, ut uel minimis rebus gestis nomen hoc multis tribueretur, neque semel modo, sed iterum ac sæpius, ut ueterum monumenta declarant, & Dionis memorie tradit. Hac autem appellatione decorabantur duces aut exercitus conclamatione, aut, quod erat (opinor) honorificentius, decreto Senatus. Atque hanc quidem arbitror Eusebium notare uoluisse, nam illa altera uetustissima est. id quod uel ex uno loco Liiij intelligi potest: Tum Scipio, inquit, silentio per præconem facti, sibi maximum nomen imperatoris esse dixit, quo se milites sui appellassent. hunc autem imperatorem iterum appellatum fuisse, etiam ex epistolis ipsius ad M. Tullium scriptis apparet, in quibus scribit, M. Lepidus imp. iterum. Res gesta ita obscuræ fuerunt, ut earum memoria penitus euanuerit. hoc extat, à Cesare Hispaniæ ceteriori præpositum fuisse, & post interitum eiusdem hanc eandem obtinuisse. hoc ostendit Velleius: Antonius, inquit, fuga transgressus alpes, primo per colloquia repulsus à M. Lepido, qui Pontifex Max. in C. Cesaris locum furto creatus decreta sibi Hispania, adhuc in Gallia morabatur. ut*

autem Dion tradit, Narbonensi etiam Galliae praerat. illud alterum apud belli Alexandrini scriptorem apparet.

476 Ac mea quaedam officia in illum) Ac mea quaedam in illum. c. o. l. u. quod probo.

Pag. 477 Adduxit ad pacem) Ad urbem, o. l. s. quod etsi aspernatus sum, nolui tamen praetermittere.

477 Quos potui ampliſſ.) Quam potui magis placeat.

477 In quibus uos mihi estis assensi) In quibus mihi uos. c. o. l. u.

477 Magnis & multis pignoribus) pignoribus, bre. l. u. in quibus Lang. Grammatici quidem & pignoribus, & pignoribus scriptores extulisse tradiderunt

477 Summa nobilitas est hominis, honores) Lang. sic. Summa nobilitas est, omnis honor ei est. nonnulli sic, Omnes honores, quod probo.

477 Primum ut licuit) L. Lang. Sc. caeteri ferè l. u. primum licuit. nonnulli, Quam primum ut licuit. ut fortasse corrigendum sit, Cum primum licuit. hoc certè probat Latina consuetudo, illud alterum reijcit.

477 Praeterco illius ex grege latrocinij neminem) Lang. sic, Praeterco amo ex grege latrocinij neminem. Nonnulli, aio, ego oio corrigendum puto.

Pag. 478 Hanc mihi dispersionem) Dispersionem o. l. u. perspicue rectum.

478 Argentum, uestem, supellectilem uniuersam) pro uniuersam, Lang. Vnum. Sc. Vna. Gad. & alij nonnulli, Vinum: atque hoc quidem probo. sic in phil. II. Maximum uini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretiosa uestis, multa & lauta supellex.

478 Albanum, Firmanum) V. l. Formianum: plerique Firmanum, in quibus Lang.

478 Anseres depellantur) Depellantur, probo.

478 Ita describite) describetur, o. l. u.

478 Prosequetur) Persequetur. uet. lib. rectè. ut illud de prou. Cons. Si idem extrema persequitur, qui inchoauit.

478 Auguratus locum: in qua ego eum. c.) In quem, nonnulli u. l. a quibus consuetudo Latina facit: quae ita loquitur, ut dicat, Cooptarentur patricij in loca uacua, in senatum, in collegium. non In locis, in senatu, in collegio.

478 Augurem Iouis optimi, maximi) Augurem Iouis maximi, Lang. & alij nonnulli. ut in XIII. Philip. Hostesque nefarios huic Ioui maximi. Sc. Tamen liber, I. O. M. sequamur igitur impressos.

Pag. 479 Silentio P. C. praetermittendum) Praeter eundem, o. l. u. quod probo.

479 Quam mores eius ferunt) Eius mores. c. o. l. u.

479 Etiam si turpia. c.) Etiamne si, o. l. u. ut illud in v. Tusc. Etiamne si sensibus carebit oculorum?

479 Haec si cogitas L. Lepide, M. Lepidi Pontificis Maximi fueris pronepos) Sic l. Lang. Haec si cogitasses M. Lepide P. M. Pontificis Maximi pronepos. Pleriq; in quibus Sc. sic, Haec si cogitasses M. Lepidus P. M. M. Lepidi pontificis maximi pronepos. Ego sic, Haec si cogitas: es M. Lepidus potifex Max. M. Lepidi potifiscis max. pronepos, quam sententia eo asseueratius affirmo, quod fueris, ab o. l. u. abest.

Pag. 480 Quam antiquis & domesticis malle) Quam & antiquis, o. l. u. quod placet.

480 De D. Bruti salute certatur) In D. Bruti. c. o. l. u. Recentiores sequor.

480 Nisi nobis saluis) Bonis saluis, Lang. quod placet.

480 Vidit quam confectus) Sic o. l. u. Vidit, quam abiectus, quam confectus esset.

480 Et sceleribus abstinere) Sceleribus se abstinere, o. l. ut in II. Phil. Quod te abstinueris nefario scelere.

481 Dij ipsi immortales praesidium) Dij immortales ipsi, o. l. u.

481 Quem tamen ille demens) Tum, o. l. u.

481 Quaecumque falso diceret) Lang. Sic, indiceret; alij, Indiceret: ut fortasse corrigendum sit, Is diceret.

482 Eodemq; die ipso) Eoq; ipso die, o. l. u. placet.

482 Citius lecta, quam scripta sunt) L. u. partim Relata, pro Lecta; partim Deleta. Lang. Delata: quod uerū esse iudico. Siquidē S. C. deferri dicebātur, cū facta, ac scripta ad ararium deferrebātur. sic in superiori oratione, s. c. falsa delata ab eo iudicauimus. Et in ep. ad Cornif. omnia tum falsa s. c. deferrebātur. Quod autē ad ararium deferrentur, appareret in V. Phil. s. c. tanquam facta ad ararium deferbantur. Hoc etiā Cor. Tacitus l. I I I. declarat. Factum inquit s. c. ne decreta patrū ante diem decimum ad ararium deferrentur.

483 Liuius l. x x x i x. Qui per infrequentiam furim, s. c. factum ad ararium detulerit. Idē tamē l. I I I. scribit, institutum fuisse à L. Valerio, M. Horatio Coss. ut s. c. in eadem Ceteris ad Aediles pl. deferrentur: quae ante arbitrio Coss. suppressantur, nuntiabanturq;: ut hoc antiquis illis temporibus illud recētoribus factum esse uideatur. Quamquam Pomponius iuriscōsultus memoriae prodat, nō s. c. sed plebiscita ad illos Aediles deferri solita fuisse. Sic autē loqui solet Cicero, cū quid praepostere factum uult ostēdere. ut in v. Quid nonne ante lata quam scripta est? quod de lege loquitur: si de s. c. Delata dixisset. Quod quidē uerbum me admouit, ut ex eo loco pro do. suz. mendū tollerē, Quae & illud natium, & hoc delectū malum sanare posset. Ego Delatum corrogo: ut contrarium contrario respondeat. ut illud in v I I. l. acc.

l. acc. Quae non iam recepta, sed innata inque delata ad me, sed in anima sensūque meo penitus affixa, atque insita est.

482 Aut egredi, aut progredi) Regredi, aut progredi, o. l. u. perspicue uerum.

482 De singulis sententijs breuiter disputo) Sic o. l. s. De singulis sententijs breuiter disputo: uelim P. C. placet.

483 Satis quidem haec scite) Satis hoc quidem scite, omnes lib. uet. placet.

483 Quid se doluisse dicat) Se, ab o. l. u. abest, & certē superuacaneum.

483 Solutio supplicio parricidae) Parricidae, nonnulli ueteres libri. ut fortasse corrigendum sit, Parricidij. Parricidae, certē non conuenit.

483 Cariorē pop. Ro.) R. P. o. l. u. ego ceteris assentior.

484 Qui ex eadē sustulerit liberos) Sic Lang. Sic omnes ferē l. s. Qui ex ea die. Qui quidē tot librorū consensus, ac penē conspiratio hāc in opinionē me adduxit, ut putarem pro Ea die Fadia reponendū: ut Antonio ignobilitatem uxoris obijciat: ut in I I I. Eum dicere aliquid de uxorū ignobilitate, cuius pater Numitoria Fregellana proditoris filiam habuerit uxorē, ipse ex libertini filia susceperit liberos. & I I. Cum te omnes recordaretur libertini generum, & liberos tuos nepotes Q. Fadij libertini hominis fuisse. Mulieribus autem nō fuisse praenomina, docet Plutarchus. Appellabantur autē uel gentis nomine, ut Licinia, Cornelia: uel cognomine, ut Metella, Lepida. Hoc autē iccirco dixi, ut cū de nomine patris inter omnes constaret: ex eo nata cur appellata sit Fadia, nemo requireret. Iam supra de E & F similitudine, earūq; literarum crebra inter se loci cōmutatione, quae multos creauit errores, satis superque diximus: ut in dubium uenire non debeat, quin ita corrigendum sit: nam

nam hoc eadem quidem aperte falsum est. Quis enim illud unquam susceperit liberos ex eadem humilitate. Deinde Cicerone uideretur quadam prauaricatione concedere, quod aduersarius intendit. uel, ut uerius dicam, non sibi ipsi constare: quem enim dudum splendidi equitis Rom. filium fuisse confirmarat, hunc paulo post ex homine libertino natum esse confiteretur.

484. Ornatum esse beneficii Caesaris. L. u. ee beneficii C. Caesaris. pro ee, ego Eis, uel Et, ut sit, Acerbissimum est, te ornatum eis beneficiis: uel, Te ornatum beneficiis, et talem ab eo relictum id agere. c. aut certe aliquid deest.

484. Sed illa ornamenta illa ora ornamenta, Lang. et Sc.

484. Mentem, mentiumque) Mentum, mentemque nonnulli ueteres libri, in quibus Sc. quod summopere placet. aliter enim nihil habet falsis.

484. Fortissimum uirum sentit, et sentiet) Virum fortissimum sensit, et sentiet, o. l. u.

484. Est istud quidem nomen) Est istuc quidem, o. l. u.

484. Qui suam amentiam huic praeber) Suam amentiam puero huic praeber, o. l. u. et pulchre meo quidem iudicio.

484. Patrie pater est) pro Pater est, Parens, nonnulli u. l. in quibus Lang. quod placet: ut Antonij uerbum ponatur.

484. Et tus facinorissimis) Facinorosissimis.

484. Et ut ueneficus hac liberetur obfitione) Et, ut uenefica haec, o. l. u. et paulo post, duobus locis semper Veneficam, non Veneficum, per contemptionem scilicet: ut illud ad Att. Duce filiola Curionis. Et illud de Or. Quid tu Egiptia mea, quando uenis ad me cum tua colu, et lana?

484. Neque istinc, si cupias) Neque te istinc, o. l. u.

Pag. 485. Cur autem nolim) Nolint, emedo. res perspicua.

485. Quae tandem) Haec uerba Ciceronis meo quidem iudicio, non Antonij sunt. Itaque literis, ut ita dicam, minusculis scriben

scribenda. sic, Quae tandem) ut quod sentio dicam magis etiam plueret, Qui tandem) ut Qui Quomodo ualeret: et ad illud referretur, quod dicit, Nimirum eodem modo.

485. Porius Senatum appell) Senatum potius, o. u. l.

485. Innocens Caius) Innocens Gallius, o. l. scri. pti. M. quidem Gallium sectam Antonij secutum, l. i. i. docet Appianus: Suetonius quoque scribit, Tiberium a M. Gallio senatore adoptatum adita hereditate, nomine tamen abstenuisse, quod Gallius aduersarium Augusto partium fuerat.

485. Coricus laterum) uocis meae Bestia) Extra Lang. Quid pro) Coricus Eoricus habet, caeteri l. s. ab imprecis non discrepant. qui Testis reposuerunt, id credo, pro suo iure fecerunt, non de autoritate librorum.

485. Quos Antonius deliciarum causa loris in conuiuiis dedit) inebat a suis publice) Eodem modo. l. s. ut imprefsi. Ego sic, Quem Antonius deliciarum causa loris in conuiuiis dedit) inebat a seruis publicis: ut Cotylam tantum modo notet: atque idem hic obijciat, quod in. v. i. i. Phil. Cum ad nos Cotylam mitteret ornamentum, atque arcem amicorum suorum; hominem A Edilitium: si uero tum fuit A Edilitius, et iussu Antonij in conuiuiis seruis publicis loris ceciderunt.

485. Tribunitij primium iudicij designati) Tribuni, sine controuersa emendandum. Quod autem sequitur, T. Hostilius Tullius Hostilius, o. l. u. nonnulli de recentioribus, Tullius, quod placet. Iam pro. Inscript, Ascript Lang. Pro potuisset, Posset, omnes ueteres libri.

485. Visceius nescio quis) Qui, Lang. utrunque usitatum. Cic. in Acad. Et iste nescio qui, qui in scholis non uariari solet.

485. Visceius) Inscieus, l. a. recentiores nonnulli, ipseus. Pro Isauri, l. u. Nisauri. ut fortasse corrigendum sit, Pisauri: nam Isaurum quidem nusquam gentium est.

485. C. Plancius) T. omnes l. u. restè.
 485. A qua excefferat legibus) Ex qua nonnulli ad
 Scale liber. Vnde legibus excefferat.
 485. Est etiam ibi Decius ab illis, ut opinor, maioribus
 Decijs) O. l. u. Muribus, nō maioribus: Et præclare siquid
 Decijs hoc erat cognomē: quod ex Lino intelligi potest, qui
 h. v. l. i. i. Creauerē, inquit, Coss. T. Manliū Torquatū.
 Et P. Decium Murem. Et l. x. Coss. noui Q. Fabius Mura
 mūs l. i. P. Decius Mus. hoc etiā in ueterum monumentis
 marmore apparet. Librarij hoc ignorantes. Maioribus pro
 Muribus reposerunt. Idē propē euenit in locū Frontini
 aquæ ductibus, Appia M. Valerio Max. P. Decio Murem
 Coss. anno x. x. post initū samnitij belli inducta est. Appia
 Claudio: est enim scribendum; P. Decio Murem, non Murem.
 485. Itaque Casaris nuñere. Deciorum quidem. Sic
 Lang. Itaque Cæs. munere sit Deciorum quidē. Sæ. Cæs. et
 numero se. sed Deciorum quidē. Gad. Casaris numero se sit
 nonnulli, itaque ut Casorum modo sic Deciorum. a. alij. Itaque
 Casorum numero. sit. a. alij. Cæs. numero se scit. Deciorum
 quod. quorum nullum omnino probō: Locus deprauatus est.
 Pag. 486. Alter Siferanus) Lang. Siferanus. nonnulli
 Siferanus fortasse corrigendum sit, Siferna. de quodam Sa
 ferina hic idem in ep. ad Attic. de duobus fratribus Siferinis,
 quorum alteri prænomen. C. alteri P. fuerit, belli Africi scri
 ptor. ut fortasse ob eam causam alter. Siferna sic in eorum
 prænominibus errare dixerit.
 486. Omnes tamen tantam habent) Sed omnes tamen,
 o. l. u. quod placet.
 486. Biusque collegam. A. Marcellum.) Biusque colle
 gam ante Marcellum; Lang. Nonnulli, M. Marcellum. Ali
 utrinque, ante M. Marcellum: quos sequor: ut Ante ad Mo
 do, M.

do; M. ad Serratum referatur.
 Pag. 487. Reliquos præclarissimos utros.) Clarissi
 mos, o. l. u. quod probō. qui de huiusmodi uerbis nonnulli
 487. Ut M. Arullū, ut Casarē etiā) Sic Lang. Et ceteri
 ferē, ut M. Arullum, Et Casarē. Ego sic. Vt Manullū, ut Ca
 seium. c. quid mihi, uel potius. Cetero sibi uelut suorum
 indicabit; Cui sacrosicto, inquit, Latiniū Casare reuerente
 inter immodicas, ac nouas populū acclamationes quædam e
 turba statueris coronā laureā cædida fascia præligatū in
 posuisset. Et Tribi pleb. A. Epidius Marullus, Casari sacro. E
 uis. coronæ fascia detrahi. hominem quæ duci in uincula esse
 sissent: dolens seu parū prosperum ot. a. regni mentionē. sicut
 ut ferebat creptā sibi gloriā reuocandū. Trib. grauius incre
 patos potestate priuauit. Hoc idē Dion. Plutare. Appianū
 487. Vestigalia Iulianæ superbis) Admissis) Scribit
 Dion. Senatū maximos, atque amplissimos honores Casari
 decessit. in qis teritiā quādam Appertorū in seditatem:
 quæm Iuliam, inquit, nominarunt. Ex quo interdum uent
 in mentem sufficari, Iulianis effaphoi. Pallana reponendum.
 Quod tamen tot libris refragantibus affirmare non audeat.
 487. Coloniis dedit) Coloniis dedit. (consulto) Coloniis
 dedit. leges. Sic omnes. u. quod placet. an illud
 487. An contra legem comitijs Centuriatis) Laton fan
 xionē. D. Scipiti ab impetris non dissentiant. Ego sic. Le
 ge Comitijs Centuriatis. Laton. V. sit. Non sicut in
 bonias, sed sanecim. us. lege Comitijs Centuriatis. Laton. P.
 Rag. 488. Ex quo iam se sentiant se unquam exituros.
 Sic a. h. u. ex quo ipse iam sentiant se unquam exituros.
 488. Illud tamen aduertere) Nam aduertere) Librarietres,
 sequor.
 Neminem

489 Neminem Pompeianum, qui uiuat) Videtur aliquid deesse, quidā quasi pro suo iure suggesterunt, An nescitis: nam libri quidem scripti ab impressis non dissentiunt.

488 Quibus quasi iam legis) Libri scripti ad unum cum impressis consentiunt, quidam pro Qui quasi, Quisquam reposuerunt. Ego, Qui quæso: nam & ad sententiam conuenit, & liber ille Lang. omnibus ferè in locis, ubi Quæso impressis, Quasi habet, quod hanc in opinionem me ducit, ut putem illud etiam in v. libro de Fin. Nunc idem, dico iniquitas, sed ad uirtutes, & ad uitia nihil interesse: quis istud quasi nesciebat? simili ex mendo laborare, certe; Quæso, conuenit: Quasi, perspicue falsum est.

489 Omnino quidem mea sententia) Omnino mea quidem sententia, o. l. u. probō.

488 Petum & Menedemum Petrum, o. l. u.

488 Respondet) Lu. Respondeo.

488 Præsens tibi ipse) Præsens tibi & ipse, o. l. u. quod ualde placet.

489 Nesciebant veterani) Ignorabant, s. e. i. quod placet.

489 Non illis Senatus auctoritatem, an libertatē populi Ro. sequantur) An libertatem populi Ro. sequentur, nonnulli u. l. quod placet.

489 Caesaris ulcisci mortem uolebant) Caesaris mortem ulcisci uolebant, o. l. u. quod probō.

489 Homo turpis, siquidē unitaturi sumus) Sic Lang. & ceteri ferè, Honor turpes siquidem Cn. Pompeium imitari sumus. Ego sic emendam, O' nos turpes, siquidem Cn. Pompeium, c. o. p. in opinionem meam. Sc. liber approbavit.

489 Tanto studio, consensuque defenderint) Offenderint, o. l. u. optimè.

Depra

Depra

489 Deprauati aut corrupti sunt) Deprauati, an corrupti sunt, o. l. u. quod tamen non probō.

489 Quibus persuasum sit) Est, Læg. & ceteri ferè l. u. Pag. 490 Si tamen patiuntur perire) Si tantummodo patiuntur, c. o. l. u. quod probō.

490 Quam benigne denique) Eodem modo l. s. ut impressi. Ego sic emendandum arbitror, Quam benigne. Itaque ufi. c. aut certè sic interpungendum, Quam benigne denique, ufi. c. illud tamen, quod testatus sum, magis placet.

490 Qui iudicauerint Dolabellam hostem) Hostem Dolabellam, o. l. u.

490 Eademque inhiheret simplicia) Qui in l. suis reposuerunt Adhiberet pro Inhiheret, nimis arroganter mea quidem sententia fecerunt: nam primum o. l. cōtra faciunt: deinde Inhibere uerbum est & usitatum, & optimum: & idem ferè ualet, quod Adhibere. Plaut. in Bacch. Hoccine hic pacto potest inhihere imperium magister, si ipse primus uapulet. Liu. l. III. Animis ad imperium inhiherendum imminutis, & IIII. Pronuntiaueruntque ex collegij sententia, C. Valerio Cos. sed damnnum, aliamque coercionem aduersus intercessionem collegæ delectus causa detrectantibus militiam inhiherenti auxilio futuros esse, ut igitur Imperium, Damnnum, Coercionem inhiherere, sic Supplicium rectè dicitur.

Pag. 491 Per fugium scelerum essent) Effet, o. l. u.

491 Si esset iugulata, nunquam exurgeret) Resurgeret, Lang. Quod etsi non probō, iccirco tamen nolui præmittere, quod & poeta, Resurgere Troiæ regna, Resurgere amorem, & Ouidius Scintillam resurgere dixit.

491 Atque hoc bello de elegantiâ) Atqui, o. l. u. optimè.

491 Potius quam populi Ro. defensionem uocas) A populo Ro. defensionem uocas? Lang. & ceteri ferè l. u. præ-

clarè

clare, & perspicue. Nonnulli, à R. P.

471 Potiusne Trebonij mortē, quā Cæsaris, persequimur? Potius Trebonij mortem, quā Cæs. persequimur, o. l. u. Ego autē ut quod sentio liberē dicam: non enim tibi, quid in libris reponas, præscribo: sed, quid mihi uideatur, expono: sic arbitror Ciceronē scriptū reliquisse, Trebonij mortē, an Cæsaris persequi. Ut ad singulos Antonij epistole articulos accedat, eademq; uerba repetat: ut proximis locis facti.

491 Si qui non moleste tulerunt) Si, à Lang. & multis alijs l. u. abest. quod placet.

Pag. 492 Eisdem ornamentis) Isdem, o. l. u. de hoc Cicero in Or.

492 Ego lanista: equidem non insipiens.) pro Equidem nonnulli scripti libri Etenim, plerique tamen, Equidem, ego, Et quidem, probō: nam & uenustatem, & uim maiorem habet: & ut nihil celem, etiam magis arrideret iugulari, quā iugulare: siquidem lanistæ non ipsi depugnabant, sed erant gladiatorum magistri.

492 Nam Cæsari plurima, & maiora) Nonnulli uel plura. Quod probō: sequitur enim, Maiora.

492 Flamina cur reliquisti?) Flaminiam l. Lang. & alij multi. Ut fortasse rectum sit Flaminium, non Flaminia: siquidē uocabulū hoc singulari, non multitudinis est: Liuius, C. Claudius Flamen Dialis, quod exa perperā dederat, Flaminio abiit. Fabius pictor apud Gellium, vxorē si anisit, Flaminio decedit. Val. Max. Flaminio abire iussi sunt. Troguus apud Priscianum, propter mortē Flaminiæ, Flaminio abiit.

492 Nec meam quidem contumeliā) Quidem, à Lang. & ceteris serē l. u. abest: & mehercule superuacaneum est.

Pag. 493. Homo pius non potest) L. Lang. & alij nonnulli, Bonus homo non potest.

493 Quam fidem? an optimi cuiusque sedes, urbis & Italiae partitiones, sententias dandarū. c.) Hoc l. scripti differunt ab impressis, quod pro Sedes Cædes, pro Sententias partim Suas, partim Suis, ego scriptura omni diligenter considerata, sic arbitror emendandum. Quam fidem? an optimi cuiusque cædis, urbis & Italiae partitionis, suis dandarū diripiendarūq; prouinciarū? Nam primū hoc, Sententias dandarū diripiendarūq; prouinciarū, præterquam quod librorum v. autoritate non nititur: præterea uerba sunt inanis: nec ijs est ulla subiecta sententia, quæ quidē ad mentem Ciceronis accedat. At quod ego autoribus l. antiquis repono, dicit quod ad rem pertineat: bonam sententiam habet: bene sensa Ciceronis exprimit. deinde illud, Quam fidem? an optimi cuiusque cædes, inusitatum, atque inauditū est. Quis enim sic unquam locutus est, ut diceret, Do fidem cædem alicuius? at Do fidem cædis illius, uitæ, & aliorum id genus in consuetudine Latina est. Liuius, Vita tantum, libertatisque fidem acciperent. & alibi, Gens fallax, promissi fidem præstitit, & alio loco, Quæ & ipsa fidem induciarum ruperat.

493 Foedere, ac fide sanciretur?) Et, pro Ac, omnes l. u.

493 Quanquam affirmare de aliquo difficile est.) De altero, o. l. u. ut ad Brutum. Non soleo mi Brute, quod tibi notum esse arbitror, temerē affirmare de altero. In hoc consuetudo uaria non est.

493 Nisi forte subsidio tibi uenire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatuque Gallorum) Sic o. l. u. Nisi forte eum subsidio tibi uenire arbitraris cum fortissimis legionibus, maximo equitatu, peditatu Gallorū.

493 Ante Aduentum eius) Ante eius aduentum, o. l. u.

493 Vtilliora Reip. sint) Sunt, o. l. u. placet.

493 Nam si uicti pompeiani) Sic o. l. u. Nam; si uicti

pompeiani tam insolentes sunt.

494. Aut ulcisci parati sunt) Sint, o.l.u. per se
cui uerum.

494. Poterit ne se tenere?) poterit se tenere? o.l.u.

494. Quo maior adolescens Cæsar maiore deorum.c.)
Sic o.l.u. Quo maior adolescens Cæsar, maioreque deorum
quod probo.

494. Vnquam abductus est.) Abductus unquam est,
Lang. & alij nonnulli.

494. Quam Cæsar adolescens) Quam primum Cæsar
adolescens, o.l.u. & paulò post, Deinde.

495. Bellum quo ueniat) Sic Lang. Bellum quod ca-
teriferè, quod. Ut fortasse corrigendum sit, Bellum quidem
ueniat. Ut oratio Ciceronis sit, non Antonij: idemq; dicitur,
quod in V. phil. eo loco, Ad huic utrùm legatos, an legiones
ire oportebat? Insequens membrum considera: si emendatio-
nem meam tibi non probabit, at illud certè aperiet, hic non
Antonium, sed Ciceronem loqui.

495. Cui igni, ferrumque minitatur) Cui ignis, ferrum-
que. c. Sc. l. ego, Ignem, ferrumque, ut illud, Atque huic urbi
ferrum flammamque minitantem. Hac de re aliàs.

495. Quæ postulant, cognoscã) postulèt, o.l.u. placet.

495. Cum locum tibi relictum non modo ad pacem)
pro Relictum, quidam Reliquum in suis l. reposuerunt.
Quod ualde placet: etsi o.l.s. contrà faciant.

495. M. Lepidus uir ornatissimus, omnibus & for-
tunæ, & uirtutis bonis) O.l.u. omnibus & uirtutis & for-
tunæ bonis. Muldò concinnius.

495. Prius undas flammamque) Sic o.l.u. prius undas
flammas ut ait. E recentioribus nonnulli, prius undas flam-
ma quod fortasse rectum est.

Moueri

495. Moueri sedibus huic urbi.c.) Moueri sedibus suis
huic.c. nonnulli u.l. quod placet.

PHILIPPICA XIII.

496. Sceleratorum hostium) Sceleratissimorum, o.l.u.
Apud Non. Marcellum hoc membrum ita scriptum est, Scel-
eratissimorum hostium exercitum sumum, casumq; cognoui.

496. Et ex ea uictoria) Et, nullis in libris u. reperitur:
ut ita fortasse corrigendum sit, & eam uictoriam, quæ parta
est, consecutum.

496. Si cognouissem) Si, delendum.

496. Ante uero quam ea res, quam audisime ciuitas
expectat, allata sit) Ante uero ante quam sit ea res, quam
audisime ciuitatis expectat, allata, o.l.u.

496. Letitiæ risus satis est) Nonnulli s. l. vsus. quod
probo.

496. Ab eorum aris) Ab eorum aris, o.l.u.

497. Cum uideant illum gloriosissimum) Glorio-
sissimum illum, o.l.u.

497. Hunc tantum ei fructum) Tantum, à l.u. abest.

497. Ad saga iussisse) Iusse, o.l.u.

497. Consules sortiti) Sic Lang. Cons, sortitu. Sc. &
cum eo pleriq; Cos. sortitu. in hoc omnes, loquor de ueteri-
bus, consentiunt, quod Sortitu, non Sortiti probant. Ego ta-
men recentiores, qui omnes ferè cum impressis faciunt, sequor:
eisi me non præterit, Sortitu sortitione ualere, atq; eo uerbo
M. Tullium semel usum esse, ac posse hunc locum sic explica-
ri, A. Hiricius consul ad bellum profectus est sortitu.

497. Cæsar cum exercitu comparato à primis pestibus)
Cum exercitu per se comparato cum primis, Lang. ceteri
hoc discrepant, quod pro Eum, Cum habent: quorum neu-
trum probo, sed arbitror emendandum, Tum: ut ad poste-

referatur, ut illud in l. vi. ad Att. Sed & tum presens, & postea creberrime non dedisti rogare, c. Sic igitur scribendum est, Cum exercitu per se comparata, tum primus.

497 Nisi ut D. Brutum liberaret. D. Brutus liberatur, omnes l. u.

497 Aut inibi esse: aut iā esse cōfectū. Et spei. c.) V. lo. partim M. in partim V. bi, plerique inibi, ut impre ssi: quos probamus. Inibi autē esse dicebatur id, quod nondū quidem perfectum, sed ita parum aberat à perfectione, ut iam iam perficiendum esset: & ur loquitur M. Tullius, quod non cōfectum, sed aff. ctum erat. Affranius, postquam se uidit inibi esse, gnata[m] paruulam sororibus commendat. P. acuius, profecto inibi est: iam iam ponitur frugum. Cæcilius, Liber me es: non sum: uerum inibi est. Hec à Non. Marcello mutati sumus. Mutus autem iacirco sui, quod in libris quidam pro inibi Incæptum reposuerūt: in quo non solum à ueterum scriptura discedunt, sed ne mentem quidem Ciceronis affequuntur. Sic igitur totū ex antiquorum librorum autoritate corrigendum est, Aut inibi esse, aut iam cōfectum: set spei. c.

497 Quid de hac re sentiat. Quid hac de re sentiat, o. l. u. quod multo concinnius est.

498 Quesunt à consule) A Coss. id est, Consiliis, sine dubio emendandum, Locus ille declarat, ex literis C. p. anse, A. Hirtij. Coss. Cæsaris propr. de honore dijs immortalibus habendo sententias diximus.

498 Duorum Coss. tertio Cæsaris praesidio) Cæsaris proelio, o. l. u. Ego hoc amplius, quod pro Duorum, Quibus repono: quod ita perspicue meo quidem iudicio rectum est, ut approbatione non indigeat.

498 Tremere uultis, & dubitare utrum. c.) Sic o. l. u. Tremere uultis dubitatis. Nonnulli de recentioribus, Du-

bitantes

bitantes: & hoc quidem uerum est.

498 Non iniusta euelli, internecti nota) Sic Lang. & cæteri ferē, Nō iniusta euelli inter nec uno te. Ego nihil, aut parum de meo addens, de libris unam modo literam demens, disiuncta autem, & quasi discripta coniungēs, & suo quaque loco componens, mihi uideor in pristinam quasi formā hunc locum restituisse: sic enim corrigo, Nō iniuste belli internecti nota. Bellū autem internecinum ualet restiferum, capitale, exitiosum: cum s. non de imperio, ac dignitate, sed de fortunis & capite dimicatur: neq; uter imperet, sed uter sit discernitur. Liuius l. i. x. Deletq; Ausonum gens uix certo deflectionis crimine, perinde ac sē internecino bello certasset. et l. x. x. i. Non internecinum sibi esse cum Romanis bellum: de dignitate, atq; imperio certare. Plin. Habet deinde internecinum bellū cum Ichneumone. Internecinū, inquit Sex. Pompeius testamentū est, propter quod dominus eius necatus est.

498 Quod nulla barbaria posset ignoscere) Sic o. l. u. Quod nulla barbaria posset agnoscere. Quod mihi ita mirabiliter arridet, ut in eo M. Tullii uidear agnoscere. Idem aut agnoscere hoc loco significat, quod loco illo pro Milone, Cū tota Italia facti illius gloriā libeter agnosceret. Pro Plancio, Sequestrem ne Plancium respuerēt aures, agnosceret nemo. & pro Celio, iacis adulteria, quæ nemo non modo nomine, sed ne suspitione quidē possit agnoscere. Dicit idem mutatis uerbis pro Cluēcio, Quod unquam Habitus in se admittit, ut hoc tantum ab eo facinus non abhorreere uideatur. Barbari igitur Dolabella facinus, ut abhorrēs à natura sua, non agnoscerent: ex quo intelligi potest, quā ferum, quāq; immane fuerit, quod homines etiā ad crudelitātē nati respuerēt.

498 Id duorum consilio factum) Id suo consilio, o. l. u. quod probo: quod M. Antonius in sua epistola dixerat, eosdē

nobis parcere idē sentientibus: id M. Tullius ita interpretatus fuerat, Ita Antonio cōuenisse cū Dolabella, ut ille Trebonium, & si posset, etiam Brutū, Cassium discruciatos necaret. Propterea nunc dicit, Suo consilio factum esse restatur.

498 Nisi cum hunc ipse Iupiter ab his moenibus repulisset, o. l. u. Ego hoc amplius, quod pro Hinc Hic repono: ut paulo infra, Hostisque nefarios huic Ioui Maximo. Habebatur enim Senatus, ut opinor, in Capitolio.

498 Crudelestime interfecit) Crudelestimis exemplis interemit, o. l. u. Hoc autem uerbo scriptores grauiā, atq; acerba supplicia dixisse, notissimum est: cur ita, docet Gellius.

498 Præluū illud, & portetum) O. l. u. Proluū. Vt scilicet quod in pugnis gladiatorijs ad uerū certamē prolusio est: in crudelitate, ac sceleribus hoc Lucius ad M. Antonium fect. Est tamen uerbu insolitū, nec ab ullo scriptore, quod sciam, usurpatū: nec bene cū insequenti coheret. Quid, si propudū corrigamus? aptius omnino cōueniret, & usitatu est. Propudū, inquit Sex. Pōpeius, dicebāt, cū maledicto nudare turpitudinē uolebāt: quasi porro pudēdū. Quidā propudū pudēdū dici, a quo pudor & pudicitia procul sint. Plautus in Cur. Quid ais propudū: tun' etiā cum nocturnis oculis odiū me uocās? et in Bacch. Recede hinc directē, en ut pultat propudū. & in Poen. Tun' audes etiā seruos spernere propudūme.

498 Vel, si etiā dii oderint, quos oportet: omniū deorū) In Lang. Sc. ceteris ferē l. u. hęc extrema uerba nō reperiuntur. Nonnulli sic, Vel deorū, si etiā dii oderint, quos oportet: quod minime displicet. Recētores cum impressis cōsentiant.

498 Ea; formidat dicere) Ea; dicere formidat, o. l. u.

Pag. 499 Quas enim turpitudines Antonij liberet cū dedecore subierunt) Cum dedecore, ab o. l. u. abest, & mehercule

cule superuacaneum est: quis enim turpitudines sine dedecore subit? sic in IIII. Acc. Qui nulla conditione istam turpitudinem subissent.

499 Quorum scelere crudelitate constat Carthaginensium uictā esse) Sic o. l. u. Quorum scelere crudelitate Carthaginensium uictā esse fateatur. Oratio multo numerosior.

499 Non est hostis putandus) Hostis Antonius putandus; libri ueteres.

499 Ad Expiādas egestates) Ad explendas, quidā reposuerūt: ut illud de prouinc. Cōs. Ad explēdas suas cupiditates.

499 A domesticis hostibus, id est, qui intra moenia hostes sunt) Dij malefaciant isti imperitorū generi, qui sub omnibus rebus glossemata subscribūt: quæ causa libros mēdis referfit: sed quædā tamē ita perspicua, ut fugere neminē possint, nisi cum qui planē cæcus ignorātia sit, aut certē omnibus in rebus cōnieat. Vt illud in Catil. oratione I KII. Vt sui oblitus, alij memoretur. & illud pro Rosc. Amerino, Insutus in culeum: supplicii parricidarū. Et apud Varronem lib. VI. Non solū quod dicitur, malū consiliū consultori esse pessimum: sed etiā bonum consiliū, qui consulit, & qui consultitur, bonum habendū. Quædam uerō ita figurā ueri fallaciter imitantur, ut difficile sit internoscere: cuiusmodi illud pro Milone, Quid, quod caput audaciæ est? nā Audaciæ meo quidem iudicio subditiciū est: oculis tamē non intētis, neque acriter intuenti uerū esse uidebitur. Quorsum hæc oratio? inquires. ego uerba hæc, id est intra moenia hostes sunt, etsi omnes libri cōtra faciunt, nō dubito tamē quin glossēma sit, atq; ex eo genere quidē, quod nemini nisi planē haberi obijcere possit errorem: etenim quid erat, quod se ipsum perinde M. Tullius interpretaretur, quasi quicquam nouum, aut in solitum extulisset? nōnne Domesticas insidias, domesticum

bellum hostes etiā domesticos pro intestinis semel, & septimū
usurpauit: quocirca ex libris hæc potes meo periculo tollere.

499 Iam aut fecidissimam) Iam, ab o. l. u. abest.

499 Cū nō uni, sed tribus ducibus) Sic Læg. & ceteri se-
rē, Cū uni è tribus. solus Gad. Cū cōiter tribus. quod placet.

499 Quorū uirtute, et cōsiliij felicitate) Quorū uirtute,
cōsilio, felicitate, o. l. u. sic paulo infrā. Ita i i i. Imp. uirtute,
cōsilio, felicitate uno die locis pluribus Resp. est cōseruata.

Pağ. 500 Noui & singularis debentur) Noui singula
resque Lang. & ceteri serē. numerus plenior, & Tullianū.

500 Tanta multitudine hostiū interfecta, dico inquam
hostium) Sic Lang. Tāta multitudine interfecta hostiū dico
ita inquam hostiū. quem sequor. est autē sic interpungendū,
Tanta multitudine interfecta, hostiū dico: ita inquā hostiū.
Ex se iam intelligitur. nā impressi libri sunt planē barbari.

500 Supplicationis honorē tribuemus? imperatori. c.)
Sic omnes l. u. Supplicationē. honorū. ego. Supplicationum
honorem: ut nō modo. casus. casibus, sed etiam numeri nume-
ris responderēt. quod tamen in nonnullis s. l. postea reppen-
it.

500 Is demum est) Is enim demum, o. l. u.

500 Sive gratias agebant) Sive uni gratias, l. u. quod
tamen abiudico. aut enim tantū uni. membro, aut tribus ad-
dendum fuit: ut uenustatis aliquid afferret orationi.

500 Tu igitur de te, dixerit quissiam) Tu igitur ipse
de te, o. l. u. & præclare, & uenuste.

500 Sed iniuriæ dolore aio me. c.) Sed iniuriæ dolor fa-
cit me. perspicuè rectum.

500 Etiamne eos, qui oēs. c.) Etiam in eos? o. l. u. probe.

500 Per Idus Quintiles) Hæc prælia, quibus. de agitur
hæc oratione. facta sunt ad xvi i. Kal. Maias: ut ex episto-
la. Galba licet intelligerit: uel xvi i. ut in quarto libro

Fastorum

Fastorū apparet apud Ouidiū. Nuntius huius uictorie Ro-
mam uenit ad x i. Kal. Maias quod epistola quadā ad Bru-
tum hic ipse declarat: Triduo, inquit, aut quadriuo antè hæc
rem pulcherrimā timore quodā percussa ciuitas tota ad te se
cum cōiugibus, & liberis effundebat: eadē recreata ad x i.
Kal. Maias te huc uenire, quā se ad te ire malebat. Hoc au-
tem oratio postridie eius diei habita est. Illa uerba declarat,
Cum hesternō die propter eorū res gestas me quantē, & pro-
pè triumphantē Populus Rom. in Capitioliū domo tulerit,
domum inde reduxerit. Quorsum hæc? ut clarissime perspi-
cias hunc locū omnino esse deprauatū. Ad restituendum au-
tem, & corrigendū l. ueteres mihi nihil sanè lucis ostēdunt,
quō meas cogitationes dirigens ad ueritatē perueniam: nihil
enim differunt ab impressis. hoc tenco, hunc diem inter Pali-
lia, & uinalia mediū fuisse: ex quo cōiectura ducor ad su-
spiciandū, uel postridie Palilia, uel, quod etiā magis placet, &
scriptura enim propius abest, pridie uinalia, esse reponendū.

500 Aliquem ne imperatorem habituri erimus? Cri-
men inuidia queretur?) Sic Lang. & ceteri serē s. l. Ali-
quem ne ipseius crimen inuidia queretur. unus modo sic,
Aliquem ne imp. habituri erimus. inuidia quereretur. &
alter. Aliquem ip. crimē inuidia queretur. ego sic, Aliquem
ne imperatorem eis crimen inuidia queretur. ut eorum, qui
fasces ad Ciceronem de laturi fuerūt. sit oratio cōsultantium,
quonam modo facile ipsum de medio tollerent. Fasces, inter
se dicebant, ad eum deferemus: deinde & uociferando, Ali-
quēne imperatorē? & fasces ostēdō. Et crimen in cum
queremus, & inuidiam parabimus: quo in motu, & conci-
tatione populari & operas cōductas in eum immittere, &
nullo negotio interficere poterimus. Quos autem fugiebat,
eam notam, imp. scilicet imperatorem significare: ex his fer-
cerunt

cerunt Eius, & cum illo copularunt. quod si cui magis arri-
ferit. Aliquem ne imp? crimen inuidia quæretur: illud sequa-
tur, licebit. non pugnabo: habebit enim eandem sententiam,
& in libri ueteris autoritate delitescet.

300 In Rep. fieri possit) Posset, o. l. u. quod probo.

300 Exiiterim repente Catilina?) Existerem, quidam
reposuerunt. quod probo.

Pag. 301 Quænquam opinor nec fuisse tam sceleratum
qui hoc fingeret: nec tam furiosum, qui crederet) Sic Liber
Lang. Quænquam nec fuisse tam sceleratum, qui hoc finge-
ret: tam furiosum, qui crederet. Scal. Quænquam ne fuisse
tam. cætera eodem modo, ut Lang. ego una modo litera de-
tracta, Quænquamne fuisse. & quæ sequuntur, similiter. quo
modo de meliori nota scriptores locuti sunt. Terent. in
Adelph. Vah quænquamne hominem in animo institueri,
aut parare quod sit cariùs, quàm ipse sibi? & in Phorm.
Tantane aff. ctù hominē quænquam esse audacit? Et Plaut.
in Trin. Nostramne nutritem here, quæ nos educat, saballe-
nare a nobis? Et M. Tul. pro- Rose. Com. Proh dij immora-
tales, esse ne quænquam tanta audacia præditum?

301 Viribus potius suis, quàm Reip. infelicem) L. s. nō
discrepant ab impressis. quidā pro Viribus, Vitijs reposue-
runt. quorū ita neutrum probo, ut illud tamē, quàm hoc, mul-
tis partibus malim defendere. Etenim si quis a me horū uer-
borum sententiā requirat, & causam, cur ita dictū sit a Cle-
cerone, quærat: nihil ei omnino mihi uidear posse responde-
re: at in illud alterū fortasse aliquid, si non uerum, at saltem
quod animos aliqua probabilitate percutiat, afferre possim.
Dicam enim id M. Tullii significare uoluisse quod in secun-
do lib. de Nat. deo. declarat, Quid uerò, inquit, Cæsare pu-
tamus, si diuinasset fore, ut in eo Senatu quæ maiore ex par-
te ipse

te ipse cooptasset, in curia Pompeiana antè ipsius Pompeij
simulacrum tot centurionibus suis inspectantibus, a nobilif-
simis ciuibus, partim etiā a se omnibus rebus ornatis tru-
cidatus ita iaceret, ut ad eius corpus nō modo amicorū, sed
neferuorum quidem quisquam accederet: quo cruciatu animi
uitam acturum fuisse? Illā igitur curiā Pompeianam inter-
pretarer, quā, quod in ea Cæsar interfectus esset, infelicem
appellatam esse cōtenderem. nā Viribus suis, Cæsari expo-
nerem, cuius etiā mortui nomen ualeret apud plurimos, ma-
ximāsque uires illi causæ daret. sed ut dixi, non sum mopere
placet. nā ut quod ego suprā explicauī, id sentiat Cicero, il-
lud tamen Viribus scilicet suis & nimis durū, & ualde pro-
ductum mihi uideatur. quoniā tamen hæc scriptura uetustatis
quasi radicibus innititur, ex libris euellenda nō est, sed tan-
tisper ei standum censeo, dum uerum ex tenebris eruamus.

301 Qui hostia, qui urbis portas) Ostia, Scal. l. Urbis
partes, alius non minoris uetustatis. ut in Cat. Descripsisti
urbis partes ad incendia. Sallustius Loca appellat. eandem
rem memoriæ tradens: x i l. simul opportuna loca urbis
incenderent: quo tumultu facilius aditus ad Cos. cæterōsque,
quibus insidiæ parabantur, fieret. Ego tamen, si Ostia men-
dosum non est, Portas magis p̄tobo.

301 Quod ut inuidia mea fieret) Vt cum inuidia, c. o. l. u.
u. ut pro Quintio, Omnia iudicia difficillima cum summa
sua inuidia, maximōque periculo P. Quintij fieri mallet.

301 Tum impetus cōductorum hominum) Tum in me
impetus, o. l. u.

301 Vestrum omnium consecuta) Omnium uestrū, o. l. u.

301 Quæ res patefecit) Liber unus, atq; alter: in queis
Lang. Patefcit. quod probo. est omnino poëticum uerbū: sed
tamen habet, inquit M. Tullius, in oratione poëticiū aliquod
uerbum

uerbum dignitatem. Virgil. - Danaumque patefecit Instilla
Virtut tamen Liius. nam Patefecit quidē perspicuē falsum.

301 Quod suo tempore totiusque huius sceleris. Sed
suo tempore totius huius sceleris, c. o. u. rectē.

301 Testis, conscius, & adiutor) Testis, conscius, ad-
iutor, o. l. u. quod placet.

301 Non tam ut pro me dixerim) Dicerem, rectius est
mea quidem sententia.

301 Id quod ego semper fecissem) Id quod semper ipse
fecissem, o. l. u.

Pag. 302 Dicere solebat Crassus) Dicere Crassus sole-
bat, o. l. u.

302 Bonis forsitan possum, & libenter) Pro Possum
Possum nonnulli u. l. in quibus Sc.

302 Vt nō perinde homines quoq;) Quiq;, unus, alterque
liber: in quibus Lang. ceteri ab impressis non differunt. ego
deesse aliquid puto, Deque suggerēdum: ut sit, De quoque, ut
quisque mereretur, iudicaret. quemadmodum paulo infra. Ita
de uno quoq;, ut quēque meritum arbitrantur, existimant.

302 Antē diem XIII. Cal. Ian.) XIII. emendan-
dum est. de hac re alio loco diximus.

302 Me ex Cal. Ian. ad hanc oram uigilasse Reip.) In-
uigilasse, quinque libri ueteres. in quibus Lang. quod ualde
placet. sic enim dicitur, Inuigilare Reip. ut Indormire cau-
se, Indormire tempori. Virg. Nāque aliā uictu inuigilant.
Et alibi, Inuigilant pueri uenatu.

302 Meisq; aures dies & noctes) Dies noctes, Lang.

302 Meisq; cohortationib.) Que, à l. u. abest. qd̄ placet.

Pag. 303 Idem Ventidii) Pleriq; l. u. in quibus Lang. Idē
R. Ventidii. ut ita fort. esse corrigendū sit, idē P. Ventidium
hoc ei certē prænomen fuit: ut ex Dione licet intelligere.

303 Num ego semper hostem? Non pro Num plerique
l. u. & rectē: si quidem per Nam interrogas quæ negari: per
Non, quæ dici uis: huic Etiam, Non illi respondet.

303 In has sententias) Has in sententias, o. l. u. quod con-
cinnius est.

303 Bellum Octauij) Octavianum, o. l. u. ut libro 11.
de Nat. deor. Que nuper bello Octauiano magnarum fue-
runt calamitatum prænunciā.

303 Ad te ipsum P. Seruilium) P. Seruili num, corri-
gendum est. perspicuē rectum.

Pag. 304 Publice deneganda est) Non modo omnes
antiqui libri, sed etiam ratio nobis autor est, ut Publice de-
leamus: etenim quis Senatus priuatim denegat?

304 Aut supplicatione decreta) Decernenda, o. l. ferē l.
n. in quibus Sc. quod ualde probo.

304 Quod ergo illi re, ego) Quod ergo ille re, id ego,
Lang. & ceteri. quod ualde placet. describit autē Seruilium,
qui ante ipsum sententiam rogatus est.

304 Hoc ipso nomine qui etiam diuicti sunt) Sic o. libri
ueteres, Hoc ipso nomine & eos qui iam diuicti sunt. per-
spicuē uerum.

304 Cum uictores appello Imperatores) Suspicio esse
glossēma: est enim inane, atque superuacuum.

304 Et si habet honoris nomen amplissimi) Honoris
amplissimi nomen, Lang. & alij multi. quod placet.

304 Qui primus Antonij inmanem & fœdam crude-
litatem nō solum. c.) Qui primus inmanem & fœdam cru-
delitatem Antonij non solum, Lang. & ceteri fr̄rē.

304 Dignus Imperator legione Martia) Aut aliquid
mea quidem sententia huic membro deest aut proximo infe-
riori superat: aut enim sic emendandum est, Dignus impera-

tor legione, digna legio imperatore: aut, quod rectius est iudico atque uenustius, Dignus Imperator legione Martia, digna legio imperatore Pansa: sic enim uocabulum uocabulo, nomini nomen responderet.

504 Cuius si acerrimum impetum cohibere Pansa potuisset) Pansa, à duobus, tribusue libris u. abest: in quibus Lang. quod placet.

Pag. 505 Docuit hoc praelio militibus, his) Illo praelio militibus ips, o. l. u.

505 Quam uilius pulchriorem speciem Imperatoris accepimus: Quia nullius, omnes l. u. ego, Qua nullius ut sit, Qua specie nullam imperatoris speciem pulchriorem accepimus. res perspicua.

505 Eo maiora beneficia Caesaris) C. Caesaris, o. l. u.

505 Cui cum imperium dabamus: eodem tempore et spem Sic Lang. et alij multi, Cui cum imperium, eodẽ tempore etiam spem nominis eius deferebamus.

505 Quod cum est secutus auctoritatem nostri decreti rebus gestis suis cõprobauit) Sic interpungendum arbitror, Quod, cum est secutus auctoritatẽ nostri decreti, rebus gestis suis comprobauit: ut sit, Quod nomẽ rebus gestis suis comprobauit, secutus decreti nostri auctoritatẽ: siquidẽ res præclarissimas dignasque Imperatore gessit. Sic ferẽ locutus est in v. l. accus. Nimirũ ut hic nomẽ suũ cõprobauit: sic ille cognomẽ. Nonnulli u. l. Cõsecutus, nõ Secutus, quod nõ probo.

505 Ita trium Imperatorum Populi Ro.) Duo hæc extrema uerba à l. u. absunt. quod placet.

505 Ipse consequi potero) Iisdem libris autoribus, ipse delendum est.

Pag. 506 Quauquam ea, quæ nos promissimus) Omnis libri uet. Quauquam nos ea, quæ promissimus.

506 Studiõse quauquam multa) Eodem modo l. s. Qui= dam pro Quauquam multa, Cumulata, reposuerunt. quod si non uerum, probabilius certè est.

506 Cum difficillimo Reip.) L. u. partim sic, Quauquam id difficillimo: partim, Quauquam cum. ut fortassẽ corrigendum sit, Quam quidem cum. c.

506 Flagitari uideamur) Videmur, o. l. u.

506 In fuga fœda mors) Mors est, o. l. u.

Pag. 507 Breuis autem nobis uita data est) Sic I I I I. libri ueteres, in quibus Lang. Breuis à natura uita uobis data est: quod tamen reijcio. reijcio autem ob eam causam, quòd insequens membrum, quòd paria paribus respondere debent, mancum quodam modo atque imperfectum uidebitur. nam Memoria ad Vitam, Sempiterna ad Breuem, Redditæ ad Data: A natura, suo tanquam pari carebit: sic enim esset integrum, At à Senatu memoria bene reddita uitæ sempiterna. uel quid eiusmodi.

507 Ad summam laudem, gloriãque) Sic, o. ferẽ l. u. Ad laudem gloriãque summam.

507 Obluione eorum qui sunt) Qui nunc sunt, o. l. u. utrunque omnino probabile, et huic scriptori usitatum. post Red. ad Sen. Cn. Pompeius uir omnium, qui sunt, fuerunt, erunt, uirtute princeps. et pro Lege Man. Non modo eorum hominum, qui nunc sunt, gloriã, sed etiam antiquitatis memoriã uirtute superarit. Sed ex duobus probabilibus id semper uerum iudicandũ, quod libri u. comprobarint.

507 Nec reticentia posteriorum insepulta esse poterit) Liber Gad. (Nam ceteri ab impressis non dissentiunt) Sempulta. quid sibi uelit, perspicuum est: et cum eo loquendi consuetudo facit: quæ solet eas res sepultas appellare, quarum dimissa commemoratio est, memoriãque deleta. Ego tamen ut

hinc non sentiam, neque Ciceronem more uulgaris locum
 existimem, faciunt uerba consequentia, Cum uobis immortale
 monumentum suis penè manibus S. P. Q. R. extruxerit.
 Arbitror enim uirtutem Non insepultam propemodum
 pro Immortali dixisse propter elogia monumentorum, atque
 literas quæ in sepulcris inscribi solent ad declarandas uirtutes,
 ac facta sepulcrorum. Ab eadem causa dixit Horatius, Aspi-
 cano cui super Carthaginem uirtus sepulcrum ucondidit. u
 enim monumenta sepulcrorum dum manent, tenetur eorum
 uiua memoria qui ibi stiti sunt: sic dum Carthago. extabit,
 Scipionis uirtus, ac uictoria celebrabitur. Virtus igitur mi-
 litum non insepulta erit: immortalitati commendabitur
 quod sepulcrum monumentumque habebit: cuius inscriptio
 ipsam gentibus omnibus, atque omnium seculorum posterita-
 ti notam faciet.

507. Adhiberi publice possit oratio. Publice adhiberi
 omnes l. ueteres.

Pag. 508. Ad genus, quod est pulcherrimum. Quod esse
 pulcherrimum. o. l. u. quod probo.

508. Quamobrem quidem maximum. Maximum qui-
 dem, nonnulli u. l. quod placet.

509. Virtutem suorum, & aetatem. Pro Actatem Pie-
 tatem, omnes libri uet. quod, scilicet pro patria uitam pro-
 fuderint, perspicue rectum.

508. Fratribus tribuenda censeo. Fratribus eadem tri-
 buenda, o. l. u. placet.

508. Exercitumque hostium fecerit. Exercitumque eius,
 l. Sc. ceteros sequor.

508. Occisione occiderit. Eodem modo o. l. s. Occisione
 occiderit probat consuetudo: quæ ita loqui solet, cum inter-
 nationem significare uult.

508. C. Caesar imperator. Nonnulli s. l. Caesar Propr.
 Imperator: quod minimè displicet. in S. C. enim omnia ho-
 norum nomina serè ascribebantur.

508. Ut ob eas res. Vti, nonnulli ueteres libri, in quibus
 Lang. quod placet: nam redolet antiquitatem, quæ maximè
 in S. C. retinebatur.

Pag. 509. Ad omnia puluinaria constituent. Consti-
 tuat, o. l. u.

509. Complures cederent: caperent nonnullos. Vt plu-
 rimos cederent. c.

509. Cùmque sine ulla necessitate. Sine ulla retractatio-
 ne omnes l. u. ut Linius l. v. i. Iuniores ad editum sine retrac-
 tatione conuenerunt. Vtitur etiam Cicero in Tusc. l. v. c.
 x. l. l. h. ep. ad Att.

509. His qui sanguinem prouita, liberrate, fortunisque
 Populi Ro. pro urbe, templisque. Hac omnia demptis con-
 iunctionibus dicuntur in l. u. nonnulli in quibus Sc. pro Ple-
 bis, quod placet.

509. Monumentum quàm amplissimè locandum facien-
 dumque: urbem ad eam rem pecuniam dare contribuere. c.)
 Sic l. u. Locandum, faciendumque urbem ad eam rem. c. in qui-
 bus Ciceronem non agnosco: nam primum nisi me fallit me-
 moria, hac Locandum, faciendum uideo, non dicitur: sed Lo-
 care, facere iubeo. Verum facit non esse, ut Locandum, fa-
 ciendum dixerit, huic subiunxerit, Dare, attribuere, soluere
 iubeant, ut tam diuersas res. s. uno uerbo comprehendat, ad-
 duci ad credendum nullo modo possum. deinde si quis in stu-
 rundum in hæc uerba adiciat: si mihi uideatur, Urbem solu-
 uere iubeant, & Cicerone scriptum: non uideri profecto iu-
 re: ita mihi non solum ab huius elegantia, sed etiam consue-
 tudine Latini sermonis. uidetur abhorrere. sic autem scriptum

reliquisse M. Tullium puto, Monumentum, quàm amplissimum locandum, faciendum curent: ad eam rem. c. Hunc autem errorem creauit, opinor, illud quòd saepe iam demonstrant, quòd in l. u. h. e. literæ C. & Q. locum inter se saepe commutent, quæ causa libros referat erroribus: ut apud hunc ipsum in l. de Nat. deorum, Nec tu me celas, ut Pythagoras solabat alienos: nec consulto dicis occulte, tanquam Heractum: sed quod inter nos liqueat, ne tu quidè intelligis, ubi Liqueat pro Liceat: ut in ep. ad Att. Ex quo quidem ego, quod inter nos liceat dicere, millesimam partem uix intelligo, uel, ut si milius proferam, Plaut. in Pœn. V in bona dicam fide, quod hic inter nos liceat. Intentis oculis contemplare sententiam: ut nos assueramus, ita esse perspicies, sed ut ad rem: hoc ego sentio, si quis tamen illud magis probabit, Locandum faciendumque curent, cum eo non pugnabo.

509 Pecuniam dare, contribuere) Attribuere; o. l. u. u. illud in l. x. Tantam pecuniam redemptori soluendam, distribuendamque curent, perspicue uerum: ut illud alterum aperte falsum; siquidem Pecuniam contribuere non dicitur: hoc autem uerbum proprie in ijs ponitur, qui aliquem liberum populum sub alterius ditionem subiungunt. Liuius; Corinthum ijs contributuros in antiquum gentis concilium. & alibi; Phocenses Locenses contribuerunt Aetolis. ijs autem populi contributi dicebantur. Cæs. Oscenses, & Calaguritan, qui erant tum Oscensibus contributi.

509 Eaque fratribus tribuantur) Lang. & ceteri ferè, ijsque fratribus tribuantur. Nonnulli tantummodo Tribuantur. ego emendandum arbitror, ijsque tribuantur. c. Fratres enim puto esse glossema alicuius imperiti.

509 Si illi uiciissent) Vixissent, s. c. aperte uerum.

F. I. N. I. S.

181

M. T V L. C I C E -
R O N I S D E F E N S I O N E S
C O N T R A C A E L I I C A L -
C A G N I N I D I S Q U I S I -
T I O N E S I N O F F I -
C I A C I C E -
R O N I S .

*

Per Iacobum Grifolum Luciniacensem, ad illustrissimum Aloysium Cornelium, magnum Commendatarium Cypri.

MAGNA fuit Illustrissime Commendarie Cælij Calcagini existimatio, magna uiget ob miram in omni disciplina eruditionem eius nominis auctoritas. Quare cum eius Disquisitiones in officia Ciceronis in manus meas peruenissent, admiratus eas legi quàm diligentissimè. Cum enim ad hanc atatem præclarissimum illud opus aut omnes sint admirati, aut frustra quidam ex eo nescio quæ reprehendere conati: existimabam in eo nihil omnino esse, quod non accuratissimè scriptum uideretur. Verum tanti uiri nomen, fateor, me commouit, ac statim in eam mentem impulit, ut putarem, quæ uitia ab alijs deprehensa non fuissent, huius acerrimū ingenium fugere nequaquam potuisse. Quamobrem Disquisitiones eius legi, ut dixi, quàm diligentissimè: ut si quo in errore uersarer, eum mihi

Cælius eriperet. Verum cum nihil mihi uideretur occurrisse in quo M. Tullius conuinceretur, existimaui, ut ex me iustissimus audisti, doctissimum illum uirum, ut ratio disquisitionis postulat contra M. Tullium disputasse, ut eo nomine doctorum ingenia excitaret, qui causam eius suscipientes, quæ illi uidebantur ambigua, ea disputando facerent perspicua, quare tu mecum agere cœpisti, ut, quoniam ita uoluisse Cælium existimarem, ingenium grauiissimi scriptoris, & de genere humano tam bene meriti seruatim, rectum ab omni calumnia conseruarem. Ego uero qui nullum officium æquè mihi necessarium esse duco, quàm obsequi uoluntati tuæ, imperij tui potius, quàm imbecillitatis meæ ratione habita, dedi operam quàm potui diligentissimam, nequid inesse uitij in illis libris uideretur, quorum præceptis adeo uitam tuam conformasti, ut quicquid de eis detrabatur de moribus planè tuis detrahi uideatur. Sed iam cum Cælio agendum est.

DISQUISITIONES

ALIQVOT IN LIBROS

OFFICIORVM M. T. CICERONIS, Cælio Calcagnino autore.

DISQUISITIO PRIMA.

Rimo mihi titulus non planè satisfacit, DE OFFICIIIS. nam plenius atque uberius De officio existimassem, sicuti & Panætius inscripsit $\alpha\delta\epsilon\ \tau\ \nu\alpha\beta\eta\mu\omega\varsigma$. Nec me fallit, Ciceronem libro decimo sexto epistolarum ad Atticum ex professo hanc inscriptionem

magis

magis probasse, ceu pleniorẽ. Sed suæ sententiæ nullam rationem affert. quare nulla cum alia causa motum ad titulum immutandum arduor, quàm ut à Panætio euariaret, cui palam reclamât: quo iure quæue iniuria se illi offerat occasio. Quare quum in uniuersum de eo quod ad hominem pertinet, quodque agi deceat in omni uitæ genere, his libris pertractet Ciceron: non autem ad aliquarum personarum officia & functiones se obseruât: multò plenius est, multoque latius propositum Ciceronis complectitur officium, quàm officia. Sicut de situ terræ, quàm terrarum, libentius Geographicos meos inscripserim, sic de imperatoris officio rectius liber inscribatur, quàm imperatorum, in quo in uniuersum præscribatur, quid imperator agere debeat, & qua ratione imperatoriam potestatem administret. Contrâ, uitas imperatorum, & de imperatoribus commentarios nuncupauerim, quibus non omnium, sed aliquorum gesta comprehendam. Sunt enim nonnulla uerba, quæ in numero unitatis uberius quid significant, quàm in numero multitudinis. Ad hoc exemplum titulum quoque DE FINIBVS BONORVM ET MAIORVM immutauit, quem Zeno $\alpha\delta\epsilon\ \tau\ \epsilon\lambda\omega\varsigma$, mea quidem sententia multò commodius inscripserat ipso etiam Cicerone, assertore qui in tertio de Finibus inquit: Quum enim hoc sit extremum, sentis enim credo, me iam diu quod $\tau\ \epsilon\lambda\omega\varsigma$ Græci dicunt, id dicere tum extremum, tum ultimum, tum summum: licet enim finem pro extremo aut ultimo dicere. Quum ergo hoc sit extremum, congruenter naturæ conuenienterque uiuere, necessariò sequitur, omnes sapientes semper feliciter, absolutè, fortunatè uiuere, nulla re impediri, nulla prohiberi, nulla egere.

m 4

IAC

ad primam Celij Calcagnini

Disquisitionem.

CAelio titulus de officio, quàm de officijs plenior uideatur. itaque cum M. Tull. scribat ad Atticum plenior rem sibi uideri inscriptionem suam, nec rationem tamen ullam afferat, existimat Caelius cum ambitione quadam, uel potius liuore, inscriptionem Panætij *ἡ δὲ τῶν καθ' ἑαυτὸν λόγος*, hoc est de communi officio immutasse. quare id cum fecisse putat ut à Panætio euariaret, cui palàm cum reclamare ait, quo iure, quâue iniuria se illi offerat occasio. nunc obsecro te, ut equo mihi animo concedas eam libertatem agendi cum Caelio, quam ille contra M. Tull. sibi sumpsit, cum praesertim necessarium plerunque sit, defensionem ad accusationis rationem accommodare. quanquam persciam ut multò magis Caelius modestiæ suæ, quàm ego meæ, obligatus esse uideatur. quem statim in Ciceronem uelut impium aliquem, atque adeo malignum inuasisse uides. itaque cum rationem nullam afferat, cur inscriptionem Panætij immutasset, inuidia motum illum existimat. itane uerò rationem afferre Cicero non potuit, cur ita sentiret? nec humanius eius sententiam Caelius interpretari potuisset? aut saltem diligentius inuestigare qua uir doctissimus ratione duceretur? Quanto modestius, quantoq; grauius Ioannes Baptista Egnatius uir in omni disciplina clarus ipsius Ciceronis, auctoritati de hac inscriptione aquiescendū esse statuit. Cuius quidem iudicium cum in cæteris omnibus, tum in his libris quos ille in primis admiratur, ego secutus spero me consecutum, ut omnes fateantur rectum Ciceronis iudicium fuisse, si prius uiderimus, quibus argumētis Caelius confirmet Officiū latius propositum Ciceronis, quàm Officia complecti. Cum

inquit

inquit uniuersum de eo, quod ad hominem pertinet, quòdque agi decet in omni uitæ genere his libris pertractet Cicero, non autem ad aliquarum personarum officia, & functiones obliget, multò plenius est, multòque latius propositum Ciceronis complectitur officium, quàm officia. hæc sunt uerba Celij, quæ primum nõ satis inter se uidentur cõsentire. aliud est enim quod ad hominem uniuerse pertinet, aliud quid agi decet in omni uitæ genere: illud enim ad speciem ipsam pertinet, quæ omnes homines complectitur, & facit ut omnes unum sint. atque idẽ est uniuersale, & omnibus commune. hoc autem ad diuersa genera, & diuersæ fortunæ, & sortis homines referentū est: ut ad priuatos, ad magistratos, ad imperatores, ad senatores, & ad alios, quorū omnium diuersa est uitæ ratio, & diuersa sint officia. necesse est. de quibus in his libris M. Tullius tractauit. quod si tantū quæ ad omnes homines, ut ille scribit, ad uniuersum genus hominum pertinet, tractare uoluisset, rectius omnino de officio, quàm de officijs inscripisset libros suos. cum autem quæ ciues, quæ peregrini, quæq; diuersorum sint officia, uelut scribere non uideo cum sint tam dissimilia, & ad homines spectent adeo dissimiles, quo modo plenior sit inscriptio de officio, quàm de officijs: nam quod ad aliquarum personarum officia se nõ obstringat, fateor, non enim de Catonis officio, aut Celij scribere constituit, uerum senatoris, & hominum uariarum conditionum, quarum nõ iisdem possunt esse gradus officiorum: quæ cum tam multa sint, & tam uaria, ut quod uni generi conueniat, ab altero prorsus abhorreat, uno tamẽ tractatu uolens omnia complecti, de officijs maluit suum opus inscribere, quàm de officio. & hæc est ea ratio, ni fallor, quam Attico scribere tanquam notissimam omisit: non, ut Caelius existimat, ut cum Panætio bellum gereret, quem qui-

m 5 dem

dem tantum abest, ut oppugnet, ut etiam sepe defendat, et laudet, ut in tertio offi. ubi sic ait. Ac primum Panætius in hoc loco defendendus est, quod non utilia cum honestis pugnare dixit aliquando posse (neque enim ei fas erat) sed ea, quæ uiderentur utilia, & quæ sequuntur. rursus in eodem inquit, qui autem omnia metiuntur emolumentis, & commodis, neque uolunt ea præponderari honestate, hi solent in deliberando honestum cum eo, quod utile putant, comparare. boni uiri non solent. itaque existimo Panætium, cum dixerit homines solere, in hac comparatione dubitare, hoc ipsum sensisse, quod dixerit solere modo, non etiam oportere defendi igitur cum Cicero, cum defendi patet, nec ullum omnium laudandi tempus. quare in secundo Iudicis, ait, est semper in causis uerum sequi, patroni nonnunquam uerisimile, etiam si minus sit uerum, defendere. quod scribere, præsertim cum de philosophia scriberem, non auderem, nisi idem placeret Panætio Stoicorum grauißimo. hic quod reprehendi iure posset, Panætij tamen autoritate probat. quem etiam grauißimum Stoicorum appellat. nec ita multo post inquit theatra, porticus, noua templa uerecundius reprehedo propter Pompeium, sed doctissimi non probant, ut & hic ipse Panætius, quem multum in his libris secutus sum, non interpretatus. hic non solum in doctissimis numerat, uerum testatur se multum in ijs libris Panætium secutum esse, id quod minime fecisset, si eius laudem, & gloriam uoluisset imminueri. in calce uero tertij libri de Fin. ita de Panætio scriptum reliquit. Quam illorum tristitiam, atque asperitatem fugiens Panætius, nec acerbitatem sententiarum, nec differendi spinas probauit. fuitq; in altero genere mitior, in altero illustrior, semperque habuit in ore Platonem, Aristotelem, Xenocratem, Theophrastum, Dicaearchum, ut ipsius

scripta

scripta declarant. iam uides quam iuste Ciceronis inuidiam, aut iniquitatem Cælius accuset. sed eo iam uentum est, ut ne liberum quidē sit scriptoribus, quo libeat titulo sine ullius maleuolentiæ suspitione suos libros inscribere. at quædo sibi Cælius hoc sumit, ut tam libere Ciceronis iudicium reprehendat, firmioribus argumentis id fieri oportuit. nam Cælij similitudines parum sunt rei similes, cum qua conferuntur. multo enim plenius inquit, multoque latius Ciceronis propositum complectitur officium, quam officia, sicut de situ terræ, quam terrarum libentius geographicos meos inscripserim. sic de imperatoris officio rectius inscribatur, quam Imperatorum. in quo uniuersum præscribatur, quid Imperator agere debeat, & qua ratione Imperatoriam potestatem administret. at in quoniam terra, quæ est una, & unum corpus, ac unum elementum, similis est officio, quod est tam uarium, & tam multiplex? in quoniam Imperator, qui unus est tantum dignitatis gradus ad omnes pertinens Imperatores? satis spero superius multa esse genera officiorum declaratum, quæ uni conuenire nulla ratione possunt. at nullum est officium Imperatoris, quod non sit omnium Imperatorum, nec terra, cum una sit, plures situs, quam unum potest habere. quare de situ terræ, & non de sitibus terrarum, itemque de officio Imperatoris, & non de officijs Imperatorum ipse quoque meos libros inscripserim. contra uero de officijs hominum, & non de hominis officio. sed uideo iamdudum in quo uersetur Cælius errore, ad id enim respicit, quod omnes sunt homines, quorum officia scribuntur, ut omnes Imperatores. hoc est illud, inquam, quo Cælius decipitur. Nam Cicero ad conditiones hominum & gradus, & status, & fortunas respicit, quorum propria cuiusque sunt officia separatim præscribenda. iam uero cur uitas Imperatorum,

torum, & commētarios de Imperatoribus nuncuparet, quia non omnium, sed aliquorum gesta comprehendit: at ego potius quia Imperatores habent artem quidem, & disciplinam communem, proprias autem res gestas, ut oratores, habent illi quidem artis eadem præcepta, sed ex illis proprium sibi quisque opus conficit, ita propria cuiusque est Imperatoris uita, propria res gestæ, quas tamen communi Imperatorum disciplina gesserint, nam quod autem titulum de fin. bonorum, & malorum improbat, cum idem sit error eius, nostra quoque defensio eadem esse debet, nam cum plures sint Philosophorum scholæ, nec eundem finem sibi proponant, eumque de omnibus Cicero scriptus esse, ut constat, rectè de finibus, & non de fini pulcherrimum illud opus inscripsit, ubi uerò Zeno $\omega\epsilon\iota\ \tau\acute{\epsilon}\ \tau\acute{\epsilon}\lambda\omicron\varsigma$ inscripserit suos libros omnino me legere non memini, at si Cælij coniectura fidem mihi faceret, non uererer asserere Zenonem, de uno, & proprio tantum fine differuisse, Ciceronis autem uerba ex tertio de fine mecum faciunt quid enim is dixit illud extremum esse: quoniam modo descripsit: congruenter naturæ conuenienterque uerere, qui unus est finis, & proprius Stoicorum, quare uterque rectè sua est usus inscriptione.

ALTERA CÆLII CALCAGNINI DISQUISITIO.

Idem se definiturum officium pollicetur, quod à Panætio prætermissum fuisse miratur. Nec tamen ego uideo eum præstitisse, quod pollicebatur, nam protinus officij diuisionem, non definitionem aggreditur: Omnis, inquit, de officio duplex est quæstio. Quo loco obseruandum est, Ciceronem

eronomem ueritate coactum de Officio, non autem de Officijs quæstionem proposuisse, & mox rursus ita conscripsisse: Atque etiam alia diuisio est officij. Differre autem diuisionem à definitione, nemo est tam ignarus Dialecticæ, qui nesciat, uel ipso Cicerone autore in Topicis. Nam iusta definitio è genere ac differentijs constat, nec ad finitionem accersenda est diuisio: nisi fortè in æquiuocis, ne in Sophistarum laqueos incidamus. Nec mihi arguator aliquis obiiciat, diffinitionem & definitionem differre: prioremque illam ad diuisionem magis, id est $\delta\iota\alpha\phi\epsilon\rho\sigma\iota\nu$, quàm $\tau\omicron\nu\ \delta\epsilon\sigma\omicron\rho\mu\acute{o}\nu$ spectare. Nam hanc sibi Cicero defensionem ademit, quum ex Platonis imitatione dixit, Omnem quæ à ratione suscipitur ali qua de re institutio, debere à definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id, de quo disputetur. Idemque in Topicis: Finitio est, inquit, quæ id quod definitur, explicat, quid sit, cuius etiam inuestigandæ rationem docte enarrat. In definiendo enim ille ordo seruandus est, ut quum sumpserimus ea, quæ sunt rei, quàm definire uelimus cum alijs communia, usque eò persequendum, dum proprium efficiatur, quod nullam aliam in rem transferri possit. Ob id ergo subijci debuit: Officium esse actionem in omni uita, cum uirtute, ac ratione cõiunctum. Actio, genus est: in omni uita, tam eam officij partem complectitur, quæ ad finem bonorum, id est, felicitatem adipiscendam, quam eam quæ præceptis constat cum uirtute differentia, quod quicquid à uirtute abiunctum, ab officio longè absit & ratione. Altera differentia communem hanc uitam attinges, in qua decorum, id est, $\tau\omicron\ \omega\pi\epsilon\rho\pi\omicron\nu$ requiritur, nihil enim agendum est, cuius probabilis ratio afferri non possit. Totus autem hic locus à Cicerone erutus est ex Phædro Platonis, apud quæ ita Socrates loquitur: $\omega\epsilon\iota\ \pi\alpha\nu\tau\omicron\varsigma\ \mu\iota\alpha\ \acute{\alpha}\rho\chi\iota\ \tau\omicron\iota\varsigma\ \mu\acute{\epsilon}\lambda\lambda\omicron\sigma\iota\ \kappa\alpha\lambda\omega\varsigma\ \beta\epsilon\lambda\lambda\acute{\epsilon}\upsilon\epsilon\omicron\delta\varsigma,$
είδέναι

ειδέναι δὲ ἐπιπέδου ἢ ἀν' ἢ ἢ βουλῆ: ἢ ἀπανταῖς ἀμαρτανῶν
 ἀνάγκη τὰς δὲ πολλὰς λέγειν, ὅτι ἐν ἵσθι τῶν ἑσίων
 ἐκείνῃ. ὡς ἐν εἰδότες. ἢ διαμορορῶνται ἐν ἀρχῇ τῆς
 ψευδ. ποροελθόντες δὲ τὸ ἐκὸς ἀποδοδύσασιν. ἔτε γὰρ ἐπι
 τοῖς, ἔτε ἄλλοις ὁμορορῶσιν. Hoc est: Iis qui recte atque
 ordine consulere uolunt, unum est omnium principium, cog
 gnoscere quid illud sit, quod in consultationem uenit: alius
 error accidat oportet. nam plerique nesciunt, se rei cuiusque
 propositæ substantiam ignorare. sed quasi sciant, et perspi
 citum habeant, in ipso disceptationis initio eam declarare
 non curant. in progressu igitur orationis, quod par est sub
 sequitur, ut multa nec sibi nec alij consentanea loquatur. De
 hoc loco nuncupatim meminit Cicero in x. de Finib. Omnis
 autem in querendo, quæ uia quadam et ratione habetur
 oratio, prescribere primum debet, ut quibusdam in formis
 ea res agatur: ut inter quos discernitur, conueniat. quid sit id
 de quo differatur. Hoc positum in Phædro à Platone, præ
 bavit Epicurus, sensitiq; in omni disputatione id fieri oport
 ere. Iure consulti atque Oratores non temere se desubstitu
 tibus obstringunt, existimantes eas plerunque subuerri, sole
 re: ex quo fiat, ut quicquid ijs fuerit superstructum, protinus
 concidat. de quare ita Vlpianus libro. quinquagesimo. Dis
 gestorum: Omnis descriptio in iure ciuili periculosa est. quæ
 rum est enim, ut non subuerri possit. Et. Quintil. lib. 7. Ba
 rissimam enim apud oratores reperietur illa ex consuetudine
 philosophorum: ducta seruitus. Est enim certe seruitus, ad
 certa se uerba obstringendi. idque faciendum in libris Cice
 ronis de Oratore uetat. M. Antonius. Nam: est etiam peric
 ulosum, cum si uno uerbo sit erratum, tota causa cecidisse
 uideatur, optimaque est illa uia, qua utitur Cicero pro Cæ
 cinnæ: ut res proponatur, uerba periclitentur.

IACOBVS GRIFOLVS AD

secundam et uigesimam pri
 mam Cælij Calcagnini

Disquisitio
 nem.

QVæritur secundo loco utrum Cicero definerit officium, ut promisit, necne. Cælius quidem negat, ego uero affirmo. uideamus igitur uter nostrum errore magis capiatur. at si prius ostēdero, in quo errore meus Cælij uersetur, facilius erit probandæ opinionis meæ ratio. Credit igitur Cælius, atque id constantissimè credit, quando non contentus hęc opinionem suam semel declarasse, in alia quoque disquisitione etiam pluribus cōtendit errorem suum confirmare, credit inquam. Cælius. Marcum. Tullium; cum dixit, placet igitur (quoniam omnis disputatione de officio futura est) ante definire, quid sit officium, quod à Pœnatio prætermisissimum miror, genus ipsum officij se definire. promississe. at id neque Cicero promisit, et si promississet, longe grauius peccasset ille sua promissione, quam Cælius sua interpretatione. quandoquidem officium, cum sit analogum, definiri per genus suum non potest: quare Cælij definitio, ut paulo post constabit, est uitiosissima. nec tamen si rectè definiri posset, officium, esset ea definitio necessaria; nisi forè Cicero de genere, et non de specie officij disputaturus esset. at res contrarium declarat, et ipsius autoris hæc uerba. Quorum autē officiorum præcepta traduntur, ea quamquam pertinent ad finem bonorum, tamen id minus apparet: quia magis ad institutionem uitæ spectare uidentur, de quibus est nobis his libris explicandum. si de his igitur se Cicero disputaturum profiteatur, cur querat quisquam, de finitionem

nitionem generis, de quo praesertim nullo modo disputari potest: cum enim Plato uelit omnem institutionem, quae à ratione suscipitur, à definitione proficisci, quis tandem ratione de ea re poterit differere, quae uix ullam habeat definitionem? Quamobrem M. Tullius uir doctissimus intelligens, ne oratio sua in erroribus uagaretur, explicari oportere quid nam id esset, de quo disputaturus erat, nec posse, nec si posset, debere analogum definiri, diuisit statim officium in suas potestates, ut Plato, & Aristoteles monent in eiusmodi uocibus fieri oportere. & de qua uellet differere declarauit, ut in definitione substantiae, & alijs in locis fecit Aristoteli. cum igitur Cicero dixit, Quoniam omnis disputatio de officio futura est, de quonam officio? de quo credo poterat disputari, & de quo denique disputauit. deinde cum ait, Placet ante definire, quid sit officium, quod tandem officium, de quo ne uerbum quidem facturus erat? quid ineptius iam uerò Panætium reprehendit, quod officij definitionem praetermisit, uelim (Caelius dixisset) cuiusnam officij, at quoniam *ἡ τῆ καὶ ἀνοκτος* inscripsit suum opus, definitionem *τῆ καὶ ἀνοκτος* omisit, ergo quod omiserat Panætius, se facturum Cicero promisit, omisit ille definitionem communis officij, ergo commune officium definiturum se Cicerō profuturum. Et tamen in animo Caelij tanta uis inhaesit erroris, ut duobus locis ausus sit à Cicerone quasi syngrapha definitionem generis flagitare, quae nam (malum) ratio in eam mentem impulit hominem alioqui doctissimum, ut exponeret tam multis differentijs diuisionem à definitione differre, ne quis diuisionem illam definitionem esse crederet? ego uerò qui dubitarit in hac re praeter eum arbitror esse neminem, nec maiore prudentia tam uerbosus esse uoluit in definitione generis à definitione speciei distinguenda,

da, quando animaduertit tandem Ciceronem definisse partes officij, at eas definitiones ita conatur confutare, ut nec illis fidem suam liberet, quòd generis non partium definitionem promiserit, nec idonea uideantur esse. at utrum genus, an partes quid esset explicandum fuerit, satis disputatum est. uideamus nunc an idonea usus sit utriusque officij definitione. uerba Ciceronis haec sunt, atque ea sic definiunt, ut rectum quod sit, id perfectum officium esse definiant, medium autem officium id esse dicant, quod, cur factum sit ratio probabilis reddi possit. in utraque Caelius inquit genus. i. caput definitionis deesse, nec miror, non enim uim officij analogam esse uidit. dixisset enim in eius significationibus definiendis, aut nomen definiti repetendum, aut analogi genus accipiendum, ut in aequiuocis. nam si quaeratur quis nam sit canis terrestris, respondebitur opinor, ille, qui latrat, aut quid tale. ubi ille canem referet, nec erit in oratione necessaria *ταυτολογία* uel dicetur, est illud animal domesticum, quod latrat. cur igitur etiam Stoicis (nam Stoicorum sunt illae definitiones) officium non liceat ita definire si rectum sit, perfectum officium esse, uel rectè factum? nonne Sophistarum paralogismus hac ratione declinatur? quod ita Caelius, ut debuit, assumpsisset in suo paralogismo: perpendicularum est rectum officium, statim cognouisset in quo delirabat. haec eadem sunt dicenda de officij medij definitione. sed adhuc in alia sumus difficultate, utraque enim definitio ad utranque partem potest accommodari, id quod est maximum in definitione uitium. Et enim & perfectum officium, inquit Caelius, est quod cur factum sit, probabilis ratio reddi potest. neque enim quisquam ut putat, adeo contumax est, qui sine probabili ratione perfectum officium geri contendat. aut medium of-

ficiū id quod rectum non sit: alioqui si rectum non est, peruersum ac præposterum id esse fateamur necesse est. & uideamus si peccatum sit in eare, quàm belle in idem Cælius labatur. ita enim cum hæc consutabat, officium deseruerat, ut actionem esse diceret in omni uita cum uirtute, & ratione coniunctum, ac se ipse interpretatus est, nequa nos ambiguitas perturbaret. Actio inquit est genus in omni uita, tam eam officij partem complectitur, quæ ad finem bonorum. i. felicitatem adipiscendam spectat, quàm eam, quæ præceptis constat. Cum uirtute, differentia, quod quicquid à uirtute abiunctum, ab officio longè absit, & ratione, altera differentia communem hanc uitam attingens, in qua decorum, id est, τὸ ὀρετόν requiritur, actionem cum uirtute coniunctam ad felicitatem adipiscendam spectare ait, cum ratione communem hanc uitam attingere, in qua decorum requiritur, quod nihil agendum sit, cuius ratio probabilis afferri non possit, si duas hic Cælius uult esse partes officij, ut certè uult, uehementer censura sua peccat. namque si in communi uita requiritur τὸ ὀρετόν, quanto magis requirendum est in ea uita, quæ perfectior est, & ad felicitatem propius accedit? rursus si in communi uita nihil agendum sit, cuius ratio probabilis afferri non possit, quanto minus à sapiente? ut Cælius ipse contra M. Tull. confirmat? omnes igitur hæc differentia conueniunt officio cum uirtute coniuncto. at si, ut ille ait, quod rectum non sit oportet peruersum esse, & præposterum, necesse ut secunda pars illius officij per Cel. aut recta sit, aut peruersa. (nam quod cum uirtute coniunctum sit, rectum esse puto) si recta, ergo eadem cum prima, sin peruersa, nihil habet cum officio commune, ut mox clarius ostendam. ergo nisi Tullius effugiat eam calumniam, Cælius

effug

effugiet? nihil minus. ac si bene Cælius, optimè M. Tullius. nam si rectum officium est, quod perfectum appellant, nimirum eius ratio perfecta, nedum probabilis reddi potest. tantum enim interest inter perfectum, & probabile, ut disparata quasi esse uideantur. perfectum enim id est, cui nihil addi potest, & quod in suo genere expletum, & cumulatū est. probabile uerò cui sepe tantum deest, ut imperfectum esse uideatur. quocirca eo officio, quæ cuique probari possunt, quasi secunda honesta, ut inquit M. Tullius non sapientum modo propria, sed cum omni hominum genere sunt communia: perfecta uerò in solum sapientem cadunt, ut mox copiosius explicabitur. quare rectum officium non modo probabile, sed etiam perfectum est, & proprium sapientis. medium uerum probabile tantum, & omnibus commune, tanquam res quædam inchoata & non perfecta. atque his differentijs à Cicerone, id est, à Stoicis, uel potius ab Aristotele hæc partes officij distinguuntur. hic enim in secundo Ethicorum actiones hominis nondum perfecti ostendit ab actionibus distare iam perfecti. nec similiter in his euenire, ac in operibus artificum. hæc enim non propter autorem, sed per se, sponte sua uicem commendarisolent, modo pulchra esse, & decencia uideantur: actiones uerò non item. nam hæc perinde, ut opinio est de eo, à quo proficiuntur, existimandæ sunt. ita multa sunt ab homine in recta ratione uita nondum satis confirmato, quæ iusta sunt, non tamen iustè facta, nam hæc ab habitu rationis & iam perfectæ nature sunt, ut illa communia quædam sint officia, & media, & nondum perfecta, hæc autem *ναλοπάματα*, id est, recta, & perfecta possint appellari, qui potest inter Arist. & Stoicos magis conuenire? Cælius autem uult, quod rectum sit, esse probabile, &

quod probabile, rectum: ut hæc simul conuertantur. quod si concedatur, illud quoque concedatur necesse est, omnem inchoatam uirtutem cum perfecta & absoluta conuerti. sed haud scio an illud quoque Cælio assentiatur quisquam, omne officium aut rectum, aut peruersum esse, præposterum oportere. nam cur officia communia media dicuntur? nonne quia nec in bonis, nec in malis numerantur? & medium inter ea locum uidentur obtinere? sic Stoici, ut in tertio de fin. constat, qui nisi mentiuntur, quis neget inter rectum, & peruersum esse medium? sin mentiuntur, scire uelim cur Cælius ea media uocet officia. sed nimium perseuerat in hoc errore, nec posterior cogitatio, de eo quicquam detraxit. non enim eadem de re iterum disputasset, & tollerabilius fuisset coniuncte de omnibus disputare, quæ ad hanc questionem uidebantur attinere. quare ne forte uidear similiter peccare, coniunxi utriusque consutationis reprehensionem. Cum autem Cælius sit tam facilis, & tam acutus in aliorum definitionibus improbandis, uideamus iam uiciisimam quam uel acutissimus quisque illius definitionem facile tueretur. officium esse uult actionem in omni uita cum uirtute, & ratione coniunctum. ubi impressorum fortasse uitio factum est, ut coniunctum potius quam coniunctam legatur. omnes deinde partes definitionis suæ sic explanauit. actio inquit genus est. rectè. in omni uita, tam eam officij partem complectuntur hæc uerba, quæ ad finem bonorum, id est, felicitatem adipiscendam (hic uerbum deesse attinent, uidetur) quam eam quæ præceptis constat. non rectè est enim tertium genus uitæ, quod nec in perfectis officijs nec in communibus uersatur, propterea quod uitiosum est. quod si quis negat, iam non erit cur officia communia media dicantur. erunt enim extrema. sed est tertia uiuen-

di rat

di ratio. quæ si non sit, media non erit, ut media, sed ut extrema. sed Stoici uolunt esse hanc mediam, est igitur & tertia. neque Stoicorum auctoritatem inficiari potest quisquam. nam & Cælius in uigesima prima Disquisitione medium esse alteram differentiam officij, & formam dicit. Sed nullum officium ad turpem uiuendi rationem pertinet, nihil enim tam contrarium est cuiquam, quam officio turpitudine. falsum est igitur, officium esse actionem in omni uita. Cum uirtute, differentia, quod quicquid à uirtute abiunctum ab officio longè absit, ergo per hanc differentiam communis uita longè abest ab officio. aut species confundit, hoc est, humano capiti ceruicem iungit equinam, sed ut concedam omnia, quæ in sua definitione Cælius exponit, illud tamē concedi non potest, quod hæc sit definitio generis, in qua ponuntur ultimæ differentiæ, quæ species constituunt: nihil enim in generis definitione esse debet, quod omnibus partibus illi subiectis non conueniat. ita si definias animal esse substantiam animatam cum sensu, nullum inueniretur animal quod non sit eiusmodi, at si rationale addas, iam non animalis sed hominis erit definitio, qualis hæc est, de qua tam multa diximus. nam officium quod est cum uirtute coniunctum, est rectum officium. item cum ratione, est medium. in quos errores lapsus Cælius non esset, nisi definire uoluisset, quod definiri commodè non potest. sed nec officij, quidem recti uim satis intelligere uisus est. siue enim officium uirtute coniunctum id intelligit, quod Stoici rectum uocant, siue quam Arist. perpetuam animæ rationalis actionem ex uirtute. male omnino id est interpretatus. nam & illi rectum officium, & hic actionem uirtutis ultimam bonorum esse definiunt. in quo mire utriusque ratio consistit. neque hic quicquam refert, quod aliquid inter sit

n 3 inter

inter utriusque disciplinæ bonum. satis est enim quod Arist. uult actionem uirtutis felicitatem esse, Stoicis perfectum officium, quod solum statuunt esse bonum, honestum. quod autem hæc ita se habeant, ex definitionibus constat. in primo enim Ethicorum bonum humanum, inquit Arist. actionem rationalis animæ per optimam uirtutem esse in uita perfecta. Cato uerò apud M. Tullium in tertio de Fin. inquit, rectum officium omnes numeros uirtutis continet. in officiorum uerò tertio sic ait Cicero, illud autem quod rectum idem appellant, perfectum, & absolutum est, & uti idem dicunt, omnes numeros habet. nec præter sapientem cadere in quenquam potest. actio igitur animæ cum uirtute est ipsa felicitas. & officium perfectum est ipsa uirtus, id est, ultimum bonorum. malè igitur Cælius si alterutrum intelligit, exponit esse instrumentum, per quod ad felicitatem perducamur. at quanto rectius id officio medio tribuisset? inquit enim Arist. iustum fieri qui iusta facit, & temperatum, qui officia temperantiæ. quæ propterea iusta, & temperata dicuntur, quod sunt ijs similia, quæ uir iustus, & temperatus ageret. Cato uerò apud Ciceronem in tertio de Fin. à principijs naturæ officia duci refert oportere, ut per ea sapientiam adipiscamur, quæ ut alibi testatur comes, & adiutrix est naturæ. uerùm & Arist. & Cicero sæpissimè concludunt, finem optimum, & solum id esse bonum, ad quod omnes actiones nostræ referendæ sunt. & cuius causa sint omnia repetenda, ipsum uerò nullius unquam rei, uerùm suæ ipsius causa tamen repetatur. At satis multa de re minime dubia differuimus. Reliquum est ut illis quoque respondemus. qui iure prætermisam officij definitionem à Panætio confirmant, quod inter Stoicos quid illud sit omnino constet. quare superuacanea illa definitio fuisse. Ego

uerò

uerò tantum dico. si in Stoicorum corona aut in porticu Zenonis Panætius disputasset, cum his fortasse ipse quoque sentirem. cum autem omnibus ille scriberet, & ab omnibus uellet intelligi, quibus non satis constitutum esset, quænam uis esset officij, statuendum puto definitionem illam sine uitio præteriri non potuisse.

TERTIA CAELII CAL-

CAGNINI DIS-

CVRSITIO.

Verba Ciceronis sunt: Hac diuisione, quum præterire aliquid maximum uitium in diuidendo sit, duo prætermisæ sunt, nec enim solum, utrum honestum an turpe sit deliberari solet: sed etiam duobus propositis honestis, utrum honestius: itémque duobus propositis utilibus, utrum utilius. At tu hæc Cicero, quod tua pace dictum sit, nimis cupide, ne dicam anxie, Panætio obijcis. An tu uir tantum ingenij, tantusque dogmatis professor, non meministi, apud Stoicos eiusmodi gradus esse sublatos? neque dato utili, aliud utilius: neque dato honesto, honestius aliud inueniri? Sed fac, ut aliquando in communi & uulgari uita hæc in diuini reuocari uideantur. Quid si non duo tantum, sed tria & quatuor, uel etiam plura dubitando accurrant? puta, pater grauius ex morbo laborat, tu ignarus eius remedij es, quod patri salutem restituat. Eodem tempore amicus de fortunis, de capite, de dignitate periclitatur: tu causarum patronus auxilio esse potes, eidemq; grati animi testimonium redde, quum ille te aliquando fortunæ indignitate oppressum subleuauerit. Eodem tempore ignis uicinas ædes corripit, uerendumque tibi, ne tuæ ædes tua cum familia protinus

conflagrent. Eodem tempore hostis patriam aggreditur, & propemodum intra moenia irrupit. Vt uno tempore te dubitare oporteat, non iam quid utilius, quid honestius, sed quid utilissimum, quid honestissimum sit ex omnibus. Hinc patris salus te uocat, hinc amici, hunc uiciniae tuarumque adium periculum: hinc praesens patriae, tuorumque ciuium direptio ac seruitus. Sanè si huic diuisioni semel fenestram aperueris, non est ubi sistas. Nam & quid utile, & quid utilius, & quid utilissimum, & si ulterius promouere licet, ex plurimis utilissimis quid praeponderet, erit inquirendum. In quo non aliunde, quam ab ipso Cicerone, testimonium mutuabor. Is enim in praefatione secundi libri de Officijs ait: non solum, quid utile, quid inutile, sed ex utilibus quid utilius, aut quid maximè utile querendum esse. Quare ne ad hanc infinitatem descendere oporteat, Panætianæ obsecro diuisioni acquiescamus. praesertim quum Aristoteles libro 3. Ethicorum ita scribat: Boni nanque rationem subit minus malum, ad maius malum comparatum. Minus enim malum magis quam maius est expetibile. At quod expetitur, bonum est: & quod magis, maius. Ex quibus planè colligimus, Diuisionem hanc à Cicerone allatam contra Panætium: honesti scilicet, & magis honesti: utilis, & magis utilis: esse superuacaneam. Siquidem minus utile, utile esse desinit, si magis utili conseratur. In affulgente sole, cætera lumina hebetantur: sic sub Dictatore cætera iurisdictiones abolentur. Huius rei argumentum inde quoque elici potest: quod si contingat eodem tempore opitulantem esse amico & parenti, qui parentem grauius laborantem destituerit, & amico fuerit opitulatus, improbè dicitur fecisse. quamuis certum sit, quod abdicata * comparantur. Amico opitulari bonum est, sed comparatio rei conditionem

mutat

mutat: ceu qui in altera parte trutinæ pondusculum, in altera magnum pondus exposuerit. Pondusculum enim magno ponderi collatum, nullius propè ponderis, nulliusque grauitatis existimabitur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
tertiam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

SEquitur locus, in quo Cicero aut ignorantia, aut etiam malignitatis crimine cõuincitur, ut ne sua quidem eloquentia defendi possit. quo igitur me uertam nescio. nam quod tandem ore in illa diuisione tripartita Pan. peccasse dicam? quis enim neget satis esse dubitare honestumne sit, quod in deliberationem cadit, an turpe? utile an inutile? postremò an cum honesto pugnet, quod utile uideatur: iam quis me feret accusare Stoicum hominem, qui nõ posuerit honesto aliquid honestius, ac utile aliquid utilius posse reperiri, cum omnes comparationis gradus in his rebus ea disciplina sustulerit? Rursus pati, M. Tul. omni destitutum patrociniò indiget: causa damnari, impium mihi propemodum uidetur. cum praesertim, ut iam quod sentio liberè semel dicã, facillima sit huius defensionis ratio. equidem uix satis mirari queo uiris quibusdam planè doctis, cum libros de Fin. Tusc. quaestiones, tot denique uolumina Ciceronis legerint, tamè in mentem uenisse suspicari Marcum ipsum Tullium ignorasse Stoicos quàm bonum semel esse confirmassent, negare aut ipsum crescere, aut melius eo fieri quidque posse, atq; id quidem facit, ut magis hac re mirer, quòd hi Critici, qui Cicero nem tam uehementer insectantur, ne nomen quidem Stoicorum, nedum disciplinã cognouissent, nisi de eis ille tam multa scripta reliquisset, at sciebat, o grauißimi censores, sciebat

n 5 etiam

etiam Mar. Tullius, atque etiam à suis. Academicis didicerat uirtutes absolutas neque crescere, neque decrescere, quare in tercio de fin. rectè à inquit officio, item conuenientiā, deniq. ipsum bonum, quod in eo positum est, ut natura consentiat, crescendi accessionem non habet. Præterea in quarto de fin. dicit si externa, aut etiam corporis dicamus bona, alio melius, aut peius esset, & propterea Stoici negant præter honestum quicquam esse bonum, ex quo fit, ut qui eo honesto, quod solum, & absolute bonum est, potiatur beatus sit, nec requirit quicquam, ut sit beatorum. Nam ut in quinta Tuscul. scribit, si est, quod desit, ne beatus quidem est. Sciebat igitur (ne singula persequamur) hæc omnia M. Tullius atque cæteros perpulchre docuit. Cur etiam Panætium reprehendit: quia errauit: nam qui de communibus officijs scripturus erat, non de recto, & perfecto, considerare debuit ea non esse paria: sed alio aliud esse maius, & honestius, & magis necessarium. Namque Stoicorum schola non sustulit comparationis gradus nisi in bonis, & malis, de quibus nihil erat Panætius dicturus. quod autem communia officia paria non sint, in tercio de fin. ubi perpulchre declarauit, ubi ait incommoda autem, & commoda (ita enim ἐὺ καὶ κεραι, & εὐκαὶ κεραι appellat) communia esse uoluerunt. illa enim quæ profunt aut nocent bona sunt, aut mala, quæ sint paria necesse est. commoda autem, aut incommoda in eo genere sunt, quæ preposita, & reiecta dicimus. ea possunt paria non esse: si possunt igitur paria non esse, habendus est in eis delectus, & aliud alijs preponendum, ut melius, & honestius. Cum Panætius igitur non intellexerit honestum illud absolutum, sed officium, quod ab honesto ducitur, quodque medium & commune appellatur, cur sua partitione non erasse uideatur? at illa uox honesti horum facile iudicium deluit.

lusi. non enim existimarunt eam pro communi officio solitam esse usurpari. uerum à Cicerone discant eandem aliam quando honestatem officium commune appellari, & ea officia secunda honesta dici, in primo enim officio inquit, intelligendum est autem cū proposita sint genera quatuor ex quibus honestas, officiumque maneret, splendidissimum uideri quod animo magno, elatogue, humanasque res despiciente factum sit. ac in eodem ait, cum omnis honestas manet à partibus quatuor, quarum una sit cognitionis, altera communitatis, tertia magnanimitatis, quarta moderationis, & quæ sequuntur. si honestas igitur à quatuor illis generibus dicitur manare, cur etiam honestum non dicemus id officium quod è quatuor uirtutum manat ab aliqua? cum in primo officio idem scripserit, sed omne quod honestum est id quatuor partium oritur ex aliqua? & passim in his libris honestum sic intelligatur? at ne te diutius teneam, lege in tercio eiusdem operis, ubi hæc inuenies. Atque illud quidem honestum quod proprie uerèque dicitur, in sapientibus est solis, neque à uirtute diuelli unquam potest. in ijs autem, in quibus sapientia perfecta non est, illud quidem perfectum honestum nullo modo esse potest, similitudines honesti esse possunt. & paulò post, hæc igitur officia, inquit de quibus his libris differemus, quasi secunda quedam honesta dicunt esse. non sapientum modo propria, sed cum omni hominum genere communia. iam perspexisti cum singularum uirtutum, sint propria quedam officia, ut in secundo de Orat. & in quinto de fin. docet M. Tullius hæc alias similitudines perfecti honesti, alias secunda honesta, alias honestates, & officia media uocari. non igitur honestum illud rectum, quod à uirtute non diuellitur, in dubium uenit, honestumne, an turpe sit, nihil enim illustrius eo, neque clarius lucet, nec fallere quenquam potest.

potest, sed hoc medium, quod illius similitudinem quandam habet minime difficilem ad distinguendum, quandoque naturam habet ambigendi, ac ne forte desideres exemplum huius comparationis, in calce primi libri ita disputauit: Placet igitur aptiora esse naturæ ea officia, quæ ex communitate, quam ea, quæ ex cognitione ducuntur. deinceps sequuntur argumenta ubi est animaduertendum, non iustitiam Tullium dixisse aptiorem naturæ quam prudentiam, sed officia, quæ ducuntur ex iustitia esse aptiora ijs, quæ ducuntur ex cognitione. quæ quidem concessu Stoicorum inter se comparantur. si male igitur Panætius, cur non rectè M. Tullius? equidem scire uelim quid sit, quod prius discere quidam nolint, quid in grauissimis suis scriptis summi uiri præstantissimo ingenio præditi, & magna eruditione ornatis sentiāt, quam temerè audeant illorum doctrinam, & summam prudentiam accusare. sed illud quoque Cælio negotium facescit, quod possumus infinita simul nobis occurrere, de quibus non facile, quod optimum factum sit, deliberari queat. idque Ciceronis ipsius autoritate confirmat euenire posse. quod si concedam in eam infinitatem posse nos incidere, nonne in infinitis probabitur etiam ille, qui curabit quoad eius fieri poterit, ut optimum sequatur? atque hoc etiam simili diuisione Ciceronis impugnat, quod ut minus malum collatum cum maiore desinit esse malum, ita minus utile cum utiliore comparatum desinit esse utile. at quid Stoicis cum Aristotele? uerum esto minus utile comparatione maioris desinat esse utile. tanto magis igitur cauendum est, ne quod utile non sit, eligamus, quod autem est utile omittamus. at ne longum faciamus, comparatio plus, & minus tantum ostendit, natura uerò rerum mutare non potest. quare qui amico potius, quam patri præsto est, non in eo peccat, quod amicum adi-

uet,

uet, nam id est officium: sed in eo, quod patrem deserit, cuius salus filio potior esse debet, quam amici. item qui centum lucrari possit, tamen octoginta mauult accipere, quamuis centum maius lucrum sit, non statim sequitur octoginta non esse lucrum ita quamuis minus officium sit amico, quam patri succurrere, est tamen officium. sed in eo quoque male sentit Cælius, quod pondusculum cum magno pondere Ciceronem conferre uoluisse putat. non enim hæc existimauit consultationem ullam, aut deliberationem desiderare. Sed cum duo sunt honesta, aut duo utilia, quæ non tam facile discrimen habent, ex quo consilium anceps esse possit: tamè consultatione opus esse, duxit. ut cum officia, quæ à communitate, & quæ à cognitione ducuntur, inter se conferre necesse est.

QVARTA CAELII CALCA=
GNINI DISQVI=
SITIO.

Philosophi discendi studio impediti, quos tueri debebant, deserunt. itaque eos ad remp. ne quidem decessuros putat Plato, nisi coactos, equius autem erat, id uoluntate fieri. Nam hoc ipsum ita iustum est, quod rectè fit, si est uoluntarium. Tu rectè quidem Cicero. Nam bonarum malarumque actionum modus ac mensura est, hominis uoluntas. Sed enim ne in Platonis sententiā arguteris. Nec enim Plato debere philosophos, aut posse cogi dixit, ad reip. gubernationem: sed eos sibi sua sponte hanc necessitatem imposituros, ut quum tempus postulauerit, id est, quum nullus idoneus publicæ administrationi præsidebit: uel magnum aliquod periculum imminet ciuibus: tum ipsi se à rerum contemplatione ἀνόρτες ἐνόρτες, ut dicunt, auellent.

Et sicut

Et sicut nauis Salaminia, ut aiebat Themistocles, non nisi ad necessaria tempora, necessariâsque functiones expetebatur: ita ipsi non nisi rerum & temporum ratione impulsî, prodeant in medium, suorum ciuium commodis ac saluti con-
sulturi. Certè Plato quinto libro ἡ πολιτικῆς tradit, non esse munus nauarum & gubernatorum, eos rogare qui nauis uehantur, ut se uehi sinant: sed eorum potius qui uehantur, orare, ut gubernatores & nauæ eorum curam suscipiant, atque in portum peruehant. Pari ratione neque Philosophorum interesse, ut rogent ipsi, se ad publicam administrationem admitti: sed ut rogentur potius, ut uelint ipsi Reip. clauum capessere, & laborantem ciuitatem sua prudentia sustinere. Alioqui multa accidere possunt, quæ philosophos deterreant, ne Reip. curam suscipiant. quod & Cicero in quadam ad Lentulum epistola attingit: Id inquit ille, Plato, quem ego autorem uehementer sequor, tantum contendere in Rep. quantum probare tuis ciuibus possis, uim neque parenti, neque patriæ afferre oportere. Atque hanc quidem ille causam sibi, ut non attingendæ Reip. fuisse: quod cum offendisset populum Atheniensem propè iam desipientem senectute, quum eum nec persuadendo nec cogendo regi posse uidisset, quum persuadari posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
Quartam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Quartus locus, est in quo Cicero à Platone in eo dissentit, quod philosophos is non putat ad Remp. nisi coactos accedere debere. Cicero uerò id uoluntate fieri

te fieri æquius esse ducit. At Cæli. tanquam argutulum Cicer. uexat, atque perinde infestatur, ac uim cogendi non intelligat. sic enim inquit: Nec enim Plato, debere Phil. aut cogi posse dixit ad Reip. gubernationem, sed eos sibi sua sponte hanc necessitatem imposituros, ut cum tempus postulauerit, id est, cum nullus idoneus Reip. præsidebit, uel magnum aliquod periculum imminet ciuibus, tum ipsi se à rerum contemplatione ἀνοήτους ἐνόητες, ut dicunt, auellent, atque refert ut Salaminia non nisi ad functiones necessarias expetebatur, ita philosophos nō nisi rerum, & temporum ratione impulsos prodire in medium suorum ciuium commodis, & saluti consulturos. ac omnia hæc ipsi us Platonis auctoritate confirmat ex quinto Politicorum. Ego uerò hanc quoque defensionem paucis expediam. M. Tullius, ut patet, in his libris Stoicos est secutus, quæ quidem disciplina statuit sapientes æquum esse capessere Remp. quare in tertio de Fin. Cato sic inquit: cum autem ad tuendos, conseruandosque homines hominem esse natum uideamus, consentaneum est huic nature, ut sapiens uelit gerere, & administrare Remp. atque ut è natura uiuat, uxorem adiungere, & uelle ex ea liberos procreare, atque hoc idem Hor. demonstrat, dicens in prima Epistola. Nunc agilis fio, & uersor ciuilibus undis, Virtutis ueræ custos, rigidusque satelles. Cicero igitur ut Stoicos contra Plat. inquit æquum esse philosophos gerere Remp. & procurare ne eò ueniat, ut nisi eam perire uelit, capessere cogatur. nanque est etiam quædam necessitas cōditionalis, ut nisi patriæ succurras, ab hoste capiatur. ergo si nolis eam ab hoste capi, cogaris defendere. hac itaque necessitate coactos philosophos oportere gubernare Remp. Plato uoluit. nec aliter interpretatus est Cicero. sed æquius esse contendit non expectare ullam talem necessitatem,

necessitatem, sed eam ita gerere, ut in nullum discrimen uenire possit. non igitur ita coactos intelligamus, ut non libentissimo quidem animo eam ex periculis eripiant. sed in eo hæc omnis quaestio uersatur, quod Cicero uult omni tempore philosophos Reipub. præsse, Plato uero studiorum causa eosdem quandoque deesse. quid nunc attinet Plat. auctoritate ostendere non pertinere ad Philos. rogare, ut admittantur ad administrationem Reipub. sed rogare? at etiam si non rogetur sapiens, cum illius studio, & arte Respub. carere non possit, si bonus sit ciuis, ab administratione publica non sine uitio potest abstinere. quin etiam rogare, & omni studio tentare debet, ut tunc sibi Respub. committatur. alioqui non sapiens magis, quam impius habendus esset. & hæc est mens Platonis, qui nihil aliud omnino uoluit, nisi ambitionem cohibere. sic etiam Plutarchus in sua politica decere negat optimum uirum nimio studio, & ambitione petere magistratus, sin uero ut lex, & mos ciuitatis fert, ultrò deferatur, nõ esse boni ciuis Reip. suæ munera defugere. sed item Stoicus sapientem uult officia uirtutis sine ambitione sequi. sed illis nunquam doctrinae studia præserue, neque cum sit in aliquo periculo constituta, neque cum in tuto esse uideatur. nunc enim ut in optimo statu conseruetur, tunc autem ne pereat. quam quidem sententiam M. Tullius est secutus.

QVINTA CAELII CALCAGNINI DISQUISITIO.

SVnt autem priuata natura nulla: sed aut ueteri occupatione, ut qui quondam in uacua uenerunt: aut uictoria, ut

ria, ut qui bello potiti sunt: aut lege, aut pactione, conditione, sorte. Quod in diuisione præterire aliquid, maximum uitium in diuidendo sit, ut paulò superius hoc libro, & in Topicis ipse testatur: quid de ijs dicemus, quæ edicto prætorio nobis addicta sunt? nam edictum prætoris à lege diuersum est. quid de ijs, quæ contractu nobis & precio ita comparauimus, ut nostri mancipij facta sint? quid de ijs quæ prædio nostro alluione fluminis accreuerint? quid de ijs, quæ se nobis forte fortuna obtulerunt? ut thesauri inuentio, ut auium captura, quæ libero aère uagantur. Quod si quis omnia hæc ad legem referat, quæ, quid quaque in re obseruari oporteat, constituerit: tum uero in alterum diuisionis uitium non multò minus inciderit. Sicut enim in diuisione desiderari aliquid turpe est, ita aliquam diuisionis partem redundare turpissimum. Nam & qui in uacua uenerunt, & qui uictoria potiti sunt, qui pactione, conditione, sorte, usucapione aliquid tenent: ij omnes promiscue se lege defendunt. Apud M. Varronem, in emptionibus dominum legitimum sex ferè res perficiunt. si hæreditatem iustam adiit: si, ut debuit, mancipio ab eo accepit, à quo iure ciuili potuit: aut si in iure cessit, cui cedere potuit, & id ubi oportuit: aut si usu cepit: aut si è præda sub corona emit: tum item, quum in bonis sectione ue cuiusuis publicè uenit.

IACOBVS GRIFOLVS
ad Quintam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Illud quidem parum prudentis hominis, atque constantis esse uitium uidetur, si quis aut contra suum præceptum

ptum faciat, aut quod in eo esse cernas, id in alijs accuset, quare Caelius iustæ reprehensionis ansam censuit sibi datam esse, M. enim Cicero cum paulò antè Panætij diuisionem improbasset, tamen ipse quoque in officiorum primo contrà, quam monet in topicis pessimè diuisit. ubi sic ait, sunt autem priuata natura nulla. Sed aut ueteri occupacione, ut qui quondam in uacua uenerunt, aut uictoria, ut qui bello potiti sunt: aut lege, aut pactione, conditione, sorte, quod in diuisione inquit Caelius, præterire aliquid maximum uitium sit, & paulò superius hoc libro, & in Topicis ipse Cicero testatur. quid de ijs dicemus, quæ edicto prætorio nobis adiecta sunt? nam edictum prætoris à lege diuersum est. quid de ijs dicemus, quæ contractu nobis, & pretio ita comparauimus, ut nostri mancipij facta sint? quid de ijs, quæ prædio nostro alluione fluminis accreuerunt? quid de ijs, quæ se nobis fortuna obtulerunt? ut thesauri inuentio, ut auium captura, quæ libero aère uagantur? quod si quis hæc ad legem referat, redundans erit hæc diuisio, quod non leuius est peccatum. hæc tamen Caelius. hæc autem cum plebano sancti Apollinaris Baptistæ electo nostro optimo ut scis ingenio, summamque doctrinam prædico legissem, quid inquit Caelius hic ait? Equidem non arbitror hic M. Tullium omnes rationes, & modos numerare uoluisse quibus quisque rei alicuius dominus fieri possit. sed quibus causis, tantum quæ communia erant, facta sint priuata. neque si rectè quis consideret, alias fortasse præter has facile reperiet. Nam edicto prætoris, & contractu ea nostra fiunt, quæ erant alterius, non communia. item eluione ea terra, in alterius fundo erat, in alienum aquarum uel translata est, ex priuato loco scilicet in priuatum. Thesaurus autem qui auferatur, & auis libera, & id genus alia in communibus rebus nu-

meran

merantur, & fiunt occupantis. itaque communia aut occupacione facta sunt priuati iuris, aut bello, aut lege inter populos, pactione, conditione, sorte. illud autem est hic animaduertendum quod Marcus Tullius non de priuatorum hominum, uerum de publicis possessionibus populorum, & ciuitatum loquitur. quod ipse statim exponit dicens, ex quo fit ut ager Arpinas Arpinatum dicatur, Tusculanus Tusculanorum, ut hac similitudine ostendat certæ cuiusque personæ res esse proprias. quare inquit, similisque est priuata & possessionum descriptio. ex quo suum cuiusque fit eorum, quæ natura fuerant communia, quod cuique obtigit id quæque teneat, hic ita est intelligendum, ea, quæ natura fuerant communia, illis tantum rationibus potuisse fieri publica, uel priuata, hæc autem & iisdem & alijs compluribus potest ea excogitatis modis, distribui, & ad alios quotidie novos dominos peruenire. Itaque si ex uerbis Ciceronis uerum eliciamus sensum, fortasse in ea diuisione nihil amplius desiderabimus. quod si communem interpretationem sequi libeat, non uideo cur edictum prætoris Caelius neget esse legem, cum in tertia Verr. Cicero confirmet edictum esse legem animum, sed ut de nomine concedamus, uim tamen legis obtineat necesse est. ut senatusconsultum, responsa prudentum, principum placita, plebiscita, iussa populi, mos, & consuetudo, & si qua sunt alia huius generis, quæ tanquam species legi, ut generi subijci debent, quod autem permutatur aut pecunia, aut alia re non pactione continetur. nam thesaurus fortuna oblatus, & pisces in publicis aut in communibus fluminibus, & aeriæ aues, omnia sunt communia, & occupacione fiunt propria. itaque uidemus hæc omnia illius diuisionis partibus esse comprehensa. neque fieri potest ea, quam Caelius dicit, in ea diuisione redundatio, nam

cas partes ad legem nemo referret. aliud est enim uim legis habere, & pro lege usurpari, aliud esse legem, uel uerius fortasse dicamus, esse modum, quo per legem ex communi conditione res transeunt in priuatam. atque hæc electus. at quid, si Tullium ea quoque ratione defendamus, ut dicamus eum uoluisse omnes illius diuisionis partes persequi, ac illas rationes exempli causa posuisse? quod Horatium cum scriberet ad Florum uidemus fecisse, cum ait: Tanquam Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ, Nunc prece, nunc precio, nunc ui, nunc sorte suprema permutet dominos, & cedat in altera iura. Nam & alijs rationibus ab Horatio omiſſis hæc permutatio fieri solet. sed ijs fuit exemplis contentus, ut M. Tullius, qui tamen etiam eo argumento defendi posset. quod illis tantum modis ante cepta sint à priuatis obtineri communia, quam essent edicta, & reliqua uel à Cælio, uel à me superius posita. Ciceronem enim temporum habuisse rationem credendum est. uerum si rem rectè perpendamus facile perspiciemus, ut electus noster ait M. Tull. exposuisse omnes causas & modos, quibus priuata fierent, quæ natura essent communia. & non quibus ea, quæ sunt priuati iuris, in ius alterius priuati transeunt: nam hoc est dominum mutare, non conditionem.

SEXTA CAELII CALCAGNI
DISQUISITIO.

Qui autem non defendit, nec obſistit, si potest, iniuriæ: tam est in uitio, quam si parentes, aut amicos, aut patriam deserat. At hoc nimis Stoicè dictum est, & quod inter Paradoxa referri oporteat. Quid si fontem defendam? si eum, qui alium prius iniuria prouocauit? si eum

si eum denique, cuius causa & mihi & meis diuturnas offensas concitem? sanè hæc obruffam & rigorem illum Zenonis metiri, durum & plenum inclementiæ existimauerim. Præsertim quum in medio hominum, neque inter perfectos uiuamus. Adde quod, ut ipse paulò post monet, multa circumspectiendi sunt in omni officio: & consuetudo exercitatioque capienda, ut boni ratiocinatores officiorum esse possimus: & addendo deducendoque uidere, quæ reliqui summa fiat, ex quo quantum cuique debeatur intelligas. Quid præterea, si peregrinus & ignotus in periculo sit? sit uidem is, qui de te optime meritus sit? Quid si plures eodem tempore defendendi sunt? Quid si constituto in periculo opitulari non possis, nisi alium, puta amicum uel necessarium laesis? Profectò hæc omnes circumspectiones sententiam Ciceronis infirmant. Quæ uerò (malum) hæc comparatio? quam absona, quam ueritati refractaria? Ergo ignotum ac peregrinum, & forte nihili hominem destituisse, iuxta pars scelus existimabis, ac si parentes, quibus uitam educationemque debeo: ac si amicos, quos eadem mihi uoluntas idemque studium coniunxit: ac si denique sanctissimam patriam, in qua omnia iura reposita sunt, prodidero. Vide obsecro, ne si positionem tue ui uolueris: & pietatem erga parentes, & necessitudinem inter amicos, & charitatem in patriam uili nimis loco habuisse uideare: quam publico, ac latè nimis profuso humanæ societatis uinculo adæquaueris.

IACOBVS GRIFOLVS
ad Sextam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Illud quoque Cælio non probatur tanquam durè, & nimis Stoicè dictum, ac etiam inconstanter. quod tam sit

in uitio qui non defendit, nec obstitit iniuriæ, si possit, quam si parentes, aut amicos, aut patriam deserat. Quid si fontem, inquit, defendam? si eum, qui alium prius iniuria pro-uocauit? si eum denique, cuius causa & mihi, & meis diuturnas infensas concitem? ut pro Cicero respondeam, impie id facies, & stultè, & contra Zenonis, M. Tullij præceptum, qui humani sunt, & iusti: at primum quod Stoicis agat Cicero reprehendi non debet. quando se id facturum à principio professus est. deinde quod aut nimis, aut inconstanter, falsum, præsertim hoc in loco, ubi uoluit, ut Cælius putauit, paria esse peccata, non obistere iniuriæ, & patriam deserere. sed illud non esse uitium magis, quam hoc. ita in suo genere non longius abest à uitio, qui non propulsat iniuriam, si possit, quam qui parentes, amicos, & patriam deserunt. ut si furatus sit quisquam decem, alius uerò centum, non magis hic est in uitio, quam ille. nam si concedamus utrunque furtum esse, illud quoque concedamus necesse est, utrunque eorum esse pariter in uitio. quare M. Tullius demonstrare uoluit non apertius peccare, qui patriam deserit, quam qui non defendit iniuriam, cum possit. hoc ita constituto absurdæ sunt omnia, quæcumque Cælius in Ciceronem iacit. nam fontem, aut qui pro-uocauit iniuriam si quis defendat contra officium facit. neque enim uerisimile est Stoicos defendi eos uoluisse, qui nocent alijs, quippe qui monent, ut iniuriæ resistamus, id est, ut contra fontes, & iniurios homines pugnemus. aliàs cum his iniuriam coniungere, & consociare uideremur. nec etiam illud præcipit M. Tullius, ut cæteris ita quietem patiamur, ut perturbemus nostram. dixit enim si possis. posse autem is dicitur, qui & socium, & se tueri queat. Quid inquit Cælius, si peregrinus, & ignotus in periculo sit,

sit

sit itidem is, qui de te optime meritus sit? utrunque si possit, defendi iubet: sin minus, cui plus debeat. nonne passim Stoici monent, ut delectus rerum habeatur? nonne mirè sibi constat Cicero, qui societatis gradus inter homines docuit esse plures, ut faciliè sciremus, quæ cuique officia deberentur? nonne officium dixit esse maius damnum anteponi minori? notus est locus ille, ubi hoc exemplo Cælius conuincitur. si constitueris te cuiquam aduocatum in rem præsentem esse uenturum, atque interim grauius agrotare filius cœperit, non sit contra officium non facere, quod dixerit, magisque ille, cui promissum sit, ab officio discedat, si se destitutum queratur, sed passim tibi occurrent huiusmodi loci, nequis credat Zenonem, siue M. Tullium Aristonem aliquem fuisse, qui nihil in medijs officijs relinquunt, quod sit aut secundum naturam, aut contra, uerum si Cælius ex constantia, & perpetuitate, & non ex singulis uocibus philosophos spectasset, non fuisset ita propensus ad huiusmodi calumnias. mitto nunc alias eius circumspeditiones. nam quis dubitet, si plures oporteat eodem tempore defendi, omnes defendere, si possit? sin minus, quos possit? quod si nullum seruare queat, nemo unquam existimabit ab eo desertum esse quenquam. iam si constituto in periculo sine alicuius iniuria opitulari non possim, non opitulabor: officium enim nunquam debet cum iniuria coniungi. nam ut dixit M. Tullius, qui alijs nocent, ut in alios liberales sint, in eadem sunt iniustitia, ut si in suam rem alienam conuertant. ubi uides eum, cum par esse crimen uellet ostendere, in eandem esse iniustitia dixisse, tam enim esse in uitio, & in eodem, plurimum differt: quæ si diligentiore turtina Cælius examinasset, non tam darus illi Cicero uisus esset.

SEPTIMA CAELII CALCAGNINI DISQUISITIO.

Cicero liberalitatem cum iustitia confundit. Habent omnino aliquam inter se uicinitatem, praesertim ea parte, quae in erogando constat. dat enim utraque pro dignitate benemeriti, sed iustitia multò latius euagatur. Sanè Aristoteles duplicem iustitiæ proportionem tribuit: geometricam alteram, alteram mathematicam. Arithmetica uersari in contractibus scribit: in quibus omnes homines pares esse decet. Geometricam uerò, unicuique suum dispensare, quantus est cuiusque captus & existimatio. Hæc imperio ac magistratus præclare natis ingenijs præbet, cæteris pro suo modulo munera & ministeria paritur. Proprium est liberalitatis, pecuniam aspernari, eamque ad publica nominum commoda impartiri: multo habere suo beneficio obstrictos, nemini quicquam imputare, à nemine uicem recipere. Hanc Philosophi animi magnitudini ac despicentia rerum humanarum proximiorum, quàm iustitiæ, existimauerunt. Posset aliquis fortasse ea ratione tueri Cicero-nem, quod istæ uirtutes coniunctæ sint, ac ita proximæ, ut mutuo uinculo teneantur. quod qui dixerit, incidet in Menædem Eretrien-sis sententiam, qui omnes uirtutes unam esse uirtutem arbitratur, eamque pro suis functionibus diuersis nominibus appellabat. Autor Plutarchus in libello de Virtute morali.

IACOBVS GRIFOLVS
ad Septimam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Septimo loco inquit Cælius, liberalitatem Cicero cum iustitia confundit, quàm Philosophi animi magnitudi-

dini. & rerum humanarum despicentia coniunctiorè, quàm iustitiæ existimauerunt. Ego uerò quisnam fuerit de liberalitate sensus Ciceronis breuiter ostendam, si prius monuerò, ne uitio illi uertatur, si cum Aristotele sentire uoluit. Credebam ego iam omnibus hoc esse manifestum, quod ille ipse professus est, Cicero-nem in his libris secutum esse Stoicos. quamobrem non rectè Cælius, si quid ab eo dictum sit, quod ab Aristotelica regula aberrare uideatur, id esse corrigendum statuit. nam Cicero, ut testatum multis uoluminibus reliquit, Aristotelis moralia diligenter legit, nec ab eo propterea dissentit, quod nesciat, quid ille senserit, sed quia tunc cum non probat. neque uerò illius ætas erat huic nostræ similis, quæ unum nouit Aristol. præterea neminem. at uigebant quatuor illæ Philosophorum scholæ, quarum singulæ multos habuerunt amatores, à quibus eruditissimis disputationibus defensæ sunt. ac si ueterum Philosophorū scripta uideremus, aut eorum, quos reliquos habemus, testimonio crederemus, necesse esset fateri longè plures, & eos grauiores Platonicos, quàm Aristotelicos fuisse. erat ergo fas bonis illis temporibus, ut etiam antè fuerat, Aristoteli non modo non assentiri, uerum etiam repugnare. nunc autem eò iam uentum est, ut dicere non satis sit, ut olim de Pythagora solebat, εὐτὸς ἕφθ, uerum singula huius uerba singula esse oracula putemus. at si hoc inertia nostræ largiamur, ut ex tam multis uix unum cognoscamus, laudare debemus eos, qui ut omnes cognoscerent summo studio, & labore persequerunt. itaque omnium collatis opinionibus, quæ maxime placerent, eas cū causa, ut illis uidebatur, secuti sunt. ut Marcum Tullium fecisse constat, quem quidem cum ex alijs, tum ex illis quinque de fin. bonorum, & malorum libris par est existimare, nihil ignorasse quod illæ scholæ, quæ tunc erant

in honore sentiebant; hic ego, quod sæpius se fecerit Academicum, & Stoicum, quam Peripateticum, nolo statuere; utrum rectè fecerit necne, uerum quoniã ea tempestate nulla religio uidebatur, si quis improbasset Aristotelem, deus hanc ueniam Ciceroni, ut ab is, quos sibi duces elegerit, ad Aristot. non deficiat. nec libeat semper hoc Enthimemate, ut Cælius consuevit, uti, non sic Aristoteles, ergo male Cicero, nam apud eum, ut toties iam dixi, non semper Aristot. probatur, quemadmodum in ratione liberalitatis: quam quidem ille in pecuniæ tantum usu, & earum rerum, quæ pecunia estimantur, Cicero uerò non in his solum, uerum etiam in omni genere liberalitatis uersari putat. quare sic ait de tribus autem reliquis latissima patet ea ratio, qua societas hominum inter ipsos, & uitæ, quasi communitas continetur. cuius partes due sunt, iustitia, in qua uirtutis splendor est maximus, ex qua boni uiri nominantur, & huic est coniuncta beneficentia, quam eandem uel benignitatem, uel liberalitatem appellare licet. tum de iustitia, & iniustitia primum, postea de liberalitate separatim sua utrique muneris, & officia tribuens tractauit. ubi uidemus Ciceronem iustitiam eam partem intelligere, quæ noceat nemini, nec tamen profiti cuique, nisi dando, & accipiendo, ut artifices, & mercatores solent, quippe qui sic alijs profunt, ut etiam sui commodi honestam rationem habeant. quare Alexander Aphr. eam τὸ ἀνεροειδές, ἢ τὸ μεροειδές medium esse tradidit in Top. sed hæc uirtus manca uidebitur. non enim satis est abstinere tantum ab iniuria, nisi benignum te, & liberalem præstes. quare adiungunt ei liberalitatem, cui tribuunt non solum usum pecuniæ, & earum rerum, quæ pecunia estimantur, uerum etiam omnem cuiusuis generis benignitatem. itaque in secundo officio inquit Cicero, libera-

litatis

litatis est ratio duplex. nam aut opera benignè sit indigentibus, aut pecunia. atque his duabus partibus iustitiæ uersum genus humanum sustentatur. nam societatem tuetur is, qui ius suum cuique tribuit. itaque in tertio de fin. iustitia inquit Cice. in suo cuique tribuendo cernitur: ac in 3. de nat. deo. iustitia, quæ suum cuique tribuit, quid pertinet ad deos? hominum enim societas, & cõmunitas, ut uos dicitis, iustitia procreauit. de inuentione uerò, ut intelligas huius uirtutis uim iam inde à puero Ciceronem didicisse, iustitia, inquit, est habitus animi communi utilitate conseruata suam cuique tribuens dignitatem. Rursus ille quoque societatem conseruat, qui nec ulli nocet, & communes utilitates in medium affert, mutatione officiorum dādo, & accipiendo, tum arte, tum opera, tum facultatibus inter se, & alios societatem deuincit, cuius quidem iustitiæ fundamentum est fides, ut liberalitati pro dignitate cuique tribuere, ut suo loco melius apparebit. atque hæc est, quam Geometricam, & illa, quam Arithmeticam uocat Aristoteles, nam quod magnanimo coniunctiorem liberalitatem censet Aristot. quam iustitiæ, id non ignorauit M. Tullius, quippe qui in partitionibus magnitudinis animi liberalitatem in usu pecuniæ dixit esse. sed hic aliter agendum fuit. sequitur enim Stoicos, apud quos certè latius patet liberalitas, quæ iustitiæ subijcitur, quam quæ tantum ad magnanimum refertur. hæc enim in solo usu pecuniæ, illa uerò in omni beneficio uersatur, & propterea Stoici eam iustitiæ adiungebant. unde Cato in tertio de fin. iustitiæ inquit adiunctæ sunt pietas, bonitas, liberalitas, benignitas, comitas, quæq; sunt generis eiusdem. iam mihi uideor Ciceronem sine illo mutuo uinculo, quo simul omnes uirtutes continentur, defendisse. ut nequaquam in Menedemi sententiam delabi sit necesse.

OCT

OCTAVA CAELII CALCA-
GNINI DISQVI-
SITIO.

ET quanquam omnis uirtus nos ad se allicit, facitque ut eos diligamus, in quibus ipsa inesse uideatur: tamē in-
stitia & liberalitas id maximē efficit. Cur hoc fiat, Cicero prae-
mittit ostendere. Ostendit id Aristoteles: quod ceterae scilicet uirtutes habenti decori sint, & emolumento: sola iustitia & liberalitas non habenti, sed ceteris potius mor-
talibus profint, aliorumque gratia & commodo exerceantur. ob id etiam eas ἀλλοτρίαις ἀρεταῖς, id est, alienas uir-
tutes, ueteres appellauerunt: quod publicae utilitatis gratia potius quam priuatae, inuenta sint. omnis autem uirtus, quo se pluribus adiutricem praebet, hoc est apud omnes charior, maiorēque in admiratione habetur. Si igitur Cicero, quum Officiorum librum scriberet, Aristotelem habuisset in manibus, potius quā Panætium: non dubito, quin fecundiora uberioraque suis ciuibus praepcepta tradidisset, eaque locupletioribus argumentis & rationibus comprobasset.

IACOBVS GRIFOLVS AD
octauam Caelij Calcagnini
Disquisitionem.

Quod M. Tullius scribens officia Panætium maluit in manibus habere, quā Aristotelem, nec in praepceptis satis copiosus, nec in argumentis satis firmus Caelio uidetur. Quid ignorasse etiam rationem eum putat, cur iustitia, & liberalitas maxime omnium uirtutum ad amandum nos alliciat. mihi uerō ignorare Caelius potius uidetur

uidetur & quid sciret Cicero, & quid agendum illi esset, & quid egerit tandem Aristoteles. nam si unum saltem de tribus cognouisset, non tam iniustus iudex in Ciceronem extitisset. fateretur enim eum, qui tam multis disputauit sola iustitia societatem hominū inter homines constitui. & conseruari, non ignorasse hanc ipsam uirtutem alienorum commodorum habere rationem, cum praecipiat nō modo, ne cui quis noceat, sed quo ad eius fieri possit, ut quisque omnibus proficit, at cur quisquam tandem ignorare aliquid dicatur, a quo uim eius explicatam uideamus? nō dixit M. Tullius iustitiam esse bonum alienum: at eam ita descripsit, ea praepcepta tradidit iustitiae, ut qui uis facile cognoscat utilitatē eius ad alios potius, quā ad eum ipsum, in quo sit habitus ille, pertinere. si quidem duo posuit in primo off. iustitiae fundamenta. primum rerum contractarum fidem, alterum tribuere suum cuique, quae quidem funditus euertit is, quicumque omnia ex suo tantum cōmodo metiatur. quo enim modo societatem tueatur is, qui uel sibi uendicat aliena, uel de nullo bene mereatur, uel denique datam fidē praestare nolit? Rursus qui suo cōtētus est, & prout quisque meretur, in omnes est liberalis, nec quēquam fallit, cur non is alijs potius, quā sibi consulit? quid aliud explicat M. Tullius, cum iustitiae hominem inquit studere, ut pareat ea, quae suppeditent ad cultum, & ad uictum, nec sibi soli, sed cōiungi, liberis, ceterisque quos caros habeat, tuerique debeat? quare praeclearē scriptum à Platone dixit, non nobis solum nos esse natos, ortūque nostrum partim patriā, partimque parentes sibi uendicare, partim amicos? cur Stoicis placere omnia, quae in terris gignuntur, ad usum hominum creari, homines autem hominum causa esse generatos, ut ipsi inter se alijs prodesse possent? ac in eo debere nos ducent naturam sequi? quid illud
etiam

etiam, quod tam esse in uitio eos putat, qui ab ijs, quibus in-
fertur, non propulsant iniuriã, si possint, quam si parentes,
aut amicos, aut patriã deserat: hunc ignorasse quisquam au-
det suspicari ad communem utilitatem iustitiam referri: Sed
ea quoque legenda sunt, quæ in calce primi libri sæpius re-
petit in comparatione honestatis, quæ à communitate, &
eius, quæ à cognitione ducitur. iam planum fiet etiã, qui se-
cutus est Panætium potuisse de iustitia copiose, & subtili-
ter disputare. mitto quàm multa in tam multis uoluminibus
dixerit, ex quibus cognosci potest utilitatem plerunque ali-
nam iustitiam ueri. quod si quis negat, illud saltem doceat
rogamus, cur is dixerit per hæc, & per liberalitatem in pri-
mis effici, ut ad amandum alliciamur. unde hoc nouit? fortas-
se Cæl. responderet furore aliquo afflatus diuinasse Cicero-
nem. nam delirasse hic, ut alibi confirmat, illi non uidetur,
quippe quem sensisse rectè non audet negare, sed quòd Arist.
rationem non attulit, eam ignorasse suspicatur. quasi uerò
necessarium sit, quicquid omittatur à scriptoribus, id ab eis
ignorari. at rationis huius non erat ignarus, imo uerò eam
suis uerbis sic expressit. sic enim in officio secundo scribit,
itaque illa tria, quæ proposita sunt ad gloriam, omnia iustitia
cõficit, & beneuolentiam, quòd prodesse uult plurimis,
& admirationem, quòd eas res spernit, & negligit. ad quas
plerique inflammati rapiuntur. ubi res igitur id postulauit,
non præterijt rationem. nã in primo cum de iustitia, & li-
beralitate tunc ageret, existimauit rationem illam ex longa
disputatione doctis saltem uiris perspicuam esse factam. ita
superfluens potius fuisset, si quid aliud de ea dixisset, quàm
ut Cælius uult fecundus. ut autem ad Arist. tandem uenia-
mus, aliud illi propositum erat, aliud Ciceroni. hic enim nõ
uirtutum uim & rationum tam docere uoluit, quàm qua
officia,

officia, & quo modo ex uirtutibus singulis ducerentur. Ari-
stotel. uerò contrã, ut in quo sita esset felicitas exponeret,
naturam cuiusque uirtutis, ac omnes differentias est summa
diligentia persecutus. nam hic querit quid sit uirtus. Cicero
uerò quis eius usus. ut fabri angulũ rectum, quatum ad ipso-
rum artem pertinet, considerant: geometra uerò quid, &
qualis sit, diligenter persecratur: nõ igitur eodem modo res
easdem considerat uterque, ut nec liberalitatem, de qua scri-
bens Arist. ubi quid ea esset definisset, in sua quoque officia
distribuit, & eorum differentias exposuit. cum enim in dan-
dis & accipiendis pecunijs liberalitas uersetur, qui donat ut
debet, & oportet multis rationibus eum præstare ostendit
illi, qui per iniuriam nihil sumit. inter quas eam quoq; po-
suit, quòd liberalitas prodest, quia donat. cuius rei argumen-
to nobis est, quod omnium uirtutum maximè amatur. id
quod accipienti, quod suum est, non accidit. num hac neces-
sitate Cicero coactus est ita disputare? cum præsertim ex eius
iustitia, oratione quiuis intelligat, ut dixi, liberalitatem, &
iustitiam, ad alienam utilitatem attingere: nihil minus. iusti-
tiam uerò præclarissimã omnium uirtutum propterea tra-
didit Arist. quia non solum ipsi iusto, uerum etiam alijs pro-
dest. qua quidem ratione omiffa quod sibi proposuerat, con-
ficere non potuisset. Ciceronis autem ratio alia fuit. expo-
sita enim ea caritate, quæ inter sanguine coniunctos esse de-
bet, statuit nullam societatem præstantiorem esse, neque fir-
miorem, quàm quæ in morum similitudine bonorum est. ac
ne quis hac in re uirtuti plus tribueret, quàm similibus stu-
dijs, paribusque uoluntatibus negauit, ne iustitia quidem
æque nos ad amandum allici, neque liberalitate, quarum uis
est in ea re maxima. quoniam similes nos eas non habemus.
ne intelligat Cælius pari aut simili uirtute id fieri. sed eum
etiam

etiam ad amandam impelli honestatem, qui potius in alij quam in se illam cernat, quæ beneuolentia, & amicitia non est tam firma, neque tam copulata, quam quæ similitudine bonorum morum conciliatur, id est, quam cum uirtute præditus alterum sibi similem intuetur. atque quod probandum sibi sumpsit, rationibus confirmauit dicens, in quibus enim eadem studia sunt, eademque uoluntates, in his fit ut æquè quisque altero delectetur ac se ipso: efficiturque id. Pythagoras uult in amicitia, ut unus fiat ex pluribus. neque uerò in pronuntiationibus singula egent approbatione, ut si dicas magis ad amandum nos alliciat morum similitudo bonorum, quam iustitia, quæ præter omnes alias uirtutes amari solet. quid hic necesse est approbare iustitiam maxime uirtutum omnium amari? cum pro certo, atque cõcesso habeatur? quid est igitur cur ad ineptias Ciceronem uocemus?

NONA CAELII CALCAGNI DISQUISITIO.

ET Themistocles quidem nihil dixit, in quo ipse Areopagum adiuuauit. An parum, dixit Themistocles, parumque adiuuit Areopagum, quum oraculum interpretatus est? quum ostendit suis ciuibus, quæ forent lignea moenia? quum persuasit, ut se nauibus tuerentur? quum Regi uisio consilio utile ostendit, in angustijs pugnare? sed quid opus dicto fuit? quum nauiter atque industriè agendo patriam seruauerit? Quod nisi fortiter pugnando, seq; maximis periculis exponendo, præpotentis Regis uires fregisset: certè Areopago locus non superfuisset, sed una cum Areopagitis salus & gloria Atheniensium cõcidisset. Possem hic

toga

togaë bellique consilia comparare, possem ciuiles castrensisque labores conferre: eaque expaſis eloquentiæ uelis exaggerare, quæ in Oratione pro L. Murena incredibili facundia Cicero prosecutus est: Sed in re plana, atque omnibus exposita, non adeò oportet esse eloquentem.

IACOBVS GRIFOLVS
ad nonam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

PERdifficilis est illa quæstio, utrum Themistocles insigni illa ad Salaminam uictoria plus adiuuerit Rempublicam Solon eo consilio, quo constituit Areopagitas. Hunc Cicero, illum Cælius defendit. Magnus uterque uir magnum est nactus patrocinium. Nam Cicero ad hanc ætatem primas inter Latinos sine controuersia semper tulit, & feret etiam posthac, nisi Cælio cogatur cedere. Cui non satis est omnium ferè animos ad se conuertisse, nisi Ciceronis diurnam gloriam, & eandem maximam imminuat. Ego uerò tametsi nostra tempora cariora mihi esse debent, studiosus tamen ueritatis, & quia pium mihi uidetur tantum uirum, & de nomine Latino tam bene meritum defendere, & gloriosum cum Cælio, ut sæpius iam feci, congregi, contendam quantum poterò etiam nunc existimationem eius illustrissimam tueri. Spero etiam Solonis manes huic meo studio gratiam habituros. Volens igitur M. Tul. res bellicas minores esse, quam urbanas suadere, uerè inquit si uolumus iudicare, multæ res extiterunt urbanæ maiores, clariorésque, quam bellicæ. Atque orationem à cõmuni quæstione uniuersi generis ad propriam & finitamque disputationem uisus est traducere, cum dixit: Quamuis enim Them. iure laudetur, & sit eius no-

p men

men quam Solonis illustrius, citeturque Salamis clarissima
 restis uictoriae, quae anteponatur consilio Solonis ei, quo
 primum constituit Areopagitas. Non minus praclarum
 hoc, quam illud iudicandum est. Aliud enim semel profuit, hoc
 semper proderit ciuitati. Hoc consilio leges Atheniensium
 hoc maiorum instituta seruantur. Et Themist. quidem nihil
 dixit, in quo ipse Areopagum adiuuerit. At ille adiuuit The-
 mist. est enim bellum gestum consilio Senatus eius, qui à
 Solone erat constitutus. Duo sunt hic argumenta, quibus
 consilium Solonis uictoriae Themist. praefertur. & quod
 semel tantum ea profuit ciuitati, consilium uero Sol. & an-
 te, & tunc, & deinceps erat semper profuturum. & quod
 in eo bello Themist. adiuuit consilium Solonis, minime uerò
 Themist. uictoria Solonem. Caelius autem contempfit
 primum argumentum, aut existimauit secundo consultato
 causam Solonis stare non posse. Ita quasi subitatus, an pa-
 rum dixit Themist. inquit, parumque adiuuit Areopagum
 cum oraculum interpretatus est? cum ostendit suis ciuibus
 quae forent lignae moenia? cum persuasit ut se nauibus tue-
 rentur & parum me hercule, parum, atque adeo nihil Areo-
 pagum iuuat ò Caeli, quid irascaris? & nihil inquam adiuuit,
 nisi quoties Senator de re aliqua sapienter censet, ipsius Se-
 natus statum, & rationem meliorem facit. nam Themist.
 hæc omnia dixit, non ut Imperator, sed ut Areopagita, ac
 omnia illa consilia Themistocles Areopagita, non Impera-
 toris uere. Nec alia causa Solon Areopagum constituit,
 nisi ut in eo de rebus ad Rempublicam pertinentibus delibe-
 raretur. Deliberatum est autem Themistocle referente, aut
 etiam ita consente ut classe id bellum gereretur. Non enim
 unius Themistocles nitu, & atque arbitrio classe dimicatum
 est, sed cum Senatus Consultum in eius sententiam factum
 esset.

esset, qua tamen sententia non adiuuit consilium Solonis
 ille quidem, sed secutus est potius. Is postea suis consilijs bel-
 lum administrauit. Imperator enim est administrator belli,
 non autor. Ad quem quidem exercitus, castrorum, agmi-
 num, signorum conferendorum, oppidorum oppugnando-
 rum, conuocatum, insidiarum faciendarum, ac uitandarum,
 & abiarum rerum, quae propriae sunt belli gerendi, cura per-
 tinet. In quibus certe Themistocles excelluit. Sed hæc non
 fecerant Areopagum sapienterem. Areopagus contra mul-
 tis tradis Them. adiuuit: etenim Athenienses nec uires, nec
 operantias habuissent, nisi Solonis consilio leges & maio-
 rum instituta seruassent: tum neque milites, neque duces, ne-
 que ipse Themistocles tanta uirtutis splendorem consecutus
 esset, nisi bonis legibus, & institutis ciuitatis paruisset, quae
 auctoritate Areopagi custodiebantur. Adde etiam illud, quod
 ad ea tempora illa Respub. perducere non potuisset, nisi eodem
 consilio recta, & aucta fuisset. Quocirca Themistocl.
 aut non fuisset, aut Respub. quam seruaret, non habuisset.
 Quod ille ea uictoria semel fecit, Areopagus uerò sepe si-
 me, & cum nondum esset Themist. & postquam desijt esse.
 Vicit igitur Themist. Persarum regem arte sua ille quidem,
 sed consilio adiutus Solonis, quare praclarior est, hoc,
 quam illud, nam ut Arist. ait in posterioribus resolutioni-
 bus dei $\delta\iota\ \delta\ \upsilon\pi\alpha\rho\chi\eta\ \epsilon\kappa\alpha\sigma\tau\omicron\upsilon\ \epsilon\mu\epsilon\iota\sigma\omicron\ \mu\epsilon\lambda\lambda\lambda\omicron\upsilon\ \upsilon\pi\alpha\rho\chi\eta$,
 id est id semper magis est propter quod unum quodque est.
 Quid est igitur, cur Caelius Ciceronem reprehendat? quid
 eum moueat nomen Themistocles? & scire debet Athenis
 longè plures fuisse Them. quam Solones. Et ducem illum
 Graeciae nūquam optasse ut Aiacis similes decem haberet: at
 Nestoris, quod si accidisset non dubitabat quin breui Troia
 esset peritura, legedo Seno. At cur primum argumentum non

refutauit? Nam si concedit Areopagitas semper ciuitati præfuisse, tantum uerò semel Them. duram prouinciam suscepit, si negat, cur non diluit? sin uerò contemnit, ignorat disputandi rationem, nec satis intelligit, quæ sit argumenti cuiusque uis. Stratagemata uerò, quæ narrat, tum fortitudinem, solertiam, strenuitatem uiri constantur omnes fuisse maximã. Neque est quisquam, qui laudem illius uictoriæ præstantissimo uiro detrahat, qua illi communi consensu tota Græcia concessit. Neque Mar. Tullius laudem illius cum laude Solonis contulisset, nisi maximam eam iudicasset. Quid arma Cæl. comparat cum toga? nonne Cicero C. Cesari declarauit in armis militum uirtutem, locorum oportunitatem, auxilia sociorum, commeatus, multum iuuare? nonne maximam partem quasi suo iure fortunam sibi uendicaret? & quicquid prosperè gestum est, id penè omne suum duceret at uerò illius gloriæ, quam sua sapientia uiri graues confesquantur, socium habent neminem. Non enim temeritas fortunæ cum sapientia commiscetur. Quare nemo unquam dixit fortunatum Solonem, Lycurgum, Socratem, Cælium, Catonem, contra fortunatum Alexandrum, Annibalem, Cesarem, Syllam, Them. & denique maximos quosque duces. Labores castrensibus ciuilibus esse grauiores concedimus. Ergo nobiliores? negamus. Nam etiam nauatæ, & in ergastulis durioribus laboribus torquentur homines, quam qui rogati grauisimas sententias in Senatu dicunt, & sapientia sua Remp. optimè gubernant. Quare non quantum corpore quisque possit, ne boues etiam cum sapiente conferantur, sed quantum ingenio, & prudentia prosit ponderandum est. Nam ut corporis seruitio, & animi imperio utimur, sic militum laboribus, & Ducum, Senatus autem consilio utimur. Nec uerò Cicronem Ciceronis autoritate consulamus

nitatur

nitatur Cælius, nam certior esse cuique debet eius mens, ubi de Philosophia scribit, quam ubi reum, de cuius dignitate, atque adeo salute agitur, defendit. Nam, ut de officijs autoritate Panætij confirmat, iudicis est in causis semper uerum sequi. Patroni uerò nonnunquam uerisimile, etiam si minus sit uerum, defendere. Quis porro negare audeat, eandem ferè causam ab ijsdem oratoribus aliàs aliter agi oportere? Laudet igitur Cælius quantumlibet eloquentia Ciceronis labores militares, de illis eiusdem iudicio, nemo dubitet Senatoriam sapientiam præferre.

DECIMA CAELII CALCAGNINI DISQUISITIO.

Prudencia apud Aristotelem, inter uirtutes architectonica locum obtinet: utpote quæ cæteris imperet, & reliquas moderetur. Ob id Socrates, omnes uirtutes prudentiæ nomine appellabat: quam sententiam Aristoteles in moralibus arguit. Non enim omnis uirtus prudentia est: sed nulla uirtutum est sine prudentia. Plato in Legibus prudentiam oculum, iustitiam pulchritudinem, temperantiam, sanitatem, fortitudinem, manum animi uirtute instituti eleganter nuncupabat.

IACOBVS GRIFOLVS
ad decimam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

De prudentia nobis usu sæpe uenit, ut disputamus: nunc autem quia Cælius apud Aristot. inquit eam inter uirtutes architectonica locum obtinere, atque id nonnullis fortasse uidebitur contra M. Tullium discreuisse, demonstrabimus spero & quæ nam sit philosophi sententia,

Et eam Ciceroni contrariam non esse. Architectonon igitur
 quem nos dictione quidem Græca, forma uero Latina dici-
 mus Architectum, princeps fabricarum est, & præest alijs,
 & dat ædificandi leges. Quare per translationem Aristot.
 illas artes, quæ præ sunt alijs Architectonicas appellat, ut
 in primo Ethicorum patet, & in sexto, cum prudentiam
 rerum uniuersalium secundum Eustratium Architectonicam
 appellat. Ac iterum idem paulo post ait partes eius perfe-
 quens, ciuilem, & prudentiam idem esse genere, differre ue-
 rò specie. Quarum prudentia, quia in primis propria com-
 moda procurat, & quia uulgo is solus uidetur esse prudens,
 qui optime suis rebus consultit, sola nomen generis retinuit.
 Altera uero, cum totius ciuitatis curam suscipiat, ciuilibus
 nuncupatur. Hæc autem est duplex. Neque ut princeps le-
 ges condit, & præcipit alijs, legisera uocatur. Altera ue-
 rò pars communi nomine ciuilibus dicitur. Illi enim singula
 res ciuitatis curæ sunt, & suis penè manibus omnes admi-
 nisbrat. Inter quas Architectonicam eam esse partem dixit,
 quam legiseram nominauit. Vel dicamus, quia prudentia
 politica, œconomica, & ut ita dicam, personalis est, &
 tertia secunda, utraque uero primæ, ut principi, subiicitur,
 hæc Architectonica iure debet appellari. Sic utraque nimi-
 rum ratione obtineri mihi uideor, non prudentiam genus,
 sed aut uniuersalem, aut legiseram speciem principem esse
 non uirtutum, sed aliarum prudentiæ formarum. Hic equi-
 dem non uideo quid contra M. Tullium esse uideatur. Nisi
 quicquid ille tacuit, quod ab Arist. dictum sit, id omne con-
 tra eum esse statuamus. At Cicero ut alibi diximus, non
 professus est in libris illis se uirtutum uim demonstraturum,
 sed potius quæ nam ex singulis officia duci oporteret. Id
 quod semper, & copiosè fecit. Illud uero pro uis necessitas
 rei

rei postulabat. Nam quod uirtutem esse nullam sine pru-
 dentia scribit Arist. mirè cum Cicero conuenit. Est enim
 apud eum hoc uelut axioma, uirtutes omnes cum prudentia
 coniunctas esse. Ut in quinta Tusculana, per eam quæ in-
 ducta est, personam expressit his uerbis. Si enim nulla uirtus
 prudentia uacat, prudentia ipsa hoc uidet, &c. Hic Aristoteli
 ore quasi locutum Ciceronem uidemus, nec ab eiusdem
 oratione hæc in libris de Fini. uidetur aberrare. omnibus ar-
 tibus eam attributam esse uolumus, quæ communis appel-
 latur prudentia, quam omnes, qui cuique artificio præ sunt,
 debent habere. Ergo prudentiam sordidis artificibus ponet
 esse necessariam, in munere uero iustitiæ, aut moderati-
 nis, aut fortitudinis censebit sine prudentia nos uersari? at
 hic fortasse dicit aliquis, prudentia communis pro diligen-
 tia posita est. Fateor, sed diligentia aut prudentia est, aut
 soror prudentiæ. Quare confundit eas usu M. Cicero cum a-
 libi, tum in secundo libro de Orat. Vbi de inuentione agit.
 Antonius qui percurreret cum locum hoc etiam de diligentia
 scriptum reperiet, reliqua, sunt in cura, attentione animi,
 cogitatione, uigilantia, assiduitate, labore. Complectar
 hoc uno uerbo, quo sepe iam usi sumus, diligentia, qua una
 uirtute omnes uirtutes reliquæ continentur. Videtne, quæ
 propria sunt prudentiæ, tributa hic esse diligentia? quid,
 quod ea prudentia? sentit idem ergo Cicero de prudentia,
 quem Aristoteles, sed haud scio an etiam plus ei tribuerit.
 In partitionibus uero diuisione prudentiæ ferè simili usus
 est Aristotelice dicens eam in suis rebus domesticam, in pu-
 blicis uero ciuilem appellari solere. Vbi tertiam omisit, quæ
 ad unicam personam uidetur attinere. Nam ea cura, quæ
 unius imprimis commodi tueur moralis potius uidetur,
 p 4 quam

quàm ciuilibus appellanda. Nam quòd oculum esse animi prudentiam Plato dixit, non est contrarium Ciceroni, qui pro memoria, intelligentiam, & prouidentiam partes esse prudentiæ testatur. Hæc enim præterita recordatur, præsentia perspicit, & prospicit futura. Vt non magis Plato, quàm Cicero prudentiam oculum appellare uideatur, sed etiam Arist. uidet hunc oculum. Qui in sexto Ethicorum uirtutem illam prudentiæ, quam *δύναμις* ipse uocat, quæ nihil est aliud quàm naturalis quædam habilitas, hanc inquam naturalem uim perspicendi oculum appellat, qui morali uirtute impressione prudentiæ perficitur. Ex quibus facile perspicitur potest laudem Ciceronis cum Arist. & Platonis laude coniungi oportere.

VNDECIMA CAELII CALCAGNI DISQUISITIO.

DVplex omnino iocandi genus. Vnum illiberale, petulans, flagitiosum, obscœnum: alterum elegans, urbanum, ingeniosum, facetum. Quo genere non modo Plautus noster, & Atticorum antiqua Comœdia, sed etiam philosophorum Socratici libri referti sunt. De iocis Plautinis stat Horatius aduersus Ciceronem.

At nostri proauis Plautinos & numeros, & laudauerunt sales: nimium patienter utrunque, Ne dicam stultitiam, mirati. Si modo ego & uos, Scimus inurbanum lepido seponere dicto.

Si detur tamen mihi liber iudicandi locus, in Ciceronis malim quàm Horatii sententiam descendere. Nam multorum mihi & salis & fellis, & facietiarum & scommatum habere uidetur Plautus, iocisque; & personis pulcherrimè inscribere. ut mirari subeat Horatium, grauissimi alioqui iudicij

dicij scriptorem, tam iniquè super iocis Plautinis decidisse: quod satis cõstet, eum imitatum esse Siculum Epicharmum, quem Cicero in quadam ad Atticum epistola uasi um appellat. Et sanè constat, Siculos homines ad iocam & dicta multum acuminis habuisse. Nec profectò uidetur Horatius hoc ignorasse, quum dixit:

Plautus ad exemplum Siculi properare Epicharmi

Dicitur. Mouet me quoque Varronis autoritas, qui in censura comœdiarum Plautinarum nõ alio ferè argumento usus est, quum eas à suppositiis secerneret, nisi quod quæ iocis & lusibus redundarent, eas incunctanter omnique abdicata dubitatione Plautinas pronuntiabat. Adde quòd in hoc genere longè plus fidei Ciceroni, quàm Horatio haberi potest: utpote quum Ciceronis iocos collegerit, & in aliquot uolumina digesserit Tyro libertus, si credimus Quintiliano.

IACOBVS GRIFOLVS AD
undecimam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

DE iocis Plautinis stat Horatius, inquit Cælius aduersus Ciceronem. Verum Cælius in communi multorum errore meo quidè iudicio uersatur. Putat enim Horatius absolutè numeros, & sales Plautinos uituperare. sed ut dixi fallitur cum multis. Nam si rectè iudicium Horatii consideretur, numeros, & sales Plauti cum Poetis Græcis comparatos reprehendit, præfert autem comicis & tragicis Latinis. Nanque illius iudicium Latinos semper negligentie criminis dānauit. Quare Nec uirtute foret, inquit. clarissue potentius armis, Quàm lingua latium, si non offenderet unum Quenque poetarum limæ labor, & mora. Vos ò Pom-

pilius sanguis carmen reprehendite, quod non Multa dies,
 & multa litura coercuit, atque Perfectum decies non casti-
 gavit ad unguem. Et in secundo Ep. inquit Senis enim Grae-
 cis admouit acumina chartis, & post Punica bella quietus
 querere coepit quid Sophocles, & Theſpis, & Aeschilus
 utile ferret. Tentauit quoque rem si digne uertere posset, Et
 placuit sibi natura sublimis, & acri. Nam spirat tragicum
 satus, & feliciter audet. Sed turpē putat in scriptis, metuitq;
 lituram. Contrā uerò graijs, inquit, ingenium, graijs dedit
 ore rotundo musa loqui praeſter laudem nullius auaris. uo-
 lens igitur hoc uitium negligētiā corrigere noster Flaccus,
 & Pisones monere ut id penitus cauerent. Ait in scenam
 missos magno cū pondere uersus, aut operae celeris nimium,
 curaque carentis, aut ignoratae praeſit artis crimine turpi.
 Hic subiecta persona non expectans dum Horatius index
 proferret, nā id est suppositum uerbi praeſit, statim obijcit,
 non quiuis uidet nec modulata poemata index, & data Ro-
 manis uenia est indigna poetis. Cui poeta respondet, idcirco
 ne uagere. Quia non quiuis index immodulata poemata ui-
 det: scribamue licenter? quāuis data Romanis uenia sit in-
 digna poetis, an omnes uisuros peccata pulē mea, tutus &
 intra spem ueniae cautus? quōd si nec incuria animaduerti-
 tur, nec licentia reprimitur, quid tandem consequar? uitai
 denique culpam, num laudem merui? at culpa simul uitanda
 est, & laus querenda, quam uos ut consequamini exempla-
 ria Graeca nocturna uersate manu, uersate diurna. Quo
 praecepto aperte declarauit Latinorum imitatione ad fru-
 gem uerā laudis perueniri non posse, cum nullus eorum per-
 fectus esse uideatur. Fuit hoc loco aliquis ex Latinis, qui ui-
 detur optimus, obijciendus, quo consutato iure omnes re-
 liqui, ut minores consutati uideantur. Visus est ergo Plan-
 tus

tus is esse, qui si à Graecis uinceretur, nullus deinde ex Lati-
 nis cum illis conferendus esset. at quod in Plauto esse pra-
 cipuum uidetur, tamen cum Graecis cōparatum nimium pa-
 tienter admirati sunt antiqui. Quid de cæteris Plautinis
 uirtutibus statuendum? quid de nostris reliquis poetis? ex
 his uidemus Plautum pra Graecis improbari, pra Latinis
 uerò maxime probari. quem alibi quoque ita laudauit. cre-
 ditur è medio quia res accessit habere sudoris minimum, sed
 habet comœdia tanto plus oneris, quāto ueniae minus. affi-
 ce Plautus quo pacto partes tutetur amantis ephoebi, ut pa-
 tris attenti, lenonis ut insidiosus. Quae nam igitur dissentio
 de Plautinis salibus esse potest inter M. Tullium, & Hora-
 tium? quando uterque ut Latinum in eis maximè commen-
 dat? nam si Cicero cum Graecis illum contulisset, certè cum
 Horatio sensisset, ut de eā laude, quae Latino tribuenda est,
 sensisset iudicamus.

DUODECIMA CAELII CALCA-
 GNINI DISQVI-
 SITIO.

Pvlchrè Aristoteles in Ethicis, & Plutarchus in com-
 mentario de Virtute morali ostendunt, inter cōtinen-
 tem incontinentem, temperantem intemperantēque quid
 differat. Cōtinens cum affectibus colluctatur, & uincit: in-
 continens reluctatur quidem, sed uictus dolet. Contrā tem-
 perans nullam habet luctam, sed pacatis affectibus utitur.

Vt mare tranquillum, quod nulla impellitur unda.
 Intemperans uerò, sine lucta manus dat affectibus, seque
 obsequentem ad nutum omnium uoluptatum sponte pro-
 fitetur.

TERTIADECIMA CAELII CALCA-
GNINI DISQVI-
SITIO.

Cicero trahit officium ab honesto, ab utili: tum quomodo pugnet honestum cū utili, quid honesto honestius, quid utili utilius explorandum proponit. At ego à iucundo quoque officium exquirendum puto. Tria enim sunt, ob quae quispiam expetit: honestum, utile, iucundum. Tria rursus, ob quae refugit: turpe, inutile, atque molestum. Et uirtutē facultatem esse, scribit in secundo Ethicorum Aristotelis, agentis res optimas circa uoluptatem. & Speusippus, uoluptatem congenitam nobis attestatur. ob id nobis etiā maxime elaborandum est, ut eā moderemur. Nam medicamenta ex contrarijs constant. ceterum sicut ex populari opinione utile ab honesto separamus: ita & iucundum ab honesto atque utili iure separari potest. Quatenus ergo sequendum sit, quod iucundum est, disquiri ex officio debet. Tum illud quoque dubitari poterit, utrum iucundius: an agriculturam exercere, an uxorem ducere, an caelibem uitam uiuere. & ex tribus quid praestet: cultumne agri, an uillaticam pastionem, an mercaturam persequi. Incurrit in hanc iucundi mentionem Cicero, nolens, aut certē aliud agens, in fine tertij libri de Officijs: qua admonitū miror non attulisse in medium, multasque hanc atque operosam diuisionem, honestum & turpe, utile & inutile, iucundum & non iucundum, honestum cum utili contendens, iucundum cum honesto decertans, iucundum cum utili depugnans. Quae sexcuplex crit diuisio. Quod si honestum & honestius, & utile & utilius, iucundum & iucundius addamus: iam ad nouenarium usque numerum procedet diuisio.

IACOBVS GRIFOLVS AD
Tertiam decimam Caelij Calcagnini
Disquisitionem.

Cicero trahit officium ab honesto, ab utili: tum quomodo pugnet honestum cū utili, quid honesto honestius, quid utili utilius explorandum proponit. At ego à iucundo quoque officio exquirendum puto. Si Caelius quid hic honestum sit apud Marcum Tullium dicere uoluisset, rectius certe locutus esset. Nec officium à iucunditate ducere uoluisset. Nam falsum est primum, ut hic ait, Ciceronem officium trahere ab honesto, & ab utili, cum hoc honestum, ut iam satis multis declaratum est, officium sit. officium enim & id, unde duceretur, idem esset, quo nihil absurdius. sed hoc est secundum illud honestum, quod habet similitudinē quandam ueri, & perfecti honesti. Falsum est praeterea quod in nostris actionibus honestis iucundum sequi debeamus. uerum de hoc mox dicemus. Nunc redeo ad honestum. Quod igitur in de liberationem cadit, & honestū ne an turpe factū sit, quæritur, id est, quod nobis cum ratione faciendum proponimus. Id autem nobis satis erit, si honestum esse intelligatur. Nam idem utile, atque iustum esse, necesse erit, ut in secundo de officijs auctoritate multorum philosophorum Cicero confirmat. Neque est ulla ratio, qua secundum Stoicos utile distrahatur ab honesto. De qua re in eodem copiose disputatur, in tertio uerò haec inter se pugnare nullo modo posse. Cur igitur ea Panaetius, & post cum Cicero partitione sua diuiserunt? quia more uulgi loquendum fuit, ut imperitorum error inde tolleretur. Deinde, quamuis alterum ab altero non separaretur, cogitatione tamen separari potest & diuersam rationem habet. sed quærat quisque quantum libet, nunquam reperiet ubi sit

ea utilitas, quam Cicero & Panætius intelligunt, ibidem simul esse posse turpitudinem. Neque uerò deliberanda sunt ea, in quibus non honesta sit deliberatio. Vbi autem sit honestas, ibi iustitia sit necesse est. At honestæ actiones nostræ aliis mihi uidentur emolumentum aliorum habere rationem, aliàs & nostri simul, & aliorum, aliàs sine cuiusquam iniuria nostri tantum. Quoniam uerò quæ prospera nobis, & commoda sunt, ea magis ferimus, factum est consuetudine quadam ut hæc utilia præcipuè nominentur. Cùmque propria utilitas plerunque perturbet rationem, docuerunt doctissimi uiri quemadmodum seruata honestate utilitatē quisque suam querere uideatur. Id quod in secundo de offic. libro Cicero perficit. Vt autem omnis ambiguitas tolleretur, in tertio discernit utile cum honesto pugnare nō posse. Iam uideamus, nisi fallor, cur grauissimi uiri se iungere partiendo mudeantur, quæ semper coniuncta sunt. Sed uoluptatis, & inuicem Cicero nullam unquam rationē habuit. Nam in tertio de officijs nihil anquam dixit, quod ad Cælij calumnias posset accommodari. Quid ita? quia alia eius ratio, alia fuit Aristotelis. Huius enim studium id erat in ea parte, ubi certia esse dixit, quorum causam quisquam aliquid expecteret. Vt ostenderet illos esse compotes uirtutis, qui cū gaudio & uoluptate aspernerentur, & pericula subirent. Cùmque multis de re illa disputasset, addidit etiam illud, quod uirtutis expectantia in eo maxime uersatur, quod omnibus humanis bonis est commune. Cuius uerò, quæ in bona humana expectantur, siat omnino tria, honestum, utile, & inuicem, atque ijs omnibus communis sit uoluptas consistit. uirtutem in moderanda uoluptate assidue uersari. Nam aut cōsumam uoluptatem cum honesto, & illi cogimur expectere, aut sine his feruā. Ne igitur nos aut illa nimium trahamus, aut hæc funditus

funditus perdamur, uirtute semper repugnandum est. Atque hoc erat Arist. propositum. Cicero uerò nō signa confirmata iam uirtutis, atque constantis querit, nec quæ sint nobis expectanda docet, sed quæ sint officia, quæ neque turpitudinē, neque incommodum ullum habeant. Nam quicquid alterum horum habeat, contra officium est. Quo igitur pacto cū eoiucundo miscbitur officium, quod sine honesto atque utili seiamus esse? relinquitur ut honor & gloria, quæ ex honestis actionibus consequitur, iucunda sit, uerum illius causam nihil agendū Stoici confirmant. Sed ob ipsum tantum honestum laborandū, quod quidem multis in locis Cicero testatur. Quare in officio colendo nemo illius inuicem ratiōnem habet, si præceptis pareat Stoicorum. Sed & ipse Arist. ubique monuit eam uoluptatem fugiendam esse, quæ seiuncta esset ab honestate, nec eā, quæ iusta est in re honesta, sequendam potius, quam ipsam honestatē statuit. Quare nouenarius ille divisionis numerus Cælio relinquatur.

DECIMA QVARTA CÆLII

CALCAGNINI DIS

VISITIO

VT enim uenustas & pulchritudo corporis secerni nō potest à ualētudine, sic hoc de quo loquimur decorū, illud totum quidem cum uirtute confusum, sed mente & cogitatione distinguitur. Generale quoddam decorum in omni honestate, aliud huic subiectum, quod ad singulas honestatis pertinet partes. Non negauerim esse quoddam decorum, in uniuersum per uirtutes perfusum, quoddam rursus particulare, ad singulos actus priuatos pertinens. Sed prius illud in natura absconditum est, & ratione magis quam sensu dignosci

gnosci potest: sicut omnia uniuersalia, quæ sensu percipi nō possunt. Priuatum autem hoc alterum, mihi uidetur locis, temporibus, personis, alijsq; delectibus circumscribendum esse: non quidē more poetarum, apud quos turpes sententia laudantur, quum sunt turpibus personis attributæ: sed ciuilibus cuiusdam modestiæ respectu. Nā hortari ad uirtutem in tempestiue: fortitudine uti quum parum oporteat, uel leuis causa urgeat: si in conuiuio aliquis seueritatem adhibeat: si puer de iustitia inter senes disputet. Hæc omnia, & his similia, dedecent. contra, si loca, tempora, personæ, ceterique respectus & delectus seruentur, mirum sanè quàm omnia deceant. Egregius nimis animaduertere debet quid suæ personæ consentaneum sit. Nam si paruus Hectorem agat, tum illud Antiochenorum in eum quadrabit: Astyanactem uideamus, ubi reliquisti Hectorem? si quis amicum ad uenationem exiturum, ad fortitudinem & animi magnitudinem hortetur: uel is seipsum paret ita, ac si contra hostes constiturus: tum omnes clamēt, paruo pedi magnum calceum induisti, uel Colossi ornamenta pumillo imposuisti. Atq; hoc est fortasse, quod inquit Cicero: iustitia non uiolat homines, uerecundia non offendit.

IACOBVS GRIFOLVS AD
Quartamdecimam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

DEcorum esse quoddam M. Tullius ait, quod in omni honestate uersatur. Atq; id esse generale tradit. Aliud est præterea, quod huic, ut generi pars, subijcitur, quodque pertinet ad singulas partes honestatis, utrunque cum uirtute ita confusum, ut cogitatione magis ab ea, quàm re separari

uari possit. Cum uerò utriusque definitionem subiecisset, hæc ita, inquit, intelligi à Philosophis possumus existimare, ex eo decoro, quod Poëtæ sequuntur. Sed quoniam uix de ulla re Cicero potest adeo diligenter statuere, quin Cælij, nimium rotundas aures, aut nimium emunctas nares offendat, hoc quoque in loco peccasse Cælio uidetur. Quare non negauerim, inquit, esse quoddam decorum in uniuersum per uirtutes persusum, quoddam rursus particulare ad singulos actus priuatos pertinens. Quid si negaret? num melius hoc, quàm id, quod negat? ait enim, sed prius illud in natura absconditum est, & ratione magis, quàm sensu dignosci potest. Sint omnia uniuersalia, quæ sensu percipi non possunt: Priuatum autem hoc alterum mihi uidetur locis, temporibus, personis, alijsque delectibus circumscribendum esse, non quidem more poetarum, apud quos turpes sententiæ laudantur, cum sunt turpibus personis attributæ, sed ciuilibus cuiusdam modestiæ respectu. Multa hic sunt insignia peccata Cælij. Primum, quod non tam contra rationem logices, quàm contra naturam ipsam negat omnia, quæ re accidunt generi, eiusdem partibus accidere. Igitur ostendat mihi uelim, quæ spiritus animalis inueniri queat, quæ, ut animal eius genus, non sit substantia animata cum sensu. Quod si nec arte, nec natura id potest fieri, cur si decorum ipsum uniuersale fatetur cum uirtute confusum esse, ut re separari non possit? quæ uerò pars est decori, eam à uirtute re ipsa disiungere conatur? An id decorum, quod est cum iustitia coniunctum, separabitur à iustitia? minime quidem, nam simul oritur utrunque, & simul occidit, quamuis ratione sint diuersa. Quid est igitur cur definitiones Stoicorum improbet? qui genus decori esse finiunt, quod consentaneum sit hominis excellentiæ in eo, in

quo natura eius à reliquis animantibus differt. Differt autem ratione, hominis ergo excellentia est ipsa ratio. At quid potest cum ratione fieri, quod abhorreat à natura? rursus secundum naturam esse nihil potest, ut idem ait in Tuscul. quod sit repugnante ratione. Quare pars decori quod ita esse natura consentaneum definit, ut in eo moderatio, & temperantia cum specie quadam liberali appareat, nimirum est hominis excellentiæ, id est, rationi consentanea. Nisi à ratione dissentire temperantiam dicamus. Per speciem est igitur in specie decori definitionem generis convenire. Sed illud forte Celsium commovit, quod in parte decori apparere dixit moderatationem, & temperantiam oportere. Vbi advertendum est, hic de hac ipsa virtute disputari, quam pro differentia in ea definitione positam videmus. Vel melius, quando Stoicorum est ea definitio, sciendum est decorum præcipue ad modestum, & temperatum iurum pertinere. Quare non ita multo post inquit, nobis autem cum à natura constantia, moderatationis, temperantia, partes datae sint, cunque eadem natura doceat non negligere, quemadmodum nos adversus homines geramus, esse scitur. At est illud, quod ad omnem honestatem pertinet, decorum quam late sumum sit, appareat, & hoc, quod spectatur in uno quoque genere virtutis. Rursus, sequemurque, inquit, & id, quod ad hominum societatem accommodatum, & id quod uehemens, & forte. Sed maxima vis decori in hac inest parte, de qua disputamus. Ex his decorum videtur esse quoddam ut genus pertinens, simul ad omnes virtutes, & eius partes, quarum singula ad singulas virtutes spectant. Tum illius vim maximam inesse in temperantia, & moderatatione, & ideo eas in primis in illa definitione complexus est. Sed ut veniamus aliquando ad circumscriptionem

Celsij

Celsij quæ ex locis, temporibus, personis, & alijs detectibus constat, scire uelim cur hic locum, & tempus tanquam duo sint, & ea diuersa sponat. Cum in hoc ipsa libro ex Stoicorum definitione Cicero locum esse dicat actionibus, oportunitatem temporis, tempus autem actionis, opportunum *ὀρεσιον* Græcè, Latine occasionem appellari est ergo locus pars quædam temporis, pars autem in suo genere semper inest, quam ille nescio qua ductus ratione separat. Sed uideamus nunc usum, quam sit eius definitioni consentaneus. Cicero in Orat. suo inquit, alteri cum domesticum tempus in cognoscendis componendis que causis, fore in agendis, reliquum in se ipsis reficiendis omne consumerent, quem habebant aut instituenti, aut docendi locum? Et epistolam hoc reddere dixit in epistolis, sic inuenies quam sepius in usu. Et de definitione locum pro tempore oportuno ponit. Neque uero hic, ut a pud rhetores coniecturis agitur, ut ex natura, & oportunitate loci aliqua res geri potuisset, aut non potuisse uideatur. Quare illi considerent an oportunitas loci fuerit ad negotium transigendum. Considerent præterea tempus ut spatium, & occasionem, ut temporis oportunitatem, quibus coniciant idoneam fuisse occasionem rei cuius agende uel non agende facultatem. Namque aptè, uel ineptè, res gesta sit apud eos nihil refert, tantum enim scire. Et uine sit querunt. Philosophi uero an aptè, & cum decoro, in quo seruando satis est temporis congruitatem, & idoneam oportunitatem obseruare. Non enim aliter decore aut dici oportet fieri quicquam potest. Decorum igitur non spatium temporis, aut ex natura, & qualitate loci consideratur. Namque uterunque aliquid ineptè fecerit, neque loci, neque temporis excusatio accipietur. Quando cunque, & ubi iniquè acriter egeris, ut oportuerit egisse diceris. Hæc autem

nomina

q

2

oport

oportunitas modo locus, modo tempus, ut ostendi, nuncupatur. Quocirca M. Tul. longè melius, quàm Cæl. officiare periri dixit, cum queritur quid deceat, & quid aptum sit personis, temporibus, & etatibus. Sed hoc est tertium, quod à Cæl. requiro, cur hos delectus esse uelit, atque decorum his delectibus contineri. Non enim personarum, aut temporum, aut etatum, uel ut ille uult, locorum delectus haberi debent, sed earum rerum, quæ his aptæ sint, ut eorum cõuenientia seruetur. Nam moderationis, iustitiæ, fortitudinis finibus decorum circumscribi decet. Extra quorum terminos sine macula turpitudinis uagari non possumus. Ergo quid deceat, & aptum sit personis, temporibus, & etatibus, rectè dixit M. Tullius, cui Cælium decuisset assentiri, ne simul tam multa, & tam scdè peccasset, dum locis, & personis, & temporibus, reliquisque delectibus speciem decori circumscribit. Sed qui nam sunt reliqui delectus? Nam hoc est quantum, quod ab eo uelim perdiscere. Equidem nec plures esse reor, quàm Cicero posuerit, nec eos quos Cæl. posuit ut ostendi delectus appellari. Sed his ait ille partem decori circumscribendam, more uerò poëtarum negat, quasi Cicero in eo lapsus sit, sed hoc est falsum. Non enim hic M. Tul. circumscribit decorum more poëtarum. Sed existimat ex illorum decorum quale philosophorum esse debeat in ratione uitæ perspicere. Nec uerò poëtas ita probet in hac parte, ut in ulla persona turpitudinem sententiarum laudet. Inquit enim, sed poëta quid quenque deceat ex persona iudicabunt. Nobis autem pro natura imposuit ipsa natura magna cum excellentia, præstantiâque animantium reliquorum, & quæ sequuntur: ubi Cicero ostendit poëtas non sequi decorum naturæ ut philosophi solent, sed quid moribus & institutæ uitæ rationi cuiusque conueniat. Qui quidem locus uehementer miror cur Cælium non admon

admonuerit, ne tam leuiter Ciceronem reprehenderet. At quàm ipse constanter improbet poëtas, cum exemplo poëtarum sua mox confirmet, iudicent alij. Sic enim inquit: Egregius mimus animaduertere debet, quid suæ personæ consentaneum sit. Quid Cælio cum mimis? qui more poëtarum minime decorum circumscribit? non quia delectus est habendus in poëtis? quid? hoc ille melius quàm Cicero? at nec alius quisquam, nec ipse Cælius hoc auderet dicere, si paulò diligentius cum locum regustaret. Illud autem me fateor non intelligere, cur differentiam illam iustitiæ, atque uerecundiæ aut ad minus idoneam personam, aut ad ineptam exortationem Cælius retulerit. In quibus quidem qui peccant, inepti potius dicuntur, quàm impudentes, quales sunt immodesti, & inconstantes, & dissoluti. Cum igitur de modestia, continentia illi agatur, negligere inquit Cicero, quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam dissoluti. Est autem quod differat in omni ratione habenda inter iustitiam, & uerecundiam. Nam iustitiæ partes suas non uiolare homines, ut faciunt arrogantes, uerecundiæ non offendere, ut dissoluti. Violatur quidem homo cum eius fortunæ, aut corpori, aut existimationi aliqua uis affertur. Offenditur autem morum alicuius obscenitate, et turpitudine, à qua boni uiri animus abhorret. Uerecundia uerò custos est uirtutum omnium decus fugiens, laudèque maxime consequens. Quare Sophocles rectè inquit, uerecundia in eadem sede cum loue continèta est. Reuereri autem homines est quod ad eandem suo nomine Græci dicunt, hoc est pudore, & timore turpis alicuius notæ conspectu, aut etiam conscientiam hominum proborum quadam cum uerecundia timere. Ex quo fit ut nec iniuria, nec turpitudine quenquam offendamus. Quare Cicero adhibendam esse inquit reuerentiam quadam aduersus homi

nes, et optimi cuiusque et aliorum, ut existimatio nostra apud omnes integra feruetur. Quae uel per iniustitiam, uel per ignominiam perdit solet. At si Cael. Ciceronis sententiam ex ipsius uerbis potius, quam ex suis coniecturis eliceret uoluisse, non tam longè a ueritate aberrasset.

DECIMA QUINTA CAELII

AD DECIMAM QUINTAM CAELII

DISQUISITIO.

Cicero et hic et alibi multis locis dicit, nihil esse tam consentaneum naturae, quam uirtutem. credo ex ea ratione, quia natura semper bonum appetit: et quanto quodque bonum maius est, eo magis appetitur. Nihil autem uirtute melius: nihil ergo a natura magis appetitur, quam uirtus: et haec ratio quidem apud me plurimum pollet. Sed contra Aristoteles uirtutem in parte irrationali uersari scribit, et naturalibus affectibus, uoluptati praesertim oblectari. Eius rei argumentum est, quod nemo natura uirtute praeditus inuenitur; sed longa omnes exercitatione. In his enim, quae a natura proficiuntur, non opus est exercitatione, sed protinus natura duce ea amplexantur. Sic ridemus, sic ambulamus natura sponte: nec ut his in rebus meditemur, opus est. At in his quae ad uirtutem spectant, longa assuetudine et crebris actibus opus est. Hinc scilicet emanauit uerba illa et digna memoratu sententia, ἐπεὶ βίον ἡ ἀρετὴν ἢ σωθῆναι ἢ ἠδίστου, ἀπολαύει. Elige optimum genus uiuendi, suauissimum id reddet assuetudo. Denique communis est philosophorum assertio, uirtutem non naturalem, sed nec praeter naturam esse. Testimonium reddit huic opinioni Plato in Gorgia, οὐ τὰ φυσικά, γὰρ ταῦτά φασιν ἐναρτῆσαι ἀλλήλους ἐστίν, ἢ τὰ φυσικά καὶ ὁ νόμος: Ut plurimum enim haec ut aiunt

cont

contraria sunt inuicem, lex scilicet et natura, ob id et beatus Paulus testatus est se habere aliam legem dominantem membris suis, et menti suae repugnantem.

IACOBVS GRIFOLVS

ad decimam quintam Caelii Calcagnini

Disquisitionem.

Quod saepe M. Tullius affirmet nihil esse tam consentaneum naturae, quam uirtutem, Caelius hanc esse causam suspicatur, quod natura semper bonum appetit, et quanto quodque bonum est maius, eo magis appetitur, nihil autem uirtute melius, nihil ergo a natura magis appetitur, quam uirtus. Et haec inquit, ratio apud me plurimum pollet. Sed contra Ar. et c. Ex hac autem appetitione inferre Caelius uidetur ex Cic. sententia nihil esse tam consentaneum naturae, quam uirtutem, quod meo quidem iudicio falsum est. Neque enim Cicero ob eam causam uirtutem dicit naturae consentire, neque naturae consentaneum quicquam est, quia ut bonum appetitur ab illa: Sed contra bonum appetitur a natura, quia est sibi consentaneum. Non enim quod bonum est per se cuiusuis naturae mouet appetitum; nam sic etiam pecudes appetent uirtutem. Sed unaquaeque res id bonum appetit, quod si aptum, et accommodatum est, quod si tollas hanc aptitudinem, et consentaneam rationem, tam id non erit illi rei bonum, quare ipsum esse consentaneum non efficit illud quidem, ut res ulla bona sit, nam ea potest esse per se bona, sed tamen efficit ut certa rei bona sit, ex quo fit, ut uirtus, quoniam est consentanea hominis naturae, sit illius bonum, et propterea optatur. Vnde M. Tullius in quarto de fin. Peripateticos dicere testatur, appetitionem animi moueri, cum aliquid ei secundum naturam esse uideatur.

q 4

Quocirca

Quocirca non satis est bonum esse aliquid, ut appetatur, nisi rei, quæ appetat, sit etiam consentaneum: alioqui non appeteretur. Ratio igitur, quæ Cicero uirtutem esse consentaneam naturæ dicit, alia est & quidem in promptu fortasse. Is enim in Academicis. 9. ueterum Academic. suam bene uiuendi rationem peti dixit à natura. Atque idem in quarto Tusc. uirtutem ait rectam esse rationem his uerbis. Ex uirtute proficiscuntur honestæ uoluntates, sententiæ, omnisque recta ratio, quanquam ipsa uirtus breuissimè recta ratio dici potest. Ac in eodem inquit, si nihil in homine perficiendum est præter motum ingenij quendam, id est, rationem, huic est necesse ultimum esse ex uirtute uitam fingere, rationis enim perfectio est ipsa uirtus. Si uirtus igitur est bene uiuendi ratio, & hæc à natura petitur, nonne ob eam causam dicemus esse congruam naturæ? nam ita uirtus à natura ducitur, ut ad illam omnes actiones nostras accommodemus, & quæ secundum eam sunt, frequenter faciamus, donec habitus uirtutis, id est, ipsa uirtus perficiatur. Nam dicunt ab iisdem principijs uirtutis officia, & ipsam sapientiam proficisci, quam eandem Cicero rectam rationem, & uirtutem appellat. Et hoc est illud, cur Stoici tam sæpe dicant omne munus uirtutis occupatum esse in habendo earum rerum delectu, quæ secundum naturam sunt. Nam quid esse potest secundum naturam, quod illi consentaneum non sit? uirtutem ex ijs formari, & confici uidemus, quæ secundum naturam sunt, & dubitabimus cur sit illi consentanea? at cui bonis à natura datis perfrui licebit non adhibita uirtute. Rectè igitur secundo de Inuent. ita definita est à Cicerone, uirtus est habitus naturæ, modo, & rationi consentaneus, ac, ut omnia perspicuè tradamus, animaduertendum est naturam res plures significare. Verùm

nos ceteris omnis duas tantum ad hunc locum magis pertinentes attingemus. primū igitur cum dicimus naturæ consentaneam uirtutē esse, naturam intelligimus humanam, quæ quidem ut cæterarum natura rerū est, conseruatix sui. Vnde in quarto de finibus ex sententiā ueterum Academicorum & Peripateticorum omnis natura, inquit Cicero, uult esse conseruatix sui, ut & salua sit, & in genere conseruetur suo. Ad hanc artes quoque exquisitas, quæ naturam adiuuent, in quibus ea numeretur in primis, quæ est uiuendæ ars, ut tueatur quod à natura datum sit, & quod desit, acquirat. Hæc Cicero, quibus omnibus Stoici assentiuntur, in hac autem sententiā tunc accipitur, cum uirtus definitur esse consentanea naturæ. Deinde natura meo iudicio uirtutis habitum significat, qui est ipsa uirtus, quippe quæ perfecta esse dicitur & ad summum perducta natura, quæ quidem res tum confirmatur, cum idem esse aiunt, conuenienter naturæ, & ex uirtute uiuere. quando igitur dicunt uirtutem esse consentaneam naturæ, naturam intelligimus humanā, ad cuius conseruationem uirtus exquisita est. Nam uirtus ut diximus est ars, & ratio uiuendi: cum uerò perfecta, & ad summum perducta natura dicitur, tunc uirtutis habitus intelligendus est, qui constans est in suis actionibus ut natura. Quocirca dici solet in naturam cōsuetudinem conuerti. Hoc ita constituto esse nihil amplius uidetur, de quo dubitetur. Perspicuum est enim cur uirtus naturæ, & cui naturæ sit consentanea. Nunc ad Arist. reuertor, quem cur Cælius opponat Cicero ni miror. Ait enim uirtutem secundum Ariston. in parte irrationali uersari, & naturalibus affectibus, uoluptate præsertim oblectari. Cuius argumentum esse dicit, quod nemo natura uirtute præditus inuenitur, sed longa omnes exercitatione. Hic Arist. statim in principio secundi libri Ethico=

rum tradit. ostendens pluribus argumentis uirtutes morales longo usu, & exercitatione comparari, nec ullo modo naturales esse. In quo autem à Cicero dissentiat equidè non intelligo. Nec enim hoc in loco Cicero, nec alibi eas docet aut naturales esse, aut alia ratione comparari: nisi forte quod est consentaneum naturæ, intelligatur esse naturale. At quis hoc audeat affirmare? ergo actiones honestæ, quæ consentaneæ sunt naturæ, nec stultitiæ, nec prudentiæ nostræ forent adscribendæ. At natura id appetit, quod sibi est consentaneum, quod autem est dissentaneum aspernatur, appetit autem honesta, & aspernatur contraria. Ergo hæc contra, illa uerò secundum naturam sunt, non tamè naturalia. Sed iam res postulat, ut quanta sit in hac ratione uirtutum consensio inter Arist. & Marcum Tullium uideamus. In sexto igitur Ethic. Arist. confirmat uirtutes esse naturales, & proprias, naturales quidem intelligit & nominat. habilitates quasdam, & aptitudines, & habitus denique naturales: proprias uerò quas nobis usu & consuetudine comparamus. Cicero uerò hæc eadem sed nō isdem nominibus usus est. diuisione: in quarto enim & quinto de fin. quas naturales uocat. Ar. ex sententia Platonis auditorum, inter quos nominat Aristotelem sexmina uirtutum appellat. De leg. uerò, & in Tus. question. igniculus; ac multo antè de Inuen. lib. primo nominauit oportunitatem, & materiam. Est aliquid in uerbis quidem, in re uerò nihil esse differentie uidemus, quod idem in propriis accidit. Nam eas Cicero uoluntarias appellat. Quoniã non sunt à natura nobis tributæ, sed uoluntate potius acquisitæ, & propterea iusti, constantes, fortes, prudentesque esse uolumus, quia decere cogitamus. Cur autem proprias eas uocet Arist. ea causa est, quòd earum neque natura, neque fortuna partè sibi uendicat, sed omnino labori nostro, & exerci-

citationi

citationi referuntur acceptæ. Nec tamen negauerim ob id etiam proprias appellari, quia propria sunt hominis possessio, in qua fortuna nullam habere potest auctoritatem. Varia sunt certe utriusque uerba, sed tamen easdem uoluntarias, & proprias uirtutes, idèque naturales, & semitas, igniculos, oportunitates esse constat. Nec non ex ijs, quæ dicta sunt, perspicuum factum est, cur omnium philosophorum consensu uirtutes neque naturales, neque præter naturam sint. Sed libenter nunc audirem. Cælium, in quoniam alterum ab altero discernere uideat, mihi certe in quo magis consentire possint nihil occurrit. Nam quòd morales uirtutes ad eam partem animæ frenandam, atque regendam adhibeantur, quæ est rationis, id ipsum Cicero passim confirmauit. Nam si cupiditates & affectus ex anima tollantur, iam uirtutis nullus erit usus, nec in quo exercetur præterea quicquam erit.

DECIMASEXTA CAELII CALCÆ-
GNINI DISQUI-
SITIO.

Alteram officij diuisionem adscribit Cicero in perfectum seu commune, quod *κατόρθωμα*: Græci appellant: & medium, cuius cur factum sit, ratio probabilis reddi potest. Ego perfectum illud quod uocat, si ad æquilibrium redigatur, longè imperfectissimum puto. Hoc enim illud est, quòd flecti nescit: quod neque locorum, neque temporum, neque personarum rationem habere potest: quod conuenientibus oculis, & obstinatis animis, mediū illum rigorem tenet, à quo nulla ratione deduci potest. Hoc Diogenes tuebatur, hoc Timon ille *μίσαν* *σπώτος* hoc Stoici, qui aliam inculcere, & parentem iugulare, par crimen putant. Hoc si quando

quando in iudicijs uersatur, summum ius à nostris, à Græcis
 αὐτοκρατορίας uocatur. Quòd nonnulli summam crucem,
 alij summam iniustitiam definiuere. Huius temperamentum
 equitatem arbitramur, quæ locorum, temporum, personarumque
 delectum habet. Hæc misereri solet, ac tum demum
 parcere: nisi ad maleficium peruersa uoluntas & dolus ma-
 lus accesserit. Sic perfectissimi huius officij acerbiter ac
 duritiam medium alterum officium, quod solum officij no-
 mine dignum est, moderatur. Quòd nū faciat, trāsit ille anti-
 mi rigor in mores, efficitque homines inclementes, inexorabi-
 les, & quales à Græcis ἀπρόβητος appellantur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
 Decimam sextam Cælij Calcagnini
 Disquisitionem.

Quòd officium perfectum, uel quod, ut magis proprie
 κατόρθωμα interpretaretur, Cicero rectum esse dixit,
 imperfectissimū putat esse Cælius, quòd stetit
 nescit, quòd neque locorum, neque temporum, neque per-
 sonarum ratione habere potest. Quòd conuenientibus ocu-
 lis & obstinatis animis medium illum rigorem tenet, à quo
 nulla ratione deduci potest. & rel. Ego uerò non illud solum
 uehementer miror, quòd officium sapiētis imperfectissimum
 Cælius esse uelit, sed illud quoque, ac mehercule multò ma-
 gis, quòd alteram officij diuisionem Cicero hanc esse scribit,
 Perfectum seu commune, quo κατόρθωμα Græci appel-
 lant, & medium. Cuius cur factum sit ratio probabilis reddi
 potest. Vbi non uideo cur aut ipse perfectum officium, &
 commune idem esse putet, aut ita Ciceronem definiisse dicat.
 Sed extat non ille modo Ciceronis locus, sed alij permulti,

in quibus omnibus comune officium medium esse definiuit,
 nec unquam ita delirasset, ut quòd proprium est sapientis,
 commune etiam insipientibus esse diceret, quare mitto hanc
 partem, ut notam: neque enim omnia digna sunt de quibus
 disputetur. Verum ad caput questionis ueniamus, & perfe-
 ctum officium, ut ille uult, ad equilibrium redigamus, ut quàm
 sit æqua eius libra intelligatur. Memini me alio loco de ui
 huius officij cum Cælio disputasse, quare hic breui attingam,
 quantum ad præsentem questionem satis esse uideatur.
 Quoniam igitur non definit ut par erat, quæ sit eius uis
 officij, satis est mihi negare τὸ κατόρθωμα id est Stoicis in-
 telligi, quòd Cælius damnauit. Nam illi dicunt rectum offi-
 cium, omnes numeros uirtutis continere. Est igitur idem, quòd
 uirtus, aut actio uirtutis, quæ omnes numeros perfectionis
 habet. At si male Stoici, non uideo cur rectè Cælius, qui ni-
 hil omnino dixit. Oportuit certè acutum disquisitorem quòd
 nam sit perfectissimum ostendere si illud est imperfectissi-
 mum. At ne longum faciamus, fortasse rectè factum intelli-
 gunt idem esse Stoici, quòd etiam Aristot. hic enim in secun-
 do Ethicorum aliud esse inquit iusta, & aliud iuste agere.
 Non enim propterea iustus est quisquam, quia iustum quan-
 doque faciat, sed quia iuste. Sæpe enim usu uenire solet, ut
 fiat aliquod officium iustum, & honestum, nec tamen, qui
 fecerit, aut iustus aut honestus sit. Sed qui iuste facit, is uerè
 est iustus. Nam hic sciens, & uolens, nō sua ipsius, aut alte-
 rius, sed unius uirtutis causa iuste facit. Neque id semel, aut
 iterum, uerum semper animo stabili, & cōstanti. Quicunq;
 igitur ita sit affectus, ut non casu, sed prudens non quan-
 doque, sed semper, non ob aliam causam quàm uirtutis hon-
 nestatem colit, is honestè facit, & est honestus, ut docuit his
 uerbis Arist. τὸ δὲ κατὰ τὰς ἀρετὰς ἡ γνησιότης ἐκ τῆς αὐ-

αὐτὰ πῶς ἔχουσιν ἐαυτοῖς δικαιοσύνην ἀσφρόδον ἀφάρτη
 ται; ἀλλὰ ἔχει ἕκαστος ὁ ἀφάρτη τῶν πῶς ἔχουσιν ἀφάρτη τῶν
 μὲν ἐὰν εἰδῶς ἔσται ἕκαστος ἀφάρτη τῶν πῶς ἔχουσιν ἀφάρτη
 ἔσται ἕκαστος ἀφάρτη τῶν πῶς ἔχουσιν ἀφάρτη τῶν πῶς ἔχουσιν ἀφάρτη
 Ergo quod iuste fit, a iusto fit; hoc est, ab eo, qui habitum vir-
 tutis habet. Et qui solus potest iuste facere, quod est offi-
 cium rectum, et perfectum facere, quod in solum sapientem
 cadit. Sed iam Catonem audiamus in tertio de Finib. eadem
 penè dicentem. Quoniam videmus inquit esse quoddam, quod
 rectè factum appellemus, id autem est perfectum officium, et
 autem etiam inchoatum. Vt si iuste depositum reddere iure
 et factis sit, in officijs ponatur depositum reddere: illo enim
 additò iuste, facti rectè factum. Hæc Cato reddere depositum
 in officijs ponatur, inquit. In quibus officijs? in medijs, opin-
 nor, addas iuste, iam id erit perfectum. Non isdem usus est
 uerbis Cicero, sed eadem sententia qua prius Arist. non igitur
 Zenon, aut M. T. carpetur, sed etiam Arist. Et, quæ con-
 stituit hic uerum sapientem, Cælius ineptum facit, tum dur-
 rum, et inimicem. Nec enim hocorum, inquit, nec tempor-
 rum, nec personarum rationem habere potest, quod conu-
 uentibus oculis, et obstinatis animis, medium illum rigor-
 rem tenens, a quo nullaratione deduci potest. Rigorem arbi-
 tror intelligit honestum illud, quod sapiens semel comple-
 xus, nunquam dimittit. Quo fit, ut nullam unquam turpi-
 tudinem in quoquam sapiens ferre possit. Quam rectè igitur
 obstinatus, et inexorabilis is dicatur, qui nolit a recto
 declinare, ille uiderit. Mihi uero sanctissimus uidetur, qui, ut
 in quinto de Fin. Cicero testatur, naturæ dūce sequitur offi-
 cium. Nec mihi qui bonus, et omnibus uirtutibus instrua-
 ctus, et ornatus sit, ut in quinta. Tusc. legimus, ineptus uide-
 ri potest. Nec qui temperans est potius, quam continens
 animi

animi quadam mollitie corrumpendus. Nam sapiens ita est
 affectus, ut nulla perturbatione moueatur, et honestis re-
 bus uehementer gaudeat. Quare Plutarchus ait, ἔτε γὰρ ὁ
 σοφὸς ἐμκρατῆς, ἀλλὰ σώφρων, ἔτε ὁ ἀρετῆς ἀμπατῆς,
 ἀλλὰ ἀκόλαστος. ὁ μὲν ἡδὲται τοῖς καλοῖς, ὁ δὲ καὶ κακοῖς
 καὶ τοῖς ἀχροῖς, id est, non enim sapiens est continens, sed
 temperans, nec stultus incontinens, sed intemperans. Ille qui
 dem gaudet honestis; hic uero turpibus: ne tangitur quidem.
 Quo tamē ex Arist. sumpta uidemus esse. Quare cauendum
 est, ne iure Ciceronem reprehensum in eo quisquam putet, in
 quo cum clarissimis Philosophis ille conuenit.

DECIMASEPTIMA CAELII CAL-
 CAGINI DISQUI-
 SITIO.

Quo loco Cicero de prudentia ac sapientia agendum
 proponit, utranque uidetur ita commiscere, ut non
 facile intelligas quid prudentia a sapientia diffe-
 rat, quòdque sit utriusque munus. Ciceronis uerba sunt in
 prima parte, in qua sapientia ac prudentiam ponimus, inest
 indagatio atque inuentio ueri. Eiusque uirinita hoc munus
 est proprium. Vt enim quisque maximè perspicit, quid in re
 quaque uerissimum sit: quique et acutissimè et celerimè
 potest et uidere et explicare rationem, is prudentissimus
 et sapientissimus ritè haberi solet. Hoc primum nego, pru-
 dentiam et sapientiam eandem esse uirtutem. Nam prudentia
 est exacta rerum humanarum discretio: quæ in consilijs
 et omnibus ijs quæ in dubitationem ueniunt, dominatur.
 Sapientia autem est rerum humanarum diuinarumque co-
 gnitio.

gnitio. Hæc in ijs quæ semper eodem modo se habent, diuini
puta & æternis, uersatur. Prudentiæ munus, non tam uera
& falsa, quàm bona & mala, utilia & inutilia, appetenda
& refugienda intermiscere. Super ijs consultamus, quæ ali-
ter atque aliter sese habere possunt, quæq; adiutrice indigent
fortuna. Nam reluctantante fortuna, prudentia suum nunquam
finem adsequatur. At sapientiã tam sublimi & excelso loco
posita est, ut rerum humanarum uicissitudines longè despi-
ciat, fortunæq; ipsius imperium nihil ad se pertinere arbi-
tretur. De prudentia uerba sunt Aristotelis, quem iure Pla-
to Philosophum ueritatis appellabat. Videtur itaque pru-
dentis esse, bene consulere posse circa ea, quæ sibi sunt bona,
ac profunt: nõ aliqua ex parte, ut quænam ad sanitatem, uel
uires, sed quæ ad bene uiuendum omnino conducant. Argu-
mento est id ita esse, eos etiam qui circa aliquid uersantur,
prudentes dici: quum bene ad finem studiosum aliquem ex-
cogitauerint ea, quorum nulla est ars. Quare & omnino
prudens is est, qui ad consultandum est aptus. Ex ijs facillè
intelligas, prudentiã non circa uera & falsa (hoc enim com-
mune est humani animi, omniumque uirtutum propositum)
sed circa utilia & inutilia uersari. Sed quid ego peregrinis
aduocationibus utor? quum Cicero non multo posterius eo-
dem libro aduersus se testimoniũ dicat, ut hic propè sui
oblitus uideatur. Eius uerba non pigebit subscribere. Pru-
dentia, quam Græci *ᾠσώνη*, aliam quandam intelligimus;
est rerum expectandarum fugiendarumque scientia. Illa autem
sapientiã, quam principem dixi, rerum est diuinarum atque
humanarum scientia, in qua continetur deorum & homi-
num communitas, & societas inter ipsos. In hac ergo quæ-
stione non aliunde, aut alio libentiùs, quàm à Cicrone ad
Ciceronem appellauerim.

IACOBVS GRIFOLVS AD
septimam decimam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Prudentiam, & sapientiam Cælio ita uidetur commi-
scere M. Tullius, ut non facillè intelligatur quid altera
differat ab altera. Ciceronis autem uerba hæc sunt ex pri-
mo offic. in prima parte, in qua sapientiam & prudentiam
ponimus, inest indagatio, atque inuentio ueri, eiusque uir-
tutis hoc munus, est proprium. ut enim quisque maxime per-
spicit, quid in re quaque uerissimum sit, quique & acutis-
simè, & celerrimè potest & uidere, & explicare rationem,
is prudentissimus, & sapientissimus, ritè haberi potest. hoc
in loco Cælius duo falsissima suo iudicio deprehendit. pri-
mum eandem esse uirtutem prudentiam & sapientiam, cum
diuersam definitionem habeant, tum prudentiæ esse munus
indagandi, & inueniendi ueri. atque non solum hæc Arist.
autoritate, sed etiam Ciceronis ipsius leuitate sibi demon-
strasse uisus est. cur autem Cælius sic obstinatè Mar. Tul-
lium persequi uoluerit, ut usui nihil quicquam caderet, quem
penes arbitrium & uis, & norma loquendi est, miror. huic
se Cicero quoque in oratore suo nonnunquam celsisse confi-
tetur. quem si Cælius imitari uoluisset, usum loquendi po-
pulo ut Cicero fecit, concessisset, sibi uerò scientiam refer-
uasset. quapropter si consuetudo ita loquitur, ut pro pru-
dentia frequenter sapientiam usurpet, nimum putide ipse
studuit proprietatem Latini, Græcique sermonis conserua-
re. nam quod M. Tullium, Arist. aliisque maximos philo-
sophos diligenter fortasse legerit, quàm qui maxime iudicio
nobis esse debet, quòd uiam rationemque prudentiæ atque
sapientiæ aptissimis definitionibus expressit, non solum in

primo & secundo officiorum libro, sed etiam in quarto
 Tusc. sed tamen ostendam M. Tull. in eo & nonnullis alijs
 locis utranque ita coniunxisse, ut nulla confusione pertur-
 barit. cum enim propriam esse hominis posuisset ueri inqu-
 sitionem atque inuestigationem, existimauit hanc ueritatem
 non in rebus humanis tantum quæ in nostris actionibus uer-
 santur, sed etiam in earum rerum scientia, quæ sunt occul-
 tiores, & magis in natura ipsa reconditæ. cum autem utra-
 que indagatio ad mentis nostræ sagacitatem pertineat, uerum
 hominis esse propriam existimauit. & quamuis prudentem
 uirum statuatur, qui sit utriusque cognitionis compo-
 situs, non tamen eas ita permiscet, ut idem esse uelit, sed pru-
 denti uiro tribuit utranque partem. quod ut intelligatur
 cum de prudentia loqueretur ait, in qua sapientiam & pru-
 dentiam ponimus, inest indagatio, atque inuentio ueri, eius-
 que uirtutis hoc munus est proprium. ex quibus prudentis
 uiri partes esse quasi duas ostendit, alteram quæ nomen re-
 tinet prudentiæ: alteram, quæ sapientia nuncupatur, ut in
 partitione iustitiæ & fortitudinis idem fecit. nam illius pri-
 mam partem iustitiam appellat, liberalitatem uerò, seu be-
 neficientiam secundam. in hanc autem fortitudinem primam,
 & alteram patientiam nominauit. quis miretur igitur si
 idem is fecerit in distributione prudentiæ? hunc autem fuisse
 Ciceronis sensum in eodem officiorum libro, & in eodem fe-
 rè loco uidetur declarare, ubi ait. ex quatuor autem locis, in
 quos honesti naturam, uimque diuisimus, primus ille qui in
 ueri cognitione consistit, maxime naturam attingit huma-
 nam, quæ cognitio ad studia rerum obscurarum pertinet,
 ut ex illius exemplis constat, quibus ostendit illa duo uitia
 in eo genere uitanda esse, unum ne incognita pro cognitis
 habeamus, alterum ne nimis magnum studium multamque

operam

operam in res obscuras, atque difficiles conferamus. sed non
 ita multo antè in hac eadem explicatione prudentiæ cogni-
 tionem inquit rerum aut occultarum aut admirabilium ad-
 bene, beateque uiuendum necessariam ducimus. Præterea si
 sapientia est rerum humanarum atque diuinarum sententia,
 prudentiæ partes in ea continentur. quare sapiens iure pru-
 dens appellari potest. num igitur si utraque sit in uno facul-
 tas, diuisus erit sapiens? aut confusa facultates? ex his fit,
 ut Cicero prudentiam nonnunquam sapientiam appellat, ut
 in Partitionibus: Est igitur inquit, uis uirtutis duplex: aut
 enim scientia cernitur uirtus, aut actione. nanque prudentia,
 quæ calliditas, quæque grauiſſimo nomine sapientia
 appellatur, scientia pollet una: sed etiam usui dandum est a-
 liquid non solum Ciceronis sed etiam philosophorum. M. e-
 nim Tull. in quarto de Fin. sapientiæ munus, & opus esse
 dicit in delectu rerum. legitur in tertio Tusc. ubi de moribus
 animorum agitur, sapientiam esse sanitatem animi, insipien-
 tiam quasi insanitatem. adde quod sapientes non modo La-
 tini, sed etiam Græci ex officiorum frequentia nominabant,
 ut in tertio officiorum docet M. Tullius, cum dicit, neque
 cum duo Decij, aut duo Scip. fortes uiri commemorantur,
 aut cum Fabritius aut Aristides iusti nominantur, aut ab il-
 lis fortitudinis, aut ab his iustitiæ tanquam à sapiente pe-
 titur exemplum nemo enim horum sic sapiens est: ut sapien-
 tem intelligi hic uolumus, nec ij qui sapientes habiti sunt,
 & nominati M. Cato, & C. Lælius sapientes fuerunt, nec
 illi quidem septem. sed ex mediolorum officiorum frequentia si-
 militudinem quandam gerebant, speciemque sapientum. iam
 hic arbitror patere quos sæpe intelligat M. Tull. sapientes,
 non perfectos scilicet sed eos qui uirtutibus ijs, quæ ad mo-
 res pertinent, erant instructi. & eadem ratione sapientiam,

r 2

qua

quæ perfecta non sit, pro prudentia usurpat, ut paulo ante hunc locum aperte docet. inquit enim in ijs autem, in quibus sapientia perfecta non est, ipsum illud quidem perfectum honestum nonnullo modo esse potest, similitudines honesti esse possunt. fuisse hoc igitur prudentiæ, sapientiæque Cælii conferre locos Ciceronis, ut quod usitatum esset, in eo tam temerè non improbare, cum præsertim uideret, eum modo propriam uim sapientiæ, modo impropiam explicantem. At uideamus iam num tandem Aristot. sapientiam esse semper dicat diuinarumque rerum cognitionem. hic in sexto Ethic. quemlibet artificem qui in arte sua præstans sit, Sapientem ait appellari. sed Thragem Platonis lege iam hæc omnia copiosissimè disputari reperies, sed Homer. etiam *ὁ σοφὸς* illum Ithacensem toties *ὁ πρῶτος ἀνδρῶν* nominauit, quod suum pastor esset optimus. quod si in quauis arte præstantes homines illius artis sapientes uocari possunt, & principes, quid in arte uiuendi? qua quidem nulla maior, nec æquè necessaria excogitari potest? sapientes quidem appellemus, quamuis in humanis tantum rebus, & singularibus uersaretur illorum sapientia. ut Greci primum, & postea Latini consueuerunt. quibus ducibus errare pulcherrimum uidetur. est igitur imperfectior quaedam sapientia, quæ tam subtilem definitionem suscipere non potest, quàm illa, quæ rerum humanarum, & diuinarum, causarumque, quibus hæc res continentur, est scientia, sic etiam poetæ sentiunt. ut Hor. qui ait, uirtus est uitium sugere, & sapientiæ prima fultitia caruisse. idem alibi latius, & melius inquit. Quis nam igitur liberè? sapiens, sibi qui in periosus, quem neque pauperies, neque mors, neque uincula terrent respondere cupidinibus, contemnere honores fortis, & in se ipso totus teres, atque rotundus: Externi ne qui ualeat

ualeat per leue morari, in quem manca ruit fortuna, eadem Virt. in uiro bono. eadem M. Tullius in Tusc. & paradoxis, ubi quid possit uirtus, & hæc sapientia, quæ magnitudinem animi complectitur, & iustitia constat. quare nulli tantus uir commiscere uirtutes illas, aut confundere uideari debet. quid oportuit igitur in exponendis earum rerum differentijs laborare? quasi uerò Cicero eas non expresserit definitionibus. At uideamus iam, quod est secundum à Cælio reprehensum, utrum munus sit prudentiæ inuestigandi, & inuentendi ueri. Prudentis esse censet Arist. bene, & utiliter suis rebus ad bene uiuendum pertinentibus consulere. quæro igitur nunquid suis rebus bene prospiciat, qui ueritatem assequi non curet, nonne propositum habere debet uir prudens, ut suo consilio res suas aut tueatur, aut augeat, aut quicquid oporteat bene geratur? ubi nam est aptitudo illa, quam dicit Arist. prudentis esse ad bene deliberandum? Nonne in prospicientia quadam, & sagacitate? quæ uirtus est in homine, qua causas rerum, & consecutiones, & similitudines transferat, & disiuncta coniungat, & cum præsentibus futura copulet, & omnem complectatur uitæ consequentis statum. equidem rationem esse puto iam longa experientia perfectam, at utilia inquit, & inutilia, appetenda & reijcienda prudens intermiscet. sed hæc ipsa an sibi successura sint, & ne iudicio fallatur, non considerabit iste prudens? iam quo nam modo utile ne sit aliquid, an inutile quisquam discernet, qui ueritatem ueluti materiam sibi subiectam non habeat? quod si prudentiam esse rerum expectandarum, fugiendarumque scientiam, ut uoluit M. Tull. negat Cælius, concedat saltem eam esse habitum agendi ea, quæ homini sunt bona, uel mala uera, cum ratione, ut uoluit Arist. at si huic adimas officium ueritatis indagandæ,

oculum, quem illi Plato tribuit, eripies. Veritatis matrem esse longi temporis experientiam dicunt, & propterea negant Phil. posse iuvenes prudentes esse, uerum constituit Cael. temerarium esse quendam prudentem uirum, aut iniquam quendam communi, & naturali prudentiam uersari, etiam uerumne sit aliquid, an falsum diiudicat. sed aberrat toto, ut aiunt, caelo. nam, ut paulò post constabit, prudens cum ueritatem rei quaerit, in sua ipsius propria materia uersatur. nec si unusquisque in actionibus suis ne decipiatur errore cauet, est prudens appellandus, unus enim quisque omnibus uirtutibus esset compos. quarum quidem nulla esse potest à prudentia distincta, sed prudens est ille, qui in suis consilijs, & deliberationibus de rebus honestis non fallitur. nam bona, & recta consideratio atque deliberatio est ea, quae bonum finem ratione congrua & oportuno tempore consequitur: atque id perspicuo lumine ueritatis, quod non est omnibus mentibus commune, sed est unius tantum prudentis, & sapientis uiri. nam prudentiae propria uis est in sola scientia, ceterarum uirtutum in actione. quare M. Tull. rectè dixit uim uirtutis esse duplicem, aut enim inquit, scientia cernitur uirtus, aut actione, nam quae prudentia, quae calliditas, quaeque grauissimo nomine sapientia appellatur, haec scientia pollet una, quae uerò moderandis cupiditatibus, regendisque motibus laudatur, eius est munus in agendo, cui temperantiae nomen est. Aristoteles ait ad prudentiam rationis actiones attinere. nam quid dicemus esse, quod fiat cum ratione sine luce ueritatis? una igitur scientia pollet prudentia. quid ita? quia cum quid agendum sit, & quo modo, & quando ea statuerit, ceterae uirtutes agent, praefert enim lumen ueritatis & se ducem praestat ceteris uirtutibus. ne miretur quisquam igitur si negant philosophi

sine

sine hac uirtute nullam aliam posse consistere uirtutem. haec enim inquit, consultat, deliberat, consilium agendi rectum capit: agit deinde temperatus, aut fortis, aut iustus: quod idem Cicero pro Sextio demonstrat. inquit enim si leges non ualere uidentur, iudicia non essent, si respub. ui. consensuque aduacuum armis oppressa teneatur praesidio, & copijs de erudi uitam, & libertatem necesse esset. hoc sentire prudentia est, facere fortitudinis, sentire uerò, & facere perfectae cumulatæque uirtutis. illa uerò Panætij triplex consilij capiendi deliberatio, quam Caelius defendit, aut illa quinque partita Ciceronis, quam reprehendit ad neminem spectat, nisi ad prudentem. cuius Arist. in sexto Ethicorum uerum esse iudicium ita confirmat εἰδὴ τῶν ὀφονίμων τὸ ἐυθελεμεδῆ, ἢ ἐυελεία ἐν ἀποφθέτῃ, ἢ καὶ τὸ σωφρονιστὸς τὸ τέλος. ἢ ἡ φρόνις ἀλθὺς ἐπὸν δὲ ἐστὶ. hoc est, quod si prudentis est bene consultare, bona consultatio est ea, quae utiliter ad aliquem finem recta uia perducit, cuius finis prudentia est uerum iudicium. nemo alius auctoritate Arist. suis coniecturis ut prudens ad ueritatem potest peruenire, nec est aliarum uirtutum hoc idem propositum ut Caelius confirmat in quo uehementer errat. nam si iustus iuste facit, & hoc sibi proponit, ut tamen id cognoscat & assequatur prudentia nititur, non iustitia. neque enim iustitia esse potest, aut alia uirtus sine prudentia, nam haec si per se falsum, & uerum perspicere possent, superuacanea esset haec prudentiae tam celebrata uirtus. At, ut semel finiam, omnes habemus contra Caelium, qui prudentiam dicit adiutrice fortuna indigere, quod reluctante fortuna finem suum nunquam assequatur. At quisnam finis est prudentis, & sapientis uiri? certè si est prudentiae rem bene, & diligenter considerare, consiliumque quod optimum esse uideatur. sequi,

qui, quoties ea hæc effecerit, finem suum erit affecuta. nam igitur quero, num fortuna uim considerandi, & interior rem animæ uirtutem prudentis uiri possit impedire. omnes credo sanæ mentis uiri negant, nam. aliæ uirtutes fortasse, ut quæ uersantur in actione, possent ui fortunæ disturbant, constat enim prudentiæ quid agendum sit inuenire liberum esse, fortitudini uerò agere non item. quanquam in hoc etiam cum doctis uiris est sentiendum, qui prudentiæ omnes uirtutes subiicientes, prudentem uirum statuunt omnibus uirtutibus instructum esse. ergo felicem. cuius Arist. in secundo Ethic. non adeo infirma fundamenta iecit, ut tam facile possit eueri. an uel Epicurum dicere nescimus fortunam exiguam interuenire sapienti? quid si cum Stoicis sensissent qui beato uiro ea non tribuebant, in quibus fortuna dominatur? si uerò Peripateticus fuisset, exiguum statuisset esse, quod de beata uita per fortunam detrahi potuisset. at si tam firma fundamenta uoluptatis esse statuebat, quis audeat uirtutem in fortunæ potestatem ponere?

DECI-MA OCTAUA CAELII
CALCAGNINI DIS-
QUISITIO.

Libro Officiorum tertio. Est etiam, inquit, ius bellicum, fidesque iurifurandi sæpe hosti seruanda. Quod enim iuratum est, ut mens conciperet fieri oportere, id obseruandum est. Quod aliter, id si non fecerit, nullum periurium est. ut si prædonibus pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est. ne si iuratus quidem id non feceris. Nam pirata non est ex perduellium numero definitus, sed communis hostis omnium. Cum hoc non fides esse debet, non iurifurandum

dum commine. nõ enim falsum iurare, peierare est: sed quod ex animi tui sententia iuraueris sicut uerbis concipitur; more nostro id non facere; periurium est. Scite enim Euripides: Iurau lingua, mentem iniuratum gero. Regulus uerò non debuit conditiones pactionesque bellicas & hostiles perturbare periurio. Cum iusto enim & legitimo hoste res gereretur, aduersus quem & totum ius factale, & multa sunt iurata. Hoc loco mihi uidetur Cicero parum constantiam suam seruasse, quum iurandam cuiquam arbitratur, quod mens concipiat fieri non oportere. præsertim quum in his libris, de crebris Stoicorum nomen dederit: apud quos nullus est tam grauis metus, qui in constantem uirum cadere possit, qui non malit mori, quam quicquam præter dignitatẽ aggredi. Nunc mitto, quod neque prædoni fallendam fidem, neque gladium furioso abiurandam putant. Quod si ex seueritate illa Stoica, & duricie summi & absoluti officij, alio loco à nobis improbat, aliquid recidendum putamus: sanè tacito quodam hominum iudicio constitutum est, ut prædoni & sicario fides seruetur. Non quia sit ex perduellionum numero definitus, nec ut ex suo scelere aliquid commodi lucrifaciat: sed ne uiolato hoc iure iurando protinus materia detur ad maius nefas: & captiui, qui spe prædæ seruantur, ut aliquando incolumes emittantur, præcisa utilitatis expectatione, actutum iugulum præbeant carnifici. Illud quoque nõ uideo quomodo probari possit, falsum iurare non esse peierare, sed quod ex animi tui sententia iuraueris. Sicut enim oratio non dicentis, sed audientis gratia inuenta est: ita iurandum non eius qui se iuramento obstringit, sed eius cui obstringitur causa institutum est. Et profecto si iuras, ut fallas, ab ipso usque principio periurium est. Nam quid aliud peierare est, nisi perperam & in alterius fraudem iurare: quod in ipsis

fit auspicijs, quum uerbis conceptis te in iuramentum adigit, atque ita inducis animum, ut iam tua fidem fallas, quocumque id nomine aut titulo prætexas. Certe Plato secundo Legum libro id fieri uocat, nequid in deos pecces, quorum maiestas uiolari putatur, si parum religiose iusurandum seruaueris, cuius ipsi aut testes, aut iudices inuocati sunt. Ob id probè ac sanctè fecisse uidentur, qui nunquam subeundū iusurandum monuerunt. Ea causa Socrates uel canem uel anserem, Zeno capparum adiurabat: non quod in ijs aliquid numinis esse suspicarentur, sed nequādo temerè deorum nomine abuterentur. Hoc præterea in disquisitionem uocandum puto, quodnam sit iusurandum, quod inuitus aut ex animi tui sententia suscipris. Nihil enim à quoquam inuito fieri aut dici existimadum est, cuius principium in nobis ipsis situm sit, ita ut id agere, aut prætermittere, integrum sit nobis. Nam quæ pendunt ex animi nostri sententia, ea planè nostra fieri sponte, & in nostra esse potestate, uel Epitesto autore, iure dixerimus. E contra, quæ extra nos sunt, quæq; principium & impulsus habent aliunde, ita ut reluctantes repugantesque non urgent, hæc merito cogentia & uolenta dixerimus. Cuius rei iudicium est, quod dum hæc aguntur, uel acta sunt, dolemus: in superioribus autem illis, nullum doloris testimonium accedit: ex quo facile agnoscas, nō esse uiolenta, neque præter animi uoluntatem. Qui enim captus est à prædonibus, qui in uinculis retinetur apud Tyrannum, siquid peierat sui commodi gratia, ut se in libertatem uendiceret, seq̄ue ab ea necessitate eximat: sanè uolens & propria animi inductione hoc agit. Neque aut dum peierat, neque quum peierauit, angitur: sed letatur potius, se ea fraude uel prædonibus uel Tyranno imposuisse, suisque rebus consuluisse. Quod planissimè testimonium est, eum nihil

coactum

coactum & præter animi sententiam fecisse. Atque hoc peritissimi in hac censura sentiunt. Quid uerò dicat, quod nonnulla sunt, quæ animum mordent, & permolestè habent, & tamen nostra sponte prouenisse arbitrantur: ut si quis cruciatibus actus patriam prodiderit, si uir tempestatis con sternatus iactum fecerit. Nec enim uerisimile est, quenquam aut patriam prodere, aut suarum rerum iacturā facere uelle. hæc tamen etsi molestiam afferant, & si poenitentia permoueant animos: quia ortum habent ab animi nostri sententia, idcirco uoluntaria censentur. Ex ijs in confesso est, quoties quis falsum iurat, quia uolens & sciens fallit, quia Deos suæ testes fraudis uocat, quia suo scelere non afflicatur, sed potius gaudet, sibi que gratulatur: eum periurio obstringi, nec ullo prætextu suo latebram inueniri posse facinori. Quod si quis hac in re arguator dixerit, huius periurij principium non à libertate consilij nostri, sed uel à timore, uel à spe, uel ab alio quopiam affectu proficisci: is se nihil dixisse demum intelliget, si obserauerit, nullam esse actionem humanam, quæ ab aliquo humani animi motu non ortum capeffat. Aut amor, aut libido, aut uoluptas, aut alius quispiam affectus mortalium animos percussit. Ita in functionibus humanis nihil erit, quod uoluntariū & ultroneum dici possit. Quod quàm sit absurdum, melius agnoscent, qui recta opem uoluntate metiuntur, & ijs præmia debere contendunt: quàm à nobis possit oratione explicari.

IACOBVS GRIFOLVS AD
Decimanooctauam Celij Calcagnini
Disquisitionem.

Quam sit æquus aestimator rerum Celius, in his suis Disquisitionibus pulcherrimè declarat. nā si Stoico more

more agit. Cicero, peccat, quoniam secus Aristot. sin uero à Stoicis uideatur quicquam dissentire. Stoicorum autoritate conuincitur. quid igitur ille fiet? credo equidem si uiuere, retractaret omnes hos locos, ut Cælio morē gereret. at quoniam id non conceditur, experiamur hic etiam, ut sepe id fecimus, an efficere possimus, ut ne autoritate Cælij inconstans Cicero fuisse uideatur. nō est igitur ut ait Cælius gratitatis Stoicorum ullo adduci metu, ut malit uir fortis quicquam præter dignitatem aggredi, quā emori. quare Cicero, qui Stoicos in his libris imitatur, parum constanter iurandum cuiquam arbitratur, quod mens concipiat fieri non oportere, atque rationem, qua Cicero propositionem suam approbat, sic infirmat. quamuis cum pirata nec fides esse debeat, nec iusturandum commune, tamen inquit neque prædoni fallendam fidem, neque gladium furioso abiurandum putant. ac tacito quodam hominum iudicio constitutum est, ut prædoni, & sicario fides seruetur, neque hoc sine approbatione dixit, ait enim non quia sit ex perduellionum numero definitus, nec ut ex suo scelere aliquid lucri faciat, sed ne uiolato hoc iureiurando protinus materia detur ad maius nefas, & captiui, qui spe prædæ seruantur, ut aliquando incolumes emittantur, præcisa utilitatis expectatione, actutum iugulum præbeant carnifici. hæc Cælius. at quoniam sunt in hac disquisitione plures quæstiones, curemus primū tantum uiri constantiam defendere. Cum nulla fides cum piratis, nullum iusturandum sit commune, iureiurando putat Marcus Tullius piratis promittere licere, quod seruare nolis. Necessè est, qui uelit hoc fundamentum cuertere, hæc esse nobis communia cum piratis ostendat, nam quod gladium furioso abiurare liceat à Cicerone iam disputatum est. quod negent quidam prædoni fallendam esse fidem, nihil refert,

non enim quid quisque neget, aut affirmet curandum est, sed quibus nitatur argumentis. ratio Cic. firmissima uidetur, nam quod ait Cæ. ne uiolato iureiurando actutum carnifici præbeatur iugulum, male hercule narrat. non enim ut iugulum petant surgunt de nocte latrones, sed ut faciant prædam, cuius spe sublata cædis causa sublata erit, & propterea cantabit uacuis coram latrone uiator. nec ullus esset locus infectus latrocinijs si nemo secum nummos, aut alias res ferret, quibus cupiditas latronum excitaretur. aut pactum à uiatoribus pretium non persolueretur. quare si omnes quauis ratione fallerent prædones, aut occidi mallent, quā spe lucri latrocinium nutrire, nemo se gratis tot periculis exponeret, nemo communis hostis omnium esse uellet. oratio igitur Cælij fouet spem prædonum, quam Cicero prorsus adimit. neque uerò, si nemo illis præstaret fidem, actutum peterent iugulum. Sed ut quotidie fit, retinerent apud se captiuos, donec pacta pro capite pecunia penderetur. id quod etiam inter iustos, ac legitimos hostes fieri uidemus. Mitto multas alias rationes, quibus cupiditatem suam, quā iram explere mallent. quæ nam est igitur ista cædis tam nefandæ necessitas? nempe quæ ex tacito illo hominum iudicio fit. quippe qui dum gladios latronum metuunt, aut ne, si fidem fallant, & iterum forte in eosdem incidant, grauius multentur, quod minime deberent iusturandum seruant. uerū non solum ueteres, qui cuncta metiebantur honestate, nec tanta religionis pietate, quanta est Christianorum tenebantur. sed nostri etiam theologo confirmant, id nos præstare minime debere, quod ui coacti cuiquam iuremus. legitur apud diuum Thomam Aquinatem, ubi de iuramento disputat (ut iam Cælium minus pudeat hoc uerbum minime Latinum sæpius usurpasse) eos, qui iurant inuitè, omni religione

gione talis iurisiurandi solui, ac liberari oportere, & propterea libenter pontifices eam religionem semper expiare, quod quidem nequaquam facerent, si qua uis in eiusmodi iureiurando foret. neque uerò diuus Aquinas de piratis loquitur, uerum de quibusuis alijs, qui quauis causa homines cogant aliquid iurare, quod mente sua concipiant fieri non oportere. Præterea nonne iusta nobis à iure ciuili data est facultas abiurandi, si quid in carcere custoditi iureiurando promiserimus? quid ita? quia stabunt uiri sapientes sine ulla suspitione coactæ uoluntatis ratum esse iusiurandum oportere. iam uides arbitror sine periurio posse dari falsum iusiurandum. Negat deinde Cælius se uidere posse quoniam modo falsum iurare non sit peierare. At nec ego uidere possum, si ea persona, cum qua nec fides, nec iusiurandum sit commune, periculo mortis proposito iurare te cogit, cur ad iusiurandum seruare te oporteat. nam mens tua, si uerum fateare, non concepit oportere id fieri. magna uis est in hoc uerbo oportere, quam Cælius non curat, at M. Tullius oportere inquit, declarat perfectionem officij, quo semper utendum est, & omnibus, quare nec ego inquam uideo cur seruare fidem perfidis oporteat, id est officium seruare sit necessarium illis, quibuscum nulla sit societas, nullum commercium, qui contra ius humanum, & diuinum te tua libertate priuent, ut tuæ pecuniæ uel iurisiurandi, quod ipsi nemini conseruarent dominos, se faciant. at iusiurandum inquit, non eius, qui se iurando obstringit, sed eius cuius obstringitur causa institutum est. quis negat? uerum addas tu cum quo fides, & iusiurandum est commune, quare causa piratæ institutum esse nego, cum quo nec fides, nec iusiurandum est commune. & propterea nemo est periurus, qui iurciurando eum fallat. nam quod peierare ait esset perperam, & in fraudem

alterius

alterius iurare, nihil ea definitio nos oppugnat. quoniam iam in piratas ea non est appellanda fraus, quos licet omnibus insidijs & dolis fallere, capere, & obruncare. quid hic mihi narrat auspiciæ? quid Platonem, qui de re iusta, & legitima loquitur? ac temporum, & personarum rationem habet? at si quis in potestate prædonum esset, & per eandem & asserem, aut etiam per capparum iuraret, iam quanti Socratis, & Zenonis religio ab illis fieret, experiretur. iureiurando inquit (nam id erat tertium) inuitus se nullus obstringit. imo uerò dantur sæpe tempora, quibus ab inuito permulta fiunt: nec ignoramus quid Aristotel. *ἔξωσίων καὶ ἀξωσίων* dicat, id est, de ijs rebus, quæ uoluntate, & contra uoluntatem fiunt. nam quæ nos metù, uel spe alicuius maximi uel mali, uel boni faciamus *μυταῖ μὲν ἐστὶν αἱ τοιαῦται πράξεις*, id est huiusmodi actiones sunt mixtæ. eas enim uolentes simul, & nolentes agimus. seruandum est enim tempori potius, quam nobis. ita in quo tempore seruitur, non inuiti facimus, in quo uerò iactura fit, inuiti. qui piratis igitur cogitur iurare, pro tempore non inuitus iurat. & tamen inuitus, quia non potest alià ratione tam humilem, tam turpem, & obscuram mortem effugere, nec uitam suam commodis suorum & propinquorum, & in primis Reip. conseruare, ita tamen ut oportuno tempore non plaris faciat turpem uitam, quam honestam, & claram mortem. legimus apud Arist. quam uiro forti mors ignobilis grauis, & molesta sit, ut indigna ea uirtute, qua se præditum cognoscit. at quis prohibet eum iusiurandum conseruare? eorum conditio, qui cogunt. deinde quantum est in eo sceleratos homines à tam nefando instituto sic prohibere cogitat. quo quidem consilio nihil sanctius, Cælij uerò nihil peruersius, illud enim tollit piratas, hoc autem constituit.

DEC

DECIMANONA CAELII CALCA-
GNINI DISQVI-
SITIO.

Cicero propè in fine tertij de officijs: Conferamus igitur in pauca. Nam ut utilitatem nullam esse docuimus, quæ honestati esset contraria: sic omnem uoluptatem dicimus honestati esse contrariam. Ego contra, honestate nihil melius, nihil dulcius, nihil magis uoluptificum, nihil magis naturæ consentaneum puto. Ac longè illos falli arbitror, qui uoluptatem ab honestate diremerūt: quam hæc duo sint omnium maxime, animantium generi accommodata. Multoquæ minus mea sententiâ, uoluptas ab honestate, quam utilitas seiungi potest. Nam ratio uoluptatis multo magis per se innata est, quam ratio utilitatis: quæ plerunque extra nos est, & adscititia aduenit. Neque uoluptates nunc libidines, aliâsq; improbitates uoco: quibus & honestati & uoluptati nihil magis contrarium arbitror, nisi quatenus naturæ necessitati morigeramur, sed cōsentientem animi & corporis denique ueram uoluptatem existimo, quæ ab honestate nunquam abiungi potest. Certè huius sententiæ nostra Eudoxum, uirum grauissimum: & Aristotelem philosophorum acutissimum, autores habemus, quorum alter uoluptatem summum bonum, alter summum bonum non constare sine uoluptate contendit. Vt nemo putet, uel solum Aristippum, uel solum Epicurum fuisse uoluptati patrocinatum. Tametsi hoc inter nos atque illos interest, quod illi uoluptatem brutis communem, & corpori agnatam admirantur: nos coelestem illam tantum, & Dijs hominibûsq; Dijs simillimis familiarem approbamus.

IACOBVS GRIFOLVS AD
decimam nonam Cælij Calcagnini
Disquisitionem.

Conferamus igitur in pauca, nam utilitatem nullam esse ducimus, quæ honestati esset contraria, si omnem uoluptatem honestati dicimus esse contrariam. Hæc sunt Ciceronis uerba ex tertio offic. contra quæ Cælius more suo disputauit; ut sibi uisus est, sed certè nihil minus hac in Disquisitione fecit. Itaque causa uidetur esse nulla cur illi respondeatur. Nam Cicero contra Epicurum, & Cyrenaiocos, & Annicerios disputauit. Quorum uoluptatem Cælius communem esse brutis confitetur cum uerò defendit, quæ consequitur honestatem, quam Cicero testatur esse sapientis. Hac autem æquiuocatione nihil potest esse inter eos controuersia. Aliud enim reprehendit Cicero, aliud Cælius defendit. Poteram his acquiescere, sed operæ præcium mihi uisum est de uoluptate quædam non aliena ab hoc loco breuiter percurrere. Ac ne tam citò Cælium relinquamus, ostendam, ut potero, falsum esse quod ait uoluptatem multo minus ab honestate seiungi posse, quam utilitatem. Nam si nullum est honestum, quod utile non sit, nec ullum uicissim utile quod non honestum, quânam ratione poterunt seiungi? at Soica sunt ista. Quid? & Cicero nonne Stoicè loquitur? præterea uoluptas per se nulla esse dicitur, uerum ex actionibus omnis existere, quarum naturam imitatur. Quare si actiones sint honestæ, ex eis quoque uoluptates honestæ capiuntur. At propter quod unumquodque est, id magis dicitur esse tale. Actiones igitur, quarum causa uoluptates honestæ fiunt, honestiores esse confitendum est. Sed omnis actio civilis aut est utilis, aut contrâ, aut

neutrum horum. Quae uero contraria est utili, eadem honestati, & felicitati est contraria. Quae uero neutra est, ea nec prodest cuiquam, nec nocet. Utilis animum constituit ipsam felicitatem, quoniam bona, & honesta est, nam felicitatem Arist. actione animae secundum uirtutem esse finit. Num mentio uoluptatis in ea definitione facta est? nihil minus. At nec utilitatis, fateor, sed nulla potest esse bona actio sine utilitate. Per multa uero sine uoluptate, atque adeo cum dolore ut in tractatu de fortitudine declarat Aristot. ex quibus patet honestatem semper esse cum utilitate coniunctam. Ad haec uir bonus nihil quicquam agit causa uoluptatis, sed honestae utilitatis potius. Iudicio igitur boni uiri honestati coniunctior est utilitas, quam uoluptas. Qui fiet igitur ut ab honestate facilius utilitas, quam uoluptas separetur quod autem negat Aristot. summum bonum sine uoluptate constare non posse, non intelligit uoluptatem esse partem summi boni. Posita enim esset in definitione eius. Sed ut corpus, umbra, uel, ut ipsius philosophi utar exemplo, ut decor iuuentutem, sic felicitatem uoluptas, & honestas actiones, ex quibus est felicitas consequitur. Eudoxus uero posuit ille quidem in uoluptate summum bonum, sed improbatum ab omnibus ferè, qui rectè sentiunt. Nam si uoluptas est summum bonum, omnia illa ex quibus ea est expectanda sunt, & ut dolor sic summum malum necesse est. Ergo ex quibus dolor fit, sunt omnia fugienda. At officia fortitudinis dolore uix carere possunt, ergo uirtus praestantissima fugienda est. O importunissimam philosophiam. At ne quis fallatur, Aristot. in Ethicis in eò sententiam Eudoxi probat, quòd id honore, & ueneratione dignum esse potius, quam laude censuit Eudoxus, quòd summum esse bonum statuebat. Nam utrum rectè id esse uoluptatem statuerit nec

ne, ibi

ne, ibi non explicat. In decimo uero prorsus negat. Sed percurramus iam quid philosophorum principes de uoluptate sentiant. Non dubium est, ut de uirtutibus constat, quin uoluptatum quaedam sint naturales, quaedam uero asciscantur. Ut enim à natura data nobis est quaedam facultas, & aptitudo ad uirtutes acquirendas, sine qua frustra laboramus, & nihil inuita faceremus, dicremusue Minerua, ita data est in sensibus, & in animo uis quaedam naturalis, qua uoluptates capiamus, quae res passim, & ab omnibus confirmatur. Vnde si natura respuat uoluptatem, ea nemo delectari poterit. Capitur igitur uoluptas nunc corpore, nunc animo: corpore quidem cum motus cuiusdam suauitate, & titillationis iucunditate afficitur, animo uero, cum aliqua delectatur spe uel actione. Sed est inter quatuor illas scholas, quae quondam omnes uiguerunt, aliqua de uoluptate dissentio. Aristoteles enim tam animi, quam corporis nomine communi uoluptatem uocat, quam negat affectum esse, & propterea non est letitia, quam in Ethicis inter affectus numerauit. Plato uero gaudium in animo, & letitiam plerumque uocauit, quae tamen aliquando laudari possit. Voluptatem autem in sensibus collocauit. A quo Stoici non dissentiunt. Nam ut in quarta Tuscul. scribit Cicero cum ratione mouetur animus placidè, atque constanter, tum illud, gaudium uocatur: cum autem inaniter, & effusè exultat, tum illa letitia gestiens, & nimia dici potest, quam diffiniunt, sine ratione animi elationem. Verum hanc letitiam indifferentem Stoici etiam uoluptatem nominant. Itaque in animo ponunt gaudium, quod in sapientem cadit, & letitiam, seu uoluptatem, quae propria est insipientis. In quo tantum à Platone dissentiunt, quod hic non omnem letitiam uituperat, illi uero uitiosam omnino iudicant. Epicurus autem du-

plic

placem posuit uoluptatem, stantem alteram; & alteram in motu. Atque stantem appellat eam, quæ ex saturata cupiditate, ut siti restincta sit. In animo uero gaudium ab omni prorsus dolore uacans. Quod tamen letitiam, & uoluptatem nominant, eamque à corporis uoluptate ortum habere dicit, ut de Fin. à Cicerone scriptum est. Hæc autem cum mouetur suauitate sensus, & iucunditate afficit: ut in bibendo, quod in secundo de Fin. explicatur. Gaudet igitur Epicurus si corpori bene sit. Reliqui uero si bene intelligant, & honestè agant. Atque ita distinguunt uoluptates, ut alias ad mentem, ad corpus alias spectare uelint. Ad mentem quidem, cum aut in contemplatione, aut in actione uersantur. Quæ autem ad corpus referuntur, aut communes esse aiunt, ut coniunctionis appetitus procreandi causa & cura eorum, quæ procreata sunt. Aut proprias: unumquodque enim genus animantium proprias uoluptates habet. Vnde rectè Maro, trahit sua quæque uoluptas, ait. Et hæc sunt omnes secundum naturam. Quarum alia pro partis eius perfectione, cuius est uoluptas, perfectior est alia. Ex quo multis partibus perfectiores esse uoluptates animæ, quæ in contemplatione, quam quæ in actione uersantur, ostendit Arist. & quando uniuscuiusque actionis bonæ est propria uoluptas nec actiones sunt pares, fit ut neque uoluptates sint pares. Secundum naturam uero corporeæ uoluptates sunt necessariae, si medium inter nimium & parum locum obtinent: quod si earum modus non retineatur naturæ fiunt contrariæ. Idque aut eius corruptione, aut mala consuetudine, aut morbi uitio, aut opinione falsa cuenit. Ut illa Zenonis exultans sine ratione letitia, & iucunditas in sensibus maior, quam integritas naturæ patitur, quæ quidem tunc conseruabitur; cum temperantiæ præsidij utemur, à quibus longè absunt qui-

cunque in sola uoluptate bonum constituunt. Quasi uero ob id solum sit ortus homo, ut ijs uoluptatibus fruatur, & non proprio munere, & natura scientiam rerum omnium, & prudentiam studio, & labore sibi comparet, ut domitis tandem sensibus uel contemplando diuina, uel agendo simili diuinæ uoluptate perfruatur. Atque multi solent uoluptatem Epicuri ex honestate illius uitæ laudare. Quem admodum etiam Eudoxi, perinde quasi ut uiuat philosophus, non ut loquatur attendendum sit. At etiam grauius quandoque loquitur, ut Stoicum audire putes, imò uero ut leuis & inconstans habeatur, ut qui sæpe propositi sui oblitus esse uideatur. Contra quem M. Tullius & eius uoluptatem hic disputauit, quam Cælius aut debuit defendere, si more suo contra M. Tullium sentiebat, aut ut iure reprehensam tacitus omittere.

VIGESIMA CAELII
CALCAGNINI DIS-
QUISITIO.

Idem ait: Mercatura autem si tenuis est, sordida putanda est: si magna, & copiosa, multa undique apportans, multisque sine uanitate impartiens, non est admodum uituperanda. Atque etiam si satiata quæstu, uel contenta potius, ut sæpe ex alto in portum, ex ipso portu se in agros possessionesque contulerit: uidetur iure optimo posse laudari. Hanc ego sententiam non uideo, quomodo rationi consentaneam putem. De mercatura enim in uniuersum querimus, probanda an improbanda sit. Si probanda est, profectò tam probari institorem oportet, qui cymbam onustam pipere, quam qui ingentem onerariam nauem ultimis ex regionibus

bus adduxerit. Non enim hic quaestio est de rei quantitate, sed de qualitate. Querimus enim, uitium an uirtus in re sit quae qualitatem, non quantitatem spectant. Si uirtus inest, plane tota laudanda est: sin uitium, tota reiicienda. Veteratorem artem, & impostricem, totam reprobamus: siue in re exigua, siue magna impostura facta deprehendatur. Tota enim mala est. Statuariam laude prosequimur, siue in colossis, siue in chameris formandis industriam ostendat. Etiam ille Pyrrhichus, qui Rhyparographus uocatus est, ex constrinarum & asellorum pictura suam commendationem tulit. Potest ergo mercatura, quae in rerum magnarum magnique sumptus conuentionibus agitur, illustrior fortasse, non melior uideri: quam quae in rebus perexiguis uires intendit. Quando quibus modulis quisque suam metiatur industriam, non ab arte pendet, sed à cuiusque facultate. Penetrent alij Euxinum, & ad ultimos nauigent Garamantas, quibus magnas opes fortuna indulset, atque inde raras & exquisitas merces conuehant. Huic qui rerum & fortunarum difficultate premitur, saterit, ex Sicilia medimnos aliquot frumenti, aut ex Chio amphoras uini non adeo multas ferre, in subsidium laborantis annonae. Par industria, par uoluntas utriusque: pari mihi quoque laude uidentur prouehenda. Atque hic fortè angustiae fortunae institor, maiorem uideatur aliquibus gratiam emereri, quod leuiore quaestu proposito, paria tamen maris coelique saeuientis pericula non reformidarit, Cato enim quodam sciscitante, quid sibi de mercatura uideretur, non mercaturam damnauit: sed magnitudinem periculorum, quae à mercatoribus persepe adiri solent, exhorruit. Quis enim iure mercaturam qualis qualis & quantulacunque est, improbauerit? Cuius ope factum est, ut humano generi innumera commoda proueniant

niant, & totus propè orbis in communionem ueniat. Rectius Aristoteles: qui non in quantulis rebus, sed in quibus euigilaret mercatura obseruauit. Nam quae distrahit ea quae sibi profusius suppetunt, quae quae commodis hominum inseruit recipiendam approbandamque existimauit. Contra, quae uilius emit quaedam, ut deinde charius uendat, & (quod in monopolis maxime fieri solet) publicam flagellat annonam (cui etiam uoce Graeca *ναρηνικὸν* nomen fecit) hanc prorsus explofit. Haud multò secus, & quae instrumenta luxuriae suppeditat, est ciuitate iure exturbanda. Sic Lycurgus eos, qui delicias & scitamenta gule apparabant, exilio multauit. Sic Romani eos urbe eiecerunt, qui uicto Antiocho, & Asia in potestatem reducta, exotica uingenta mundinabantur.

IACOBVS GRIFOLVS
ad uigesimam Caelij Calcagnini
Disquisitionem.

MAlè statuisse Tullius de Mercatura Caelio uidetur. Putat enim si tenuis ea sit, esse sordidam: sin magna, & copiosa, multa undique adportans, multisque sine uanitate impartiens, non esse admodum uituperandam, atque etiam si satiata quaestu, uel contenta potius, ut saepe ex alto in portu, ex ipso portu se in agros, possessionesque contulerit, uideri iure optimo posse laudari. Haec autem sententia nequaquam Caelio rationi consentanea uidetur. Itaque à definita quaestione ad infinitam rem traducit. Ut de singulis partibus idem, quod de uniuerso genere statuatur. Atque ait de qualitate non de quantitate quaeri. Cui facile sic responderi potest. Omnis pecunia, quae oeconomiae non ser-

uit improbanda est, quæ uerò seruit est probanda. Nam in primo Politicorum inquit Arist. cura, & disciplina rei familiaris quia est necessaria, & secundum naturam, laudanda est: mercatura uerò, quæ posita est in pecunijs, quæ est contra naturam, uituperanda. Tum omnis mercatura, quæ principium, & finem commutationis suæ positum habet in nummo, desiderium habet infinitum. Inquit enim idem Aristot. earum rerum, quæ ad finem ducunt, finitum esse desiderium. Contra uerò earum, quæ pertinent ad finem, infinitum. Nullus enim est, qui finem ipsum adeo bonum, atque perfectum consequatur, quin perfectiorem optet. Quod autem dicit ad finem certam mensuram habet: ut medicinae finis est infinitus. Nam etiã si nobis sanitatem medicina pariat, tamen eam perfectiorem semper exoptamus. Medicinam uerò iusta dari mensura poscimus. Cum igitur mercaturæ finis sit pecunia, infinita est eius cupiditas. Contrà uerò in cura rei familiaris accidit. Hæc enim pecuniam quærit non ut finem, sed ad usum necessarium totius domus, qui est finitus. Vnde familiaris cura finitam cupiditatem habet. Dico igitur ex Arist. ratione eam mercaturam, quæ ad usum necessarium domus referatur, & propositum illum finem habeat, esse ab omnibus probandam, quia non abhorret à natura: quæ uerò pecuniam propter se quærit, & expetit, uituperandam, quia dissentanea est naturæ. Ex quo conficitur uniuersam mercaturam non ut Cælius uult probandam esse, uel reiiciendam. Redeamus nunc ad M. Tull. & quæ nam sit eius mens consideremus. Is mercaturam omnem illiberalem esse dicit, præter eam, quæ satiata quæstu, uel contenta potius se in agros, possessionesque contulerit. Hæc enim uidetur iure optimo laudanda. Quid ita? quoniam contenta quæstu iam quiescit, & finem cupid

cupiditati fecit, ac usus rei familiaris rectam rationem habuit. Reliqua omnis mercatura sordida, & illiberalis est. Hoc est homine libero indigna. Proferat nunc aliquis, si potest, aliquem Philos. qui mercaturã inter artes liberales numerauerit. Equidem inuenio Platonem in libro de leg. octauo, negare mercatores, & opifices omnes esse ciues, quod idem in tertio Politicorum Arist. confirmat. hoc definiens, ciues propriè nõ esse, sed eos tantum, qui Rempublicam administrant. Quod illiberale est, in homine liberali potest laudari? quis hoc cuiquam concesserit? uerum Cælius Ciceronem putat quæ tenuis sit mercaturam uituperare, eam uerò, quæ magna sit, & ampla laudare. & ideo de qualitate nõ de quantitate in quæstionem esse dicit. Sed fallitur. Nam & de quantitate est quæstio, nequæ magna, & copiosa mercatura laudatur, uerum non admodum, id est omnino uituperatur. Nam persæpè in eo sensu M. Tullius hanc particulam usurpat. Ut in Bruto: Nam planè inquit perfectum, & cui nihil admodum desit, Demosthenè facillè dixeris. & de Oratore nihil admodum scripti reliquit. Quod si placet admodum pro multum hic esse positum, non laboro, dum intelliguntur tenuem mercaturam esse prorsus uituperandam: copiosam uerò, quæ multa undiq; apportet, multisque sine uarietate impartiat, non omnino seu multum uituperandam. Vbi ostenditur utranque sordidã, & illiberale accipi oportere, sed in eo differre tantum quòd illa magis, & hæc minus uituperanda sit. Parum enim tenuis prodesse potest uel alijs, uel sibi, nisi mentiatur. Copiosa uerò multum sine uanitate, & multis prodesse potest. At, quæ satiata quæstu in agros iam se contulit, propterea laudari potest, quòd ad usum necessarium domus quæstita uidetur esse, ut eius domini iam uerè sint diuites appellandi. nam qui frumento, uino, oleo,

Et rebus eiusmodi abundant, diuites potius ab Aristot. dicuntur, quam bene nummati. Homines enim sine pecunia quidem, sine ijs uero fructibus, qui ex terræ cultu percipiuntur uiuere nō possunt. At dicit aliquis, Plato in ciuitate sua mercatores ait esse necessarios, ut ea exportent, quibus ciuitas abundet, et ea, quibus careat, importent. Rectè id quidem, sed etiam baiuli, et qui cloacas, et latrinās purgant sunt in ciuitate necessarij, uerū artes eorum sordidae sunt, et illiberales. Ita etiā mercatura est necessaria illa quidem, sed tamen illiberalis: sed idem Plato magnos omnino questus in ciuitate fieri prohibuit: nam suis mercibus nesciunt quidem finem statuere. Sic igitur intellige mercaturam hominem liberalem minimè decere: decere autē illiberalem, et esse ciuitati necessariam, nec ob eam rem tamen liberalem. Ita constare iam reor Ciceronem cum maximis philosophis optimè conuenire, nec sua ipsius tātum autoritate, sed etiam Platonis, et Aristotelis defendi posse.

VIGESIMAPRIMA CAELII CAL-
CAGNINI DISQVI-
SITIO.

Illud non praetermittam, aliquos fortasse nostræ huius Disquisitioni ita posse occurrere, ut officij definitionem non praetermissam contendant: quum post perfecti et mediij officij diuisionem, utriusque definitionem subiunxerit. Sic enim inquit Cicero. Hoc autem commune officium uocant, atque sic definiunt, ut rectum quod sit, id perfectum esse definiunt. Medium autem officium id esse dicunt, quod cur factum sit, ratio probabilis reddi possit. Quorum opinioni rectè ita responderi posse arbitror, multum scilicet interesse,

an quis genus, an generis formas differentiāsue definiat. Perfectum autem et medium officium non esse genus, sed duas generis differentias. Diuiditur enim officium in perfectum et mediū. Sicut animal in rationale et irrationale. Quod si quis utrunque per se definiat, non is commune animal definiisse existimandus est: quādo in definitione generis, puta animalis, differentiae omnes ueluti rationalis et irrationalis includuntur. Tam enim rationale quā irrationale animal est, si Platonis credimus. At quum genus partitur, suae cuique parti sua differentia tribuenda est. Quo fit, ut longè diuersa sit generis formarūque definitio. Genus omnes differentias complectitur: quae deinde seorsum generi additae, singulas formas pariunt. Sic perfectum, sic medium officio adiunctū, duas separatas formas efficiunt: quarum unaquaeque sua contenta est differentia, quum tamen omnes intra generis complexum delitescant. Quare ut ad institutum redeam, permulti interest, an quis in uniuersum genus, an generis formas definiat. Ex quo facillè nobis constare potest, officium quatenus genus est, non esse definitum: cuius definitionis Cicero nobis expectationem concitauerat. Quod si illud quoque exactius explorare libeat: quales scilicet haec ipsa sit mediij perfectique officij definitio: tam perfectio parum idoneam, parūque accommodatā cognoscemus, ad officij naturam substantiāque declarandam: ut pote cui genus, hoc est caput ipsum definitionis desit. Quid enim designat? Perfectum est id, quod rectum sit. Aut Medium id esse dicunt, quod cur factum sit ratio probabilis reddi possit. Sanè hoc nihil est, mea quidem sententia, quā in uitium illud incidere, quod Graeci τρωτολογίαν dicere solent: quum idem se ipso exprimitur. Dic enim per Masas rogo, quid pronomen ΙD, eo loco tibi significet. Quippe mihi

mihī officium repetit, ut ita interpretari sit necesse: Perfectum officium est id officium, quod rectum sit. & medium officium est id officium, quod cur factum sit probabilis ratio reddi possit. Quæ omnino absurda, & Cicrone ipso indigna est repetitio: tum quæ ad officij substantiam indicandam sit omnino superuacua. Quod nisi hanc interpretationem approbemus, periculum est, ne protinus in paradoxismum illum Sophistarum incidamus, quum dicunt: Officium perfectum ex definitione Cicronis est, id quod rectum sit: sed perpendiculum est, id quod rectum est: Nihil ergo repugnant, quin perpendiculum sit officium. Huius argumenti maxima propositio in promptu est: Cuicumque competit definitio, eidem competit definitum. His adde, quod perfecti officij definitio medio officio, & uicissim medij officij definitio perfecto bellissimè accommodari potest. Nam & perfectum officium est id, quod cur factum sit probabilis ratio reddi possit. Neque enim quisquam puto tam contumax est, qui sine probabili ratione perfectum officium gerit contendat: aut medium officium esse, id quod rectum non sit. Alioqui si rectum non est, peruersum ac præposterum id esse fateamur oportet.

VIGESIMASECVNDA CAELII
CALCAGNINI DIS-
QVISITIO.

Cicronis uerba sunt: Ex quatuor autem locis, in quos honesti naturam uimque diuisimus, primus ille, qui in ueri cognitione consistit, maximè naturam attingit humanam: Omnes enim trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem, in qua excellere pulchrum putamus:

labi

labi autem & errare, nescire & decipi, & malum & turpe ducimus. Soleo ego apud familiares meos, qui mecum incredibili amore atque admiratione Cicronis tenentur, per sepe testari, non aliud uolumen mihi uideri negligentius à Cicrone conscriptum, quàm hoc de Officijs: ut propemodum aliud agens hoc egisse uideatur. Quod ego inde profectum arbitror: quod eo tempore Cicronis animus, sublatum C. Cesare è rebus humanis, uarijs curarum fluctibus agitaretur: atque hinc Octauio, qui deinde Augustus appellatus est, studeret: inde Antonium acerrimè oppugnaret, neu tri satis fideret. Quare mihi uideor animaduertere, hæc à Cicrone in summis animi auocationibus literis madata. Nisi enim hoc foret, qui fieri potest, ut tam diuinum ingenium, tanta eloquentia illustre, tot disciplinarum præditijs munitum, tam oscitanter multa effuderit: neque in his solum quæ ad morum cognitionem, sed & quæ ad dicendi facultatem pertinent. Id quod habeo persuasum, multis uisum iri admirabile: qui sententiarum dulcedine capti, quæ hoc libro continentur, quibusque uita egregiè institui potest, nullum aliud uolumen huic præferendum existimarunt, atque illud Plinianum frequenter in ore habent: Hæc uolumina non modo in manibus habenda, sed etiam ediscenda esse. Quod ego tamen non de his tantum uoluminibus de Officijs, sed de omnibus quæ felicissimo illo Cicronis calamo conscripta sunt, à Plinio dictum arbitror. Quod uero ad dicendi rationem pertinet, si quando aliàs desipiendi otium dabitur, puto me id facile posse certis aliquot testimonijs obtinere. At nunc quod ostendendum suscepimus, id pro uirili prosequamur. Illud primum uideor mihi dicturus, Cicronem prudentiam scientiamque non rectè permiscuisse: quum hæc duo multum inter se dissideant. Prudentia siquidem in con-

sultatio

sultatione tota consistit, quum scilicet nobiscum ipsi quid sequendum, quid uerum fugiendum sit, perquirimus. Quæ sanè diiudicatio in ijs solum posita est, quæ aliter atque aliter habere possunt. Nam de certis ac exploratis, non est quod quisquam cōsultationem ineat. Quare neminem inuenimus, qui de capeſſenda homini felicitate quicquam dubitet: quando felicitatem sibi omnes mortales pro sine statuunt. Sed quibus rebus felicitas statuenda sit, hoc est demū quod propè omnibus seculis atque in omnibus diatribis in disquisitionem uocatum est: alijs uoluptatē, alijs uirtutem, alijs alia comprobantibus. At scientia, utpote quæ in demonstratione posita est, ex ijs pendet, quæ eodem modo semper constant, quorumque principia aliter se habere non possunt. Neque enim eorum haberi potest demonstratio, quorum principia euariant, atque inter se dissentiunt. Quod ut melius intelligi possit, sciendū est, duas esse animæ rationalis partes: quarum altera solemus ea contemplari, quorum principia in diuersum abire non possunt: altera ea intuemur, quæ desultorijs & alternantibus principijs procedunt. In priorē scientiam, in posteriore prudentiam statuimus. Ob id re-
Et dictum putamus, prudentiam circa contingentia & incerta, scientiam circa certa & necessaria uersari. Prudentiam in parte opinabili intellectus, quam *διανοητικὴ* Greci uocant: scientiam in parte optimate sedem habere. Illam de particularibus, hanc de uniuersalibus: illam de rebus humanis, hanc de rebus eternis decernere. Quum itaque uirtutes omnes quæ ad mores pertinent, rerum agendarum officijsq; delectum habeant: prudentia una est, quæ inter ea plurimum eminet, & apud omnes quasi architecti uicē sumgitur: uiamque deliberandi aperit, & ad præscriptum quoddammodo linitem perducit. Quare in prudentia nimis sub-

ducendi,

dicendi, in scientia uim cognoscendi esse dixerunt: scientiamque nullis fructibus agi, sed ablegato omni affectu suas implere functiones. Contra prudentia partes esse, uarias rationes inire, uarijsq; excursibus agi, donec quid agendum, quid fugiendum sit constituerit. Iis adde, quod prudentia circa res gestas se minimè exercet, sed futura tantum sibi proponit: at scientia uersatur in his, quæ neque deserunt, neque unquam desitura sunt. Sic Philosophos sapientes, multarumque ac maximarum rerum capaces uocamus: prudentes nequaquam, utpote qui in re familiari, in Repub. in communi denique uita conuiuant, sintq; omnibus his in rebus plus nimio negligentes. Hinc Thaletem ab ancillula delusum accepimus, quod cœlestes ambitus explorans in foueam concidisset. Vnde illud uetus: Qui quæ sunt ante pedes non uidet, cœli scrutatur plagas. Quin & belluas nonnullas prudentiam habere dicimus, seu mauiſ quandam prudentiæ imaginem. Nam & nidulos admirabili artificio futura proli architectantur, quam deinde alunt incredibili solertia: in futuram etiam tempestates prospiciunt ea, quæ uitæ necessaria augurantur. Contra nulli belluarum scientiam irrogamus, quod uis excurrendi conficiendique syllogismi in nulla agnoscat. Hoc est scilicet, quod non facile inuenias, qui aberret in ijs quæ ad scientiam pertinent. Atqui in ratione subducenda, & delectu rerum faciendarum, prudēs sæpe saluitur. Et licet diligens consilium adhibeat, id tamen non potest incertum non esse, quum in rebus fortuitis admoveatur. Consilio uerò scientia minimè indiget, utpote quam breui tempore, boni opera præceptoris adsequi possumus. Mature autem consulendum est, ut iam in prouerbum abiit: Moram nulli rei esse præterquam consilio salutarem. Illudque uetus frequenter usurpamus: Romani sedendo uincunt.

cunt. Ob id rectè dictum est à maioribus, prudentiam fortuna egere, ut summam aliquando uoti adsequatur: quum scientia sit longè suprâ fortunam posita, eiusque præsidio minimè egeat. Quid quòd iuuenes scientiam sibi comparare possunt, puta Geometræ & Musici effici possunt: quando scientia uniuersalibus constat. Sed iuuenem prudentia præditum non faciliè inueneris: quando hæc à particularibus pendet, quorum notioni præfecta est experientia. Atqui hanc iuuenes ob ætatem assequi non possunt. Hoc quoque inter prudentem scientemque discrimen agnoscimus, quòd prudens nemo est, nisi bonus idem sit, si Aristot. credimus: sciens malis peruersisq; moribus etiam uti potest. Nã prudentiæ opposita est uersutia: scientiæ uel sola inscitia, uel nihil est oppositum.

Voluptas ac dolor ex confesso nullum inuehunt scientiæ uitium. Nam qui uoluptate fruitur, aut dolore torquetur, nihilominus compertum habet, triangulo treis inesse angulos duobus rectis pares: at prudentiam dolor æquè ac uoluptas interpellat. Prudens enim per sepe manus dat affectibus, & nunc odio, nunc amore huc uel illuc rapitur. Ex quo temperantia conseruatricem prudentiæ dicta est, & inde σοφροσύνη nomen nacta est apud Græcos. Denique non scientia, sed prudentia iter illud præmunit, quod ad rectum uirtutis propositum nos aliquando perducit. Scientia ad mores parum confert. Nam si percunctetur quis, an benemoratus sit Pericles: non scientem, neque sapientem, sed uel prudentem, uel iustum, uel liberalem respondemus, uel alio quopiam uirtutis titulo eum exornamus. Prudentia præterea ad agendum pertinet, rerumque agendarum dilectum habet. Nam omnis uirtutis laus in actione consistit. At scientia non in actione, sed in multarum optimarumque

rumque rerum disciplinarumque cognitione uersatur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
uigestimam secundam Cælii Calcagnini
Disquisitionem.

VEnimus tandem ad eum locum, in quo, ut uerè dicam, Cælius nimium se iactat, itaque si unquam aliis modestiam eius desiderauit, nunc eam maximè desidero. Quod si, ut par fuit, prius discere uoluisset quid apud M. Tullium ualeat nomen scientiæ, quam eius sententiam aut orationem reprehendere auderet, non tantum laborasset in demonstrando quid ea differat à prudentia, perinde ac ipse solus ea legerit apud Arist. quæ nota sunt omnibus. Sed nequid præterire uidear, cogor ea tibi exponere, quæ per te habes cognitissimam, ut hoc nomen scientiæ non semper apud Cicero nem earum esse rerum, quæ causas habent necessarias, uerum sæpe usurpari pro arte, pro cognitione, pro prudentia. Quam quidem proprietatem si Cælius didicisset, non ita sibi delirare Cicero uisus esset, ut eum neq; attendere quid diceret, nec Latine scire iudicaret. Nam cognita uerborum, ut ferè nulla esse potest, ambiguitatis causa, (neque enim uideo cur scientiam pro cognitione Cicero usurpet) Cælius eum non debeat imitari, nisi, ut plerumque fecit, elegantiam Latini sermonis, & puritatem uelit aspernari. Nam in oratione Latina tantum ualeat Ciceronis autoritas, ut quò ipse usus non sit, uix Latinum esse uerbum uideatur. Ne igitur à Cælio discamus, quæ nam sit ratio Latine linguæ, dico sæpe à Marco Tullio non eam intelligi scientiam, quam in Ethicis definiit Arist. esse habitum conclusionis per demonstrationem acquisitum, sed eam, quæ cognitionem, comprehensionemque significat, itaque, ut in alijs quoque nominibus idem

significantibus persæpe fecit, cognitionem, & scientiam libentissimè coniungit. Vt in libro de Orat. cognitio inquit rei, scientiæque perquiritur. Et de Fin. quicquid porro animo cernimus, id omne oritur à sensibus, qui si omnes ueniunt, ut Epic. ratio docet, tum denique poterit aliquid cognosci, & percipi, quos qui tollunt, & nihil posse percipi dicunt, ij remotis sensibus ne id quidem expedire possunt, quod differunt. Præterea sublata cognitione & scientia tollitur omnis ratio & uita degendæ, & rerum agendarum. Vbi uides cognoscere, percipere, & scire eandem uim habere. Cum enim cognosci, & percipi dixisset, cognitio, & scientia pro præceptione induxit. Rursus in tertio de Fin. innatus est inquit omnibus cognitionis amor, & scientiæ. Iam uerò Latine dicimus cognoscere ius ciuile, & scientiam eiusdem facultatis, quid est præterea scientia pertractandorum animorum? ars opinor. Vnde Stelenus sciens pugnae dicitur ab Horatio, & Cicero de Fin. scientiam dixit suam cuiusque artis. Quid Arist. nonne etiam ipse ἐπιστήμη pro arte ponit cum aliàs sepe, tum in secundo Eth. cum de mediocritate, & substantia uirtutis disputat? inquit enim ἔτι οὐκ ἴσμεν ἐπιστήμων τί τὸ ὑπερβολὸν, καὶ τί τὸ ἐλαττωδέστερον, τὸ δὲ μέτρον ἑστέ, καὶ τὸ ἀπέριον, μετρεῖται δὲ τὸ ἄπειρον, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς. & sequitur, εἰ δὲ ἴσμεν ἐπιστήμη ἔτι ἔστιν ἐπιτελεῖται πρὸς τὸ μέτρον βλέπειν, & quæ sequuntur. At etiam Alcinous Platonicus prudentia inquit, quæ & scientia est, propria unicuique tribuit. Ergo cum his errauit Cicero, ac ita errauit, ut in primo de Orat. prudentiam pro scientia cum cognitione coniunxerit his uerbis. Quæro num in Senatu de omni Reip. genere dici sine summa rerum ciuiliū cognitione, & prudentia possit. Ac alibi prudentiam iuris publici dixit pro scientia. Vt au-

tem

tem melius cognitionem, & perceptionem, & comprehensionem, & scientiam idē esse uideas, sic idem in Academicis quæst. ait. Nec definiri aiebant necesse esse quid esset cognitio, aut perceptio, aut, si uerbum e uerbo uolumus, comprehensio, quam κατανύξις illi uocant. Hic uidemus tribus Latinis uerbis eandem uim Græci uim expressam. Paulò uerò post scientiam comprehensionem uocat. Inquit enim, maxime uerò uirtutum cognitio confirmat percipi, & comprehendere multa posse: in quibus solis inesse scientiam dicimus, quam nos non comprehensionem modo rerum, sed etiam stabilem, & immutabilem censemus. Quo in loco scientiam esse aliud cernimus, cum simplex est comprehensio alicuius rei, quæ uariari potest, aliud cum stabilis, & quæ nullam sit unquam mutationem habitura. Tunc est enim earum rerum, quæ stabiles sunt quales sunt uirtutes, quæ dicuntur animi habitus nature, & modo, & rationi consentanei; quæ quidem uis est prudentiæ. Vnde Aristot. in Ethicis, Virtus est, inquit, habitus cum prudentia. Nam quod habitus sit permanens ac difficile remoueatur, non solum Arist. sed etiam à puero docuit Mar. Tullius, quippe qui in libris de inuentione eum definit esse animi aut corporis constantem, & absolutam aliqua in re perfectionem, ut uirtutis, aut artis perceptionem alicuius, aut quam uis scientiam. Ex his arbitror cuique iam constare posse cognitionem, perceptionem, comprehensionem, scientiam, & prudentiam pro eodem accipi solere, & sine suspitione ignorantia coniungi posse. Quod si ita est, quid attinuit afficere grauisimum scriptorem tanta contumelia? quia dixit omnes trahi ad cognitionis, & scientiæ cupiditatem, quoniam prudentia maxime naturam attingit humanam. Quasi uerò prudentia non sit scientia. ut Platonicus testantur, nec ad eam

t 2 per

pertineat cognitio, scientiæque rerum, aut hæc aliena sint ab humana natura. An quædã hæc Cælio non probantur, impropria, & barbara statuemus esse? hæc Cælius scribebat, & adhuc otium desipiendi melius optabat? parum me hercule sibi constituisse in tanto suo otio, & quiete uidetur. dum M. Tullium grauisimis actum perturbationibus parum sibi constituisse predicabat. Vexabatur ille quidem illis ciuiliu perturbationum fluctibus, sed nulla unquam tempesta potuit esse tanta, quæ constantiam illius mentis perturbaret. Cuius quidem rei indicio nobis sunt tot clarissimæ actiones eius, & hi prudentissimi, & accuratissimi officiorum libri, quos quidem ut testatur ipse Cælius, difficillimis temporibus, & inquietissimis conscripsit. Quo fit ut uerear ne familiares Cælij, apud quos illa uiri summa industria, ingenio mirabili, doctrina excellentissima, & diligentia singulari præditi tantam, & toties negligentiam accusabat, ipsius potius Cælij amore incredibili, atque admiratione tenerentur, quàm ut ille ait Ciceronis. Vix enim semel eum tam iniquum in Ciceronem iudicem ferre potuissent. Atque omnia, quæ ex Aristotele sumpsit, ut quot rationibus scientia differt à prudentia doceret, uerã illa quidem esse confirmassent, sed tamen ut parum necessaria improbassent. Nam Cicero nec uoluit esse Aristotelicus, & aliud dixit, quàm sit à Cælio eprehensum.

VIGESIMATERTIA CAELII

CALCAGNINI DIS-

QVISIT.

Fundamentum autem iustitiæ est fides, id est dictorum conuentorũque constantia & ueritas. Mallem dixisset,

set, fides fundamentum esse iustitiæ. Fides enim ad iustitiæ refertur, non iustitiæ ad fides. Tolle fidem, erit tamen adhuc locus iustitiæ. magnæque eius portio superstes manebit. Quod si quis clementius cum Cicerone agere uelit, dicet fidem, siquid fides ad iustitiæ fulciendam pertinet, uix unius particule fundamentum esse posse. Quam enim iustitiæ duobus fastigijs metimur, uniuersali altero, quod iustitiæ interpretamur publicam naturæ legem, ab ipsis primũ natalibus mortalium animis insitam, qua bonum malumque secernimus: uidemus quid appeti, quid refugere oporteat: cuius denique complexu omnis uirtus clauditur, ex quo carmen illud apud Græcos effluxit, & ἡ ἀναπόρροη συνλάσσει τὸν αἴσιν ἐστὶ. Et tritum illud: Neque hesperium neque luciferum æquè esse admirabilem. Alterum est iustitiæ fastigium, minus illud quidem uniuersale: utpote quod iustitiæ unam, non reliquas etiam uirtutes complectatur. Sed & hoc quoque biceps est. Altera distributina iustitiæ, quæ à Græcis διανεμητικὴ dicitur, continetur: ad quam Geometricam proportionem referimus. Hæc ea est scilicet, quæ imperia, honores, magistratus, cuique pro dignitate dispensat. Altero ea iustitiæ pars includitur, quæ ἀλλοτριτικὴ uocatur à Philosophis, & ad contractus conuentionũque hominum refertur, in qua Arithmetica uersatur proportio, quum scilicet omnibus ex æquo, quod suum est impenditur. Ad hanc sponsonum equalitas, ad hanc spectat iurifuradã sanctitas. In hac una fides, id est dictorum conuentorũque constantia dominatur, nam in cæteris quas diximus partibus, non uideo cui usui esse possit. certè in eis aut nullum, aut omnino perangustum, mea quidem sententia, locum habere potest.

nigesimam tertiam Cælij Calcagnini

Disquisitionem.

Fundamentum autem iustitiæ est fides, id est, dictorum, conuentorumque constantia, & ueritas. Offenditur hoc quoque loco Cæl. atque ait iustitiam potius esse fidei fundamentum, quam contra, latius enim patet iustitia, quam fides, nam tolle fidem, inquit, erit adhuc locus iustitiæ, magnaque eius portio superstes manebit. rectè Cælius, si Cicero hic eam iustitiam intellexit, quæ lex est naturæ, & in omnes uirtutes diffunditur, sin autem de ea tantum iustitiæ parte loquitur, quæ pertinet ad contractus, conuentiones, res creditas, & huiusmodi, decipitur omnino Cæl. at non ita sunt obscura Ciceronis uerba, ut ambigi debeat, de qua iustitia loquatur. inquit enim, homines hominum causa esse generatos, ut ipsi inter se alij alijs prodesse possent. in hoc debemus naturam duces sequi, & communes utilitates in medium afferre mutatione officiorum, dando, accipiendo, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuincire hominum inter homines societatem. Huius autem societatis, quæ ferè omnes intelligimus uitæ quasi communitatem contineri, an firmitus esse potest ullum fundamentum, quam fidei? nonne, hæc est ea pars iustitiæ, quæ sublata fide constare non potest? quod autem M. Tullius hoc intelligat, non solum ex fidei definitione patet, quam esse dictorum, conuentorumque constantiam, & ueritatem ait, sed etiam ex ethymologia. Inquit enim credamusque quia fiat quod dictum est, appellatam fidem. Quod autem fides humanam societatem conseruet, idem etiam in secundo offic. confirmat, cum dicit, nec enim, ulla res uehementius Remp. continet, quam fides, quæ esse nulla poterit, nisi erit necessaria solutio rerum creditarum

ditarum. Quare pro Pomp. Rom. inquit solutione impedita fidem concidisse. In partitionibus uero expressius ait, Iustitiam in rebus creditis fidem nominari. Et pro Quinto societatem fide edi. ex quibus locis constat Ciceronem dixisse fidem, non ut Cælius opinatur, esse fundamentum legalis iustitiæ, in qua omnes reliquæ uirtutes includuntur: uerum: ἀλλὰ κλεινὴς, quæ ad permutationem rerum pertinet: & est prima pars iustitiæ. De liberalitate uero altera scilicet iustitiæ parte non ita multo post inquit, nitendum est ut pro dignitate cuique tribuatur, Id enim est fundamentum iustitiæ. Ita utriusque iustitiæ partis proprium posuit fundamentum. Et partitione usus est Aristotelica, præterquam quod in uerbo liberalitatis differt. Verum de eo suo loco plenius agetur. Ac his iam Cælij calumniis satisfactum puto. Ut autem omnia, quæ sunt huius loci persequamur, in primo de legibus Cicero fundamentum iuris dilectionem esse dixit. Etenim ius semper uersatur in æquitate, quæ quidem sine dilectione seruari non potest. Ut in hoc iuris fundamento, sit omnis ferè Christianæ pietatis conseruatio. Vbi enim dilectio, ibi locus iniuriæ nullo modo esse potest, sed uera pietatis laus, quam rectè Cicero pro Plancio fundamentum esse uirtutum omnium testatur. Verum seu dilectionis, seu pietatis fundamento (eadem ferè ius est utriusque uerbi) uersalem niti iustitiam uoluisse M. Tullium existimo. Sed illud etiam uidetur aliquid habere questionis, cur nemini nocere, & communi utilitati seruire non longè ab hoc loco iustitiæ fundamenta esse dixerit. Nam si fides est fundamentum Arithmetici iustitiæ, tribuere cuique pro dignitate Geometricæ; nam uerbis tantum ab Aristotele Cicero dissentit, cuiusnam hæc alia erunt fundamenta? an eiusdem, cuius est fides? Etenim qui fidem suam præstat, is nec quicquam per

iniuriam; quod suum non sit, sibi uendicat, & communi utilitati, id est, suæ, & aliorum seruit. Sed ut ipsius Ciceronis uerbis ex offi. primo sumptis concludamus, his duobus fundamentis hominum societas sustentatur, tribuendo suam cuique, & rerum contractarum fide.

VIGESIMA QUARTA CAELII

CALCAGNINI DISQUISITIO.

Q. V. I. S. I. T. I. O.

Illud quoque uidetur in Disquisitionem uocari posse, cur Cicero prudentiam loco principis inter uirtutes statuerit, quam in quartam demum classem, & post ipsam iustitiam Aristoteles collocauerit, quum in fronte & inter antesignanos fortitudo ordinem ducat. Vterque sanè uidetur iustus rationibus suam tueri posse sententiam. Quando Cicero uidit prudentiam unam esse, quæ se ceteris duarum uirtutibus præbeat, meritoq; apud Platonem uice oculi fungi. Nam plañe adegata prudentia ex oculata sunt omnes, suumque munus implere non possunt. Iure itaque prudentiæ princeps locus debetur. Atqui diuersa ratio Aristoteli persuasit, ut in quartum locum eam reiceret. Tres enim priores uirtutes, fortitudinem puta, temperantiam, & iustitiam, parti animæ ratione carenti tribuit, easque tantum moralibus adnumerat. Tum demum aliam diuisionem, in cuius animæ partia, quæ rationis est compos: quum eius partem alteram contemplationi earum rerum, quæ semper eodem modo se habent, præficit. Quo loco scientia & sapiëntia imprimis præpollet. Pars uerò altera præsidet consultationi earum rerum, quæ neque æternæ sunt, neque eodem modo semper se habent. Hic autem prudentiæ primæ partes cedunt, quæ quoniam certo quodam modo inter morales intellectu-

lesq;

lesque uirtutes ambigit, ex eo in limite utrarumq; consulto ab Aristotele constituta est, & in quartum deniq; ordinem transcripta. Ceterum quod fortitudinē ante ipsa principia coordinarit, ideo factum uidetur: quoniam neq; temperantia, neq; iustitia, sine fortitudinē esse potest. nam etsi mutuo quodam inter se nexu uirtutes omnes morales contineantur, fortitudo tamen una omnium maximè ad continentiam temperantiãq;, & rursum continentia & temperantia ad iustitiam pertinet. Quid enim aliud est temperantia, nisi aduersus corporis uoluptates lucta; de quibus uoluptatibus iam euectis atque expugnatis, temperantia propemodum trophaeum statuit. Iustitia uerò quomodo suum unicuique tribuat, aut suas alias functiones persequatur, nisi temperantiam in comitatum adsciuerit? ob hæc iure optimo princeps locus fortitudini fuit tribuendus.

VIGESIMA QUINTA CAELII

CALCAGNINI DISQUISITIO.

Cicero & hic & multis alijs locis extollit exemplum illud Reguli, quasi singulare quoddam fidei testimonium, quod puto pulchrè & commodè in examinationem disquisitionemq; posse pertrahi. sed prius ad uerbum sententiam Ciceronis transcribamus. M. Atilius Regulus, quum consul iterum in Africa ex insidijs captus esset, duce Xantippo Lacedæmonio, Imperatore autem patre Hannibalis Hamilcare, iuratus missus est ad Senatum: ut nisi essent redditi Pœnis captiui nobiles quidam, rediret ipse Carthaginem. Is quum Romam uenisset, utilitatis speciem uidebat: sed eam, ut res delectat, falsam iudicauit. quæ erat talis: Manere in patria, esse domi cum uxore, cum liberis: quã calamitatē acce-

t s pisset

pisset in bello, communem fortunæ bellicæ iudicantem tenere consularis gradû: quis hæc neget utilia? quæ censes? magnitudo animi & fortitudo negat. An locupletiores queris autores? Harû enim est virtutû propriû, nihil extimescere, omnia humana despicere: nihil quod homini accidere possit, intollerandû putare. Itaq; quid fecit? In Senatû uenit, mandata exposuit: sententiã ne diceret, recusauit. quandiu iureiurando hostium tenebatur, nõ esse Senatorem. Atq; illud etiam, õ stultû hominem (dixerit quispiam) & repugnantẽ utilitati suæ: Reddi captiuos negauit esse utile. Illos enim adolescẽtes & bonos duces esse, se iam cõfectû senectute. Cuius cû ualisset autoritas, captiui retẽti sunt, ipse Carthaginiẽ redijt, neq; eũ charitas patriæ retinuit, nec suorû. Neq; uerõ tamẽ ignorabat, se ad crudelissimû hostẽ & ad exquisita supplicia proficisci. Sed iusturandû cõseruandû putabat. Itaq; tamen quũ uigilando necabatur, erat in meliori causa, quã si domi senex, captiuus, periurus, & consularis remansisset. Vidit Cicero, quã parû sapienter hoc factû sit à Regulo, occurritq; aliquot questionibus, quæ intendi potuissent. Maluit tamẽ positionẽ Stoicorum tueri, quã ex sententia decedere. Ita enim Ciceronis & scriptorû plerunq; mos est, inferuere tẽpori, & quo iure quãq; iniuria proposito patrocinari. Illud uerõ mihi primû petendû duco, quid Regulo persuaserit, ut Legationẽ susciperet ad Senatû, ut se hostibus iureiurando obstringeret: nisi impetrasset, ut captiui redderentur, se reuersurum. Nam si hoc iam secum ipse præcogitaret, captiuos reddi non debere: cur frustra homo senex tantû itineris, superuacuaq; operam aggreditur? cur hosti illudit? qui nõ alia causa eũ

mitten

mittendû iudicauit, nisi ut operã daret adnitereturq; ut captiui redderentur. At Regulus nõ modo ea parte hostẽ fallit, quòd de reddendis captiuis nihil agit: neq; liberû iudiciû, ut par erat, senatû relinquit: sed ipse cõtra fidẽ ac iusturandû, contra morẽ patriæ (neq; enim erat facultas ei sententiã dicendi in Senatû: neq; ciuis, neque Senator erat: sed maxima capitis diminutione percussus, atq; interim dum erat hosti obstrictus, nulla erat spes cõsequendi postlimini). Ille in quã cõtra datæ fidei sacramentû, nõ modo nõ suadet faciendû quòd suadendû susceperat, sed quantû potest hortatur ne id fiat, cuius causa legatus aduenerat. Quid est obsecro præuaricari si hic nõ præuaricatur? quid fidẽ frãgere si hic fidẽ nõ frãgit? At patriæ utilitatẽ (dicat aliquis) fide hostibus data multò antiquiorẽ habuit. Verû hostes nõ utilitatis patriæ gratia, neq; ut suorû beneficio inferuiret, ei legationẽ ad Senatû demandarunt: sed ut rem Carthaginensiu procuraret, easq; partes obiret, quæ ad fidẽ tanti uiri pertinere uidebantur. quid quòd neq; suû, neq; suorû commodû uidetur satis intellexisse, quum patriã tanto ciuẽ, amplissimû ordinẽ tam eximio Senatore, totam deniq; Rempu. tam forti imperatore orbauit? Atqui captiui illi, adolentes, & boni duces: ipse senex, & propẽ inutilis Reipub. Quomodo inutilis, qui tanta adhuc prudentia, tanta pollebat animi constantia? qui tanta patriã charitate cõplectebatur? An tu hũc inutilẽ, dum uiuit, existimare audes? An inutilis Appius, qui et senio cõfectus, et captus oculis, Pyrrhũ non admittendû intra urbẽ censuit, præclara illa oratione, de qua Ennius: Quo uobis mentes, rectæ quæ stare solebãt Antehac, dementi sese flexere ruina?

t 6 An

An Cato qui suprema prope etate, dam securitati posteritatis cōsulit, arrepta recētis fici occasione Carthaginē delendā persuasit. nam protinus tertium bellū Punicum decretū est, quo deinde Carthago interiit, quo tempore Cato iam e uita emigrarat. Quos uerō tu mihi adolescētes narras? quos duces obijcis? Ceu uerō nesciamus præclarā illā Africani sententiā, qui unū se malle ciuē seruare, quā multos hostes occidere profitebatur. At tu mihi sepius fidē, iusurandū, promissorū constantiam ingeris. quasi uerō ego aduersus hæc non possum uxoris & liberorū, & totius familiæ amicorūq; beneuolentiā, tum etiā patriæ charitatē, & cætera necessitudinū pignora regerere. Adde amoris uinculū, quo quisq; sibi naturæ instinctu deuincitur. Est id sane tenacissimū, atq; arctē nobis impressum. Quod quū omnibus insitū esse debet, tum ijs maximē, qui de societate hominū, qui de rebus mortalium possunt bene mereri, ut eo quisq; impensiorē curam sibi ac salutis suæ impēdat, quo potest melius ac prolixius cōmuni hominū cōsortio accommodare. Turpe enim est, & prope impiū, eum non se tanti facere, quanti uirtutes & splendor animi & rerū à se gestarū gloria postulat. Quare ego pace tanti uiri, non adeo Regulū laudauerim, qui uolens ac sciens in eum se locū coniecit, qui sibi atrocissima supplicia & exitiū cum summa suorū ciuiū iactura exciuit. Quid uerō dicā, quod seuisimorū etiā hostiū causam meliorē fecit? qui quum illum acerbissimē torquearent, eum meritis suæ perfidiæ, ac rūs. *απαρτοπερ βετας*, id est, uiolate legationis poenas luere causabantur.

IACOBVS GRIFOLVS AD
uigesimāquintā Cælij Calcagnini Disquisitionē.

Restat

Restat ut Reguli grauisimi uiri constantiam fidei, & miram religionis obseruantiam defendamus, ut intelligatur Cico in huius Laude non scriuisse temporis, sed patrociniū ueritatis suscepisse. Primum igitur querendum est, num Regulus à Pœniā postularit, ut Romam legatus de redimendis captiuis mitteretur. Si negatur, ut res ipsa cogit, confitemur, necesse est ab hostibus petitum esse, ut eo nomine Romam iret. Non enim ea res ad alium, quenquam spectare poterat. Quod si ita seiores habet, rursus querendum est, num Pœni rebus Romanis, an suis ea legatione consultum uellent. Siquis dicat utrisque, dicat etiam, quæso, quid cause fuerit, cur mittendum in primis Regulū ad id negotium censerent. Nam si par fuisset Romanorum utilitas, per quemuis legatum res transigi potuisset. Miserunt tamē Regulū, quem uirum sapientissimū cognouerant, quem fortissimū Imperatorem experti fuerant, cuius auctoritatem, & gratiam summam esse apud suos intelligebāt. Quare? nisi quod eam permutationem adeo contra Rempublicam Romanam esse iudicabāt, ut nisi per uirum gratiosissimū, & summa auctoritate præditum in ea præsertim caritate constitutum id, quod optabant à Senatu, populoque Romano consequi nō sperabant. Existimarunt igitur fore ut sola huius præsentis gratia, auctoritate, misericordia sibi obsequi Romani cogerentur. Nā si secus fuisset, Pœni perfidum genus hominum libertatem eius uiri, cuius uirtute toties afflicti fuerant, de quo grauisimum sumere supplicium expetebant, simplici iureiurando nunquam credidissent. Verum tanti faciebant illam captiuorum permutationem, ut agere periculosē mallent, quā, quod sua plurimum referret, ullo modo intētatum relinquere, nunc statuendū est utrum Attilia id faciendū fuerit, quod hostis inuebat, an quod ad optimū

munū

mum ciuem, grauiſſimūque uirum pertinebat, ſi quod ho-
 ſtis iuebat, neque bonus ciuis eſſe poterat, neque uir fortiſſimus.
 Quippe qui animo imbecillo, timidoque mortis & ſuam
 & populi Romani dignitatem uiolaſſet. Non enim id eum
 fugiebat, ſe libertatis dulcedine ab hoſtibus tentari, ut quod
 ſibi minus honeſtum uideretur, tamen agere auderet. Erat
 hic Caelius, quid Regulo ſuaſerit, ut eam legationem ſuſci-
 peret. Præter ea, quæ M. Tullius ad hanc quaſtionem attu-
 lit, hoc adde quod uerebatur ne, ſi nō ſuſcepſiſſet gratia pro-
 pinquorum, & amicorum ſuorum, tamen eorum, qui ſecum
 in cædē erant calamitate, ſenatus captiuos permutaret. Volu-
 iſſet enim uir fortiſſimus, ut poſtea quoque de illis octo milia-
 ribus, quos Annibal in caſtris à Paulo, & Varrone Coſſ.
 relictos tenebat, ſtatuit ſenatus, omni ſpe ſublata poſſe fieri,
 ut, qui caperentur ab hoſte, redimerentur, aut permutatio-
 nibus poſtliminio redeunt, cogi aut uincere, aut fortiter oc-
 cubere. Quod quidem Horatius à Cælio diſſentiens ex-
 mine pulcherrimo ita celebrauit.

Hoc cauerat mens prouida Reguli

Diſſentientis conditionibus:

Fœdis, & exemplo trabentis

Perniciem ueniens in æuum,

Si non periret immiſerabilis

Captiua pubes. Signa ego puniceis

Affixa delubris, & arma

Militibus ſine cæde dixit

Direpta uidi, uidi ego ciuium

Retorta tergo brachia libero,

Portasque non clauſas, & arua

Marte coli populata noſtro.

Auro repenſus ſcilicet acrior

Miles redibit flagitio additis

Dammum. neque amiſſos colores

Lamna refert medicata ſuco.

Nec uera uirtus, cum ſemel excidit

Curat reponi deterioribus.

Si pugnat extricata denſis

Cerua plagis, erit ille fortis,

Qui perfidis ſe credidit hoſtibus.

Et Marte Pœnos proteret altero

Qui lora reſtriſtis lacertis

Senſit iners, timuitque mortem.

Hic unde uitam ſumeret inſcius

Pacem duello miſcuit, o pudor,

O magna Carthago probroſis

Altior Italiae ruinis.

Hec Horatius.

Quæ quidem à Platonica inſtitutione non abhorrent, qua
 cautum eſt ne in ſanctiſſima illa Repub. qui capti eſſent ab
 hoſtibus redimantur. Ergo fidē fallere uir talis debuit, quam
 tu te ipſe etiam hoſti ſeruandam prædicas, oſtendam paulò
 poſt ab eo fidem omni religione ſeruata. Nunc affirmo eam
 fidem nemini præſtari oportere, qua rempublicam ſuam pro-
 dat. Habebat Regulus ut ait M. Tullius utilitatem Reipub.
 propoſitam, quam tueri non poterat, ſi quod Pœni poſtu-
 labant ſuſcipere noluiſſet, aut denique ſuſceptum efficiſſet,
 quare utroque modo Remp. ſuam prodere uisus eſſet. Maluit
 igitur quod poterat, & lenius uidebatur agere, uel cum tam
 longi itineris labore, quam patriam deſerere. hic fateor me
 riſum tenere uix poſſe, cum Caelius miretur eum ſenectuti
 ſue non peperciſſe, qui ſeſe breui hoſtium exquisitiſſimis
 ſupplicijs tradere cogitabat. Verum cur tanta religione ſer-
 uari oporteat, quod contra Rempublicam tuam facturum te
 promittere

promittere cogaris, non uideo. coactus, autem promisit Regulus, quia ut dixi timebat ne, dum ipse abesset, Senatus aliquid decerneret, quod contra dignitatem, & utilitatem populi Romani esset. Neque uero bono ciui, uirique forti ullius rei maior necessitas afferri potest, quam tuendae Reip. dignitatis. quam quidem rem M. Regulus prospiciens coactus Romanam uenit, nec eius rei aliam causam uidemus, quādo ne filios quidem, nec uxorem ad se uoluit admittere, nec ullius precibus adduci potuit, ut suam utilitatem sine honestate sequeretur. quare idem Horatius inquit,

Fertur pudicæ coniugis osculum
Paruosque natos, ut capitis minor
A se remouisse, & uirilem
Toruus humi posuisse uultum,
Donec labantes consilio patres.
Firmauit autor nunquam aliis dato,
Interque merentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui sciebat quæ sibi barbarus
Tortor pararet, non aliter tamen
Dimouit obstantes propinquos,
Et populum reditum morantem,
Quam si clientum longa negotia
Dijudicata lite relinqueret
Tendens uenafros in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

Non igitur frustra susceptum est illud iter tam longum a homine adeo sene. Quod si non suscepisset ille, hosti non sine magno Reip. suæ damno permultum profuisset. Nam quid aliud à Regulo petiere Pœni, quā ut contra patriam suam iret legatus? quod hi præmium proposuerunt ut is Romanis persuaderet,

persuaderet, quod honestū illi minimè fuisset? salutem. Quod si uicissim rem non peregisset? mortē atrocissimam. Hic Regulo statuendum fuit utrum honestè sibi moriendū esset, an turpiter uiuendum. Et dubitabimus quid tali uiro faciendum esset. Atqui non est ex imbecillitate nostra robur illius animi, uirtutisque magnitudo ponderanda, quæ rectè censebat ad optimum quæque uirum pertinere omne decus patriæ omnibus suis commodis, & uitæ etiam ipsi præferre non dubitare, quontā uerò Cicero hanc partem optimè defendit, ea ommissa, iam pes pedi conferendus est, & ui maiore, ac impensione pugna conferenda. Quid ait tandem Cælius? honestū in me Regulum mandata se iureiurādo confirmasse curaturum? ego uerò nego. unum enim tantū legimus eum iusturandum hostibus dedisse: nisi redditi captiui essent, sese Carthaginem rediturum, quod quidem mira constantia conseruauit. Ostendat nunc obsecro, qui contrā sentit, diis immortalibus interpositis Regulum se mandata curaturum hostibus recepisse. Sed ut res etiam ratione confirmetur, uideamus utrum Pœnis iusturandum esset utilius, an id, quo ad hostes res infecta reuerti M. Regulus cogeretur, an quo utcumque res acta esset, liberum foret illi apud suos remanere. Ut ilius illud omnino fuit, quod, ne gratis liber fieret Attilius, prohibuit, hoc igitur obstringi eum maluerunt, existimantes de fiderio salutis, & poenæ metu omnia facturum, ut captiui permutarentur. Ac si non posset illud obtineri, noluerunt gratis imperatorem suum remittere Romanis, ut accidisset, si se fide tantū optima legationem illam iurasset obiturum, quod ut faceret nullis planè conditionibus adduci potuisset. Illud igitur iuratus Romam uenit, nisi redderentur captiui, ut Carthaginem rediret. At redditi non sunt captiui, redijt Carthaginem Regulus. quid aliud optaret quisquam? ut patriam

triam proderet? tu uerò sic habeto, si Pœni sub his conditionibus mandata Regulo dedere, ut si ea ex sententia conficeret, liber esset: sin minus, ad carceres rediret, optionem Regulo datam esse, utrum mallet eligendi, ut scilicet curandis mandatis liber, aut non curandis in hostium potestate esset. Non enim hæc absoluta sunt mandata, quibus præmia, uel supplicia sunt proposita. Nam qui supplicium subire uelii, non continuo periurus est habendus, si mandata negligat. Ita Regulus accepit ea mandata, quæ, si fecisset, præmium libertatis propositum habebat. si non fecisset, cõpedes, & catenas, non fecit is mandata, num supplicia recusat? num perfidiæ accusandus est is, qui Romam profectus est iuratus se, nisi fieret id, de quo legatus erat, ad hostes rediturum, & infestare statim redijt ad hostes: uides quanto plus patriæ charitas apud eum, quàm propria ualuerit? profuit ergo patriæ, & prestitit fidem hosti regulus, nec quicquam fecit, aut dixit cõtra iusiurandum. At omni religione conseruata utilitatem patriæ iure, quàm hostium antiquiorem habuit. Cætera sunt multò leuiora. nam quòd negat Cælius uirum sapientem neq; suum, neq; Reip. cõmodum intellexisse, fallitur. intelligebat enim suum se nisi contra iureiurandum sequi non posse. Cui solam Cælius respiciens utilitatem prætextum tamen charitatis regerit uxoris, liberorum, totiùsque familie beneuolentiam, tum patriæ charitatẽ, & necessitudinum pignora. Quæ cum Regulus obstrictus religione pro minimo putarit, durus illi nimium uidetur. Verùm Cælius contra nimium fortasse nullis, si ea omnia tanta labe turpitudinis aspersa optanda censuit. hic autẽ cum sine perfidiâ tot bonis & commodis frui non posset, omnibus uir optimus carendum potius honestè censuit, quàm turpiter fruendum, præsertim illis, ut ait M. Tullius temporibus, cum nullum

uinculum

uinculum adstringendam fide iureiurando maiores arctius esse uoluerunt. Tantã uerò utilitatem, quantam ipse prædicat, ex se Regulus in patriã redundare non existimauit. non enim arrogans erat, nec tam eximiam uirtutẽ suam iudicabat, ut ea tantũ imperium carere non posset. At liceat cuique & alijs magnificè quantũ uis loqui, de se autẽ nemini. Quare suo iudicio noluit uanitatis, & stultitiæ crimen subire. sed pergit Cælius, & sententia uult Africani uirum integerrimum cũ infamia perfidiæ adhuc uiuere. uerùm sensus Africani longè diuersus est à tuo Cæli, ut cuique cõstare potest. Turpe est, fateor, minoris se facere, quàm uirtus, & splendor animi, & rerum à se gestarũ gloria postulat. sed longè turpius hæc omnia foedissima labe turpitudinis, quàm postea nulla delet ætas, maculare. quare pace tua Cæli, Regulũ uehementer laudamus, quippe qui nullo metu supplicij deterri potuit, quo minus sanctissimum iusiurandum, & simul utilitatem, decusque patriæ seruaret. quo quidem hostiũ causa facta est longè deterior, qui sua immanitate exẽplum illud fidei, & iustitiæ ausi sunt extinguere. quo post hominum memoriam nullum unquam pulchrius extitisse constat.

L V G D V N I,
Excudebat Symphorianus
Barbierus.